

**T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE FİNANSMAN BİLİM DALI**

**TURİZM SEKTÖRÜNDEKİ TEŞVİKLERİN TMS-20
ÇERÇEVESİNDE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ VE MARDİN
İLİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ebru YAY ÖZER

Balıkesir, 2015

**T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE FİNANSMAN BİLİM DALI**

**TURİZM SEKTÖRÜNDEKİ TEŞVİKLERİN TMS-20
ÇERÇEVESİNDE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ VE MARDİN
İLİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ebru YAY ÖZER


**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Hüseyin AKAY**

Balıkesir, 2015

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün İşletme Anabilim Dalı Muhasebe ve Finansman Bilim Dalı'nda 201412549014 numaralı Ebru YAY ÖZER'in hazırladığı "Turizm Sektöründeki Teşviklerin TMS-20 Çerçevesinde Muhasebeleştirilmesi Ve Mardin İline Yönelik Bir Araştırma" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim ve Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 28/04/2015 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ ile karar verilmiştir.


Başkan
(Danışman)

Prof. Dr. Hüseyin AKAY


Üye

Doç. Dr. Mahmut KARGIN

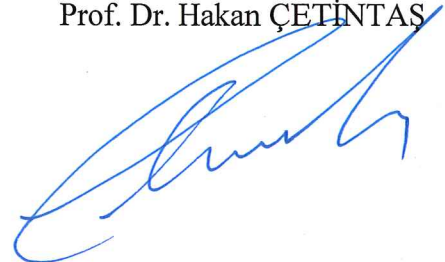

Üye

Yrd. Doç. Dr. Burcu İŞGÜDEN KILIÇ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylıyorum.

.04./05./2015

Enstitü Müdürü
Prof. Dr. Hakan ÇETİNTAŞ



ÖNSÖZ

Ekonomik büyüme ve kalkınmanın yatırım ve üretime dayalı reel ekonomi üzerinden istikrarlı bir şekilde sağlanması, rekabet gücünün artırılması, bölgeler arası sosyo-ekonomik gelişmişlik farklılıklarının giderilmesi gibi hedeflerin gerçekleştirilmesinde devlet destek ve teşviklerinin önemi büyüktür.

Bu çalışmanın amacı; yeni teşvik sistemine göre turizm sektöründeki teşviklerin TMS 20 çerçevesinde muhasebeleştirilmesi hakkında geniş bir biçimde bilgi sunmaktır. Devlet teşviklerinin muhasebeleştirilmesi ve devlet yardımlarının açıklanması standardı, teşvik ve yardımlardan sağlanan faydanın raporlanması yoluyla işletmenin gerçek performansının ölçülebilmesini ve işletmenin gerek diğer dönemleri ile gerekse de farklı işletmelerle kıyaslanabilmesini sağlamayı amaçlamaktadır.

Yüksek lisans eğitimim boyunca eşsiz bilgi ve önerilerinden faydalandığım, çok kıymetli hocam Sayın Prof. Dr. Hüseyin AKAY 'a, bu çalışmanın hazırlanması sırasında desteğini ve katkılarını esirgemeyen Arş. Gör. Mustafa OĞUZ' a, çalışma sırasında ihtiyaç duyduğum çalışma ortamının hazırlanması konusunda bana her türlü desteği veren biricik aileme ve eşim Ersan Özer' e teşekkür ve şükranlarımı sunarım.

Ebru YAY ÖZER

Balıkesir, 2015

ÖZET

TURİZM SEKTÖRÜNDEKİ TEŞVİKLERİN TMS-20 ÇERÇEVESİNDE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ VE MARDİN İLİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

YAY ÖZER, Ebru

Yüksek Lisans, İşletme Anabilim Dalı - Muhasebe ve Finansman Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hüseyin AKAY

2015, 185 Sayfa

Ekonomik faaliyetlerin zaman içerisinde gelişmesi, toplumsal ihtiyaçların artmasıyla birlikte, devletin ekonomik ve sosyal hayata müdahalesi kaçınılmaz olmuştur. Sosyal devlet anlayışının gelişmesi ile kamusal amaç ve hedeflerin artması beraberinde ülkelerin kalkınma çabaları kısıt olan kaynakların en verimli biçimde kullanılmasını zorunlu hale getirmiş, özel sektörün payına düşen görevi başarı ile yerine getirebilmesi için hükümetler bir takım tedbirler almak durumunda kalmıştır.

Ekonomik ve sosyal problemlerin çözümünde kullanılan önemli kamusal müdahale araçlarından biri olan “Devlet Yardımları”, özellikle sosyal devlet anlayışının gelişmesi ile çok önemli sosyal sorumluluklar da üstlenmiştir. Bu anlamda teşvik uygulamaları, ekonomik istikrar ve büyüme gibi ekonomik amaçlar yanında bölgesel dengesizliklerin giderilmesi, işsizlik, göç, çevre vb. gibi bazı sosyal sorunların çözümünü de hedeflemektedir.

Bu amaçla tezde öncelikle turizm kavramı ve gelişim süreci açıklanmış, ülkemizde uygulanan teşvik türleri, genel ve özel nitelikli teşvikler üzerinde durulmuş, daha sonra devlet teşviklerinin muhasebeleştirilmesi ve devlet yardımlarının açıklanması standardı ayrıntılı olarak ele alınarak, teşviklerin TMS 20’ e göre muhasebeleştirilmesi örneklerle gösterilmiş, Mardin ilinde uygulanan turizm teşvikleri incelenmiştir.

ABSTRACT

ACCOUNTING FOR GRANTS IN THE TOURISM SECTOR WITHIN THE FRAMEWORK OF TAS - 20 AND A RESEARCH FOR MARDİN PROVINCE

YAY ÖZER, Ebru

**Master Degree With Thesis, Department of Business Administration –
Field of Accounting and Finance**

Supervisor: Prof. Dr. Hüseyin AKAY

2015, 185 Pages

With the development of economic activities over time and the increasing social needs, state intervention in economic and social life has become inevitable. Development in the understanding of social state, increase of the public goals and objectives brought the development efforts of the countries the necessity to use scarce resources in the most efficient manner so that governments were forced to take variety of measures to fulfill the duties of the success of the private sector.

"Government grants", which is one of the most important public intervention tools used in solving economic and social problems, especially took over social responsibilities with the development of the understanding of social state. In this sense, grant applications aim to solve not only economic objectives such as economic stability and growth but also some social problems such as elimination of regional imbalances, unemployment, migration, environment etc.

For this purpose, in thesis, tourism concept and its development process are primarily explained, types of grants applied in our country, general and private grants are mentioned, then, accounting for government grants and disclosure of government assistance standard is discussed in detail and accounting for grants according to TAS 20 is illustrated by examples, tourism grants applied in Mardin province is researched.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR	xi
0.GİRİŞ	1
1. GENEL OLARAK TURİZM ENDÜSTRİSİ	3
10. Turizm Kavramı ve Turizm Türleri	3
11. Türk Turizm Hukuku	8
12. Kalkınma Planlarında Turizm ve Türkiye Turizm Stratejisi	9
13. Turizm Endüstrisinin Özellikleri	16
14. Turizmin Endüstrisinin Ekonomik Etkileri.....	18
140. Turizmin Olumlu Ekonomik Etkileri	18
1400. Turizmin Ödemeler Dengesi Üzerindeki Etkisi.....	19
1401. Turizmin Gelir Yaratıcı Etkisi	21
1402. Turizmin İstihdam Yaratıcı Etkisi.....	24
1403. Turizmin Bölgelerarası Dengeli Kalkınmaya Etkisi	28
1404. Turizmin Altyapı ve Üstyapı Yatırımlarına Etkisi.....	29
1405. Turizmin Diğer Sektörler Üzerindeki Etkisi	31
141. Turizmin Olumsuz Ekonomik Etkileri	34
1410. Turizmin İthalat Üzerindeki Etkisi	35
1411. Turizmin Enflasyon Üzerindeki Etkisi	35
1412. Turizmin Fırsat Maliyeti Etkisi.....	38
1413. Turizmin Yabancı Sermaye Etkisi	39
15. Türk Turizm Endüstrisinin Gelişimi.....	42
16. Türkiye'nin Turizm Açısından Güçlü ve Zayıf Yönleri.....	44
17. Dünya Turizm Endüstrisinin Gelişimi ve Geleceğe Yönelik Beklentiler.....	47
2. TÜRK TURİZM SEKTÖRÜNDEKİ TEŞVİKLER.....	50
20. Teşvik Kavramı ve Gerekçeleri	50
21. Teşviklerin Sınıflandırılması	54

210. Amaçlarına Göre Teşvikler	54
211. Kapsamlarına Göre Teşvikler.....	56
212. Veriliş Aşamalarına (Veriliş Zamanlarına) Göre Teşvikler	57
213. Kullanılan Araçlara Göre Teşvikler	58
214. Kaynaklarına Göre (Vergisel Bazlı) Teşvikler.....	62
22. Türk Turizm Endüstrisine Sağlanan Teşviklerin Gelişimi	63
23. Teşviklerin Tabi Olması Gereken İlkeler	67
24. Turizm Sektörünün Teşvik ve Korunmasını Gerektiren Nedenler.....	68
25. Türkiye’ de Turizm Sektörüne Sağlanan Genel Nitelikli Turizm Teşvikleri .	69
250. İhracata Yönelik Devlet Yardımlarıyla Sağlanan Turizm Teşvikleri.....	69
2500. İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kararına Göre Turizm Teşvikleri	70
2501. İhracat, İhracat Sayılan Satış ve Teslimler ile Döviz Kazandırıcı Hizmet ve Faaliyetlerde Vergi Resim ve Harç İstisnası Hakkında Karara Göre Turizm Teşvikleri.....	86
251. Yatırımlarda Devlet Yardımlarıyla Sağlanan Turizm Teşvikleri.....	90
2510. Gümrük Vergisi Muafiyeti.....	92
2511. KDV İstisnası ve İadesi.....	93
2512. Faiz Desteği.....	94
252. Yatırımların ve İstihdamın Teşviki Hakkında Kanuna Göre Turizm Teşvikleri.....	97
2520. Gelir Vergisi Stopajı Teşviki	100
2521. Sigorta Primi İşveren ve İşçi Paylarında Teşvik	103
2522. Bedelsiz Yatırım Yeri Tahsisi	105
26. Özel Nitelikli Turizm Teşvikleri.....	108
260. Turizmi Teşvik Kanunu’na Göre Sağlanacak Teşvikler	109
2600. Turizm Kredileri.....	109
2601. Orman Fonuna Katkının Taksitlendirilmesi	110
2602. Elektrik, Havagazı ve Su Ücretleri.....	110
2603. Haberleşme Kolaylıkları	110
2604. Personel Çalıştırılması	110
2605. Alkollü İçki Satışı	110
2606. Resmi Tatil, Hafta Sonu ve Öğle Tatilleri	111
261. Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanunu’na Göre Sağlanacak Turizmi Teşvik Tedbirleri	111

27. Kredi Nitelikli Turizm Teşvikleri.....	112
270. Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş Kaynaklı Krediler.....	113
271. Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş.(Türk Eximbank) Kaynaklı Krediler	116

3. DEVLET TEŞVİKLERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ VE DEVLET YARDIMLARININ AÇIKLANMASI STANDARDI (TMS 20) 120

30. Muhasebe Standartları	120
31. Kamu Gözetimi Kurumu ve Kurumun Çalışmaları.....	121
32. Standardın(TMS 20) Amacı ve Kapsamı.....	126
33. Standartta Geçen Temel Kavramlar.....	127
34. Devlet Teşviklerinin Finansal Tablolara Yansıtılması	129
35. Devlet Teşviklerinin Finansal Tablolara Yansıtılma Zamanı.....	129
36. Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi	131
360. Gelir Yaklaşımına Göre Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi	131
361. Sermaye Yaklaşımına Göre Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi.	135
37. Devlet Teşviklerinin Sunumu	136
370. Varlıklara İlişkin Devlet Teşviklerinin Sunumu	136
371. Gelire İlişkin Devlet Teşviklerinin Sunumu.....	136
38. Devlet Teşviklerinin Geri Ödenmesi	137
39. Standarda Göre Finansal Tablolarda Açıklanması Gereken Hususlar.....	137

4. GENEL VE ÖZEL NİTELİKLİ TURİZM TEŞVİKLERİNİN TMS 20 KARŞISINDAKİ DURUMU VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ 139

40. Genel Nitelikli Turizm Teşviklerinin TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi	140
400. Gelir Vergisi Stopajı Teşviki ve TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi.....	140
401. Sigorta Primi İşveren Paylarında Teşvik ve TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi	141
402. Enerji Desteği ve TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi.....	142
403. Gümrük Vergisi Muafiyeti ve TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi.....	144
404. Katma Değer Vergisi İstisnası ve TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi.....	144
405. Faiz Desteği ve TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi	144

406. İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kararı Kapsamında Uygulanmakta Olan Teşviklerin (Desteklerin) TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi.....	145
407. İhracat, İhracat Sayılan Satış ve Teslimler İle Döviz Kazandırıcı Hizmet ve Faaliyetlerde Vergi, Resim ve Harç İstisnası Hakkındaki Karara Göre Uygulanan Turizm Teşviklerinin TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi	147
41. Özel Nitelikli Turizm Teşviklerinin TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi	147
410. Turizm Kredilerinin TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi.....	147
411. Orman Fonuna Katkının Taksitlendirilmesinin TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi.....	149
412. Elektrik, Havagazı ve Su Ücretlerinin TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi.....	149
413. Haberleşme Kolaylıklarının TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi.....	149
414. Personel Çalıştırılmasının TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi.....	149
415. Alkollü İçki Satışının TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi.....	150
416. Resmi Tatil, Hafta Sonu ve Öğle Tatillerinin TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi	150
417. Kamu Taşınmazlarının Turizm Yatırımları İçin Yatırımcılara Tahsisinin TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi	150
5. MARDİN İLİNE YÖNELİK ARAŞTIRMA.....	151
50. Mardin İline Ait Genel Bilgiler	151
500. Nüfus ve Demografi	152
501. Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik.....	153
502. İşgücü ve İstihdam.....	153
503. İstihdamın Sektörel Dağılımı ve Turizmin Payı.....	154
51. Mardin İlinde Turizm Sektörüne Yönelik Teşvik, Destek ve Krediler	157
6. SONUÇ.....	175
7. YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	181

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1.	Teşvik Araçlarının Sınıflandırılması.....	59
Tablo 2.	Yatırımlarda Devlet Yardımlarıyla Sağlanan Turizm Teşvikleri.....	91
Tablo 3.	Bölgelere Göre Desteklenecek Destek Oranları ve Azami Destek Tutarları Tablosu.....	96
Tablo 4.	Türk Sektöründe Bölgesel Destekler.....	98
Tablo 5.	Turizm Tesislerinin “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar” Kapsamında Yararlanabileceği Destekler.....	100
Tablo 6.	Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteğinin Sabit Yatırım Tutarına Oranı.....	104
Tablo 7.	Yatırımlara Arsa Tahsisinde Son Durum.....	107
Tablo 8.	2014 Yılında Yayımlanan Türkiye Muhasebe Standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları Seti.....	123
Tablo 9.	Mardin'in Yıllara Göre Nüfus Değişimi.....	152
Tablo 10.	İlçelere Göre Nüfus ve Nüfus Yoğunlukları.....	152
Tablo 11.	Mardin'in Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması.....	153
Tablo 12.	Mardin'de İstihdam Oranının Yıllara Göre Değişimi.....	154
Tablo 13.	Mardin'de İşsizlik Oranının Yıllara Göre Değişimi.....	154
Tablo 14.	TRC3 Bölgesi Sektör/İstihdam Verilerinin Yıllara Göre Değişimi.....	155
Tablo 15.	2013 Yılında Mardin’de Konaklama Yapan Ziyaretçilerin Aylara Göre Dağılımı.....	157
Tablo 16.	Mardin'de Turizm Sektörüne Sunulan Teşvikler.....	160
Tablo 17.	Mardin'de Turizm Sektörüne Sunulan Destekler.....	161
Tablo 18.	Mardin'de Turizm Sektörüne Sunulan Krediler.....	167
Tablo 19.	2010-2012 Yıllarında DİKA' nın Mardin'de Desteklediği Turizm Projeleri.....	172
Tablo 20.	Turizm, Kent ve Sanayi Altyapısı Mali Destek Programı Kabul Edilen Projeler (2013).....	173

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AAET	: Avrupa Atom Enerji Topluluğu
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AR-GE	: Araştırma ve Geliştirme
AKTT	: Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği
AT	: Avrupa Topluluğu
DFİF	: Destekleme Fiyat İstikrar Fonu
DTM	: Dış Ticaret Müsteşarlığı
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DİKA	: Dicle Kalkınma Ajansı
EC	: Avrupa Komisyonu
EYREKA	: Uluslararası Pazar Odaklı Sanayi Ar-ge Ağı
FASB	: Financial Accounting Standards Board
FRED	: Financial Reporting Exposure Draft
FRS	: Financial Reporting Standards
GSMH	: Gayri Safi Milli Hâsıla
IKV	: İktisadi Kalkınma Vakfı
ITO	: İzmir Ticaret Odası
IAS	: International Accounting Standards
IASB	: International Accounting Standards Board
IASC	: Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi
ICAEW	: Institute of Chartered Accountants in England and Wales
IFAC	: International Federation of Accountants
IFRIC	: International Financial Reporting Interpretation Comittee
IFRS	: International Financial Reporting Standards
İGEME	: İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi
KOBI	: Küçük ve Orta Büyüklükte İşletme
KDV	: Katma Değer Vergisi
KGK	: Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
MSUGT	: Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği
M	: Milattan nce
TFRS	: Türkiye Finansal Raporlama Standartları

TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TMSK	: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TMUDESK	: Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu
TTGV	: Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TURBAN	: Turizm Bankası
TÜRMOB	: Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği
TÜRSAB	: Türkiye Seyahat Acentaları Birliği
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TYD	: Türkiye Turizm Yatırımcıları Derneği
UFRS	: Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
UMS	: Uluslararası Muhasebe Standartları
VUK	: Vergi Usul Kanunu
UNWTO	: Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü
WTTC	: Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi

0.GİRİŞ

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, turizm, dünya ekonomisinde en hızlı gelişen ve genişleyen sektörlerden biri haline gelmiştir. Turizm, çoğu zaman diğer birçok endüstri gibi bölgesel veya ulusal kalkınma için bir araç olarak kullanılmıştır. Turizm sektörü, yaygın biçimde gelir, iş ve vergi gelirlerinin oluşturulmasında, ödemeler dengesi problemlerinin hafifletilmesinde, bölgesel ve ulusal ekonomik gelişmelere katkıda bulunmada rol oynayan önemli bir faktör olarak yerini almıştır (Çımat ve Bahar,2003:2).

Turizm sürekli büyüyen yapısıyla dünyanın en fazla ekonomik değer yaratan üç sektöründen birisi olmakla birlikte turizm yatırımları geri dönüşü uzun yıllar alan, sermaye/hâsıla oranı yüksek, siyasal, sosyal, doğal ve ekonomik olaylara son derece duyarlı ve kırılgan, dolayısıyla da girişimciler için riskli yatırımlardır. Bu durum devletlerin turizm sektörünün sağladığı ekonomik ve sosyal faydaların artarak devam etmesini sağlamak için politik, ekonomik ve sosyal yönlerden sektörün yapısının gerektirdiği yasal düzenlemeleri uygulamaya koyma gerekliliklerini ortaya çıkarmaktadır. Bu uygulamalar arasında özel sektörü turizm alanında yatırıma yönlendirici teşvikler önemli yer tutmaktadır (Aydoğdu-Soybalı ve Baytok,2006:1).

Turizm sektörü, sosyo-ekonomik ve kültürel gelişmeyi hızlandırması, hizmet sektörünün yan kollarında üretim ile ülke genelinde istihdamı arttırması, yabancı sermaye girişi ve döviz girdisi sağlamasıyla iktisadi kalkınmada önemli bir unsurdur. Ülkemiz, turizm sektörüne ülke ekonomisi içinde gereken önemi vermiş, ekonomik kalkınma ve sosyal gelişme süreci içinde turizm yatırımları da artan bir ölçüde gelişme göstermiştir. Son yıllarda artan konaklama tesislerine ve turist sayısına paralel olarak turizmden elde edilen gelirlerde de olumlu yönde gelişmeler sağlamıştır (Önen,2000:8).

Turizm politikalarının temelinde, turizm sektörünün geliştirilmesi ve yönlendirilmesi hedefi vardır. Bu bakımdan turizm sektörünün teşvik edilmesi ve korunması büyük ölçüde devlete düşen bir görevdir. Devlet, koruma sistemi anlayışı ile turizm sektörünü çeşitli imkânlar çerçevesinde teşvik etmektedir.

Bu bakımdan turizm sektöründe özel sektör lokomotif işlevi görürken, devlet ise trenin ilerleyeceği demiryolu gibidir. Eğer demiryolu iyi dizilmiş ve hedef iyi belirlenmiş ise tren güvenli ve hızlı bir biçimde ilerleyecektir. Bir teşvik sisteminin temel amacı ve işlevi ise kıt kaynakların, seçicilik ölçüleri çerçevesinde tayin ve tespit edilen ekonomik faaliyetlere tahsisi ve bu yolla yatırım, üretim, istihdam ve ihracatın artırılmasıdır (Toker,2007:1).

Ülkemizde 1913 yılında yasal zemine oturtulan teşvik sistemi günümüze gelene kadar sık sık değiştirilmiştir. En son 19 Haziran 2012 tarihinde resmi gazetede yayınlanan 2012/3305 sayılı karar ile yeni teşvik sistemimiz yürürlüğe girmiştir. İşletmeler yatırım teşvik belgelerine sahip olarak, gerekli prosedürleri yerine getirme şartıyla yeni teşvik sisteminde bulunan destek unsurlarından faydalanabilmektedirler (Küçükkahraman,2013:2).

Bu çalışmanın birinci bölümünde turizm endüstrisi genel olarak tanıtılmış, ikinci bölümde Türk Turizm sektöründe uygulanan teşvikler üzerinde durulmuş, üçüncü bölümünde TMS 20 ayrıntılı bir biçimde incelenmiş, dördüncü bölümde teşviklerin nasıl muhasebeleştirileceği örneklerle anlatılmış, beşinci bölümde Mardin iline yönelik olarak mevcut durum ortaya konulmuştur. Altıncı bölümde çalışmanın sonuçlarına ve yedinci bölümde de çalışmanın ortaya çıkmasında kullanılan kaynaklara yer verilmiştir.

1.GENEL OLARAK TURİZM ENDÜSTRİSİ

10. Turizm Kavramı ve Turizm Türleri

Seyahat etmek, dinlenmek, eğlenmek, spor yapmak ve kültürlerini genişletmek insanların vazgeçilmez doğal istekleridir. Bu istek turizm olayının yaratıcı unsurudur. Günümüzde insanların çalışma saatlerini azaltarak kendilerine ayırdıkları zamanı arttırmaları, tatillerini yılın belli bir periyodundan çıkararak yılın muhtelif zamanlarına yayma çabaları ve ulaşım araçlarındaki gelişmeler dünyada turizm olayının sürekli gelişeceğini ifade eder.

Turizm, insanların; gezmek, görmek, dinlenmek, eğlenmek gibi para kazanma dışındaki amaçlarla en az 24 saat süreli geçici seyahatleri ve en az bir gece konaklamalarıyla ilgili olaylar ve ilişkiler bütünüdür (Cünedioğlu,2011:26).

Uluslararası bir sektör haline gelen ve yarattığı gelire ulusal ekonomiler için diğer birçok sektörden daha önemli paylara sahip olan turizm faaliyeti, hem uluslararası hem de ulusal düzeyde çeşitli örgütlerin doğrudan ilgili alanına girmektedir. UNWTO isimli kurum turizmi; gezi, iş ve diğer amaçlarla bir yılı aşmamak kaydıyla sürekli yaşanan çevrelerin dışındaki yerlerde seyahat eden ve konaklayan kişilerin faaliyetleri olarak görmekte; böylelikle hem turistlerin tüketimlerine, hem de turistlere yönelik mal ve hizmetleri sağlayan kuruluşlara dikkat çekmektedir. Benzer tanımlara ulusal turizm faaliyetlerini düzenleme ve denetleme misyonunu yüklenmiş olan kurumlarda da rastlanır. Örneğin, TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı turizmi, “kişilerin ikamet ettiği yer dışındaki bir yere bir yılı aşmamak üzere, boş zaman değerlendirme, iş ve diğer benzeri amaçlarla yaptıkları seyahatler” biçiminde tanımlamaktadır. Tüm bu tanımlardan hareketle turizmi; turistler için olduğu kadar, turistlerin bizzat kendisi tarafından da gerçekleştirilen sosyo ekonomik faaliyetlerin bütünü olarak tanımlamak mümkündür.

Turizmin bu tanımlanmış biçimi, faaliyetin sektörel yanını da anlamamızı sağlar. Faaliyetin bir yanında turistler ve onların talepleri, diğer yanında ise bu talepleri karşılamak durumunda olan arz ya da endüstri yapısı söz konusudur.

Turizmin endüstriyel yanını yalnızca konaklama ve seyahat olgularıyla sınırlamak ise mümkün değildir. Turistlerin talep ettiği ürün ve hizmetlerin üretilip pazarlanmasının yanı sıra, sektörün gerektirdiği alt ve üstyapı yatırımlarının gerçekleştirilmesi, turizmin endüstriyel boyutunu gözler önüne serer. Turizm sektörünün endüstriler boyutu ise çoğu zaman uluslararası bir nitelik taşımaktadır (Soyak,2013:5).

Turizm, günümüzde döviz girdisini artırıcı ve istihdam sağlayıcı özellikleriyle ulusal ekonomiye katkıda bulunan, uluslararası kültürel ve toplumsal iletişimi sağlayıcı ve bütünleştirici etkisi ile dünya barışının korunmasında büyük payı olan bir sektördür. Türk ekonomisinin de vazgeçilmez temel taşlarından birisi olan turizm, bugünkü dış ticaret açığına, enflasyona ve işsizliğe çare arayan hükümetlerin önemle üzerinde durduğu bir konudur.

Turizm sürekli büyüyen yapısıyla dünyanın en fazla ekonomik değer yaratan üç sektöründen birisi olmakla birlikte turizm yatırımların geri dönüşü uzun yıllar alan, sermaye/hâsıla oranı yüksek, siyasal, sosyal, doğal ve ekonomik olaylara son derece duyarlı ve kırılgan, dolayısıyla da girişimciler için riskli yatırımlardır. Bu durum devletlerin turizm sektörünün sağladığı ekonomik ve sosyal faydaların artarak devam etmesini sağlamak için politik, ekonomik ve sosyal yönlerden sektörün yapısının gerektirdiği yasal düzenlemeleri uygulamaya koyma gerekliliklerini ortaya çıkarmaktadır. Bu uygulamalar arasında özel sektörü turizm alanında yatırıma yönlendirici teşvikler önemli yer tutmaktadır (Aydoğuş, Soybalı ve Baytok,2006:1).

Turizm faaliyetleri dünya ekonomisinde giderek artan oranlı bir gelişim göstermektedir. Birçok ülkede turizm, GSMH ile istihdamın önemli bir bölümünü meydana getirmektedir. Buna ilave olarak turizmden elde edilen uluslararası döviz gelirleri ülkelerin mevcut bütçe açıklarını finanse etmeye yardımcı olmaktadır. Bölgesel düzeyde ise turizm işsizlik sorununun çözümüne yardım etmekte ve tarım sektöründen dolayı kaybedilen rekabet avantajının yeniden kazanılmasına yarar sağlamaktadır. Bununla birlikte, turizm ekonomisi birçok ülkedeki ulaşım, ticaret, inşaat, konaklama, yiyecek-içecek sektörleri ve diğer hizmet sektörleri ile birlikte doğrudan ya da dolaylı bir yayılma etkisi göstermektedir.

Turizm gelirlerin zengin ülkelerden daha fakir ülkelere, gelişmişlerden gelişmekte ve az gelişmiş ülkelere doğru dağılımına katkı yaparak ülkeler arasında yakınsamaya da neden olmaktadır. Böylece turizm bölgesel gelişmeye de yardımcı olmakta ve bölgesel ekonomik farklılıkların azaltılmasına olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla sektöre yapılacak ulusal/uluslararası yatırımlar, kısa sürelerde etkisini göstererek geri kalmış bölgelerin ilerlemesine olumlu yönde etki edebilecektir (Bozkurt ve Bahar,2010:255).

Turizm sektörü ulusal ve uluslararası düzlemde ekonomideki diğer birçok sektörle girdi-çıktı ilişkisi içindedir. Yapılan birçok çalışmada sektörün, ilişki içinde bulunduğu diğer sektörlerden tamamen izole edilmiş bir şekilde ele alınamayacağına yönelik yorumlar söz konusudur. Bu nedenle turizm ve seyahat endüstrisinin sektörel yapılanmasını ele alırken, bu iç içe geçmişliği de hatırlamak gerekir. Bu bağlamda endüstrinin beşli bir yapıdan oluştuğunu söylemek mümkündür: Konaklama ve yeme-içme sektörü, seyahat ticareti yapan kuruluşlar, ulaştırma sektörü, turistik cazibe merkezleri ve kamu-özel destek kuruluşları.

Turizmin endüstriyel ya da arz cephesindeki kurumsallaşmayı bir başka açıdan ele alan bir çalışmada, turizm kurumları kâr amacı güdüp gütmemelerine göre ikiye ayrılmıştır. Kâr amacıyla çalışan gruba konaklama ve yeme-içme tesisleri, hediyelik eşya üreten ve satan kurumlar, ulaştırma kuruluşları ve seyahat ticareti yapan kurumlar dâhil edilirken, esas amacı kâr olmayan kurumlar içinde yerel ve ulusal kamu tanıtma kurumları, sosyal turizme yönelik konaklama tesisleri, güzelleştirme, çevre ve koruma dernekleri, mesleki sivil toplum kuruluşları ve bazı eğitim kurumlarına dikkat çekilmektedir. Birçok ülkenin sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmesinde kritik rol oynayan turizm sektörü, ilgili sosyal, kültürel ve ekonomik mirasın hem korunması, hem de tahrip edilmesine yönelik potansiyellere sahiptir.

Yeni gelişen turizm tarzlarından “alternatif turizm” içinde; Agroturizm, eko turizm, kültür turizmi, Trekking ve doğa turizmi ağırlık kazanırken, “özel merak turizmi” olarak da konferans turizmi, işadamlarının seyahatleri, denizyolu turizmi, din turizmi, sağlık ve spa turizmi, eğitim turizmi, spor turizmi ve macera turizmi öne çıkmaktadır. Çevresel ve ekonomik olarak sürdürülebilir turizme uygun olan bu yeni

turizm tarzları, küçük turist grupları, bireyler ve sosyal turizme uygun bir organizasyon modunu beraberinde getirirken, turist davranışı açısından sorumluluğun arttığı, aşırı tüketime yol açmayan kaynak kullanımının söz konusu olduğu bir turist modeline işaret etmektedir (Soyak,2013: 13).

Turizm türlerini incelemeyen önce iç ve dış turizm kavramlarını tanımlamakta fayda bulunmaktadır. Turistik olay ve ilişkilerin oluştuğu yere göre turizmi 2 şekilde inceleyebiliriz.

İç Turizm: Kişilerin kendi ülke sınırları içinde, turistik amaçlı yaptıkları seyahatlere denilmektedir. Pasaport ve vize gibi izin belgeleri gerektirmeyen ayrıca yabancı dil bilgisi ve döviz ihtiyacı olmadan rahatça yapılabilen iç turizm ulusal gelirin bölgelere arası dağılımına önemli bir katkı sağlar.

Dış Turizm: Kişilerin kendi ülkeleri dışındaki ülkelere turistik amaçla yaptıkları seyahatlere denilmektedir. İç turizmden farklı olarak, yabancı dil, döviz ve pasaport gerektiren dış turizm, kendi arasında dış aktif turizm ve dış pasif turizm diye 2 ye ayrılır.

- Dış Aktif Turizm: Turistlerin kendi ülkeleri dışında, başka ülkelere yaptığı turistik seyahatlere denir. Ülkeye döviz girişi sağlandığından ödemeler dengesi üzerinde olumlu bir etki yapar.
- Dış Pasif Turizm: Ülke vatandaşlarının, yabancı ülkelere yaptıkları turistik seyahatlere denir. Döviz çıkışına yol açtığı için ödemeler dengesi üzerinde olumsuz etki doğurur.

Turizm olayına yol açan ve bu olayın odak noktasını oluşturan insan turist kelimesi ile tanımlanır. Turistin daha geniş tanımı; “ belirli gelire ve boş zamana sahip konaklama, yeme içme, dinlenme-eğlenme, merak, kültür ve eğitim, spor vb. gibi somut amaçlarla sürekli yaşadığı bölgeden başka bir bölgeye seyahat eden ve gittiği bölgede en az bir gece konaklayan ekonomik anlamda tüketici olan kişi ya da kişiler topluluğudur”.

Türkiye’de insanların farklı isteklerine hitap edebilecek çok farklı sayıda turizm türü vardır. Bunlardan bazıları aşağıda belirtmiştir.

Deniz Turizmi: Deniz-kum-güneş üçlüsü en fazla talep alan turizm türüdür. Pek çok ülkede turizm deyince akla ilk gelen deniz turizmidir. Yabancı turistlerin yaklaşık %60`ı deniz turizmine yönelik olarak ülkemize gelmektedir.

İnanç Turizmi: İnsanların dini amaçlarını gerçekleştirmek ve farklı inanç merkezlerini görmek için yaptıkları turizm etkinlikleri dini turizm kapsamına girer. Anadolu toprakları, ilk çağlardan itibaren farklı kültür, uygarlık ve dinler arası oluşan yakın ilişkilere sahne olmuştur.

Sağlık Turizmi: İnsanların ilk çağlardan beri bazı hastalıkların tedavisi için termal suların ve farklı ortamların buldukları bölgelere doğru yaptıkları seyahatlerdir.

Dağ Turizmi: Şehirlerin kirli havasından ve gürültüsünden uzaklaşmak ve dağların temiz havasından yararlanmak için yapılan bu turizm dağlara yürüyüş ve tırmanma şeklinde yapılmaktadır.

Yayla Turizmi: Doğal ortamı bozulmamış bir çevre ile büyüleyen manzaralar ve sıcak yaz günlerinde ferahlatıcı serinliği ile yaylalar Türk kültürünün vazgeçilmez bir parçasıdır. Bu turizm türü ile yüzlerce mekân yeni ve farklı yaşama alanları olarak açılmasını sağlamıştır.

Mağara Turizmi: Doğanın sır dolu harikalarından olan mağaralara dönük bir turizm çeşidine ilgi giderek artmaktadır. Diğer ülkelere göre mağara cenneti ülke durumunda olan Türkiye de halen el değmemiş binlerce mağara bulunmaktadır.

Tarih Turizmi: Tarihi ve kültürel zenginlikleri görmek amacıyla yapılan turizm türüdür. Avrupa ve Asya’nın birleşme noktasında tarih ve kültür hazinesi olan ülkemizde bu turizm türü geniş bir yer kaplamaktadır.

Botanik Turizmi: Türkiye hiçbir Avrupa ülkesinde olamayan bir şekilde 3 farklı bitki alanının kesişme noktasında yer almaktadır. Coğrafi farklılığın getirdiği iklim çeşitliliği, bazı kesimlerin ülkemize olan merakını arttırmıştır.

Kayak Turizmi: Önemli bir kış sporu olan kayak, ülkemizde yer alan kayak merkezleri ile giderek daha aktif hale gelmektedir.

Ekonomik Turizm: Kişilerin fuar ve sergilere, işleri nedeniyle katılmaları ve buraları ziyaret etmeleri ayrıca ekonomik kongrelere katılması ve bu yolla büyük ekonomik tesislerin görülmesi amacıyla yapılan seyahatlerdir (Durgun,2006:8).

11. Türk Turizm Hukuku

Hukuk, sosyal yaşamda kişilerin davranışlarını ve birbirleri ile olan ilişkilerini düzenleyen ve uyulması devlet zoruna bağlanmış olan kurallar bütünüdür. Büyük bir endüstri haline gelen ve bünyesinde özel işletmeleri, kamu işletmelerini, sivil toplum örgütlerini ve turizm hareketi içinde yer alan bireyleri bulunduran turizm olayının da düzenlenmesine yönelik bir kurallar topluluğuna ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaç sonucunda turizm faaliyetlerinin çerçevesini ve yapısını belirleyen bir takım kurallar belirlenmiş ve turizm hukuku biçimlenerek günümüzdeki halini almış bulunmaktadır (Akay, 2009:11).

Turizm hukuku, turizm ilişkilerini düzenleyen hukuk kurallarıdır. Hukuk kurallarının yürürlükte olan (yani pozitif hukukun) yazılı belgelerinin tümüne mevzuat denir. Turizm mevzuatı ise turizmle ilgili kuralları düzenlemek amacıyla hazırlanmış ve yürürlüğe konulmuş yazılı belgeleri kapsamaktadır.

Ülkemizde turizm mevzuatının gelişmesi ile turizm faaliyetleri, belli bir düzen ve kurallar içinde yürütülmeye başlamış ve bugün bir turizm hukuku ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu turizm hukuku gelişen Türk turizm politikasının bir sonucudur (Andaç,2009:5).

Turizm hukukunun ulusal ve uluslararası olmak üzere iki temel kaynağı bulunmaktadır. Ulusal kaynaklar; yazılı, yazısız (örf ve adetler) ve yardımcı kaynaklardan oluşmaktadır. Uluslararası kaynaklar ise, tek ve çok taraflı antlaşmalardan oluşmaktadır (Akay,2009: 11).

12. Kalkınma Planlarında Turizm ve Türkiye Turizm Stratejisi

Türkiye’de turizmin gelişimi ve turizm politikalarının evrimini dönemsel olarak ele alan çalışmalara bakıldığında genellikle *Planlı Dönem Öncesi ve Planlı Dönem* şeklinde iki ana dönemlendirmenin yapıldığı görülmektedir. Planlı Dönem Öncesinde ise alt dönemler; 1923-1930 1931-1939, 1940-1949 ve 1950-1960 olarak belirlenmekte, 1960’dan günümüze kadar olan dönem ise Planlı Dönem olarak kabul edilmektedir (Barutçugil, 1986: 68). Türkiye’de Planlı Dönem (1960-1980) öncesinde turizmle ilgili kayda değer bir gelişmenin olmadığını söylersek abartmış olmayız. Dünyada kitle turizminin 1950 ve 1960’lı yıllarda gelişmeye başlaması bunda etkili olmuştur. 1960 yılında DPT’nin kurulması ve 1961 Anayasası’yla kalkınma planlamasının kurumsal bir kimlik kazanması, turizm faaliyetinin de bir sektör olarak tanımlanıp, kalkınma planlarında yer bulmasını beraberinde getirmiştir. Bu yıllarda *TC Turizm Bankası A.Ş* faaliyete girmiş, kalkınma planlarında turizm sektörüne yönelik politikalar kamu sektörü için emredici, özel sektör için yol gösterici bir nitelikte uygulanmaya başlanmıştır. 1960-1980 döneminde uygulamaya konan dört adet beş yıllık kalkınma planının turizm sektörünün gelişimine yönelik benimsediği temel ilkeleri ve teşvik politikalarını toplu olarak incelediğimizde şu tespitleri yapmak mümkündür (Soyak,2013: 11):

Planlı dönemin başında, turizm sektörünün düzenlenmesi ve turizm politikalarının belirlenmesine yardımcı olunması amacıyla, bir önceki vekâlet *Turizm ve Tanıtma Bakanlığı*’na dönüştürülmüştür. İlk kalkınma planıyla turizm sektörünün döviz kazandırma ve ödemeler bilançosu açığının kapatma misyonu öne çıkarılmıştır. Kitle turizmi ve sosyal turizm kavramları bu yıllarda gündeme gelmiştir. Özellikle İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972) ile birlikte turizm sektörünün yalnızca ödemeler dengesine olumlu katkıda bulunan özelliğinden değil; ekonomik, sosyal ve kültürel faydalarından da yararlanması gereğine dikkat çekilmiştir. Bu planla ilk defa dış turizm gelirleri ve yabancı turist sayısını artırmak

için yatırımların turistik potansiyeli yüksek Akdeniz ve Güney Ege gibi kıyı bölgelerine yoğunlaştırılması gereğinin üzerinde durulmuştur. Kitle turizmine uygun olarak altyapı tesisleri, yardımcı imkânlar ve örnek tesislerin kamu kesimi, diğer turistik yatırımların ise özel sektör tarafından yapılması ilke olarak benimsenmiştir.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977) ile birlikte kitle turizmi çok daha net bir şekilde öne çıkarılmış, sektörün tüm organizasyonu ve kamu denetiminin *kitle turizmine* uygunluğunun sağlanmasına özel önem verilmiştir. Kitle turizminin kamu ve özel sektör açısından yatırım ve işletmecilik ilkeleri bir önceki planla aynı şekilde benimsenmiştir.

24 Ocak 1980 ekonomik istikrar tedbirleriyle birlikte Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983) fiilen uygulama imkânı bulamamıştır. İlgili planlardaki turizm sektörüyle ilgili ortak payda, devletin turizm altyapı yatırımlarına yönelirken, üstyapı yatırımları ve işletmeciliğinin özel sektöre bırakıldığı; devletin ise ancak öncü ve örnek üstyapı tesisleri yapmakla yükümlü kılındığıdır. 24 Ocak Kararları ile birlikte Türkiye’de dışa açık ekonomi politikaları uygulanmaya başlamıştır. Dışa açık dönem ile birlikte ithal ikameci sanayileşmenin durdurulup, ihracata yönelmesi ve ülkenin döviz kazanmaya yönelik politikaları benimsemesi, turizm sektörünün de kalkınmada öncelikli sektörler arasına girmesini beraberinde getirmiştir.

1980 sonrası dönem, Türkiye’de turizmin take-off yaşanmasına yol açan bir dizi teşvik politikalarının da hayata sokulduğu bir dönemdir. Turizm Teşvik Kararı (1980), Turizm Teşvik Kanunu (1982), Kalkınmada Özel Önem Taşıyan Sektör (1985) gibi karar ve kanunların yanı sıra, Kaynak Kullanımını Destekleme Primi gibi teşvik mekanizmaları 1990’ların başına kadar sektörün çok ciddi bir atılım yapmasına neden olmuştur (Soyak, 2009: 65-67).

1980 sonrası dönemde kitle turizminin gelişimine yönelik politikalar sürdürülse de, bu dönemin en önemli özelliği, devletin örnek ve öncü tesisler yapma misyonunu bir tarafa bırakarak, dönemin ruhuna uygun özelleştirme politikaları ile TURBAN ve diğer devlet kuruluşlarının elindeki birçok konaklama tesisi, kamu kampları, otel ve marinalarını satmaya başlamasıdır. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989) ile birlikte Turizm Bankası’nın doğrudan yatırım yapmak yerine

fonlarını kredi olarak kullandırmasına yönelik tercihe kapı açılmıştır. Böylelikle devlet turizm sektöründe işletmeciliği terk ederek, yalnızca alt yapı yatırımlarına yönelmeyi benimsemiştir. Ayrıca bu planla birlikte kitle turizminin yanında ilk defa ülkenin tarihi, arkeolojik ve kültürel varlıkları ile kış, av ve su sporları, festival, sağlık ve gençlik turizmiyle birlikte mevcut diğer turizm potansiyeli, sürdürülebilir turizm ilkeleri doğrultusunda değerlendirilmeye başlanmıştır. Böylelikle kitle turizmine öncelik verilmekle birlikte, bireysel turizmin de ihmal edilmeyeceği ifade edilmiştir.

Kitle turizminden alternatif ve yeni turizm tarzlarına yönelik geçişi teşvik etmeye yönelik politikaların sürdürülmesi açısından Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı da (1990-1994) önem arz etmektedir. Bu planda da kış, av ve su sporları ile festival, sağlık, gençlik, kongre, termal, golf ve 3. yaş turizmini daha çekici hale getirecek teşvik politikalarının geliştirilmesine öncelik verilmiştir. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000) döneminde, turizmdeki yeni eğilimler ışığında tüketici taleplerini dikkate alarak yeni alternatif turizm alanlarının yaratılmasının sürdürüleceği belirtilmiş, küçük ölçekli işletmelerin gelişmesine özel önem atfedilmiştir. Ayrıca turizm ürünlerinin çeşitliliğine, tanıtım ve pazarlama çalışmalarına önem verilmesi gereğinin altı çizilerek; yalnızca yatak kapasitesini artırmayı hedefleyen kitle turizmi anlayışının sona erdiğine dikkat çekilmiştir. Böylelikle “*sürdürülebilir turizm*” kavramına yeniden atıfta bulunulmuştur.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) kitle turizminde yatak kapasitesine dayalı teşvik sisteminin iflasını ilan eder gibidir. Pazarlama ve tanıtım konularında bir reform yapılması gereğinin altının çizildiği bu planda, yatay ve dikey bütünleşmeyle oligopolleşen bazı yabancı tur operatörlerinin, son yıllarda fiyat ve koşulları tek yanlı belirlemeleriyle Türkiye turizm sektörü için olumsuz sonuçlar ortaya çıktığı tespitinde bulunulmuştur. Bu nedenle turizm teşviklerinde ağırlığın, pazarlama, hava ulaştırması ve toplam kalite iyileştirilmesine verilmesinin hedeflendiği görülmektedir. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’ndan beri sürekli olarak tekrarlanan uluslararası pazarlardaki tüketici eğilimleri doğrultusunda yeni potansiyel alanlar yaratmak amacıyla golf, kış, dağ, termal, sağlık, yat, kongre turizmi ve ekoturizm ile ilgili yönlendirme faaliyetlerini sürdürmek türünden önlem ve tedbirlere, bu planda da rastlanmaktadır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nın (2007-2013) turizm sektörüyle ilgili değerlendirmeleri, turizmde son 20 yılda yapılan atılımlara övgüyle başlamakta, son yıllarda yatak kapasitesindeki hızlı artışa ve kaydedilen önemli gelişmelere rağmen tanıtım ve pazarlama konusunda yapısal bir reforma ihtiyaç olduğu tespitlerine yer verilmektedir.

Turizmde yaşanan yeni eğilimleri yakalamak ve kitle turizmi dışındaki yeni turizm tarzlarını teşvik etmek için TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2007 yılında yayınlanan ve bugüne kadarki en önemli turizm politikası belgesi olan “*Türkiye Turizm Stratejisi 2023*”e özel dikkat çekmek gerekir. İlgili belgenin yönetici özetinde ülkemizin kitle turizmine hizmet veren kıyı turizminin yanı sıra alternatif turizm (sağlık ve termal turizm, kış sporları dağ ve doğa turizmi, yayla turizmi, kırsal ve eko turizm, kongre ve fuar turizmi, kruvaziyer ve yat turizmi, golf turizmi, vb.) gibi turizm türleri açısından da eşsiz imkânlarla sahip bulunduğu dikkat çekilmektedir. Bu potansiyelin rasyonel anlamda kullanılmadığının altının çizildiği dokümanda, *Türkiye Turizm Stratejisi 2023* ve *Eylem Planı 2013* ile ülkenin doğal, kültürel, tarihi ve coğrafi değerlerini koruma-kullanma dengesi içinde kullanmayı ve turizm alternatiflerini geliştirerek turizmden alınacak payın artırılmasının hedeflendiğine vurgu yapılmaktadır (Soyak,2013: 19).

Türkiye Turizm Stratejisi, turizm sektöründe kamu ve özel sektörün, yönetim ilkesi çerçevesinde işbirliğini gündeme taşıyan ve stratejik planlama çalışmalarının yönetim ve uygulanmasına yönelik açılımlar sağlanmasını hedefleyen bir çalışmadır. Katılımcı planlama anlayışı ile hazırlanan Türkiye Turizm Stratejisi ve Eylem Planı ile üretim, yönetim ve uygulama süreçlerinde sektörün önüne bir yol haritası konularak yönlendirilmesi temel amaç olarak kabul edilmiştir. Türkiye Turizm Stratejisi 2023 çalışmasının temelinde yer alan bu yaklaşım, çalışmanın noktasal değil bölgesel, emredici değil yönlendirici, statik değil dinamik, bir çerçevede geliştirilmesini olanaklı kılmaktadır (Akay,2009: 15).

Belgede yer alan “*Turizm Çeşitlendirilmesi Stratejisi*”yle birlikte “*alternatif turizm türlerinden öncelikli olarak sağlık ve termal turizm, kış turizmi, golf turizmi, deniz turizmi, eko turizm ve yayla turizmi, kongre ve fuar turizminin geliştirilmesine*” özel önem verilmektedir. Turizm sezonunun bütün bir yıla yayılmasının ancak turizm

ürününün çeşitlenmesine bağlı olduğu gerçeğinden hareketle, öncelikli olarak belirlenen ilgili turizm türlerinin desteklenerek gelişmelerinin sağlanacağına altı çizilmektedir.

Turizm Çeşitlendirilmesi Stratejisi: 2023 Yılı Hedefleri

- *Sağlık Turizmi ve Termal Turizm:*
 - Troya, Frigya ve Afrodısyia bölgelerinin her biri termal ve kültür temalı bölgesel varış noktası olarak geliştirilecek, termal ve kültür turizmi kapasitesinin alternatif turizm türleri ile bütünleşmesi sağlanarak yakın çevredeki diğer kültürel ve doğal değerlerle de ilişkilendirilecektir.
 - Jeotermal kaynakların bulunduğu bölgeler dikkate alınarak etaplamalar şeklinde tüm kaynakların değerlendirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülecektir.
 - Kültür ve Turizm Bakanlığınca bugüne kadar ilan edilen termal turizm merkezlerine ilişkin imar planları ve revizyon imar planlama çalışmaları tamamlanacaktır.
 - Avrupa'da termal turizm konusunda birinci varış noktası olması sağlanacaktır.
- *Kış Turizmi:*
 - Ülkemizde kış turizmine elverişli alanların tespiti ve değerlendirmesi için kapsamlı bir analiz çalışması yapılacaktır.
 - Varış noktası olabilecek şekilde belirlenen kış turizm bölgeleri ile termal turizm, kültür ve kongre turizmi, dağ ve doğa turizmi gibi alternatif turizm türleri birlikte değerlendirilecek ve geliştirilecektir.

- Öncelikli olarak geliştirilecek alanlar kapsamında, ilgili yerel yönetimler ve Valilik ile işbirliği içerisinde yapılacak planlama çalışmaları, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından sağlanacak arazi tahsis teşvikleri, altyapı çalışmaları ile geliştirilecektir.
- *Golf Turizmi:*
 - Ülkemizin golf sporuna uygun iklim yapısı, topografik özellikleri, zengin tarihi ve kültürel yapısı değerlendirilerek golf turisti çekimi arttırılacaktır. Ülkemizde yeni golf sahaları üretilecektir.
- *Deniz Turizmi:*
 - Ülkemizde önümüzdeki dönemde nitelikli ve sürdürülebilir deniz turizmi geliştirilecektir.
 - Hâlihazırda Trabzon, Kuşadası, Samsun, İzmir, Antalya ve Mersin’de bulunan ve Kruvaziyer gemi kabul eden limanlar yenilenerek genişletilecektir.
 - İstanbul’daki liman kapasitesi hızla geliştirilecektir.
 - İstanbul, Antalya ve İzmir’de bulunan yat limanlarının mega yatları kabul edecek şekilde yenilenmesi sağlanacaktır.
- *Eko Turizm:*
 - Ülkemizde eko-turizm ve yayla turizmi gibi doğa amaçlı turizm türlerinin geliştirilmesi için bu amaca yönelik turizm altyapısı geliştirilecek ve niteliği arttırılacaktır.
 - Doğa amaçlı turizmin yapılacağı yörelerde belli, senaryolar çerçevesinde, ana tur güzergâhları, varış noktaları, ara istasyon ve alt istasyon noktaları belirlenerek planlama çalışmaları yönlendirilecektir.

- Kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları işbirliği ile agro-turizm, macera turizmi, mağara turizmi, spor turizmi faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi için eylem planları hazırlanacaktır.
- *Kongre ve Fuar Turizmi:*
 - Kongre turizmine altyapısı uygun iller İstanbul, Ankara, Antalya, İzmir, Konya, Bursa, Mersin öncelikle ele alınarak Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yönlendirici çalışmalar yapılacaktır.
 - Kongre turizmine yönelik planlama ve tahsis çalışmaları yapılarak, yatırımcılara yön gösterici, kongre, fuar vb. etkinlikleri teşvik edici politikalar geliştirilecektir.
 - Kongre turizminde varış noktası yönetim şirketlerinin rolü yeniden düzenlenecektir.
 - Kongre merkezi olarak planlanan bölgelerin nitelikli turizm tesislerine ve uluslararası havaalanına sahip olması sağlanacaktır.
 - İstanbul, Antalya, İzmir, Ankara birinci derecede önemli fuar illeri olarak ve 15 yıllık zaman zarfında bu şartları kazanabilecek 3 ilimiz Adana, Gaziantep, Trabzon ikinci derece önemli fuar ili olarak belirlenerek bu çerçevede planlama çalışmaları yapılacaktır.
 - Yat Turizmi Yönetmeliği'nce sektörden tahsil edilen gelirlerin sektörün altyapısını geliştirmek ve fuarlarda kullanılmak üzere sektöre aktarılması hedeflenecektir.
 - Yat Turizmi Yönetmeliği Deniz Turizmi Yönetmeliği olarak adlandırılarak, sektörün tüm bileşenlerini (krvaziyer gemiler, su sporları, günübirlik yatlar ve dalış turizmi, vb.) kapsayacak ve günün ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenlenecektir.

- Tanıtım faaliyetleri geliştirilerek, Akdeniz çanağındaki yat ve kruvaziyer turizminden daha yüksek pay alınması sağlanacak ve deniz turizmi ile ilgili yatırımların daha çekici hale getirilmesi sağlanacaktır.
- *Eko-Turizm ve Yayla Turizmi:*
 - Yerel halk; turistik ürün, hediyelik eşya yapımı, servis, kalite ve işletmelerin yönetimi konusunda eğitilecektir.
 - Etnografik ve ekolojik özelliklerinin sergilendiği müze evlerin açılması teşvik edilecektir.
 - Alana girişte kabul noktaları oluşturulacak ve buralarda ziyaretçilere farklı güzergâhları ve yöresel özellikleri gösteren mola noktaları ve tur güzergâhlarını gösteren haritalar sunulacaktır.
 - Kitle turizmi amaçlı kullanılacak alanlarda; fiziksel planlama çalışmalarına altlık oluşturacak kadastro tamamlanarak, orman ve mera alanlarının sınırlarının tespitini takiben 1/25 000, 1/5000 ve 1/1000 ölçekli imar planları hazırlanacaktır. Turizm gelişim alanlarında yer alan eko-turizm alanlarının “alan yönetim planları” yapılacaktır (Soyak,2013: 21).

13. Turizm Endüstrisinin Özellikleri

Günümüz kalkınma planlarında sanayi sektörü ağırlıkta olmakla birlikte sadece sanayi sektörüne dayalı kalkınma modeli yerine ülkenin tüm kaynaklarını içeren ve diğer sektör yatırımlarına da yer veren bir iktisadi kalkınma modeli izlenmektedir.

Turistik yatırımlar da ekonomideki her yatırım gibi gelir meydana getirir. Turistik tüketim harcamaları ve turistik yatırım harcamaları sonucunda turizmin ekonominin genelinde meydana getireceği gelir etkisi, ilk etapta harcamanın

kendisine eşit, sonraki etaplarda ise meydana getireceği dolaylı etkiler sonucu harcama miktarının çok üzerinde teşekkül eder.

Turizm, gelişmiş ve gelişmekte olan pek çok ülkede GSMH'nin büyük bir bölümünü oluşturan hizmetler sektörü içinde en önemli payı teşkil etmektedir. Sektörün, milli gelire olan katkısı yanında sağladığı döviz geliri ile ödemeler dengesi açığının kapanmasında rolü büyüktür.

Türkiye'de son yıllarda turizm sektöründe yapılan yatırımlarla birlikte, tanıtma ve pazarlama çalışmalarına verilen büyük destekler sonucunda turizm gelirlerinde önemli artışlar sağlamıştır. Bunun sonucu olarak turizm, sağladığı döviz, milli gelire olan katkısı ile çok önemli bir ekonomik unsur olarak Türk ekonomisinin gündemine girmiştir.

Turizm, turistik yatırımların yarattığı iş hacmi ile ekonomik canlanma getirmekte, artan mal ve hizmet akımı ile dolaylı olarak bağlantılı olduğu diğer diğer sektörlerde istihdam alanı yaratmaktadır. Özellikle genç ve hızlı artan nüfusa sahip olan ülkemiz, emek yoğun nitelik gösteren turizm sektörünün gelişmesi için çok uygun bir zemin oluşturmaktadır. Turizm sektöründe istihdamın mevsimsel olmasından dolayı genellikle geçici statüsünde personel istihdam edilmektedir. Bu nedenle, sektörde istihdam edilen kişi sayısı hakkında sağlıklı bilgi bulunmamaktadır.

Turizm amacıyla yapılan altyapı yatırımları aslında yöre halkı açısından büyük önem taşımaktadır. Turizm, yörelerde ekonomik gelişmeye, refah düzeyinin artmasına ve bu sayede belirli sanayileşmiş yörelere olan göçün önüne geçilmesine hatta bu yörelerde çeşitli sanayi kollarının gelişmesine katkıda bulunmaktadır (Önen,2000: 15).

14. Turizmin Endüstrisinin Ekonomik Etkileri

Turizm endüstrisi hızla büyümekte ve gelişen teknolojik olanaklarla birlikte özellikle ulaşım teknolojisindeki gelişmeler turizm faaliyetlerini eskiye oranla çok daha kolay ulaşılır bir hale getirmektedir.

Gelecekte daha da önemli bir endüstri olacağı tahmin edilen turizm endüstrisinin yarattığı ekonomik, sosyal ve kültürel sonuçlar turizm alanında yaşanan rekabeti güçlendirmektedir.

Turizm, günümüzde döviz girdisini artırıcı ve istihdam sağlayıcı özellikleriyle ulusal ekonomiye katkıda bulunan, uluslararası kültürel ve toplumsal iletişimi sağlayıcı ve bütünleştirici etkisiyle dünya barışının korunmasında büyük payı olan bir sektördür. Türkiye ekonomisinin de vazgeçilmez temel taşlarından birisi olan turizm, hali hazırda dış ticaret açığına, enflasyona ve işsizliğe çare arayan hükümetlerin önemle üzerinde durduğu bir konudur.

Türkiye’de turizm sektörünün 1980’li yıllardan bu yana devam eden sürekli artış; ekonomi üzerinde büyük etkiler yaratmıştır. Bu etkilerin en önemlisi, Türkiye’nin kalkınması için gerekli olan ekonomik büyümenin sağlanmasına katkıda bulunmasıdır. Bu anlamda Türkiye ekonomisi yıllar itibari ile kriz dönemleri hariç, sürekli bir büyüme trendi içerisinde yer almaktadır. Birçok sektörde önemli atılımlar yapan Türkiye ekonomisi turizm sektöründe de dünya sıralamasında önemli bir yere sahiptir (Çoban ve Özcan,2013:245).

140. Turizmin Olumlu Ekonomik Etkileri

Turizmin ülke ekonomileri üzerinde olan olumlu etkileri; ödemeler dengesi üzerine olan etkileri, gelir yaratıcı etkisi, istihdama olan etkisi, bölgelerarası dengeli kalkınma üzerine etkisi, altyapı ve üst yapı yatırımlarına etkisi ve diğer sektörler üzerine olan etkisi şeklinde sınıflandırılabilir (Akay,2009: 21).

1400. Turizmin Ödemeler Dengesi Üzerindeki Etkisi

Turizmin neden olduğu döviz hareketlerinin ülke ekonomisi açısından önemi, ödemeler dengesi içindeki yeriyle ölçülmektedir. Döviz hareketleri, turist gönderen ülkenin döviz talebini, turist kabul eden ülkenin de döviz arzını arttırıcı bir rol oynadığından, ülkelerin ödemeler dengesini etkilemektedir. Bu özelliği ile turizm gelirleri, döviz sıkıntısı çeken ve ödemeler dengesi açık veren ülkeler için oldukça önemli bir gelir kaynağıdır. Turistik döviz kazançları, turistik döviz kayıplarından fazla olduğu sürece ödemeler dengesine olumlu katkısından söz etmek olasıdır.

Bugün dünyada hem ödemeler dengesi fazla veren hem de ödemeler dengesi açık veren ülkelerin, turizmi ulusal seviyede teşvik etmelerinin temel nedeni, turizmin ödemeler dengesine katkıda bulunmasıdır. Ödemeler dengesi fazla veren ülkeler, bu fazlalığın enflasyona neden olmaması ve eritilmesi için vatandaşlarının uluslararası turizme katılmalarını teşvik etmektedirler. Ödemeler dengesi açık veren ülkeler ise, bu açığı kapatmaya çalışmaktadırlar. Bu açıdan turizm, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ödemeler bilançosunu dengeleyici rol oynamaktadır (Kızılgöl ve Erbayrak,2008:353).

Dış ödemeler bilançosu denildiğinde, bir ülkede yerleşik kişilerin, belirli bir dönem içerisinde yabancı ülkede yerleşik kişilerle yaptıkları tüm ekonomik işlemlerin sonucunu gösteren sistematik bir kayıt anlaşılmaktadır. Ödemeler bilançosuna sadece o yıl içinde fiilen gerçekleşmiş uluslararası ekonomik işlemler kaydedilir. Bu durum, ödemeler bilançosunun bir stok değil, akım değişken olmasını ifade eder. Örneğin; ödemeler bilançosu, sadece ilgili döneme ait turizm gelir ve giderlerini gösterir. Yoksa o yıla kadar oluşmuş toplam turizm gelir ve giderlerini göstermez (Seyidoğlu, 1999:381).

Bir başka deyişle dış ödemeler bilançosu, bir ülkenin diğer bütün ülkelerle ekonomik ilişkilerinin tümünü ortaya koymaktadır ve kaydedilen bütün mal ve para akımlarını göstermektedir. Dış ödemeler bilançosu ülkenin mal ve hizmet sermaye akımları gibi işlemler dolayısıyla dış dünyadan sağladığı gelirlerin dış dünyaya yaptığı ödemelere eşit olup olmadığını ortaya koyar. Bir ülkenin ödemeler bilançosu, o ülkenin uluslararası ödeme gücünü gösterdiğinden uluslararası alandaki en önemli

malî ve ekonomik itibar göstergelerinden bir tanesidir. Ayrıca bu bilanço, hükümetlerin uyguladıkları ekonomi politikalarının bir sonucudur, bu bakımdan bu politikaların başarısının da göstergesidir.

Dış ödemeler bilançosundaki bir açık veya fazla ülke ekonomisi üzerinde oldukça geniş kapsamlı etkiler doğurur. Ülkelerdeki milli gelir ve çalışma düzeyi, kalkınma hızı, döviz kurları, enflasyon oranı, ücret artışları, gelir dağılımı ve dış borçlar gibi temel ekonomik değişkenler dış ödemeler dengesiyle sıkı sıkıya ilişkilidir. Dolayısıyla ülkenin dış ekonomik ilişkilerinin sağlıklı bir yolda olup olmadığının belirlenmesi, bir sorun varsa gerekli önlemlerin alınması ve politika düzenlemesinin yapılması için ödemeler bilançosu istatistiklerinin sürekli olarak izlenmesi gerekir (Seyidoğlu, 1999:382).

Günümüzde özellikle az gelişmiş ülkeler bakımından ödemeler bilançosu açıkları büyük önem taşımaktadır. Bu ülkeler hem iç talebi karşılamak için nihaî mallar, hem de mal ve hizmet üretimi için ara malı ve hammadde ithal etmek zorundadır. Bununla beraber bu ülkelerin yeterli gelirleri olmadığından harcama olanakları oldukça kısıtlıdır.

Turizm sektörünün bir ülke ekonomisi üzerindeki en belirgin özelliği, bir ihracat faaliyeti karakterinde olması, ödemeler dengesine etkide bulunmasıdır. İhracat genel olarak bir ülkenin mallarını başka bir ülkeye döviz karşılığında satmasıdır. Bu işlem genellikle mal ve hizmetlerin dışarıya çıkarılması şeklinde karşımıza çıkar. Turizm olayında ise bu durum tamamen değişiktir. Turistik tüketim, üretimin yapıldığı yerde gerçekleştirildiğinden gümrük vergisi, sigorta, navlun, nakliye gibi ihracatın ortaya çıkardığı ek harcamaları ortadan kaldırmaktadır. Bu durumda, turistlerin ülkeye gelmesi, mal ve hizmet ihracının sonucunu doğurmaktadır. Ayrıca, turizm sektörü aracılığıyla ekonomik gelir getiren değerler olarak ihracatı mümkün olmayan jeo ekonomik ve sosyo- kültürel varlıkların döviz getiren kaynaklara dönüşmesi mümkün olmaktadır. Bundan başka, turizm sektöründe, bir ülkenin turistik tüketim amaçlı olarak mal ve hizmetleri başka bir ülkeye taşıma olanağı ve zorunluluğu yoktur. Turistik tüketimde bulunmak isteyen kimsenin mal ve hizmetlerin bulunduğu ülkeye gitmesi gerekir. Bu nedenle ilke olarak bir ülkenin turizm sektöründen elde ettiği gelir ile ihracat işleminden elde ettiği gelir arasında herhangi bir fark yoktur. Tüm bu

özelliklerinden dolayı turizm sektörü görünmeyen ihracat olarak diğer sektörlerden farkını ortaya koymaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerin çoğunluğunun, dönemsel ve bazen de kronik olarak döviz darboğazları ile karşılaştıkları ve ekonomik kalkınma açısından gereksinim duydukları ara ve yatırım mallarını satın almakta güçlük çektikleri bilinmektedir. Bu nedenle, gelişmekte olan birçok ülke, turizmi geliştirilmesi gereken ilk ve önemli sektör olarak görmektedir. Birçok ülkede turizmi geliştirme düşünce ve çabalarının temel çıkış noktası, döviz getirisi sağlamak olmuştur. Resmi turizm politikalarının belirlenmesinde ödemeler bilançosu sorunları önemli rol oynamaktadır. Turizm, yabancı sermayeye olan bağımlılıklarını azaltmak isteyen gelişmekte olan ülkeler açısından, önemli üstünlükler taşıyan bir ekonomik faaliyettir. Zira yerli girişimciler için söz konusu olabilecek teknolojik sınırlamalar, turizmde diğer sektörlerle oranla en alt düzeydedir.

Turizm sektörünün ülkenin ödemeler dengesi üzerindeki etkisi analiz edilirken aşağıdaki ölçütlerin göz önüne alınması gerekir.

1. Döviz giderlerinin döviz gelirlerine oranının 1'in altında olması gerekir. Başka bir deyişle döviz gelirleri döviz giderlerinden büyük olmalıdır.
2. Net turizm gelirlerinin, bu geliri elde etmek için yapılan harcamalarda fazla olması gerekir.
3. Turizm sektörünün döviz kazancı payının, söz konusu ülkede turizm sektörü bulunmaması halinde getireceği dövizden daha fazla olmalıdır.

1401. Turizmin Gelir Yaratıcı Etkisi

Turizmin belki de en önemli ekonomik ve olumlu etkisi hiç şüphesiz ki, gelir yaratma etkisidir. Turistlerin gittikleri ülkelerdeki turistik mahallerde konaklama, yeme-içme, gezi-eğlence, ulaşım, alış-veriş vb. gereksinimlerini karşılamak amacı ile yaptıkları harcamalar söz konusu yerin ekonomik olarak gelirinin artmasına neden olacaktır (Akay,2009: 21). Ancak, gelir etkisi bununla

sınırlı değildir. Turizm sektörü birçok sektörle ilişkili olduğundan, elde edilen turizm gelirleri bu sektörlerdeki birçok mal ve hizmetin üretim, tüketim, ihracat ya da ithalatına yol açacaktır. Böylece elde edilen turizm gelirleri diğer sektörlerdeki üretim faktörü sahipleri (inşaat, tarım, sanayi. vb.) tarafından harcanarak ve ekonomi içinde çeşitli şekillerde el değiştirerek, diğer faktör sahiplerine de gelir oluşturacaktır. Bu durum “çarpan mekanizmasının bir sonucudur (Bahar ve Kozak, 2008:162).

Turizmin gelir yaratıcı etkisi üç şekilde ele alınabilir:

Direkt Gelir Etkisi: Turistlerin doğrudan harcama yapmaları sonucunda elde edilen gelire denir. Bir turistin restoranda yemek yiyip hesabı ödemesi direkt gelir etkisine örnek gösterilebilir.

Endirekt Gelir Etkisi: Direkt gelir etkisi yaratan işlemlere bağlı olarak işletmeler arası işlemler için yapılan harcamalardan elde edilen gelire denir. Restoran işleten kişinin turizm sektörü nedeniyle oluşan ek talebi karşılamak için işletmesine girdi temin etmesi bu duruma örnektir.

Uyarılmış Etkiler: Turizmden elde edilen gelirin, istihdam edilen ya da turizmden gelir sağlayan diğer kişiler tarafından harcanması sonucu elde edilen gelire denir. Bir konaklama tesisinde çalışan kişinin, bu gelirini diğer mallara yönelik harcaması bu duruma örnek gösterilebilir.

Gelir yaratıcı bir faktör olarak turizm sektörü harcamaları şu özellikleri taşımaktadır.

- a) Turistik tüketim harcamaları genellikle gelişmiş ülkelere, gelişmekte olan ülkelere döviz olarak gelir transferi sağlar. Bu durum sonunda gelişmekte olan ülkede döviz arzı artarken, gelişmiş ülkede azalır.
- b) Turizmin geliri bazı durumlarda: ülkesel, bölgesel ya da yöresel rantaya dayanmaktadır. Bir başka deyişle; güneş, deniz, kum, hava, tarihi kalıntılar gibi normal koşullarda ticari niteliği olmayan bazı özelliklerin turizm yolu ile

ekonomik değer kazanması ve gelir yaratması söz konusudur. Bu da ülke ulusal geliri için düşük maliyetle doğrudan doğruya ek bir gelir anlamına gelir.

- c) Turizm gelirleri bir ülkede bölgesel ve sektörel düzeyde daha adil bir gelir dağılımı sonucunu doğurur. Böylece gelişme kaynakları sınırlı ve diğer ekonomik faaliyetler için gerekli sermaye birikimine ulaşamamış bölgelerin turizm geliri ile faaliyet alanlarını genişletmesi ve yeni gelir kaynakları bulması ve sonuç olarak ülkenin ulusal gelirinde artış sağlanması mümkündür (Coşkun,2010: 50).

Ancak, turizm gelirlerini yalnızca "dış aktif turizm" gelirleriyle sınırlamak doğru değildir. Yerleşiklerin yapmış olduğu turistik tüketim harcamalarının da turizm ürünleri satıcılarının gelirini oluşturduğunu ve ilgili sektörlerde harcama-gelir akımını hızlandırdığını ve ekonomi genelinde canlılık yarattığını göz önünde bulundurmak gerekir.

Özellikle, gelişmiş ülkelerin çoğunda, i turizm harcamaları; toplam turizm gelirlerinin çok önemli bir kısmını oluşturduğundan, hesaplamaların i ve dış turizm için birlikte yapılması daha anlamlı olacaktır. Gelişmiş ülkelerin çoğu, i turizme önem verirler. Çünkü bu yolla kamunun sağlamış olduğu vergi gelirleri de o oranda artış gösterir. Normal olarak uluslararası turizm gelirlerinin GSMH'ya oranının üç katı kadar bir gelirin, i turizm hareketlerinden sağlandığı tahmin edilmektedir.

Ekonomide turizmin gelir yaratıcı etkisi "arpan" kavramı ile açıklanabilir. Çoğaltan kavramı, otonom harcamalarda meydana gelen bir birimlik artışın toplam talep ya da aynı anlama gelmek üzere milli gelirden yarattığı artışı gösteren katsayı olarak tanımlanabilir. Sektör içinde yapılacak harcama, ülke içinde gerçekleşen sektörel ilişkiler sonucunda tüm ekonomiye yayılma etkisi gösterir. Turizm sektörü irili ufaklı birçok sektörler ilişkili olduğundan, elde edilen turizm gelirleri bu sektörlerdeki birçok mal ve hizmetin üretim, tüketim, ihracat ya da ithalatına yol açacaktır. Böylece, elde edilen turizm gelirleri diğer sektörlerdeki üretim faktörü sahipleri (inşaat, tarım, sanayi, vb.) tarafından harcanarak ve ekonomi içinde çeşitli

şekillerde el değıştirerek, diğer faktör sahiplerine de gelir oluşturacaktır. Bu gelir ve harcama ilişkisi “çarpan mekanizması” olarak adlandırılmaktadır.

Turizm sektöründe turistlerin yaptıkları harcamaların konaklama, yeme, içme, ulaşım haberleşme ve alışveriş kalemlerinde toplanması bu sektörler için gelir oluşturmakta ve sektörler arası ileri ve geri bağlantıları sayesinde tüm sektörler bu durumdan etkilenmektedir. Böylece nihai turizm geliri, yapılan ilk harcamalardan daha yüksek olarak gerçekleşmektedir. Turizm gelirlerinin bir harcama akımı sonucu ortaya çıkması, harcama akımlarının yarattığı çarpan etkisinin bu gelirler için de geçerli olmasını sağlamaktadır.

Turistlerin yapmış olduğu ilk harcamaların neden olduğu dolaysız gelir etkisi yanında, bu gelirlerin ekonomi içindeki devrinin yarattığı dolaylı ve uyarılmış etkilere "ikinci derece etkiler" denir. Bir ülkedeki turizm harcamaları; tüketici ve üretici kademelerinde her el değıştirmişte, hacminden marjinal tasarruf, ithalat ve vergi eğilimi kadar kaybederek gelişir ve kümülatif olarak ilk değerinden çoğaltan katsayısının çarpımı kadar fazla gelir yaratmış olur. Turizm harcamalarının yaratmış olduğu gelir etkisinin hesabında kullanılan çoğaltan modeli, turistik hareketler sonucu doğan dolaysız ve ikinci derece etkileri bir bütün olarak ele almaktadır (Coşkun,2010: 52).

1402. Turizmin İstihdam Yaratıcı Etkisi

İstihdam terimi, ekonomi biliminde biri dar, diğeri geniş olmak üzere iki anlamda kullanılır. Geniş anlamda istihdam, bir ekonomideki bütün üretim faktörlerinin kullanılmasıyla ilgilidir. Eğer bir ekonomide sahip olunan üretim faktörlerinin tamamı kullanılıyorsa, o ekonomi maksimum üretim düzeyine ulaşmış olur ki buna "tam istihdam milli gelir düzeyi" denir. Buna karşılık; üretim faktörlerinden bir ya da bir kaçının tamamı kullanılmıyorsa, bu durumda da "eksik istihdam milli gelir düzeyi" söz konusudur. Dar anlamda istihdam söz konusu olduğu zaman, sadece emek ve onun üretime katılması akla gelmektedir.

Ekonomik kalkınmanın en önemli amaçlarından biri, ülkenin tüm insanlarına gelir kazandırıcı iş sahaları açmaktır. Gelişmekte olan ülkelerin ortak

özelliklerinden biri de, açık ya da gizli yüksek işsizlik oranlarıdır. Bu bakımdan turizmin emek-yoğun bir özellik sergilemesi gelişmekte olan ülkeler açısından bir dayanak oluşturmaktadır. Turizm işletmeleri, turistik ürün üretiminde ve bunu sunmada ve daha birçok faaliyetinin yerine getirilmesinde insan gücünden geniş ölçüde yararlanmaktadır. Dolayısıyla ülkedeki emek arzı fazlalığı bu sektörde büyük ölçüde istihdam olanağı bulabilmektedir.

Turizm sektöründe makineleşme ve otomasyon imkânlarının sınırlı olması nedeniyle, sektörün meydana getirdiği istihdam yoğunluğu diğer sektörlerle göre daha yüksektir. Sektörde emek-yoğun üretimin hâkim olması nedeniyle turistik tüketim harcamaları, yüksek oranda doğrudan istihdam etkisi oluşturmaktadır. Bunun yanında turizm sektörüne mal ve hizmet sunan yan sektörlerle de yeni iş imkânları sağlayarak dolaylı istihdam etkisi meydana getirmektedir. Turizmin meydana getireceği dolaylı istihdamın niceliği sektörün yerel ekonomi ile ne kadar entegre olduğuna bağlıdır (Coşkun,2010: 50).

Turizm sektöründe üç tür istihdam oluşur (Yıldız,2011: 60);

1. Doğrudan İstihdam: Turizm sektöründe yer alan tesislerdeki (otel, motel, restoran) turist harcamaları sebebi ile tesislerde meydana gelen istihdamdır.
2. Dolaylı İstihdam: Turistik harcamalar sonucu ortaya çıkmayan fakat turizmle alakalı olduğundan turistik arz içinde olan, sektöre girdi veren diğer sektörlerde oluşan istihdam türüdür.
3. Uyarılmış İstihdam: Vatandaşların turizmden elde ettikleri gelirleri tekrar kullanmaları sonucu ortaya çıkan istihdamdır.

Bir bölgede turizmin gelişimine ve artan turizm talebine paralel olarak, yeni tesis ve yatırımlara başlanmaktadır. Böylece, turizmden elde edilen ilk gelirler ülke ekonomisi içinde diğer sektörlerle yayılarak bir harcama ve gelir akımı meydana getirmektedir. Turizmin yol açtığı gelişmeyle birlikte yeni yatırımların ve iş sahalarının ortaya çıkması, işgücüne olan talebi arttırarak istihdam artışına neden olmaktadır.

Turizm harcamalarının istihdama etkisi, turizm talebinin yoğunluğuna bağlıdır. Diğer bir ifade ile bir ¼lkeye y¼nelik turistik talep ne kadar artıyorsa, ¼lkeye doğrudan ve dolaylı istihdam etkisi o kadar fazla olacaktır. Yani istihdam artışı, talep artışına paralellik gösterecektir. Turizm talebine karşı artışa cevap verebilmek için, turizm yatırımlarının arttırılması gerekir. Turistik tesis yatırımlarının sonucunda ise işgücü talebi artacağından talebin mevsimlik dalgalanma özelliği sebebiyle yoğun mevsimlerde turistik işletmelerin de işgücü talebi artacaktır.

Turizm sektörü istihdamı şu özellikleri taşıır:

- 1) Turizm mevsimlik ve dönemsel bir olaydır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak da turizm sektörünün istihdamı da mevsimseldir. Yılın belli zamanlarında istihdam sayısı azalırken belli zamanlarda artar. Özellikle kitle turizminde bu mevsimsellik daha keskindir.
- 2) Turizm sektöründe ücretler ¼lkelerin gelişmişlik düzeyine bağlı olarak farklılıklar gösterir. Az gelişmiş ¼lkelerde işgücünün vasıfsız olması, işçiler arasında yaygın örgütlenme olmaması ve yüksek işsizlik rakamları nedeniyle ücretler düşüktür. Gelişmiş ¼lkelerde ise, vasıflı işgücü, sendikal örgütlenme ve düşük işsizlik rakamlarından dolayı ücretler yüksek seviyelerdedir.
- 3) Turizm bir hizmet sektörü olarak 24 saat kesintisiz hizmet sunmak zorundadır. İstihdam yapısı da bu duruma bağlı olarak oluşturulur.
- 4) Turizm sektöründe kadın çalıştırma ve yarı zamanlı insan çalıştırma oranı diğer sektörlerle göre daha yüksektir.
- 5) Turizm sektöründe istihdam edilen işgücünün ne kadarının doğrudan turizm sektörüne, ne kadarının bölge halkına hizmet sunduğunu belirlemek olanaklı değildir.
- 6) Turizm sektöründeki işgücü, sosyo-ekonomik ve sosyo-demografik açılardan karma bir özelliğe sahiptir. Değişik yaş, meslek, gelir ve kültür grubunda yer alan kimseler turizm sektöründe aynı işletme içinde görev alabilirler.

- 7) Turizm sektörü tarafından yaratılan birçok alt meslek grupları yüksek düzeyde beceri gerektirmemektedir. Örneğin: bahçıvanlık, temizlik işleri, satın alma, depolama vb.

Turizm endüstrisi, istihdamı arttırdığı gibi bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu sorunlar üç ana grupta toplanabilir;

- 1) Turiste hizmet veren yerlerde istihdam edilen kişilerin pek çoğu turizmle ilgisi olmayan fakat aynı veya benzer işlerde çalışan kişilerden çok güç ayırt edilmektedir.
- 2) İstihdam istatistikleri yalnızca istihdam edilenleri kapsar, istihdam edenleri ve kendi işlerinde çalışanları ise kapsamamaktadır. Turizm hizmetlerinin büyük bir kısmı dünyanın hemen her yerinde çok sayıda ve küçük ölçekli birimlerde turistlere sunulmaktadır. Bunun sonucu olarak da kendi işinde çalışanların toplam işgücü içindeki oranı önemli bir düzeye ulaşmaktadır. Bu nedenle, turizm endüstrisinde istihdam istatistikleri yetersiz kalmaktadır.
- 3) Turizm sektöründe birçok faaliyet mevsimlik olma özelliğine sahiptir. Ayrıca turizm işletmelerinde istihdam edilenlerin sayısı yıldan yıla önemli değişiklikler göstermektedir.

Turizm sektöründe kadınların, part-time çalışanların, ikinci bir işi olanların ve çok genç ya da çok yaşlı kişilerin çalıştırıldığı yaygın olarak gözlenmektedir. Ev kadınları, öğrenciler ve emekliler gibi işsizlik istatistiklerinde yer almayan kişilerin, mevsimlik olarak yoğun bir biçimde işe alınmaları nedeniyle, turizm sektörünün işsizlik sorununun çözümüne katkısı ilk bakışta görüldüğü kadar fazla değildir. Diğer taraftan, bazı turizm işletmelerinin imalat sanayine oranla daha iyi iş koşulları ya da ücret sağlayarak mevsimlik işgücü talebinde bulunması, söz konusu sektörlerden turizme işgücü akımına yol açacaktır. Bu durum, imalat işletmelerini sürekli çalışacak ve giderek bilgi ve deneyimini arttıracak iş görenler bulma sorunu ile karşı karşıya bırakacaktır. Sonuçta, bu işletmeler ya kuruluş yerlerini bölge dışına taşıyacaklar ya da bölge ve ülke dışından işgücü sağlama yoluna gideceklerdir. Her iki durumda da bölge dışına gelir sızıntısı söz konusu olacağından, bölgesel

ekonomik kalkınma açısından olumsuz etkiler doğabilecektir . Bütün bunların sonucunda; turizmin istihdam yaratan bir sektör olarak ekonomideki rolünün ve öneminin her ülkenin kendi özel koşulları dikkatle değerlendirilmeden; ülkenin kaynakları, ekonomik gelişmişlik düzeyi, politik ve sosyal yapı ve benzeri faktörler ayrıntılı bir biçimde incelenmeden, ortaya konulamayacağı kabul edilmelidir (Yıldız,2011: 62).

1403. Turizmin Bölgelerarası Dengeli Kalkınmaya Etkisi

Ekonomik kalkınma ve sosyal gelişme, ülke içindeki bölgelerarası farklılıkların en aza indirilmesi suretiyle sağlanmaktadır. Turizm ülkenin ekonomik bakımdan gelişmesine katkıda bulunmasının yanında, ülke içerisinde bölgelerarası dengesizliklerin ortadan kaldırılması açısından da önemli bir role sahiptir. Bir turistin ülkenin turizme elverişli olan bölgesinde turistik faaliyetler sonucu harcama yapması sonucu bu bölgede kazanılan gelir ülkenin diğer bölgelerinde yatırım, istihdam ve yeni iş alanlarının açılması şeklinde harcanır.

Uluslararası turizm, görünmez bir ihracat kalemi olarak, ödemeler dengesi hesabına doğrudan katkı sağlar ve bu nedenle de ülke ekonomisine dışarıdan bir döviz girişi olur. Diğer ihracat sektörlerinde olduğu gibi, bu gelirin ekonomi içinde yeniden harcanması yoluyla da kamu gelirleri, kişi başına harcanabilir gelir ile istihdam artar ve yeni iş imkânları yaratılır. Bu anlamda uluslararası turizm bir ülkeye döviz kazandırır, iç turizm ise turizm ülkesinin sınırları içinde turizmden elde edilen bu gelirin yeniden dağılımını sağlar ve bölgelerarası ekonomik kalkınmaya ve gelişmeye olumlu katkıda bulunur.

Bölgelerarası dengesizliğin giderilmesi bakımından turizm faaliyetleri tarım ve sanayi sektörü kadar yeterli kaynak ve gelişme olanağına sahip olmasa da zengin bir turizm potansiyeline sahip olan bölgelerin, planlı ve etkin bir turizm uygulaması sonucunda turistik yönden kalkınmaları ve dengeli bir şekilde gelişmelerinin mümkün olması sağlanır. Bununla birlikte turizm, ekonominin diğer sektörlerine oranla ülkenin geri kalmış ya da az gelişmiş bölgelerindeki ekonomik gelişme için daha etkili alternatif fırsatlar sunar. Şöyle ki, geri kalmış bölgelerde çiftçilik yapan

bir kişi turizm sektörüne yöneldiğinde gelirini önemli ölçüde arttırma olanağı bulacaktır.

Turizmin bu bölgelerde yaygınlaşması, yerel el sanatları, hediyelik eşya vb. yöresel faaliyetlerin, hizmetlerin gelişmesine neden olacaktır. Böylece, bu durum söz konusu bölgeye parasal olarak bir kaynak ve teşvik sağlayacak ve yerel halk bölgedeki otellere ve işletmelere yöresel mal ve hizmetleri sunma olanağı bulacaktır. Bu da bölgenin ekonomik gelişmesine katkıda bulunacaktır (Bahar ve Kozak, 2008: 167).

Bir bölgede, turizm yatırımları ile birlikte yeni iş alanlarının açılması, çalışanların gelirlerini artırır, gelir dağılımını olumlu etkiler ve bölge dışına doğru işgücü kaybını azaltır. Bunun sonucu artan gelir, bölge içinde ticareti ve altyapı hizmetlerini hareketlendirmektedir. Ülkenin bir bölgesinde turizmin geliştirilmesi, kazanılan zenginliğin diğer bölgelerde harcanması ile zenginliğin bu bölgelere aktarılması ve refah seviyesinin yükselmesine, bu sayede bölgesel kalkınmanın hız kazanmasına katkıda bulunmaktadır (Gülbahar,2008:155).

1404. Turizmin Altyapı ve Üstyapı Yatırımlarına Etkisi

Bir ülkenin kendisine yönelik turistik talebi karşılayabilmesi için , ülkede alt yapı ve üst yapı gibi genel hizmetlerin mevcut ve yeterli düzeyde olması gerekir. Bu nedenle turizmin gelişmesiyle alt yapı arasında sıkı ilişki bulunmaktadır.

Ekonomik yönden alt yapı hizmetleri görünmeyen hizmet olarak karşımıza çıkmakla birlikte, kamu sektörü tarafından hem ekonominin gelişmesi, hem de halkın bundan yararlanması amacıyla gerçekleştirilir. Genellikle alt yapının kamu, üst yapının da özel sektör tarafından yapılması prensip olarak kabul edilmekle beraber, çok sık olmasa da devletin alt yapı yatırımlarını özel sektöre bıraktığı ve onları finanse ettiği uygulamalar da olmaktadır. Kitle turizminde ise, alt yapı ve üst yapıya göre gelişme göstereceğinden, alt yapı ve üst yapı yeterli düzeye gelene kadar bireysel turizmle kitle turizminin birlikte yürütüldüğü görülür.

Alt yapı yatırımlarını iki biçimde ele alabiliriz:

- 1) Genel Alt Yapı: Temel kamu hizmetleri kapsamında, ulaştırma, su, enerji, kanalizasyon, haberleşme, vb.
- 2) Turistik Alt Yapı: Turizm faaliyetini gerçekleştirmek üzere bu hizmeti yerine getirecek olan tesisler, işletmeler.

Turizmin gelişmesinde önemli olan bir diğer faktör de üst yapıdır. Turizmin üst yapıya etkisini araştırırken, doğrudan turizm amaçlı olmayan turistik üst yapı birimlerinin faaliyetlerinde tamamlayıcı rol oynayan, ikinci derece üst yapıyı dikkate almak gerekir.

İkinci derece üst yapı çeşitlerini şu şekilde sınıflandırabiliriz:

- 1) Ulaşım sistemi,
- 2) Taşıt bakım-tamir istasyonları,
- 3) Jeo ekonomik varlıklar alanındaki ikincil üst yapı ,
- 4) Tarihi nitelikteki varlıklar alanındaki ikincil üst yapı,
- 5) Boş zamanları değerlendirmeye yönelik donanım ve düzenlemeler ,
- 6) Sağlık, güvenlik ve günlük yaşantı ile ilgili ikincil üst yapı .

Turizmin alt ve üst yapı üzerine net etkisini belirlemek oldukça güçtür. Çünkü bir bölgeye yapılan alt ve üst yapı yatırımlarının ne olduğu ve turizmden bağımlı ya da bağımsız olduğunu belirlemek mümkün değildir. Fakat turizm sayesinde elde edilen gelişmelerin alt ve üst yapıya katkı sağladığı da bilinen bir gerçektir (Coşkun,2010: 64).

Günümüzde Türk turizm sektöründe karşılaşılan en önemli sorunlardan biri alt ve üst yapı tesislerinin yetersizliğidir. Türkiye'de kamu sektörü özellikle turizm üst yapı yatırımlarına ancak örnek tesisler düzeyinde kaynak ayırabilmektedir. Özel sektör düşük rantabilite ve pazarlama olanaklarının yaratılamamasından doğan büyük risk nedeniyle bu sektöre pek rağbet etmemektedir. Bundan ötürü, sektördeki alt ve üst yapı yetersizliğini gidermenin yolu, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarından yararlanmaktır (Çeken,2000: 28).

1405. Turizmin Diğer Sektörler Üzerindeki Etkisi

Turizm hizmetler sektörü içinde yer almakla birlikte tarım ve sanayi sektörlerinde de bir takım ekonomik sonuçlar yaratmaktadır. Turistik faaliyetlerin tarım ve sanayi sektörleri tarafından üretilen mal ve hizmetlere karşı talebi artırması, bu sektörde bir canlanmaya ve gelir artışına yol açtığı gibi turistik hareketlerin gelişmesinde paralel olarak yeni faaliyet alanlarının açılmasına neden olmaktadır (Akay,2009: 22).

Turizmin tarım, sanayi ve hizmetler sektörleri ile bunların alt kolu olan birçok iş koluna katkısı bulunmaktadır. Turistik tüketim tarım sektörü için görünmeyen bir ihracat yaratırken, üretimde bulunanlara doğrudan gelir sağlamakta ve istihdamı artırmaktadır. Turizmin sanayi sektörüne katkısı da oldukça fazladır. Gıda ve içki gibi tüketim mallarını üreten sanayiler, deri mamulleri ve seramik gibi ara malı üreticileri, ulaştırma araçları ve inşaat malzemeleri gibi yatırım malı üreten sanayilere çeşitli oranlarda ekonomik katkıları bulunmaktadır. Turizm, içinde bulunduğu hizmetler sektörüne de (ulaştırma gibi) çok önemli ekonomik katkılar sağlamaktadır (Gülbahar,2008:156).

Turizm sektörü, kendi alt sektörleri olan konaklama işletmeciliği, seyahat işletmeciliği, yiyecek-içecek işletmeciliği gibi alanların yanı sıra tarım, sanayi ve hizmet gibi diğer sektörler ile de yakın girdi-çıktı ilişkisi içindedir. Turizm gelirlerinin “çoğaltan ve katma değer etkisi” nedeniyle, turizm sektöründen elde edilecek bir birimlik gelir, dolayısıyla diğer sektörlerin de gelirini oluşturacaktır.

Turizmin başlıca tarım, sanayi ve hizmetler sektörü üzerindeki etkileri şu şekilde açıklanabilir:

Turizm sektörüyle en yakından ilişkili ana sektör tarım sektörüdür. Bu sektörde turizm sektörüne bağlı olarak ek talep ortaya çıkar. Bu da üretim artışına neden olur. Bu üretim artışı tarım sektörünün gelirini ve üretim hacmini arttırırken yeni istihdam olanaklarının doğmasına neden olur.

Yerli halkın tarımsal ürün talebi yanında, iç ve dış turizmin yarattığı ek talep ve turizm mevsimindeki kısa süreli bölgesel fiyat artışları tarım sektörünün toplam hasılasını arttırdığı gibi turistik yiyecek ve içecek işletmelerinin işlenmiş tarım ürünleri ile turfanda meyve sebze talepleri bu faaliyet alanlarında bir canlanmaya neden olur. Diğer taraftan turistlere sunulan tarımsal ürünlerin daha kaliteli olması gerekir. Bu da turizm sektörünün gelişmesinden dolayı turizm sektöründe kalitenin artmasına neden olur.

Turizmin tarım sektörüne istihdam açısından etkisi ise, tarım sektörünün mevsimlik olmasından dolayı ortaya çıkan mevsimlik işsizliğin ve atıl kapasitenin turizmin yarattığı istihdam imkânları ile giderilmesi şeklinde ortaya çıkar. Böylece turizm tarım sektöründeki mevsimlik işsizliğin azaltılmasında ve ek gelir imkânı sağlamada büyük rol oynamaktadır (Coşkun, 2010: 67).

Ancak, burada önemle belirtilmesi gereken bir nokta bulunmaktadır. Turizmin özellikle kırsal alanlarda gelişmesiyle beraber ikinci konut yapımı ve satın alımında da artışlar söz konusu olmakta, bu ise turizm bölgelerindeki yerel ekonomiler üzerinde olumsuz etkiler meydana getirmektedir. Büyük kapasiteli turizm yatırımları ile yarışamayan ve herhangi bir turizm geliri olmayan yerel halkın, faaliyette bulunduğu tarım alanlarının zamanla azalması, o bölgede yaşayan insanların ekonomik açıdan marjinal duruma düşmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda, turizm sektörünün tarım sektörü üzerinde olumlu olduğu kadar, bir takım olumsuz etkilerinin de olduğu göz ardı edilmemelidir (Bahar ve Kozak, 2008:169).

Kuşkusuz bütün bu olumlu ve olumsuz etkilerin derecesi hem tarım sektörünün hem de turizm sektörünün tüm ekonomi içindeki yerine bağlı olarak değişecektir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından tarım sektörünün tüm ekonomi içinde oldukça önemli yer tutması nedeniyle etkiler daha çok ve daha derin olacaktır.

Turizmin sanayi sektörü üzerindeki etkisi; sanayi sektörünün emek ve faktör mobilitesi yüksek olduğundan endüstriyel gelişme, kaynaklar ve üretim faktörlerinde rekabeti arttırdığı için turistik bölgelerde sanayi sektörü ile turizm arasında da mobilitesi artmaktadır. Bu durum sonucunda, sektörler arası direkt ve indirekt

ilişkiler söz konusudur. Örneğin, endirekt gelişmeye paralel olarak ortaya çıkan talep artışı bazı sektörlerde ilave işgücü istihdamına yol açar. Bu durum aynı zamanda ek istihdamın bireylerin harcama gücünü yükseltmesi sonucunda turistik faaliyetlere de bir yansıma olur.

Turizm sektörünün sanayi sektörü üzerindeki etkisi en çok tüketim malı ve ara mal üreten sanayi kollarında ortaya çıkar. Yatırım malı üreten sektörlerde turizm sektörünün etkisi oldukça zayıftır. Turizm sektörünün sanayi sektörü üzerinde etkisi daha çok turistik yatırımların artması sonucu bu yatırımlarda kullanılan sanayi malları üzerinde görülür.

Bu etkiler aşağıda sıralanmıştır:

1. Turistik yatırımlar için yol, çevre düzenlemesi gibi alt yapı yatırımları gerekir. Bu da ağır sanayi ürünlerine olan talebi arttırır.
2. Alt yapı harcamalarının yanında konaklama tesisleri için de çimento, kum, taş, orman ürünleri gibi bazı sanayi mallarına ek talep oluşmaktadır.
3. Son yıllarda her sektörde olduğu gibi bilgisayar teknolojileri de turizm sektöründe kullanılmaya başlanmasıyla bu sanayi dalına da ek talep oluşmaktadır.
4. Turizm yatırım harcamaları en çok inşaat sektörünü etkilemektedir.
5. Turizm sektörünün sanayi sektöründen bazı girdiler talep etmesi sonucu, sanayi sektöründe ek talep ortaya çıkar. Bu da çoğaltan mekanizmasıyla ulusal gelirin artmasına neden olur.
6. Tarıma dayalı sanayilerde de turizm sektörü sonucu ek talep ortaya çıkar.

Turizmin hizmetler sektörü üzerindeki etkisi; ödemeler dengesine bakıldığında, uluslararası turizm uluslararası hizmetler kalemi içinde değerlendirilmektedir. Turizm ekonomisi açısından bakıldığında ödemeler

dengesindeki en önemli kalem uluslararası hizmetlerdir. Dolayısıyla turizm içinde yer aldığı hizmetler sektörünü de önemli ölçüde etkilemekte ve gelişmesine değişik şekillerde katkı sağlamaktadır.

Bu bağlamda turizmin hizmet sektörü üzerindeki etkilerini aşağıdaki şekilde incelemek mümkündür (Coşkun,2010: 64).

- 1) Cari tüketim ile ilgili, hizmet üretim sektörünü geliştirir (Ekmek, et, manav, bakkal, vb.)
- 2) Donatım satanları ile ilgili hizmet sektörünü geliştirir (elektrikçi, boyacı, demirci, inşaat işçiliği gibi).
- 3) Konforla ilgili hizmet üretim sektörünü geliştirir (Moda evleri, spor malzemeleri, parfümeri, gazeteci, çiçekçi, pastane, çay salonu gibi).
- 4) Yardım ve güvenlik hizmetleri ile ilgili hizmet üretim sektörünü geliştirir.
- 5) Lüks hizmetlerle ilgili hizmet üretim sektörünü geliştirir (kuyumcu, sauna, gece kulübü, antikacılar vb.)
- 6) Tatil ve turizme yönelik hizmetlerin yerine getirilmesine destek olur (ulaşım, benzin istasyonları, eski eser, eğlence yerleri, animasyon ve rekreasyon etkinlikleri vb.)
- 7) Bir bölgede turizmin gelişimi ile birlikte o bölge kapsamındaki kamu hizmetleri de gelişir (yol, su, elektrik, haberleşme, kanalizasyon, sosyal konutlar vb.)

141. Turizmin Olumsuz Ekonomik Etkileri

Turizmin ekonomik etkilerine iyimser açıdan bakan yaklaşım, söz konusu etkilerin olumsuz olabileceğini ortaya koyacak araştırma ve incelemelerin yapılmasını ve bunların sistematik bir şekilde çözüme kavuşturulmasını uzun süre engellemiştir. Oysa hiç kuşkusuz, turizmin ülke ekonomisi üzerinde ortaya çıkaracağı bazı olumsuz etkileri de olacaktır (Akay,2009: 23).

Turizmin ülke ekonomileri üzerine olan olumsuz etkileri; ithalat üzerine olan etkisi, enflasyon üzerine olan etkisi, fırsat maliyeti etkisi, mevsimlik etkisi ve yabancı sermaye etkisi şeklinde sınıflandırılabilir.

1410. Turizmin İthalat Üzerindeki Etkisi

Turizm, beraberinde teknolojik yatırımları da getireceği için ülkenin ithal eğilimini arttırabilir. Bu durum, özellikle gerekli sermaye ve teknolojiye sahip olmayan geri kalmış ya da gelişmekte olan ülkelerdeki turizm hareketleri için söz konusudur (Akay,2009 :23).

1411. Turizmin Enflasyon Üzerindeki Etkisi

Turizm sezonuyla birlikte özellikle az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde ülkeye gelen yabancı turistlerin alım gücü yerli halkın alım gücüne oranla yüksek olduğundan turistler fiyatı yüksek mal ve hizmetleri almaya daha fazla fiyat ödemeye razı olduklarından bu durum beraberinde fiyat ve maliyet artışlarını da getirmektedir. Sonuçta enflasyon oranı bölgesel de olsa bir artış eğilimine girecektir.

Enflasyon, fiyatlar genel düzeyinde meydana gelen “sürekli” ve “önemli” artışlara verilen addır. Turizm sektörü mevsimsel bir özellik arz ettiğinden enflasyona neden olur. Örneğin, yaz aylarında artan turizm talebini karşılayabilmek için turizm arzı hemen artış göstermez. Arzın artışı daha uzun bir dönemi gerektirir. Bu nedenle arz miktarı olarak dengeye gelemeyen turizm sektörü, fiyat artışları ile geleceğinden ekonomide fiyat artışına neden olur (Coşkun,2009: 56).

Bir bölgeye yönelik turizm talebindeki artış bölgede satılan mal ve hizmetlerin fiyatlarında artış meydana getirerek enflasyona neden olabilmektedir. Döviz kurları sabitken enflasyonist ortam neticesinde fiyatlardaki artış, turizm talebini olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Enflasyon aynı zamanda iç turizmi olumsuz etkileyerek ülke vatandaşlarının dış turizm talebini arttırıcı etki yapabilir (Demirel,2012: 50).

Turizm ve enflasyon ilişkisini; turizmin enflasyon üzerine etkileri ve ülkede var olan enflasyonun turizm üzerine etkileri olarak iki şekilde incelemek mümkündür.

Turizm sektörü taşıdığı bazı özelliklerinden dolayı enflasyon faktörü olarak görülmektedir. Gelir ve harcama düzeyi yüksek bir kitlenin talebi, turistik bölgedeki mal ve hizmetin fiyatını arttırıcı etkiler yapabilir. Diğer sektörlerle yakından ilişkili olan turizm sektörünün gelişmesi sonucu artan tüketim talebi, diğer sektörlerle de yansiyarak fiyatlar genel seviyesinin yükselmesine ve ekonomide enflasyonist bir baskı oluşmasına neden olur.

Belli dönemlerde belli mekânlarda yoğunlaşan turizm faaliyetleri karşısında, turizm arzının kısa dönemde arttırılmasının mümkün olmamasından dolayı, mevcut arz kapasitesi artan talebi karşılayamaz ve enflasyonu meydana getirir.

Turizm sektöründe oluşan diğer bir enflasyon türü ise, turizmde kullanılan üretim faktörlerinin fiyatlarında meydana gelen artış sonucu oluşan maliyet enflasyonudur.

Turizm sektörünün herhangi bir ülkede enflasyon yaratıcı etkiye sahip olup olmadığını aşağıdaki özelliklere bakarak anlayabiliriz.

- Turizm sektörünün sağladığı net döviz kazançları, bu sektörün dağıttığı gelirlerden daha az ise, turizm sektörü enflasyonist bir etkiye sahip denilebilir.

- Genel olarak turizm faaliyetlerinin ulusal para karşılığı elde edilen net döviz kazancından fazla ise, yani gerçek döviz kuru birden fazla ise, turizm sektörün enflasyonist oluşu söylenebilir.

Turizm sektörü fiyat artışlarının yaygın olduğu dönemlerde enflasyondan önemli ölçüde etkilenmektedir. Bu durum genellikle maliyetin ve fiyatın sürekli artışı ile belirlenen enflasyonun bir sonucu olarak turizm sektörüne yansır.

Enflasyon dönemlerinde, turizm sektörünün yarattığı katma değer ulusal gelir içindeki payında bir artış meydana gelir. Enflasyonist fiyat artış dönemlerinde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde turizm talebinde hissedilir bir azalma meydana gelmiyorsa, ulusal gelir içindeki turizm sektörünün payı giderek artar. Böylece ödemeler dengesi üzerinde olumlu etkileri olabilir.

Türkiye gibi turizmde diğer ülkelerle rekabetini fiyat avantajlarına dayandıran ülkelerde enflasyonun varlığı dezavantajlar oluşturur. Enflasyonun turizm üzerinde oluşturduğu bu etkileri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (Durmaz,2006: 23).

- 1) Enflasyon tasarrufa imkân vermediğinden iç turizm azalır, orta gelir gurubunun turizme katılması zorlaşır.
- 2) İç fiyat artışları, döviz kurlarındaki yükselişi aşarsa, dış aktif turizmi olumsuz yönde etkiler.
- 3) Ülkemizde var olan enflasyondan dolayı oluşan fiyat istikrarsızlığı, turistler için güvensiz bir ortam oluşturarak, potansiyel turizm talebini azaltıcı bir etkiye yol açar.
- 4) Dış pasif turizm gelişir.
- 5) Enflasyondan dolayı gerileyen turizm aktiviteleri girişimciler üzerinde olumsuz bir etki yaparak, turizm yatırımlarının azalmasına yol açabilir.
- 6) Enflasyon ortamında girişimciler verimli yatırımlar yerine daha çok kar getiren yatırımlara yönelerek kaynak dağılımının bozulmasına neden olur.
- 7) Oluşan enflasyon ortamında nominal ücretler yükselse bile reel ücretlerdeki azalmadan dolayı, personel üzerinde tatminsizlik yaratarak mal ve hizmetin kalitesi düşer, turist memnun kalmaz.
- 8) Turistleri kandırmak gibi çok tehlikeli davranışlar alışkanlık haline gelebilir.

1412. Turizmin Fırsat Maliyeti Etkisi

Bir ihtiyacın giderilebilmesi için vazgeçilen en yüksek değere sahip diğer alternatif, fırsat maliyeti olarak adlandırılır.

Turizmin geliştirilebilmesi için ülkelerin belli bir yatırım maliyetine katlanmaları gerektiği açıktır. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde mevcut olan kıt kaynakların kullanımı aşamasında, yatırım alternatiflerinin olası getirilerinin optimal düzeyde tahmini önem taşımaktadır. Böylece yatırımın fırsat maliyeti doğru bir şekilde belirlenip en yüksek getiriye sahip olan yatırım olanağı seçilebilir. Bazı ülkelerde turizmin ön plana çıkmasıyla birlikte tarım arazilerinin turizme tahsisi söz konusu olabilmektedir. Ülkeler bunun neticesinde üretilemeyen tarım ürünlerinin ithalatına başvurmaktadır. Bu durum ödemeler dengesi üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır (Demirel,2012: 50).

Turizm sektörü açısından bir değerlendirme yapılacak olursa, ülkelerin turizm sektörüne yapacakları yatırımla elde edecekleri gelirin, diğer sektörlerde yapıldığı zaman elde edeceği öngörülen gelir ile kıyaslanmasına kısaca turizmin fırsat maliyeti denilebilir. Fırsat maliyeti olgusu bu anlamda, ülkenin kıt olan ekonomik kaynaklarını en iyi yerlere yönlendirilmesi sonucu elde edilebilecek maksimum hâsıla miktarı olarak da algılanabilir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için daha da önem arz eden bu durum kıt olan kaynakların daha verimli olabilecek alanlar varken, göreceli olarak daha az verimli olan turizm alanına yatırılmasına ve kaynakların israfına yol açacaktır. Böylece ülke kaynaklarının etkin ve verimli yatırım alanlarına yönlendirilmesi için, özellikle turizm potansiyeline sahip olan ülkelerdeki politika yapıcıların bu noktaları önemle göz önüne almaları gerekmektedir (Akay,2009: 25).

1413. Turizmin Yabancı Sermaye Etkisi

Türk ekonomisinin en önemli sorunlarından birisi de kaynak yetersizliğidir. Kaynak ihtiyacının giderilmesi sorunu da yabancı sermaye konusunun önemini ortaya çıkarmaktadır. Bu kaynak yetersizliği, bir ölçüde dışarıdan ülkeye yapılacak transferler ile ortadan kaldırılabilir. Yani yabancı sermaye, iş tasarruf darboğazını genişletmek için kullanılabilir önemli bir kaynaktır. Bu sebeple yatırımların gerçekleştirilmesinde; özellikle turizm yatırımlarında yabancı sermayeye büyük bir ihtiyaç duyulmaktadır.

Doğrudan yabancı sermaye bir üretim faktörü olarak gelişmiş ülke ekonomileri arasında serbestçe dolaşabildiği halde, gelişmekte olan ülke ekonomilerine ancak bazı koşulların gerçekleşmesi halinde gelmektedir.

Doğrudan yabancı sermayenin Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülkede, turizm sektöründe yatırım yapabilmesi için her şeyden önce, ülkedeki iktisadi ve siyasi istikrarın sağlanmasının yanında, piyasaların çekiciliği, yabancı yatırımcı ile birlikte çalışmak isteyen yerel yatırımcıların olması, rekabet durumu, sosyal çevre, demografik faktörler ve dağıtım kanalları gibi faktörlerin de mevcut olması gerekir (Çeken,2000: 48).

Büyük ölçüde devlet tarafından sağlanması gerekli alt yapı yatırımları yanı sıra çok büyük özel sermaye gereklidir. Üst yapı yatırımlarının gerçekleştirilmesinde yerli özel sermayenin yanı sıra yabancı sermayenin desteğine de büyük ölçüde ihtiyaç duyulacağı açıktır. Bu destek sadece, yabancı sermayenin ilave bir fon ve döviz kaynağı sağlamasından değil, aynı zamanda, modern işletmeciliğin gerektirdiği yöntemleri, yetişmiş personeli ve ileri teknolojiyi de beraberinde getirmesinden, girişim riskinin paylaşılması, yeni piyasaların ele geçirilebilmesi ve Türkiye turizminin daha kolay tanıtılabilmesi açısından da önem kazanmaktadır. Bu özellikler nedeniyle yabancı sermayeli firmaların konaklama, hizmetler ve kısmen alt yapı yatırımlarına yönelmeleri Türkiye turizmi için bir zorunluluktur.

Turizm yatırımları hem yüksek finansman, hem de ileri teknolojiyi gerektiren bir özelliğe sahiptir. Bu nedenle yabancı sermaye turizm sektörü için vazgeçilmezdir.

Konuya Türkiye açısından baktığımızda:

1. Ülkemizde, yatırımın gerekli kıldığı finansal kaynaklar kıttır. Bundan ötürü, devlet eldeki kaynakları öncelikle yabancı firmaların gelmek istemediği veya çeşitli sebeplerden dolayı gelmemesi gereken ekonomik alanlarda kullanılmalıdır. Böylece devlet bir ek döviz talebinde bulunmadan yabancı sermaye vasıtasıyla turistik yatırımların finansmanına bir katkı sağlamış olur.
2. Son zamanlarda küresel turizm gittikçe kitlesel bir nitelik taşımaktadır. Türkiye'de kitle turizmin talebini karşılayacak nitelikte tesislerin yetersizliği ve bu kitle tesislerin inşası için yurtiçi finans kaynaklarının yetersizliği, yabancı sermaye yatırımlarına olan ihtiyacı bir zorunluluk haline getirmektedir.
3. Turizm sektöründe diğer birçok sektörlere oranla daha büyük olan risklerin paylaşılması gerekmektedir.
4. Yaratacağı ek kapasite ve hizmetlerle döviz geliri sağlayacaktır. Aynı zamanda yatırım ve hizmetler için yabancı sermayeli işletme kendi dış kaynaklarını kullanmış olacaklarından ülkemizin döviz çıktıları daha azalacaktır.

Türkiye yabancı yatırımcılara, Türkiye'de turizm yatırımı yapmalarının güvenceleri olarak aşağıdaki imkânları sunmaktadır (Çeken,2000: 58).

- 1) Coğrafik konumun yabancı firmalara sağladığı geniş pazar imkânları,
- 2) Hızlı bir gelişme gösteren geniş bir turizm pazarının olması,
- 3) Serbest ekonominin sağladığı ithalat kolaylıkları,

- 4) Türkiye'deki inşaat maliyetlerinin Avrupa ülkelerine oranla düşük olması,
- 5) Çoğunlukla altyapı sorunları çözümlenmiş kamu arazilerinin uzun dönemlerle (49 yıl) turizm amaçlı kullanım olanağı,
- 6) Turistik arz verilerinin çok çeşitlilik arz etmesi,
- 7) İşletme giderlerinin diğer ülkelere oranla daha düşük olması ve tüm girdilerin ülke sınırları içerisinde karşılanması,
- 8) İşgücünün bolluğu ve ucuz olması, gibi faktörler nedeniyle Türkiye, yabancı turizm yatırımcılarına büyük imkanlar sunmaktadır.

1414. Turizme Aşırı Bağımlılık ve Mevsimsel Dalgalanma Etkisi

Turizm, bütün bir yıl süresince karşılaşılan bir faaliyet olmakla beraber, esasında, yılın belirli dönemlerinde yoğun özellik gösteren bir olgudur. Turizm faaliyetlerinin yoğunlaştığı bu döneme turizm mevsimi adı verilir. Genelde turizm mevsimi bir çok sebepten dolayı yıl içinde Haziran–Temmuz– Ağustos aylarını kapsayan yaz mevsimidir.

Turizm olayı aslında, ekonomideki herhangi bir ürüne göre mevsimlik özelliği oldukça yüksek bir ürün / hizmet niteliği taşımaktadır. Ekonomide yer alan diğer ürün ve hizmetlerin sahip olduğu mevsimlik özellik, diğer kişisel tüketime yönelik ürünlere göre, turizmde daha ağır basmaktadır.

Turizm sektöründe mevsimsellik, ülke ekonomisi için turizm sektöründen elde edilen gelirlerde büyük oranda dalgalanmalar ve önemli miktarda da toplumsal maliyet yarattığı kabul edilen bir unsurdur. Mevsimselliğin yarattığı temel toplumsal maliyetlerden en önemlileri; düşük kapasite kullanımı sorunu ve mevsimlik işsizlik olarak kabul edilmektedir.

Mevsimsel yoğunlaşma özellikle deniz-kum-güneş turizmine yönelen turistlerin artışı sonucunda turistik işletmelerin yaz aylarında aşırı talep görmesine

yılın diğer aylarında da tesislerin atıl kapasitenin ortaya çıkmasına neden olduğu bilinmektedir (Akgül,2010: 17).

Turizm için söz konusu olan mevsimsel talep dalgalanması kendisini en yoğun biçimde konaklama sektöründe hissettirir. Büyük kentler dışındaki konaklama tesislerinin çoğunun mevsim dışında kapalı olması, bir yandan yatırımların geri dönüş sürelerini uzatarak bu alanda girişim yapacak yeni yatırımcıların tereddüt etmesine yol açarken, diğer yandan da mevsim boyunca yoğunlaşan talebin gereksinimlerinin karşılanabilmesi için gerekli kapasite artırımını da engellemektedir. Bu özelliği nedeniyle konaklama işletmeleri yoğunlaşan mevsimde sağlamış oldukları kazançları ile yılın geri kalan ihtiyaçlarını karşılamak zorundadırlar. Aynı şekilde yoğunlaşan mevsimin dışında kalan dönemlerde gizli işsizlik sorununu oluşturmaktadır. Turizm mevsiminde çalışan personel, sezon dışında talebin düşmesiyle işsizlik yaşamaktadırlar (Akay,2009: 25).

Birçok turistik konaklama işletmenin sezon dışında maliyetleri düşürmek için işletmelerini kapatmak veya personelin sayısını azaltmak zorunda kaldıkları bilinmektedir. Bunun sonucunda; işletme açısından tecrübe kazanmış ve işletmeyi tanımış personeli işten çıkarmak durumunda kalmakta, yeni sezonda da işletmeyi tanıyan, nitelikli personel bulmak her zaman mümkün olamamaktadır. Yeni personelin alışması zaman almakta, bu da hizmet kalitesini olumsuz yönde etkilemekte ve personel eğitimi masraflarını arttırabilmektedir. Birçok nitelikli personel sadece bu istikrarsızlık nedeniyle turizmde çalışmayı bırakarak başka iş alanlarına yönelmekte olduğundan, turizm sektöründe nitelikli iş gören sorunu artmakta ve sürekli olarak yeni nitelikli personel yetiştirme gereğini ortaya çıkarmaktadır (Akgül,2010: 36).

15. Türk Turizm Endüstrisinin Gelişimi

Türkiye de turizm sektörünün özellikle 1980 yılından sonra çok büyük bir gelişme göstererek, ülke kalkınmasında lokomotif görevi üstlendiği görülmektedir. 24 Ocak 1980 ekonomik kararlarından sonra, Türkiye de ithal ikameci politika terk edilerek, ihracata yönelik sanayileşme stratejisi benimsenmiştir. Böylece, Türkiye de serbest piyasa ekonomisinin temel prensibi olarak kabul edilen ihracat odaklı

sanayileşmenin gerçekleştirilmesinde turizm sektörü; kolay, etkili, verimli ve nispi olarak da ucuz bir araç olarak görülmüştür . Turizmin, Türkiye ekonomisi içindeki hızlı yükselişinde hiç kuskusuz, 1982 yılında çıkarılan 2634 sayılı “Turizmi Teşvik Kanunu” ile sektöre sağlanan yatırım teşviklerinin ve mali desteğin çok önemli bir yeri bulunmaktadır.

Türkiye'nin GSMH'si içindeki turizmin payı, 1980 yılında %0,6'dan 2010 yılında % 2,6'ya; turizmin ihracat geliri içindeki payı aynı yıllar için %11,2'den % 18,3'e; dış ticaret açığını kapama payı ise %6,5'den % 34,4'ye çıkmıştır. Bu oranlar her ne kadar 2000'li yıllardan bu yana azalmış olsa da daha önce ki yıllar itibari ile azalarak bir artış sağlandığı görülmektedir.

2011 yılı istatistiklerine baktığımızda, Türkiye'de turizm sektörünün gerçek bir “altın yıl” yaşadığı ifade edilmektedir. Bu bağlamda 30 milyon turist ve 25 milyar dolar gelir hedefine ulaşılmıştır. Bu rakamlar çerçevesinde Dünyada turist sayısında 7'nci sıraya yükselen Türkiye, elde edilen gelir sıralamasında ise 9'uncu sırada yer almaktadır.

Türkiye'de son yıllarda turizm sektöründe çok büyük gelişmeler kaydedilmiştir. İstatistiki veriler de bu iddiayı doğrulamaktadır. Ancak Türkiye turizm potansiyelinin rasyonel olarak kullanılıp-kullanılmadığı sorusu hala gündemini korumaktadır. (Çoban ve Özcan,2013:240).

Türk ekonomisinin genel trendi hem hizmet ve hem de sanayi sektörlerinde üretimin ve talebin genişlemesi yönündedir. Bu nedenle turizm, ekonominin genel trendine uygun olarak gelişmektedir. Türkiye'nin geleneksel tarım ve sanayi ürünleri ihracatından, gerekli döviz gereksinimini bütünüyle kapatacak bir gelişme beklemek, kısa ve orta vadede gerçekleşmesi zor bir olasılıktır. İşçi dövizleri ve dış finansman girdileri ise her zaman istenen boyutlara ulaşmamıştır (Dilder,245: 2007).

16. Türkiye'nin Turizm Açısından Güçlü ve Zayıf Yönleri

Türkiye turizminin çeşitli kaynaklardan derlenen güçlü yönleri aşağıdaki gibidir:

1. İklim, doğal kaynaklar ve bozulmamış çevre güzelliklerinin olması,
2. Zengin tarih ve kültür, örf ve adet, misafirperverlik,
3. Gastronomide çeşitlilik (farklı bölgesel mutfakların varlığı),
4. Özgün sosyo-kültürel özellikler ve doğu ile batının egzotik bir bileşimini sunması,
5. Türkiye'ye yönelik talebin artması,
6. Coğrafi konum nedeniyle ana pazarlara olan yakınlık,
7. Genç ve kıta ötesi pazarlar için henüz keşfedilmemiş bir destinasyon olması,
8. Son on yılda gelişmiş destinasyonlar arasına girilmiş olması,
9. Kalite konusuna yönelik anlayışın güçlenmesi,
10. Rakip ülkelere göre daha yeni ve daha nitelikli tesisler, inşaat sektörünün güçlü yapısı,
11. Rakip destinasyonlara göre suç oranının düşüklüğü,
12. Turizm olgusuna çabuk adapte olabilecek genç ve dinamik nüfus potansiyeli,
13. Yabancı dil konuşabilen insanların turistleri ağırlayabilmesi,
14. Deniz-güneş-kum turizminin güçlülüğü,
15. Halı, deri, konfeksiyon ve mücevher basta olmak üzere alışveriş olanakları vb.

Türkiye turizmi hızla gelişmekte olan bir yapıya sahiptir. Ancak bu gelişmenin daha kaliteli hizmet yönünde olması çok önemlidir. Türkiye'nin güçlü yönleri dikkate alındığında özellikle coğrafi konumunun sağladığı olanaklar ile sahip olduğu turizm değerleri ve genç nüfusu gibi unsurların ortaya çıktığı görülmektedir. Türkiye sadece turizm açısından değil diğer pek çok alan bakımından da hem coğrafi konumu hem de genç nüfus potansiyeli ile dikkat çeken bir ülkedir.

Turizm gelirleri bakımından ilk on ülke içinde yer alan Türkiye, diğer taraftan turizmin etkilediği sektörlerin sıklıkla Türkiye'de mal ve hizmet üretmeleri nedeniyle gelir artırıcı bir unsur yaratmakta ve turizmi ekonomi açısından daha

önemli kılmaktadır. Turizme dayalı sektörlerin gücü, Türkiye turizminin ihtiyaç duyacağı ürün ve hizmetlerin erişilebilir olması açısından Türkiye turizmi açısından bir güç noktası yaratmaktadır (Ateşoğlu,2006:102).

Türkiye turizminin çeşitli kaynaklardan derlenen zayıf yönleri aşağıdaki gibidir:

1. İletişim ve medya açısından yetersizlik,
2. Tanıtımda dağınıklık, tanıtım ve pazarlamaya ayrılan kaynakların yetersizliği,
3. Nitelikli insan kaynaklarında eksiklik,
4. Ucuz maliyetli bir ülke olmasının yarattığı olumsuz imaj,
5. Altyapı ve hizmet kalitesinin ve destek sektörlerdeki gelişmenin, hızlı talep artışının beraberinde getirdiği ihtiyaçlara cevap verememesi, kalite konusundaki yetersizlik,
6. Fiyat – kalite arasındaki ilişkinin dengesizliği,
7. Tesis ve çevre kalitesi arasında uyumsuzluk, belirli yörelerde düzensiz ve çarpık yapılaşma nedeniyle doğal çevrenin giderek bozulması; ikinci konut sayısındaki artış; doğal, tarihi ve kültürel mirasın özgün niteliklerinin erozyona uğraması,
8. Düzensiz ve denetimsiz yönde gelişen ticari faaliyetlerin ülke turizminde ve ürün kalitesinde yol açtığı yozlaşma,
9. Piyasa aktörlerinin arasındaki işbirliği yetersizliği,
10. Stratejik Pazarlama Yönetimine işlerlik kazandırılmaması, pazarlara ve turizm arzına ilişkin araştırmaların yetersizliği nedeniyle sağlıklı stratejik kararların alınmasındaki güçlükler,
11. Kısa-uzun dönem planlamanın uygulamasında yaşanan problemler,
12. Sektörle ilgili kurumlar arasında iletişim eksikliği; yetki karmaşası ve çok başlılık, yönetim becerilerindeki yetersizlik,
13. Kitle turizmine odaklanmış yapı,
14. Kapasite kullanım oranlarının düşüklüğü,
15. Yetersiz dış yatırımlar, devlet desteğinin eksikliği,
16. Finansman yetersizliği,
17. Güvenilir olmayan istatistikler,
18. Turist sağlığı ve güvenliğindeki yetersizlikler, trafik riskleri,

19. Toplumda turizm bilincinin yeterince geliştirilememiş olması,
20. Başta yerel yönetimler olmak üzere kamunun turizme yeteri kadar ilgi göstermemesi,
21. Turistik bölgelerde esnafın turistlere karşı olumsuz davranışları,
22. Düşük turizm geliri bırakan kitle turizmi için kapasite üstünde turizm yatırımı yapılması,
23. Gelişmemiş ve geliştirilmesi gereken altyapı ve bölgeler,
24. Düşük gelir bırakan turistlere olan bağımlılık vb.

Türkiye turizminin zayıf yönleri değerlendirildiğinde özellikle turizm endüstrisinin Türkiye açısından sağladığı yararların yeterince bilincinde olmama nedeniyle ortaya çıkan hizmette kalite eksikliği, altyapı yatırımlarında yetersizlik, pazarlama ve tanıtım uygulamalarına ayrılan bütçenin kısıtlılığı gibi zayıf yönler ortaya çıkmaktadır. Ayrıca turizm istihdamı özellikle mevsimsel olması, sosyal güvencelerden yoksunluk oranının yüksekliği, cinsiyet ayrımcılığına açık yapısı nedeniyle hem AB hem de Türkiye açısından olumsuz imaja sahiptir. Bu durum nitelikli işgücünün sektöre girmesini ya da sektörde kalmasını zorlaştırmakta, bu da kalite açısından istenilen standartlara ulaşılmasını engelleyebilmektedir. Diğer taraftan Türkiye turizmi içinde yer alan aktörler arasındaki işbirliği eksikliği, ucuz maliyetli bir ülke olması nedeniyle turist algılamasının olumsuzluğu, kitle turizmine yoğun bir yöneliş gibi diğer zayıf yönler de Türkiye turizmine ilişkin uygulamaların daha planlı bir biçimde yürütülmesini gerektirmektedir. Zayıf yönler incelendiğinde birçoğunun plansızlık ve politika üretememekten kaynaklandığı görülmektedir.

Bir diğer açıdan turizmin ekonomik pay olarak yüksek oranlara sahip olduğu Türkiye, küresel şoklardan daha çabuk etkilenmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin ihracat kalemlerini çeşitlendirerek ihracat hacimlerini artırmaları, böylece tek bir sektöre bu derece bağımlılıktan kurtulmaları gerekmektedir. Ayrıca turizmde devlet yardım ve yatırımlarının görece düşük oranları, turizm sektörünün yükünün özel sektör üzerinde birikmesine yol açmaktadır (Ateşoğlu,2006:104).

17. Dünya Turizm Endüstrisinin Gelişimi ve Geleceğe Yönelik Beklentiler

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, turizm, dünya ekonomisinde en hızlı gelişen ve genişleyen sektörlerden biri haline gelmiştir. Genellikle bölgesel ve/veya ulusal kalkınma için bir araç olarak kullanılan turizm sektörü, yaygın biçimde gelir ve istihdamın yanı sıra vergi gelirlerinin artırılmasında, ödemeler dengesi sorunlarının giderilmesinde rol oynayan önemli bir sektördür. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler üzerine yapılan çalışmalarda turizm ekonomik büyümenin ve gelişmenin en önemli kaynaklarından birisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Çoban,2013:242).

1950'lerde dünya turist sayısının 25.3 milyon olduğu dikkate alındığında, geçen yaklaşık 50 yıllık dönemde dünya turizm hareketleri %2631 oranında (yaklaşık 27 kat) artmıştır. Bu rakamların 2020 yılında sırasıyla 1.6 milyar kişi ve 2 trilyon Dolar , 2050 yılında ise 2 milyar kişi ve 2.1 trilyon Dolar olması öngörülmektedir. Bununla birlikte, yine 2050 yılında, dünya genelindeki iç ve dış turizm gelirlerinin toplam olarak 24.2 trilyon Dolara ulaşacağı beklenmektedir. Benzer şekilde Dünya Turizm ve Seyahat Konseyi'ne (WTTC) göre, dünya genelinde toplam işgücünün %11,1'ine denk gelen 255 milyondan fazla insan turizm sektöründe istihdam edilmektedir. Bu nedenle, turizm basta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere, turizm potansiyeline sahip birçok ülkede; istihdama, gelir düzeyine, dış-iç borç yükünün hafiflemesine, ödemeler dengesine ve sonuçta ülke insanının refah düzeyinin yükselmesine önemli ölçüde katkı sağlamaktadır (Çoban,2013:243).

Dünya turizminin ağırlık noktasını ülkemizin de yer aldığı Avrupa Bölgesi oluşturmaktadır. Avrupa Bölgesi dünya turist sayısının %57'sine sahiptir. Avrupa'dan sonra en önemli pay %19 ile Asya/Pasifik bölgesine aittir. Bu iki bölge dışında en büyük paya sahip 3. bölge ise %16'lık pay ile Amerika bölgesidir. Afrika ve Orta-doğu Bölgesinin dünya turist sayısı içindeki payı ise %4 olarak gerçekleşmektedir. Buradan da anlaşılacağı gibi, dünya turizminin ekonomik yönden gelişmiş ve gelir düzeyi yüksek üç bölge arasında yoğunlaştığı söylenebilir (Dilber,2007:206).

Küresel istihdamın yaklaşık %7.6'sına denk gelen ve dünya genelinde 210 milyonu aşkın kişiye istihdam sağlayan uluslararası turizm sektörü, dünyadaki en büyük sektörlerden biridir. Birleşmiş Milletlere bağlı Dünya Turizm Örgütü'nün (UNWTO) “*Turizm Barometresi Raporu*’nda yer alan 2011 yılı verilerine göre dünya turizm gelirleri bir önceki yıla göre %3.8 artışla, 1.2 trilyon dolara ulaşmıştır. İlgili çalışmaya göre 2011'de dünyada en fazla turizm gelirini 116,3 milyar dolar ile ABD elde etmiştir. WTO'nun açıkladığı en çok turizm geliri elde eden ilk 25 sıralamasında Türkiye 23 milyar dolar ile 11. sırada yer almıştır. Yine aynı çalışmada dünya turisti sayısının da bir önceki yıla göre yüzde 4,6 artarak 982 milyar kişiye ulaştığına dikkat çekilmektedir. Dünya Ekonomik Forumu tarafından yayınlanan “*Seyahat ve Turizm Sektöründe Rekabet Raporu'nun*” 2009 yılı sayısında dünya turizm sektörünün gelişiminde başarının temel anahtarının kamu ve özel sektör ortaklıkları olduğu vurgulanmaktadır (Soyak,2013: 3).

2020 yılına doğru turizmde talep hacminin tüm dünyada 1.602 milyon kişi gibi çok büyük bir rakama ulaşacağı öngörülmektedir. Böylesi bir talep artışının arz cephesini de ciddi ölçüde sarsması ekonominin doğal mekanizması içinde beklenir bir durum olacaktır. Dolayısıyla talepteki genişleme arz piyasasında da şiddetli bir rekabeti beraberinde getirecek, hem dünyadaki diğer ülkelerin hem de Türkiye'nin yatırım kararlarını ve planlarını yeniden ve daha ciddi bir şekilde gözden geçirmelerine sebep olacaktır. Çünkü sektör, Türk ekonomisinde önemli bir görevi üstlenmiştir ve ilerleyen yıllarda ekonominin en önemli sektörü olamaya adaydır (Çımat ve Bahar,2003: 12).

Dünya turizmindeki beklentiler aşağıdaki gibi özetlenebilir;

- 1) Teknolojik gelişmeler sonucunda insan gücünün yerini otomasyon alacak ve bireylerin çalışma süreleri kısılacaktır. Boş zamanı artan bireyler turizm etkinliklerine katılacaktır,
- 2) Bireylerin eğitim ve kültür düzeyleri artacak, böylece turizm etkinliklerine daha yoğun olarak katılım sağlanacaktır,

- 3) Dünya nüfusunun daha da artacağı dikkate alındığında turizm hareketlerine katılacak potansiyel artacaktır,
- 4) Ticaret ilişkilerinin de gelişeceği dikkate alındığında düzenlenecek kongre, fuar ve toplantıların turizm açısından önemi artıracaktır. Bu bağlamda; kongre turizmi payının 10 yılda % 5-7 büyümesi beklenmektedir.
- 5) Harcanabilir gelir düzeyindeki artışlar, turizm faaliyetleri için ayrılan payın artacağını göstermektedir.
- 6) Gelir, yaşam düzeyi, gelenekler ve aile yükümlülükleri gibi nedenlerle turizm hareketlerine katılmayanlar refah artışı ve teknolojik gelişmelerle tatil yapma imkânına kavuşacaklardır.
- 7) Paket turlarla yapılan turizm etkinliklerinde artış gözlenecektir (Ekonomik kolaylık, dil sorunu çözümü, daha fazla yer görme, bürokratik kolaylıklar) (Akgül,2010;11).

2. TÜRK TURİZM SEKTÖRÜNDEKİ TEŞVİKLER

20. Teşvik Kavramı ve Gerekçeleri

Teşvik, belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla ve hızlı gelişmesini sağlamak amacıyla, devlet tarafından çeşitli yöntemlerle verilen maddi ve maddi olmayan destek, yardım ve özendirmeler şeklinde tanımlanmaktadır. Teşviklerin esası, kaynakların ülke ekonomisi açısından daha yararlı kabul edilen alanlara yönlendirilmesidir. Buradaki önemli nokta, teşviklerle elde edilmesi gerekenlerin, yani amaçlananların ne olduğu ve bunlar karşısında ne gibi ödünler verileceğidir. Devletlerin teşvik yoluyla ne amaçladığı, uygulanan ekonomik düzene göre değişmekle birlikte en temel hedef, refah seviyesinin yükseltilmesi, bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesi ve belirli mal ve endüstri gruplarının dış rekabete dayanabilir hale getirilmesi şeklinde ifade edilebilir (Sönmez,1999,126).

Teşvik kavramının farklı tanımları mevcuttur. Teşvik kavramı genel anlamda, ülkelerin kalkınma stratejilerine ve mevcut sosyo, ekonomik ve toplumsal yapılarına bağlı olarak belirli aktivitelerin yapılmasını veya yapılmamasını özendirmek amacıyla kamu tarafından sağlanan nakdi veya gayri nakdi destekler paketi olarak tanımlanabilir.

Teşvik kavramı ekonomide, kamunun çeşitli şekillerde bazı sektörlerde hızlı gelişmesi için maddi veya manevi desteği, yardım ve özendirmesini ifade eder. Diğer bir ifade ile teşvik kavramı, belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla ve hızlı gelişmesini sağlamak amacıyla, kamu tarafından çeşitli yöntemlerle verilen maddi ve/veya gayri maddi destek ve özendirmeler olarak tanımlanabilir.

İçerikleri açısından bakıldığında ise teşvikler; özel amortismanlar, yatırım indirimi, gelir ve kurumlar vergisi muafiyeti, ihracat kredi sigortası, ihracat vergi iadesi, indirimli navlun, yeni pazarlar, bina ve teçhizat sübvansiyonu, düşük faizli krediler, özel reeskont kredi faiz giderleri, faiz ve vergi iadeleri, gümrük taksitleri, gümrük ve fon istisnaları, bina vergisi istisnası, AR-GE sübvansiyonu, lisans ve know-how kolaylıkları, yabancı personel çalıştırma, verimlilik ve iş gücü yeteneği gibi dallarda yapılabilir.

Teşvik kavramı kullanılış amacına göre farklı şekillerde tanımlanabilir. Hazine Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü tarafından benimsenen ve sıklıkla kullanılan teşvik tanımı “belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla ve hızlı gelişmesini sağlamak amacıyla kamu tarafından çeşitli yöntemlerle verilen maddi ve / veya gayri maddi destek, yardım ve özendirmelerdir” şeklinde yapılan tanımdır.

Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkındaki Karar’ın amacını tanımlayan birinci maddesinde, “Kalkınma Planları ve Yıllık Programlarda öngörülen hedefler ile uluslararası anlaşmalara uygun olarak tasarrufları katma değeri yüksek yatırımlara yönlendirmek, üretimi ve istihdamı artırmak, yatırım eğiliminin devamlılığını ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak, uluslararası rekabet gücünü arttıracak teknoloji ve araştırma-geliştirme içeriği yüksek büyük ölçekli yatırımları özendirmek, doğrudan yabancı yatırımları artırmak, bölgesel gelişmişlik farklılıklarını gidermek, çevre korumaya yönelik yatırımlar ile araştırma- geliştirme faaliyetlerini desteklemektir” ifadesi ile teşvik politikalarının amacı geniş bir tanımlama ile ifade edilmiştir (Tatar,2011:13).

Teşvik kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için temel özelliklerine değinmek yerinde olacaktır. Teşvik kavramının temel özelliklerini sekiz ana başlık halinde sıralayabiliriz.

Bunlar;

- 1) Teşvikler, devlet tarafından verilir.
- 2) Genellikle özel kesime verilmekle birlikte kamu teşebbüslerine devredilebilir.
- 3) Teşviklerin devlete bir maliyeti vardır. Bu maliyet, nakdi teşviklerde ucuz kredi ve hibeler yoluyla yapılan transferler nedeniyle kamu fonlarının azalmasından kaynaklanacağı gibi, vergisel teşviklerde tahakkuk etmiş veya gelecekte tahakkuk edecek bir devlet gelirin bağışlanmasından kaynaklanan gelir azalması şeklinde de olabilir.

- 4) Devlet açısından gelir kaybı veya fon azalmasına neden olurken, firmalar açısından bir “yararı” ifade eder.
- 5) Yatırımın mahiyetini, bölgesini, sektörünü, büyüklüğünü ve zamanlamasını etkilemek amacıyla dönük olarak kullanılır.
- 6) Dolaylı veya dolaysız olarak verilebilir.
- 7) Açık veya gizli olabilir.
- 8) Bölgeler arası gelişmişlik düzeyindeki farklılıkların ortadan kaldırılmasını yönelik olarak bölgesel anlamda teşvik politikaları uygulanabilir.

Türkiye’de esasen devlet yardımları terimi kullanılmamaktadır. Bu kavram yerine kullanılagelen terimler teşvik ve destektir. Dış ticarete ise daha çok sübvansiyon terimi kullanılmaktadır. Ancak AB’ne tam üyelik sürecinde ülkemizde devlet yardımları terimi bu kavramların tümünü kapsar bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Devlet yardımı günlük dilde yaygınlaşmış teşvik, destekleme önlemi ve sübvansiyon kavramını içine alan bir tanımdır. Kamu kaynaklarının kullanılarak belirli bir bölgeye, sektöre, işletmeye veya işletme grubuna, belirli mal ve hizmetlerin üretimine yönelik olarak verilen yardımı belirtmektedir. Devlet yardımları, devletlerin vazgeçemeyeceği müdahale araçları olmakla ve yerinde kullanıldığında ekonomiye önemli katkılar sağlamakla birlikte, uzun vadede ekonomik refaha katkıları düşük düzeyde kalmaktadır. Şöyle ki, devlet yardımı politikasının tek başına kullanılması uzun dönemde ülke ekonomisinde kalıcı bir etki yaratması mümkün olmamakla birlikte, diğer maliye politikası araçlarının da göz ardı edilmeyerek uyumlu ve istikrarlı bir politika izlenmesi politikanın etkinliğini arttırması açısından önemlidir.

Devlet yardımları özellikle sosyal devlet anlayışının gelişmesi ile birlikte çok önemli sosyal sorumluluklar da üstlenmiştir. Bu anlamda teşvik uygulamaları, ekonomik istikrar ve büyüme gibi ekonomik amaçlar yanında bölgesel dengesizliklerin giderilmesi, işsizlik, göç, çevre vb. gibi bazı sosyal sorunların çözümünü de hedeflemektedir. Dolayısıyla bu alanda yapılacak en önemli hata,

ekonomik ve sosyal istikrarın sağlanmasına yönelik politikaların tümüyle “devlet yardımları” üzerine kurulmasıdır. Devlet yardımları sadece konjonktürel dalgalanmaların ve istikrarsızlığın yaşandığı dönemlerde ortaya çıkan dalgaların boyunu ve süresini kısaltabilecek uygulamalardır. Kısaca teşviklerin, sadece ekonomik ve sosyal sorunların tahribatını azaltabileceği ama asla sorunları ortadan kaldıramayacağı düşünülmektedir (Tatar, 2011: 14).

Teşvik uygulamalarının gerekçeleri konusunda çok geniş bir tartışma alanı bulunmaktadır. Teorik temelleri devletin ekonomideki fonksiyonuyla birlikte ele alınmaktadır. Liberal kapitalizmde teşvik benzeri hükümet müdahalelerinin alanının minimize edilmesi savunulurken, devlet kapitalizminde daha geniş bir alan tanınarak devletin gerektiğinde iktisadi alanı düzenleme işlevine olumlu yaklaşılabilir.

Teşvikler, teoriden çok pratikte kabul gören bir konudur. Yararlarının maliyetini karşılayıp karşılamadığı ve hangi koşullarda başvurulması gerektiği hem akademik alanda, hem de uygulamacılar arasında sürüp giden bir tartışma konusudur.

Teorik tartışmalar devam ederken, pratikte gelişmiş kapitalist ülkelerde bile teşvik uygulamalarına rastlanmaktadır. Hatta gelişmiş ülkelerin bu tür amaçlar için ayırabilecekleri kaynakların nispeten geniş olması, bu ülkelere daha güçlü teşvik politikaları yürütme imkânı tanımaktadır. Uluslararası kıyaslamalarda, gelişmiş ülkelerin teşvik amaçlı kullandıkları fonlarının büyük miktarlara ulaştığı dikkat çekmektedir (Günay,2009:13).

Teşvik uygulamaları için öne sürülen gerekçeler, ülkelerin benimsedikleri ekonomi politikasına ve gelişmişlik düzeylerine göre değişebilmektedir. Gelişmekte olan ve gelişmiş olan ülkelerin teşvik gerekçeleri aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Gelişmekte olan ülkelerin teşvik uygulamalarına gerek duymalarında başlıca şu gerekçeler ileri sürülmektedir; ekonomik kalkınma, geri kalmış bölgelerin kalkındırılması, uluslararası rekabet gücü kazanma, verimlilik artışı, istihdam imkânlarını genişletme, teknoloji transferi, ihracatı artırmak, sanayileşme ve yabancı sermaye çekme gibi amaçlar.

Gelişmiş ülkelerde ise, rekabet gücünü korumak, teknolojik gelişmeyi sürdürmek, sermaye kaçışını engellemek, bölgesel dengesizlikleri gidermek, verimlilik artışı, sorunlu sektörleri desteklemek, işsizliği azaltmak gibi amaçlar için başvurulmaktadır (Akay,2009:28).

21. Teşviklerin Sınıflandırılması

Teşvikler; amaçlarına, kapsamalarına, veriliş aşamalarına, kullanılan araçlara, kaynaklarına göre sınıflandırılabilirler.

210. Amaçlarına Göre Teşvikler

Amaçlarına göre teşvikleri yatırım ve üretimi arttırmak, ihracatı desteklemek, rekabet gücü kazanmak, yabancı sermaye çekmek, ekonomik kalkınmayı hızlandırmak, bölgesel dengesizliği gidermek, girişimci riskini azaltmak, AR-GE ve teknolojik gelişmeyi sağlamak, nitelikli insan gücü yetiştirmek, kalite ve verimlilik artışı sağlamak, KOBİ'leri desteklemek, yarım kalmış yatırımların tamamlanmasını sağlamak şeklinde sınıflandırabiliriz (Akay,2009: 29).

Araştırma ve Geliştirme (AR-GE) ; Bilim ve teknolojinin gelişmesini sağlayacak yeni bilgileri elde etmek veya mevcut bilgilerle yeni malzeme, ürün ve araçlar üretmek, yazılım üretimi dâhil olmak üzere yeni sistem, süreç ve hizmetler oluşturmak veya mevcut olanları geliştirmek amacı ile yapılan düzenli çalışmalardır. AR-GE faaliyetlerinin sosyal getirisinin özel getirisinden fazla olması ve yayılma etkisi nedeniyle özel sektörün, optimal miktarın altında AR-GE faaliyetinde bulunması, özel sektör AR-GE harcamalarına kamu müdahalesinin gerekçesini oluşturmaktadır.

Uluslararası rekabette geleneksel mal ve hizmet üretimine yönelik talep giderek azalmakta, onun yerine bilgiye dayalı yeni sanayiler ikame edilmektedir. Son yıllarda gelişmiş ülkelerin stratejileri, yeni teknolojilerin etkin kullanımı ve AR-GE faaliyetleri ile bu potansiyelin harekete geçirilmesi noktasında yoğunlaşmaktadır. Bilim ve teknoloji için yapılan planlama ve örgütlenme, bilgi üretiminin yanında

bilginin yayılması ve ekonomik uygulama alanı bulabilmesi ile başarıya ulaşmaktadır.

Bu alanda önemli unsurlardan başlıcası üniversitelerdeki bilgi birikiminin en kısa yoldan sanayiye aktarılması ve etkin üniversite-sanayi işbirliğinin oluşturulmasıdır. İşte bu noktada yaygın olarak teknoloji geliştirme bölgelerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Ülkemizin teknolojik altyapısına katkıda bulunmak ve bilimsel araştırmaları teşvik ederek teknoloji yoğun üretim miktarını artırmak amacıyla 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu yürürlüğe girmiştir. Devlet destekleri, haksız rekabeti önleyecek yasaların çıkarılması ve uygulanması ile patent koruması şeklinde olabileceği gibi, firmaların proje maliyetlerinin bir kısmının karşılanması şeklinde de olabilir. Firmaların AR-GE maliyetini düşürücü destekler; sübvansiyon, hibe veya uygun krediler şeklindeki doğrudan destekler ile vergisel teşviklerdir. Doğrudan desteklere proje öncesi destekler, vergisel teşviklere proje sonrası destekler de denmektedir (Tatar,2011: 41).

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna doğru hızla gelişen dünyamızda bilgisayar teknolojilerinin de gelişmesiyle birçok sektörde büyük ölçekli makinelerin egemenliği son bulmuştur. Dolayısıyla ölçek ekonomileri yerini esnek ve hızlı üretim yapısına bırakmıştır. Bunun sonucunda KOBİ'lerin hem Dünya'da hem de ülkemizde önemi giderek artmaktadır.

Büyük işletmeler gerek kendi finansman kaynaklarının bol olması gerekse yabancı finans kurumlarından yararlanmada KOBİ'lere göre daha avantajlı durumdadırlar. Bu çerçeveden bakıldığında uluslararası pazarda rekabet edebilecek düzeyde kaliteli ve uygun fiyatta mal ve hizmet üretimini gerçekleştirebilecek yatırımların yapılması amacıyla devletler KOBİ'lere yönelik teşvikler sunmaktadır.

KOBİ'ler değişen piyasa koşullarına hızlı uyum yetenekleri, esnek üretim yapılarının sağladığı avantajlar, bölgeler arasında dengeli büyüme, işsizliğin azaltılması ve yeni iş alanları açılmasındaki katkıları gibi bir dizi olumlu özellikleri nedeniyle ülkelerin dengeli ekonomik ve sosyal kalkınmasında önemli bir işlev

görmektedirler. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde teşvikler sayesinde vergi yükü azalan KOBİ'ler kayıt altına alınabilecek ve vergi gelirlerinde artış sağlanabilecektir. KOBİ'lerin istihdam üzerindeki olumlu etkileri işsizliğin yüksek düzeyde olduğu ülkelerde önemini daha da arttırmaktadır.

Teşvik politikalarının amaçlarından birisi de, ekonomik ve sosyal açıdan geri kalmış yörelerin kalkınmasını teminen bu yörelere ilişkin özel teşvik politikalarının oluşturulmasıdır. Bu çerçevede, özellikle teşvik politikalarının yoğun bir şekilde uygulandığı 1980'li yıllardan sonra kalkınmada öncelikli yöreler belirlenerek bu yörelere yönelik özendirici politikalar devreye sokulmuştur. Bu doğrultuda, vergisel teşviklerin yanında kaynak kullanımını destekleme primi gibi doğrudan hibe şeklinde nakdi yardımlar ve fon kaynaklı kredi uygulaması gibi düşük faizli kredi verilmesi şeklindeki devlet destekleri yoğun bir şekilde kullanılmıştır (Tatar,2011: 42).

211. Kapsamlarına Göre Teşvikler

Kapsamına göre teşvikler genel ve özel amaçlı olarak sınıflandırılabilir. Genel amaçlı teşvikler; ekonominin genelini kapsayan ve sektör ayrımı yapmaksızın her sektör için aynı oranlarda uygulanan teşviklerdir. Örneğin; gümrük muafiyeti, KDV erteleme vb. Belli sektörleri, bölgeleri veya firmaları diğerlerine göre avantajlı duruma getiren teşvikler ise özel amaçlı teşvikler olarak düşünülebilir (AR-GE yatırımlarına sağlanan uygun koşullu krediler vb.) (Akay,2009: 29).

Yatırım aşamasında yurt dışından makina, teçhizat veya belirli malzemelerin ithal edilmesine ihtiyaç olabilir. Gümrük Muafiyeti, teşvik belgesi kapsamında ithal edilecek yatırım malı, hammadde, ara mal ve işletme malzemelerinin Gümrük Vergisinden muaf tutulması şeklinde uygulanmaktadır. Bu nedenle Gümrük Vergisi Muafiyeti yatırımların maliyetini düşüren bir vergi teşvikidir. Bu teşvikten yararlanabilmek için teşvik belgesi alınması, söz konusu projenin mutlaka uluslararası rekabet gücü kazandıran, ileri ve yeni teknoloji getiren ve Hazine Müsteşarlığı tarafından sektör veya proje bazında belirlenecek asgari ekonomik kapasitede olan yatırım projesi olması şarttır. Gümrük duvarlarının yüksek olduğu dönemlerde sağlanacak bir gümrük muafiyeti, yatırım maliyetinin düşürülmesi

bakımından büyük önem arz ederken, mevcut durumda Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne dâhil olması nedeniyle gümrük vergisi muafiyeti eski önemini kaybetmiş, ancak gümrük birliği üyesi ülkeler dışından gelecek makine ve teçhizat için önem kazanmaktadır.

KDV Ertelemesi, işletmelere verilen teşvik belgelerinde gösterilen yatırım mallarının ithalinde ödenmesi gereken KDV'nin, bu verginin fiilen indirilmesinin mümkün olacağı tarihe kadar ertelenmesine imkân sağlayan bir vergi teşvikidir. Bu teşvikten sadece gerçek usulde vergiye tabi KDV mükellefleri yararlanabilmektedir (Tatar,2011: 51).

212. Veriliş Aşamalarına (Veriliş Zamanlarına) Göre Teşvikler

Veriliş aşamalarına göre teşvikler, yatırım öncesi teşvikler, yatırım dönemi teşvikleri ve işletme dönemi teşvikleri olarak üç ayrı aşamada incelenebilir.

Yatırım Öncesi Teşvikler; Daha önce büyük bir yatırımda bulunmamış küçük işletmeler yatırım yapmadan önce oldukça fazla temkinli hareket edebilmektedirler. Devlet ise bu işletmeleri cesaretlendirebilmek için yatırım öncesi ayni, nakdi veya teknik yardımlarda bulunabilir. Yatırım öncesi yardımlar, genellikle proje ve fizibilite yapmada yeterli bilgi ve tecrübesi olmayan küçük yerli yatırımcılar üzerinde odaklanmaktadır.

Yatırım Dönemi Sağlanan Teşvikler; Yatırım safhasında alınacak çeşitli vergi, resim ve harçların muafiyet ve istisnası, yapılan bağışlar, düşük faizli orta ve uzun vadeli kredi tahsisi, gümrük vergisi muafiyet ve erteleme, devlet tarafından yatırım için destekleme ve teşvik primi ödemesi gibi teşvikler yatırım devresinde uygulanan teşviklerdir.

İşletme Dönemi Sağlanan Teşvikler; İşletmelerin projelerini hayata geçirdikten sonra yararlandıkları teşviklerdir. Bu teşvikler genelde vergi teşvikleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsam içerisinde kurumlar vergisi oranında

indirim, gümrük vergisi muafiyeti gibi teşvikler örnek gösterilebilir (Yıldız, Topal ve Kahraman,2012:300).

213. Kullanılan Araçlara Göre Teşvikler

Teşvikler kullanılan araçlara göre; parasal teşvikler, ayni teşvikler, vergi teşvikleri, garanti ve kefalet teşvikleri ve diğer teşvikler olmak üzere 5 farklı grupta incelenebilmektedir.(Yıldız-Topal-Kahraman,2012;299) Bu sınıflandırma temelinde kullanılan araçlar ise aşağıdaki tablodan görülebilir (Günay,2009: 28).

Tablo 1: Teşvik Araçlarının Sınıflandırılması

1-Aynı Teşvikler	Arsa- Arazi Tahsisi Bina Temini
2- Nakdi Teşvikler	Karşılıksız Hibeler Primler Karşılıklı Uygun Koşullu Krediler (düşük faiz, uzun vade)
3- Vergi Teşvikleri	Gelir ve Kurumlar Vergisi Teşvikleri Düşük Oranlı Gelir ve Kurumlar Vergisi Vergi Muafiyeti Zarar Mahsubu Hızlandırılmış amortisman Yatırım İndirimi Bazı Harcamaların Vergiden Düşülmesi Vergi kredisi (finansman fonu) KDV Teşvikleri Sermaye mallarına KDV istisnası Gelişmemiş bölgelere ve/veya bazı ürünlere düşük KDV oranı Gümrük Vergisi Teşvikleri Makine-teçhizat, hammadde, parça ve yedek parça gibi sermaye mallarına Gümrük muafiyeti Gümrük vergisi iadesi
4- Garanti ve Kefaletler	Kredi garantileri Yüksek ticari risk taşıyan projelere kamu kaynaklı risk sermayesi katılımı Ekonomik ve ticari riskleri kapsayan ayrıcalıklı kamu sigortası
5- Diğer Teşvikler	Altyapı hazırlanması Ucuz enerji desteği Yatırım öncesi hizmetler; finansman kaynakları, yatırım projesi hazırlama ve yönetme, Pazar araştırması, hammadde ve altyapı durumu, üretim prosesi ve pazarlama teknikleri, eğitim, know-how veya kalite kontrol geliştirme teknikleri ile ilgili yardımlar Ayrıcalıklı kamusal anlaşmalar

Parasal Teşvikler: Nakdi teşvikleri devlet bütçesinden veya devletin yönetiminde olan belirli sektörlerle, teşebbüslere ve bölgelere verilen hibeler, primler, destekleme alımları olarak tanımlayabiliriz. Parasal teşviklerin önemli bir kısmı geri dönüşü olmayan teşviklerdir. Dolayısıyla büyük bir kısmı devletin özel kesime gelir transferi olarak düşünülebilir. Firmalara uygun koşullu kredi uygulamaları piyasa faiz oranından daha düşük düzeyde olduğu müddetçe firmalara sağladığı avantaj nedeniyle yatırımcıya pozitif bir katkı sağladığını söylemek mümkündür.(Tatar,2011;59)

Bu teşvikler işletmelere doğrudan finansman desteği sağlamak amacıyla karşılıksız ya da karşılıklı olarak verilebilir. Karşılıksız parasal teşvikler devletin yaptığı karşılıksız para yardımlarıdır. Karşılıksız parasal teşvikler direkt hibe şeklinde olabileceği gibi prim şeklinde de olabilir. Ayrıca, bu teşvikler doğrudan varlık alımı ile ilgili olabileceği gibi gelir sağlamaya yönelik de olabilir. Karşılıksız parasal teşviklere örnek olarak, 2005 / 1 nolu Enerji Desteğinin Uygulanmasına ilişkin Tebliğ kapsamında Hazine Müsteşarlığı tarafından sağlanan enerji desteği ile Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) tarafından sağlanan bilgisayar yazılımı desteği verilebilir. Karşılıklı parasal teşvikler devletin belirli bazı sektörlerde veya üretim dallarında faaliyet gösteren işletmelere piyasadaki cari faiz haddinden daha düşük bir faizle sağladığı kredi teşvikleridir. Kredi teşvikleri düşük faizli yardımlar şeklinde olabileceği gibi sadece anaparanın vade sonunda ödenmesini öngören faizsiz yardımlar şeklinde de olabilir . Bu teşviklere 2006 / 3 nolu Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına ilişkin Tebliğ kapsamında sağlanan faiz desteği örnek olarak verilebilir.(Ulus,2008;417)

Aynı Teşvikler: Bu teşvikler devletin karşılıksız veya düşük fiyat karşılığında yaptığı aynı yardımlardır. Karşılıksız aynı teşviklere örnek olarak, 2004 / 7513 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konan Organize Sanayi Bölgelerinde Yer Alan Parsellerin Gerçek ve Tüzel Kişilere Bedelsiz Tahsisine ilişkin Yönetmelik kapsamında bedelsiz yatırım yeri tahsisi gösterilebilir.

Vergi Teşvikleri: Bu tür teşvikler başlıca belirli bazı sektörler için düşük vergi oranları uygulanması, vergi istisna ve muafiyetleri tanınması, vergiye tabi gelirden bazı indirimlerin yapılmasına izin verilmesi ve zarar mahsubu gibi şekillerde olabilir . Bu teşviklere 2006 / 3 nolu Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına İlişkin Tebliğ kapsamında gümrük vergisi muafiyeti örnek olarak verilebilir. (Uluslan,2008;417)

Vergi teşvikleri, girişimcilerin belli proje veya sektörlerde yatırım yapmalarını sağlamak amacıyla üzerlerindeki vergi yükünü azaltan teşviklerdir. Vergi teşvikleri, genel vergi rejimi içinde istisna teşkil ederler. Vergi teşvikleri karın düşük oranlı vergilendirilmesi, vergi tatili, hızlandırılmış amortisman ve vergi amaçlı olarak zararın ileriki yıllara aktarılması, ithal edilen makine, ekipman ve hammadde için indirimli tarife uygulanması veya ithal ikameci yatırım projelerini korumak için artırılmış tarife uygulamak vb. birçok şekilde uygulanabilir (Tatar,2011: 59-60).

Garanti ve Kefalet Teşvikleri: Bu teşvikler, devletin bazı sektörlerin finansman ihtiyacını dolaylı olarak karşıladığı teşvikler olarak düşünülebilir. Finansman ihtiyacı olan işletmeye bire bir kredi vermek yerine kredi kullanacakları bankaya karşı bu işletmeler için teminat verme olarak uygulanmaktadır. Yani bir nevi devlet işletmelere kefil olmaktadır. Bu teşviklere örnek olarak, Kredi Garanti Fonu İşletme ve Araştırma A.Ş. tarafından küçük ve orta ölçekli işletmelere finans kurumlarından aldıkları krediler için istenen teminat garantisi ya da kefaletleri hizmetinin sunulması verilebilir (Yıldız-Topal-Kahraman,2012:299).

Diğer Teşvikler: Bu tür teşvikler devlet tarafından alt yapı hazırlanması ve yatırım öncesi hizmetler (yatırım projesi hazırlama, pazar araştırması, üretim prosesi ve pazarlama teknikleri vb. konularda yardımlar) sunulması gibi teşviklerdir. Bu teşviklere örnek olarak, KOSGEB tarafından genç girişimci geliştirme programları kapsamında ücretsiz olarak verilen eğitim programları gösterilebilir. Bu teşviklere ilaveten tarımsal destekleme kapsamında girdi ve destekleme alımları yoluyla verilen fiyat destekleri teşviki de vardır. Ancak, Türkiye’de tarımsal desteklemede uygulanan yanlış politikalar kamu maliyesinde ciddi bir bozulmayı da beraberinde getirdiği için 2001 yılından itibaren bu tür desteklerden vazgeçilerek üreticiler

doğrudan gelir desteği aracılığıyla desteklenmeye başlanmıştır (Uluslararası,2008:417-419).

214. Kaynaklarına Göre (Vergisel Bazlı) Teşvikler

Kaynaklarına göre teşvikler vergisel teşvikler olarak da ifade edilmektedir. Üç ana başlık altında sınıflandırılabilir. Bunlar: Gelir ve Kurumlar Vergisi, Katma Değer Vergisi ve Gümrük Vergisi ile ilgili teşviklerdir.

Gelir ve Kurumlar Vergisi Teşvikleri ; Bu uygulamada yatırımların arttırabilmesi için işletmeler gelir ve kurumlar vergisinden muaf tutulur veya bu vergilerden indirim tabii olurlar. Bu durum, yatırımcıların ellerinde daha fazla kâr tutmalarını sağlar. Kamu açısından ise, kısa vadede gelir kaybı olmakla birlikte uzun dönemde ilave yatırım yapılması ve vergi yükünün hafifletilmesi gibi nedenlerle vergi tabanının genişleyerek vergi gelirlerinde artış sağlanması beklenir.

Katma Değer Vergisi Desteği; Tüketim bazlı vergilerden sermaye malları üzerinden alınan KDV bir diğer önemli vergisel teşvik enstrümanıdır. KDV'nin yatırım malı makine-teçhizat için istisna tutulması yatırım aşamasında firmaların finansman giderlerinin azalması bakımından önem arz eder. KDV desteğinin yatırım maliyetlerine net katkısı bulunmamaktadır. İstisnaya tabii tutulmasa da ödenen KDV sonuçta mahsuba tabii tutulacaktır. Sadece istisnaya tabii tutulan dönemle mahsup döneminin uzun olması durumunda, bu arada para değerindeki yıpranma kadar bir katkı söz konusu olacaktır. Tüm bunlara rağmen KDV istisnasının önemli teşvik aracı olması, yatırım döneminde firmalara sağladığı finansman giderlerinin azaltılmasıyla ilgilidir.

Gümrük Vergisi Muafiyeti ; Teşvik belgesi kapsamındaki yatırım malları ile otomobil ve hafif ticari araç yatırımlarında yatırım dönemi içinde kalmak kaydıyla, Complete Knock-Down (CKD) aksam ve parçalarının ithali, gemi ve elli metrenin üzerindeki yat inşa yatırımları ile ilgili tekne kabuğu ithali, yürürlükteki ithalat Rejimi Kararı gereğince ödenmesi gereken Gümrük Vergisi'nden muaftır. Gümrük duvarlarının yüksek olduğu dönemlerde sağlanacak bir gümrük muafiyeti yatırım maliyetlerinin düşürülmesi bakımından çok büyük öneme sahiptir. Gümrük muafiyeti

ile sermaye ekipmanları üzerindeki vergilerin kaldırılması yatırım maliyetlerinin azalmasını sağlamaktadır (Yıldız-Topal ve Kahraman,2012:300).

22. Türk Turizm Endüstrisine Sağlanan Teşviklerin Gelişimi

Türkiye’de turizm yatırımları kamu ve özel sektör tarafından gerçekleştirilmektedir. Son yıllarda ise turizm sektöründeki üst yapı özel sektörcü, alt yapı ise kamu kesimince yapılmaktadır. Kamunun bir görevi de özel sektörün ekonomik faaliyetlerini yürüteceği istikrarlı ortamı sağlamak, belirlenen öncelikler yönünden teşvik ve yönlendirmeyi yapmaktır.

Türkiye’deki teşvik sisteminin tarihsel gelişimini inceleyecek olursak; 1950 yılında çıkarılan “5647 Sayılı Turizm Müesseseleri Teşvik Kanunu”, turizmin geliştirilmesi amacıyla çıkarılan ilk yasal düzenlemedir. Bu yasayla, hangi işletmelerin “Turizm Müessesesi” olacakları, yasanın konusu olan teşvik tedbirlerinden hangi işletmelerin yararlanacakları, teşviklerden yararlanma koşulları ve turizm işletmelerinin denetlenmesine ilişkin ilkelere ait düzenlemeler yapılmıştır.

Turizm endüstrisindeki yatırımları teşvik amacıyla 1953 yılında ikinci bir teşvik kanunu daha çıkarılmıştır. 6086 sayılı “Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu” ile turizm alanında yatırım yapacak özel teşebbüsün çeşitli bakımlardan teşvik edilmesi sağlanmıştır. Bu kanunla getirilen teşvik tedbirlerinden belki de en önemlisi, turizm yatırımlarının on yıl süreyle vergi muafiyetinden yararlanmalarının sağlanması olmuştur. 1980’li yılların başlarında ise turizm sektöründe yeni hedeflerini belirleyen 20.06.1980 gün ve 8/1133 sayılı “Turizm Teşvik Çerçeve Kararı” ile sektör için yeni yasal bir çerçeve geliştirilmiştir. Bu genel çerçeve kapsamında, yatırımların yoğunlaştırılacağı alanların tespiti ve planlanması, sektör için yeni finansman kaynak ve yöntemlerinin oluşturulması, bu alana yönelik yabancı sermayenin özendirilmesi ile genel olarak turizm yatırımlarının teşvikine yönelik esasların ele alınıp düzenlenmesi ve sonuçlandırılması konularında “Turizm Koordinasyon Kurulu” oluşturulmuştur.

1982 yılında yürürlüğe giren “2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu”, bugünkü turizm sektörünün oluşmasında büyük rol oynamıştır. Bu yasa ile turizm alan ve merkezlerinin belirlenmesi ve bu alan ve merkezlerde bulunan kamu arazilerinin yatırımcıya tahsisi 1982 yılı sonrası yatırım artışlarının önemli nedenlerindedir. Turizmi Teşvik Yasası ve buna dayanarak çıkarılan “Kamu Arazilerinin Turizm Yatırımlarına Tahsisi Yönetmeliği” çerçevesinde 1983 yılında başlatılan uygulama sonucunda 20 milyon metrekarelik kamu arazisi turizm yatırımlarına tahsis edilmiştir. Yatırımların artmasındaki diğer önemli etkenler ise 1985-89 dönemi teşvik kararnamelerinde sektör yatırımlarının hibe türü teşviklerden en yüksek oranda yararlanma imkânı sağlanması ile dış ticaret ve kur politikalarının libere edilmesi ve yabancı sermaye yatırımlarının teşvikidir.

1980’li yılların başında sektörde politika tercihlerinin saptanmasından sonra, günümüze kadar üç dönemin yaşandığı görülmektedir. Birinci dönem, 1980 yılında çıkartılan “Çerçeve Kararı” kapsamında 1982 yılında yürürlüğe giren “Turizm Teşvik Kanunu” ile 1985 yılına kadar süren dönemdir. İkinci dönem 1985 yılında turizm sektörünün “Kalkınmada Özel Önem Taşıyan Sektör” kapsamına alınması ile başlayan ve 1992 yılına kadar süren dönemdir.

Üçüncü dönem ise 1992 yılından günümüze değin uzanan dönemdir.1980’li yılların başında hazırlanan “Genel Çerçeve ”ye ilişkin düzenlemeler, 1982 yılında Turizm Teşvik Kanunu ile hayata geçirilmiş; 2634 sayılı yasa ile bir yandan turizm bölge, alan ve merkezlerinin saptanması ve geliştirilmesi ile altyapıya ağırlık verilirken, diğer yandan da turizm yatırım ve işletmelerinin teşvik edilmesine ilişkin hükümler tespit edilmiştir. Bu ilk dönemde, 2634 sayılı yasanın getirdiği teşvikler kamu arazilerinin 49 yıllığına tahsisi ve turizm geliştirme fonundan düşük faizli kredi verilmesinden ibaret kalmıştır. Bu teşvikler 1983-85 döneminde, sektördeki yatırımlar üzerinde fazla etkili olamamış ve bu dönemde turizm işletme belgeli yatak sayısı 1980 yılında 56.044’den 1984 yılı sonunda sadece 68.266’ya çıkabilmiştir.

Turizm sektörünün 1985 yılı programında, “Kalkınmada Özel Önem Taşıyan Sektör” kapsamına alındığı ikinci dönemde, 1986 yılının ikinci yarısından itibaren, özellikle hibe türü teşviklerle desteklenmesi neticesinde yatırımların hızla arttığı

görülmüştür. Bunun sonucunda da 1984 yılında 68.266 olan işletme belgeli yatak sayısı, 1992 yılında 219.940'a yükselmiştir.

Üçüncü dönemde ise 1992 yılından itibaren kaynak kullanım destekleme primi kaldırılmış, yatırımları ve döviz kazandırıcı hizmetleri teşvik fonundan kredi uygulamasına geçilmiştir. 2 yılı ödemesiz 5 yıl vadeli olan bu kredi her şeyden önce sektör için kısa vadeli bir kaynaktır ve ödemesiz dönem için %10 faiz, takip eden üç yıl için de %30 faiz uygulanacağına belirtilmesine rağmen, bürokrasi formaliteleri ve kaynak yetersizliği nedenleriyle sistem işletilememiştir. Bu nedenle söz konusu dönemde, 2001 yılına kadar turizm yatırımların artış hızında yavaşlama gözlemlenmektedir. 1992 yılında 219.940 olan işletme belgeli yatak sayısı 2001 yılında 230.248 gibi düşük bir düzeyde gerçekleşmiştir. Ancak, 2001 yılından sonra yatırım belgeli tesislerin büyük oranda işletme belgesine geçmesi nedeniyle önemli bir artış kaydedilerek 2005 sonunda işletme belgeli yatak sayısı 483.330'a yükselmiştir (Toker,2007:84).

Bölgesel kalkınma araçlarından biri olan teşvikler 2000'li yıllara gelindiğinde AR-GE, KOBİ, istihdam, çevre, bölgesel gelişme gibi çok çeşitli alanlara yayılmıştır. Ayrıca teşvikler devletin en önemli piyasaya müdahale araçlarından biri konumuna gelmiştir. Ancak teşviklerin farklı alanlarda uygulanması, farklı kurumların teşvik sistemine girmesine sebep olmuştur. Böylelikle tek elden teşvik uygulama yapılanması değişmiştir. Bu durum başta yatırımlar olmak üzere ekonominin tümünde teşviklerin maliyetini artırmış ve teşviklerden beklenen faydanın azalmasına yol açmıştır. 2005 yılında ise Türkiye, Avrupa Birliği (AB) ile tam üyelik müzakerelerine başlamıştır. Bu dönem ile birlikte devlet yardımları alanında AB ile uyum çalışmaları hızlanmıştır. Türkiye'de bölgelerinin gelişme düzeyleri birbirinden farklı olduğu için, her bir bölgeye yapılan teşvik uygulamaları da birbirinden farklı olmaktadır. Bu çerçevede Türkiye'de bölgesel bazda desteklenecek yatırım konuları, AB İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması esas alınarak oluşturulmuştur. Teşvik sisteminin İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması bazında uygulanmasının en temel sebebi, AB bölgesel devlet yardımları kurallarına uyumlaştırmaktır (Kılınç Savrul ve Doğru,2012:5).

Bugün turizm sektöründe faaliyet gösteren bir işletmenin yararlanabileceği teşvik tedbirleri, 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu'nun 13. maddesi uyarınca saptanmaktadır. Teşvik tedbirlerine yönelik uygulama ise her yıl yayınlanan Bakanlar Kurulu kararı temel alınarak yürütülmektedir. Bakanlar Kurulu, hangi sektörlerin ne gibi koşullarla teşvik tedbirlerinden yararlandırılacağını saptamakta, daha sonra da bir tebliğ yayımlanarak belirlenen teşvik politikası ve amaçları hakkında gerekli açıklamaları yapmaktadır.

2012/3305 sayılı Karar'ın 6. maddesi ile 2012/1 sayılı Tebliğ'in 5 ve 6. maddelerinde teşvik belgesi başvurularına ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Buna göre, teşvik belgesi düzenlenmesine ilişkin talepler Ekonomi Bakanlığına yapılacaktır.

Genel teşvik uygulamaları kapsamında yer alan, sabit yatırım tutarı on milyon Türk Lirasını aşmayan yatırımlar için firmanın tercihine bağlı olarak yatırımın yapılacağı yerdeki yerel birimlere de müracaat edilebilecektir.

Yerel birimler;

1. Kalkınma Ajansları,
2. Sanayi Odaları,
3. Bakanlıkça görevlendirilecek diğer odalar olarak belirtilmiştir.

Devir, satış, ihraç, kiralama ve yatırımcı talebine istinaden yapılan iptaller dışındaki teşvik belgesi iptali işlemlerine ilişkin müracaatlar ile yatırım konusu değişikliği ve yatırımın nakli konusundaki talepler Ekonomi Bakanlığı Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü'nün görüşü alınarak sonuçlandırılır (Gökmen,2012:214).

23. Teşviklerin Tabi Olması Gereken İlkeler

Kamu harcaması niteliğinde olan teşviklerin tabi olması gereken ilkeler aşağıdaki gibidir.

-Açıklık İlkesi: Bu ilke, teşvikin düzenlendiği mevzuatın, uygulamanın ve bu uygulamanın sonuçlarının açık olması yani; teşvik uygulamasının nasıl yapıldığı ya da yapılacağı, kime verildiği ve verilen destek miktarının boyutu hakkında fedakârlıkta bulunan vergi yükümlüleri ile kamuoyunun bilgilendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

-Genellilik İlkesi: Teşvik mevzuatının, kamu tarafından desteklenmesi öngörülen faaliyet konularında (veya alanlarında) faaliyet gösteren tüm birimleri kapsamına alması ve bu birimleri eşit olarak desteklemesi, yani genel nitelikli olması gerekmektedir. Yürürlüğe konulan teşvik mevzuatı yanında uygulamanın da “genellik” ilkesine uyması ve mevcut rekabet sistemini aksatmaması gerekmektedir. Bu şekilde kamu tarafından öncelikli görülen ve desteklenmesi düşünülen tüm faaliyetler kapsam içine alınabilecek ve mevcut rekabet sistemi bozulmaksızın eşit oranda ve dengeli bir biçimde destekleme mümkün olabilecektir.

-Harcamaların Denetlenmesi ve Etkinliğin İlkesi: Bir diğer husus ise, harcamaların yerine ulaşıp ulaşmadığına yönelik çalışmalardır. Kamu harcaması niteliğinde olup, kaynağında bütçe olan bu harcamalar, doğal olarak yasal ve idari denetimlerden geçmektedir. Bu denetimler ile yapılan harcamaların yasal ve idari yönden geçerliliği araştırılmaktadır. Bununla birlikte yapılan denetimlerin gerekli olduğu düşünülmeyle birlikte harcamaların yasal ve idari denetimden geçmesinin tek başına yeterli olmadığı düşünülmetedir. Günümüz kamu kesimi finansman problemlerinde dikkate alındığında yapılan harcamaları yasal yönden denetlemek yanında harcamaların etkinliğine yönelik araştırmalarında zorunlu olduğu kanaati hâsıl olmuştur. Denetim etkinlikleri ile ilgili yapılacak çalışmaların verilen desteğin amaçlanıp hedeflere ulaşıp ulaşmadığı konusu yanında, teşvik enstrümanlarının daha etkin hale getirilmesi çalışmalarında ışık tutacağı açıktır. Ayrıca bu sayede teşvik enstrümanları arasında etkinlik yönünden karşılaştırma yapma imkânı sağlanabilecektir. Gerçekten, verilen destek / sağlanan faydayı en küçük yapabilecek

sistem ve uygulama en etkin uygulamadır. Bu açıdan ülkede uygulanan teşvik tedbirlerinin yeterliliği, ekonomik yapıya uygunluğu ve etkinliğinin (ekonomide sağlanan gelişmeler, kamuya maliyeti) incelenmesi, başka bir deyişle “takibi” zorunlu görülmektedir (Akay,2009: 31-33).

24. Turizm Sektörünün Teşvik ve Korunmasını Gerektiren Nedenler

Ekonomik teşviklerin temelinde kaynakların, ülke ekonomisi açısından faydalı alanlara yönlendirilmesi hususu yatmaktadır. Verilecek teşvikler ile ne gibi getiriler beklenmekte ve ne gibi ödümlerin verilmesi planlanmakta olduğu iyi araştırılmalıdır. Devletlerin teşvikler ile neleri amaçladığı uyguladıkları ekonomik sisteme göre değişmekle birlikte temel hedef, genel anlamda halkın refah seviyesinin yükseltilmesidir. Sosyal devlet anlayışının geliştiği bu dönemde devlet teşvikleri de buna bağlı olarak bir hayli gelişme göstermiştir. Bu anlamda teşvik uygulamaları, ekonomik istikrar ve büyüme gibi ekonomik amaçlar yanında bölgesel dengesizlikler, göç, çevre vb. gibi bazı sosyal amaçlar da gütmektedir. Temelde piyasa mekanizmasına müdahale niteliğinde olan ve belli kesime yönlendirildiğinden haksız rekabet meydana getirebilen bu kamu politikasını haklı hale getiren neden ise yukarıda sayılan sosyal amaçlar ve sağlanan dışsal faydalardır. Bunların dışında devlet teşviklerinin verilmesinin ve korunmasını gerektiren nedenler şunlardır;

- a) Cari açığın azaltılması amacıyla, yüksek oranda ithalata konu olan malların ülke içinde üretilmesinin sağlanması,
- b) Değer zinciri içinde önemli yer işgal eden ürünlerin üretilerek katma değer ve rekabet gücünün artmasının sağlanması,
- c) Teknoloji transferi,
- d) Ülkedeki vatandaşlar için istihdam alanları sağlanmasıdır.

Teşviklerin verilmesindeki diğer amaçlar içerisinde ekonomik istikrarı sağlamak ve enflasyonist etkileri gidermek, yatırımları belirli alanlara ve bölgelere yöneltmek, tasarrufları ve yatırım hacmini artırmak, vergilerin ekonomik kararlar üzerine yarattığı olumsuz etkileri gidermek, istihdamı teşvik etmek, ihracat ve döviz kazandırıcı işlemleri arttırmak, yeni kurulan sanayileri korumak gibi hedefler

söylenbilir. Devlet teşvikleri toplumda oluşan kanaatin aksine, ekonomik ve sosyal problemlerin kesin olarak çözümünde kullanılacak her derde deva ilaç değil daha çok vitamin niteliğindedir. Kronik hastalıkların tedavisinde kullanılması fayda sağlayabilir ama asla hastalığın yok edilmesinde kesin çözüm değildir. Devlet teşvikleri sadece konjonktürel dalgalanmaların ve istikrarsızlığın yaşandığı dönemlerde ortaya çıkan dalgaların boyunu ve süresini kısaltabilecek uygulamalardır. Kısaca teşviklerin, sadece ekonomik ve sosyal sorunların tahribatını azaltabileceği ama asla sorunları ortadan kaldıramayacağı düşünülmektedir (Yıldız, Topal ve Küçükkahraman,2012:297).

Ekonomik ve sosyal problemlerin çözümünde kullanılan önemli kamusal müdahale araçlarından biri olan “Devlet Yardımları”, özellikle sosyal devlet anlayışının gelişmesi ile çok önemli sosyal sorumluluklar da üstlenmiştir. Bu anlamda teşvik uygulamaları, ekonomik istikrar ve büyüme gibi ekonomik amaçlar yanında bölgesel dengesizliklerin giderilmesi, işsizlik, göç, çevre vb. gibi bazı sosyal sorunların çözümünü de hedeflemektedir. Temelde piyasa mekanizmasına müdahale niteliğinde olan ve belli kesime yönlendirildiğinden (belli sektör, yöre ve firma gurubu) haksız rekabet yaratan bu kamu politikasını haklı hale getiren neden ise sağlanan dışsal faydalardır (Tatar,2011: 17).

25. Türkiye’ de Turizm Sektörüne Sağlanan Genel Nitelikli Turizm Teşvikleri

Bu kısımda anlatılan teşvikler, sadece turizm sektörüne yönelik değil, diğer sektörlerle de yönelik olarak uygulanan teşviklerdir.

250. İhracata Yönelik Devlet Yardımlarıyla Sağlanan Turizm Teşvikleri

İhracata yönelik devlet yardımları Türkiye’deki devlet yardımları içinde önemli bir bölümü oluşturmaktadır. Bu teşviklerin temel amacı; kalkınma programları ve yıllık programlardaki toplumsal ve ekonomik hedeflerin gerçekleştirilmesi amacıyla yapılacak faaliyetleri uluslararası kuruluşlara yükümlülüklerimize aykırılık teşkil etmeyecek şekilde düzenlemek, başta KOBİ’ler olmak üzere ihracatçı firmaların ihracata yönelik faaliyetlerini gerek üretim ve

gerekse pazarlama aşamalarında destekleyerek uluslararası pazarda karşılaşılan sorunların giderilmesine yardımcı olmak ve rekabet gücü kazanmalarını sağlamaktır (Kutlu-Hacıköylü,2007: 382).

İhracata yönelik devlet yardımları yoluyla yapılan turizmi teşvik tedbirleri, iki tür düzenleme ile yerine getirilmeye çalışılmaktadır. Bu düzenlemeler şunlardır:

- a) 27.12. 1994 tarihli 94/6401 sayılı İhracata Yönelik Devlet Yardımlarına İlişkin Karar
- b) 23.12.1999 tarihli 1999/13812 sayılı İhracat, İhracat Sayılan Satış ve Teslimler İle Döviz Kazandırıcı Hizmet ve Faaliyetlerde Vergi, Resim ve Harç İstisnası Hakkında Karar

2500. İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kararına Göre Turizm Teşvikleri

İhracata yönelik devlet yardımları kararının amacı; kalkınma programları ve yıllık programlardaki toplumsal ve ekonomik hedeflerin gerçekleştirilmesi amacıyla yapılacak faaliyetlerin, uluslararası kuruluşlara olan yükümlülüklere aykırılık teşkil etmeyecek yöntemlerin desteklenmesidir.

Karar, bölgelerarası farklılıklardan kaynaklanan ekonomik ve sosyal dezavantajların ortadan kaldırılmasına, yeni eğitim olanakları sağlanarak istihdamın güçlendirilmesine, özellikle yeni ürün, üretim sistemi ve teknoloji kullanan sektörlerde araştırma ve geliştirme programlarının uygulanmasına, aynı üretim alanında faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletmelerin örgütlenmelerine, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması taahhütleri çerçevesinde tarım ürünlerinin desteklenmesine, ürünlerimizin uluslararası alanlarda tanıtım ve pazarlanmasına ilişkin devlet yardımlarını kapsamaktadır (Akay,2009: 42-43).

İhracat yönelik devlet yardımları kararı kapsamında 12 adet destek programı farklı uygulamacı kuruluşlar tarafından yürütülmekte, tüm devlet yardımlarının uygulanmasındaki en son karar Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından verilmektedir.

Bahse konu devlet yardımları Türkiye'nin uluslararası yükümlülüklerine uygun teşviklerdir.

Halen “İhracata Yönelik Devlet Yardımları” kapsamında 12 adet destek programı yürütülmektedir. Bunlar; Ar-Ge Yardımı, Uluslararası Rekabetçiliğin Geliştirilmesi Desteği, İstihdam Yardımı, Pazar Araştırması ve Pazara Giriş Desteği, Uluslararası Nitelikteki Yurtiçi İhtisas Fuarlarının Desteklenmesi, Yurtdışında Düzenlenen Fuar Katılımlarının Desteklenmesi, Çevre Maliyetlerinin Desteklenmesi, Yurt Dışın Birim, Marka ve Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi, Türk Ürünlerinin Yurtdışında Markalaşması, Türk Malı İmajının Yerleştirilmesi ve TURQUALITY®'nin Desteklenmesi, Tasarım Desteği, Teknik Müşavirlik Firmalarının Yurt Dışındaki Faaliyetlerine Sağlanacak Devlet Yardımları, Tarımsal Ürünlerde İhracat İadesi Yardımları (Atayeter ve Erol;2011:4).

1) Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) Yardımı

Bu destek kapsamında, sektör ve büyüklüğüne bakılmaksızın katma değer yaratan tüm kuruluşlar ile yazılım geliştirmeye yönelik kuruluşların sadece Ar-Ge projeleri kapsamında izlenip değerlendirilebilen giderlerinin belli bir oranı karşılanmakta veya bu projelere % 50 oranında sermaye desteği sağlanmaktadır (Ar-Ge Yardımına İlişkin Tebliğ, Sayı 98/10, Madde 1).

Araştırma Geliştirme Yardımı kapsamındaki düzenlemeler doğrultusunda Araştırma-Geliştirme projeleri; yeni bir ürün üretilmesi, ürün kalitesi veya standardının yükseltilmesi, maliyet düşürücü ve standart yükseltici mahiyette yeni tekniklerin uygulanması, üretimle ilgili olarak yeni bir teknoloji geliştirilmesi veya yeni teknolojinin yurt koşullarına uyumu konusunda bilimsel esaslara uygun ve araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin her safhasını belirleyecek mahiyette hazırlanacak çalışma ve teknoloji uyarlamasını ifade etmektedir.

Bu destekte yetkili Kuruluş; Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM), başvuru mercii; Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV), destekten yararlananlar; sanayi kuruluşları, yazılım geliştirmeye yönelik firmalar/kuruluşlar ile sektör ve

büyüklüğüne bakılmaksızın firma düzeyinde katma değer yaratan bütün kuruluşlardır (Atayeter ve Erol;2011:5).

Bu destek kapsamında, Ar-Ge Projelerine sağlanan Sermaye Desteği için TTGV ile proje sahibi kuruluş arasında bir sözleşme imzalanmaktadır. Sermaye desteği ise, iki şekilde sağlanmaktadır:

a) Ürün Geliştirme Projelerine Sermaye Desteği

Ticari değeri olan yeni ürün oluşturulması veya mevcut ürünlerin rekabet gücünün yükseltilmesine ya da bu amaçla üretim yöntemi, sistemi ve tekniklerinin araştırılmasına ve geliştirilmesine yönelik AR-GE projelerine, DFİF'ndan projeyi yürüten sanayi kuruluşunu teşvik eder nitelikte destek sağlanmasıdır (Akay,2009:45).

- Azami destek süresi: 2 yıl,
- Azami destek tutarı: 1 milyon \$

b) Stratejik Odak Konuları Projelerine Sermaye Desteği

Stratejik Odak Konuları Projeler, ülkemizde mevcut sanayi yapısı, teknoloji ve insan birikimi ile uluslararası karşılaştırmalı üstünlüklerin dinamiği esas alınarak, hangi alanlarda teknolojik projeler yürütülmesinde yarar bulunduğunu veya araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin ülkemizde gelişip yaygınlaşması için alınması gereken tedbirleri tespit eden projelerdir.

Ürün geliştirme projeleri sonucunda ticari uygulamaya geçilmesi halinde, projeye sağlanan sermaye destek miktarı, projeyi yöneten kuruluş veya ticari uygulamayı başlatan üçüncü şahıslar tarafından, faiz oranları üzerinden DFİF'na geri ödenir.

- Destek oranı: proje giderlerinin tümü
- Azami destek tutarı:100.000 \$
- Azami destek süresi:1 yıl

Yukarıda belirtilen desteklerin yanı sıra, kapsamda yer alan diğer projeler;

- a) EUREKA projelerinin süre kısıtlaması olmaksızın % 50 oranında; bu kapsamda üniversitelerin yapacakları harcamaların 100.000 \$'a kadar,
- b) Birden çok sanayi kuruluşunun TTGV ile birlikte kurdukları şirketlerin AR-GE harcamaları % 60 oranında desteklenmektedir. (Atayeter-Erol;2011;5)

2) Uluslararası Rekabetçiliğin Geliştirilmesi Desteği

Bu desteğin amacı, Türkiye'de sınaî ve/veya ticari faaliyette bulunan veya yazılım sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin uluslararası pazarlarda rekabet gücünü arttırmaya yönelik eğitim ve danışmanlık giderleri ile İşbirliği Kuruluşlarının Müsteşarlıkça uygun görülen proje bazlı giderlerini DFİF'ndan karşılamaktır (Uluslararası Rekabetçiliğin Geliştirilmesi Desteği Hakkında Tebliğ, Sayı:2010/8, Madde:2).

Yetkili Kuruluş; DTM, başvuru mercii; İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi (İGEME), yararlananlar; sınaî ve/veya ticari faaliyette bulunan şirketler, yazılım sektöründe iştigal eden şirketler, İşbirliği Kuruluşlarıdır. (İhracatçı Birlikleri, İl Ticaret ve Sanayi/Sanayi Odaları, Organize Sanayi Bölgeleri, Endüstri Bölgeleri, Sektörel Üretici Dernekleri, Sektörel Dış Ticaret Şirketleri veya imalatçıların kurduğu dernek-birlik veya kooperatifleri)

Eğitimcilerin Düzenleyeceği Eğitim Programları: Şirketlerin, Avrupa Birliği ve Dünya Ticaret Örgütü Mevzuatı, Dış Ticarete Anlaşmazlıkların Çözümü ve Uluslararası Tahkim, Dış Ticaretin Finansmanı ve Dış Ticaret Muhasebesi, Dış Ticarete Fiyatlandırma, Dış Ticaret, Gümrük ve Kambiyo Mevzuatı, Dış Ticarete Kullanılan Belgeler ve Ödeme Şekilleri, Dış Ticarete Sözleşmeler ve Teslim Şekilleri, Tedarik Zinciri Yönetimi ve Lojistik, Uluslararası Pazarlama ve Elektronik Ticaret, Yenilikçilik ve Kümelenme konuları ile DTM'nca uygun görülen diğer konularda, İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi'nden (İGEME) eğitimci statüsü alan eğitimci şirketlerden alacağı yurtiçi eğitimlere ilişkin giderleri yıllık toplam 20.000 ABD Dolarını aşmamak üzere % 70'i desteklenir.

Bu destek kapsamında; Proje Bazlı Eğitim, Danışmanlık, Yurtdışı Pazarlama, Alım Heyeti ve Bireysel Danışmanlık Programları ile İstihdam Giderleri desteklenir.

Proje Bazlı Eğitim ve/veya Danışmanlık Programları: İşbirliği Kuruluşlarının, Eğitim ve/veya danışmanlık ihtiyacının analizi, iş planı ve ihracat stratejilerinin hazırlanması, izlenmesi, ihracat potansiyelinin belirlenmesi ve ihracat yapmaya hazır hale getirilmesi, süreç iyileştirme ve yönetimi, bilgi ve iletişim teknolojileri danışmanlığı, aynı değer zincirinde yer alan, birbirleriyle ilişki içinde olan ve coğrafi yakınlık içinde bulunan şirketlerin uluslararası rekabetçilik yönünde yol haritalarının hazırlanması konularında düzenlenen eğitim ve/veya danışmanlık programları çerçevesinde verilen eğitim, danışmanlık faaliyet giderleri ile program organizasyonuna yönelik faaliyet giderlerinin en fazla %75'i proje bazında 400.000 ABD Dolarına kadar karşılanır.

Projelerde istihdam edilen uzman personelin her biri için proje süresince ve toplamda 3 (üç) yılı aşmamak üzere, ilgili İşbirliği Kuruluşunun emsal personeli brüt ücreti tutarı kadar destek verilir. 3 (üç) yıllık süre uzman personelin işe başlama tarihiyle başlar.

Proje Bazlı Yurt Dışı Pazarlama veya Alım Heyeti Programları: İşbirliği Kuruluşunca düzenlenen 5 (beş) adet yurt dışı pazarlama programları (ortak pazar araştırmaları, pazar ziyaretleri, küme tanıtım faaliyetleri, ticaret heyetleri, yurt dışı fuar ziyaretleri, eşleştirme vb. organizasyonlar) için her bir program bazında 150.000 ABD Dolarına kadar, 10 (on) adet yurt dışındaki alıcı firmaların Türkiye'den alım yapmaları amacıyla düzenlenen alım heyeti programları için ise her bir program bazında 100.000 ABD Dolarına kadar, aşağıda yer alan giderlerinin en fazla %75'i karşılanır (Atayeter-Erol;2011:6).

- a) Ulaşım: Yurt dışı pazarlama veya alım heyeti programları kapsamında uluslararası ve/veya şehirlerarası ulaşımında kullanılan ekonomi sınıfı uçak, tren, gemi, otobüs bileti ve toplu taşımaya yönelik araç kiralama giderleri,
- b) Konaklama: Yurt dışı pazarlama veya alım heyeti programları kapsamındaki konaklama giderleri,

- c) Yurt Dışı Pazarlama veya Alım Heyeti Programları Kapsamındaki Tanıtım ve Organizasyon Giderleri: Tercümanlık gideri, Seminer, konferans, toplantı ve ikili görüşmelerin yapıldığı yerlerin kiralama giderleri, Görsel ve yazılı tanıtım giderleri, Halkla ilişkiler hizmeti gideri.

Proje Bazlı Bireysel Danışmanlık Programı: Proje bazlı faaliyetler kapsamında, eğitim ve/veya danışmanlık programına/programlarına ve yurt dışı pazarlama veya alım heyeti programına/ programlarına katılan şirketler, Müsteşarlıkça uygun görülen konularda proje bazlı bireysel danışmanlık hizmeti alabilir.

Şirketlerin yıllık 50.000 ABD Dolarına kadar 3 (üç) yıl alacakları danışmanlık hizmetlerine ilişkin giderleri % 70 oranında karşılanır.

3) İstihdam Yardımı

Sektörel Dış Ticaret Şirketi unvanını haiz firmaların münhasıran dış ticarete ilişkin işlemlerini yürütmek üzere konusunda tecrübeli ve yükseköğrenimli yönetici ve eleman istihdamının sağlanması amaçlanmaktadır (İstihdam Yardımı Hakkında Tebliğ, Sayı 2000/1, Madde:1).

- Başvuru Mercii: Dış Ticaret Müsteşarlığı (İhracat Genel Müdürlüğü)
- Yararlananlar: Sektörel Dış Ticaret Şirketleri
- Desteklenecek Eleman Sayısı: 1 Yönetici ve 2 Eleman
- Destek Oranı: % 75
- Destek Süresi: 1 Yıl (azami)

Yıllık destek miktarı yönetici için 18.000 ABD Doları, her bir eleman için 9.000 ABD Doları karşılığı TL tutarını geçemez (Akay,2009: 46).

4) Pazar Araştırması ve Pazara Giriş Desteği

Bu desteğin amacı, Türkiye’de sınai ve/veya ticari faaliyette bulunan şirketler, döviz kazandırıcı hizmet veya faaliyetlerle iştigal eden şirketler ile İşbirliği Kuruluşları ve Organizatör Kuruluşların pazar araştırması ve pazara giriş faaliyetlerine ilişkin giderlerinin DFİF’ndan karşılanmasıdır. (Pazar Araştırması ve Pazara Giriş Desteği Hakkında Tebliğ, Sayı:2011/1, Madde:1).

Bu destek kapsamında;

Sınai ve/veya ticari şirketler ile yazılım sektöründe faaliyet gösteren şirketlerce gerçekleştirilen yurt dışı pazar araştırması gezilerine ilişkin giderler %70 oranında ve yurt dışı pazar araştırması gezisi başına en fazla 7.500 ABD Doları tutarında,

Şirketler ile İşbirliği Kuruluşlarının yurt dışına yönelik pazara giriş stratejileri ile eylem planlarının oluşturulabilmesi amacıyla uluslararası kuruluşlara yaptırılan ve satın alınan sektör, ülke, yabancı şirket veya marka odaklı raporlar (mali ve hukuki raporlar dâhil) ile yabancı şirket alımlarına yönelik danışmanlık hizmetlerine (mali ve hukuki danışmanlık dâhil) ilişkin giderleri, şirketler için %60, İşbirliği Kuruluşları için %75 oranında ve yıllık en fazla 200.000 ABD Dolarına kadar,

Ürünlerinin yurt dışına yönelik olarak elektronik ortamda pazarlanabilmesi amacıyla Müsteşarlıkça uygun görülen ve nihai tüketiciye yönelik olmayan e-ticaret sitelerine üyelik giderleri, şirketler için %70 oranında ve yıllık en fazla 10.000 ABD Dolarına kadar destek sağlanmaktadır.

- Yetkili Kuruluş : Dış Ticaret Müsteşarlığı
- Başvuru Mercii : DTM Ve İGEME ,
- Yararlananlar : Türkiye’de sınai ve/veya ticari faaliyette bulunan şirketler, döviz kazandırıcı hizmet veya faaliyetlerle iştigal eden şirketler ile İşbirliği Kuruluşları ve Organizatör Kuruluşlar destekten yararlanmaktadır.

5) Uluslararası Nitelikteki Yurt İçi İhtisas Fuarlarının Desteklenmesi

Uluslararası nitelikteki yurt içi ihtisas fuarlarının dış dünyaya tanıtımının yapılması ve söz konusu fuarlara uluslararası düzeyde katılımın artırılması amacına yönelik bir destektir. Müsteşarlıkça belirlenecek kriterlere uygun yerli organizatörlerin fuar öncesinde ve esnasında gerçekleştirecekleri tanıtım ve promosyon faaliyetlerine ilişkin giderleri belli bir oranda DFİF'ndan karşılanmaktadır (Uluslararası Nitelikteki Yurt İçi İhtisas Fuarlarının Desteklenmesine İlişin Tebliğ, Sayı:95/7, Madde:2).

Bu destek için başvuru mercii; İhracatçı Birlikleri olup, Yerli Fuar Organizatörleri % 50 oranında destekten yararlanmaktadırlar. Desteğin Kapsamı: Yurt dışı tanıtım faaliyetleri 25.000 ABD Dolarına kadar % 50 oranında, önemli alıcıların ulaşım giderleri 15.000 ABD Dolarına kadar % 50 oranında, Fuarın konusuyla ilgili seminer, konferans, panel ve ödüllü yarışma giderleri 5.000 ABD Dolarına kadar %50 oranında desteklenmektedir.

6) Yurt Dışında Gerçekleştirilen Fuar Katılımlarının Desteklenmesi

Desteğin amacı, Türkiye'de yerleşik şirket, kurum veya kuruluş ile Üretici/İmalatçı Organizasyonlarının yurt dışı fuarlara iştiraklerine ve sektörel nitelikteki uluslararası fuarlara bireysel katılımlarına ilişkin harcamalarının belirli miktar ve oranlar çerçevesinde DFİF'ndan karşılanmasıdır (Yurt Dışında Gerçekleştirilen Fuar Katılımlarının Desteklenmesine İlişin Tebliğ, Sayı:2009/5, Madde:1).

Yurt dışında düzenlenen fuarlara DTM tarafından verilen teşvikler organizatöre ve katılımcıya yönelik olarak düzenlenmiştir. Organizatör; DTM'ndan izin alarak fuar organize eden işletme ve kuruluşlardır. Katılımcı ise; yurt dışı fuarlara katılan veya Müsteşarlıkça belirlenen Desteklenecek Sektörel Nitelikteki Uluslararası Fuarlar listesinde yer alan fuarlara bireysel katılım sağlayan Türkiye'de yerleşik şirket, kurum veya kuruluş ile Üretici/İmalatçı Organizasyonunu ifade eder. DTM haricinde KOSGEB de yurt dışı fuarlara yönelik olarak katılımcıya destek sağlamaktadır.

Yurt dışı fuar organizasyonunu düzenlemek üzere Müsteşarlıkça görevlendirilen organizatöre katılımcı tarafından ödenecek katılım bedelinin %50'si katılımcıya ödenmektedir.

Destek tutarı; Yurt dışı fuarın genel nitelikli Milli Katılım veya Türk İhraç Ürünleri Fuarı olması halinde 10.000 ABD Dolarına, Sektörel nitelikli Milli Katılım, Yabancı Katılımlı Sektörel Fuar veya Sektörel Türk İhraç Ürünleri Fuarı olması halinde ise 15.000 ABD Dolarına kadardır.

Sektörel nitelikli uluslararası fuarlara bireysel iştirak gerçekleştirilmesi durumunda; Sektörel nitelikli uluslararası fuarlar için, katılımcının ödeyeceği standart donanımlı stant kirasının ve nakliye harcamalarının % 50'si, 15.000 ABD Doları'nı aşmamak üzere, Sektörel nitelikli uluslararası fuarlara bireysel iştirak gerçekleştiren katılımcının Sektörel Dış Ticaret Şirketi (SDŞ) olması durumunda, boş stant kirasının tamamı ve nakliye harcamalarının % 75'i, 15.000 ABD Doları'nı aşmamak üzere desteklenmektedir.

Destek oranı, hedef ülkelerdeki fuarlara katılım için % 70, 30/12/2009 ile 30/12/2010 tarihleri arasındaki tüm fuar katılımları için % 60, Gen mühendisliği/biyoteknoloji, uzay ve havacılık teknolojileri, ileri malzeme teknolojileri, nano teknoloji, teknik tekstil, yenilenebilir enerji, donanım (hardware), yazılım (software), bilişim ve elektronik konularında üretim yapan firmalar için % 75 olarak uygulanmaktadır.

Diğer taraftan; Organizatör tarafından yurt dışında fuar için yapılan tanıtım faaliyetlerine yönelik harcamalar %75 oranında; yurt dışı fuarın genel nitelikli milli katılım veya Türk İhraç Ürünleri Fuarı olması halinde 80.000 ABD Dolarına, Sektörel nitelikli Milli Katılım, Yabancı Katılımlı Sektörel Fuar veya Sektörel Türk İhraç Ürünleri Fuarı olması halinde ise en fazla 120.000 ABD Dolarına kadar.

Sektörel Türk İhraç Ürünleri Fuarları ve sektörel nitelikli Milli Katılımlarda, Müsteşarlığa sunulacak tanıtım projesine verilecek ön uygunluğa istinaden, proje kapsamında yapılacak harcamalar azami % 75 oranında 80.000 ABD Dolarına kadar karşılanmaktadır. (Atayeter-Erol,2011;9)

7) Çevre Maliyetlerinin Desteklenmesi

Uluslararası pazarlarda imalat ve yazılım sektörünün rekabet gücünün artırılması ve çevre, kalite ve insan sağlığına yönelik teknik mevzuata uyum sağlanabilmesini teminen akredite edilmiş kurum ve/veya kuruluşlardan alınacak kalite, çevre belgeleri ile insan can, mal emniyeti ve güvenliğini gösterir işaretler ile tarım ürünlerine ilişkin laboratuvar analizleri ve belgelendirme işlemleriyle ilgili harcamaların belirli bir bölümünün Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan karşılanmasıdır.

- Başvuru Mercii : İhracatçı Birlikleri
- Yararlananlar : Türkiye'de ticari ve sınai faaliyette bulunan veya tarım ya da yazılım sektörlerinde iştegal eden şirketler, Dış Ticaret Sermaye Şirketleri (DTSS) ile Sektörel Dış Ticaret Şirketleridir (SDŞ).
- Destek oranı : %50

Desteğin Kapsamı:

- ISO 9000 Serisi
- ISO 14000
- CE İşareti
- Uluslararası Nitelikteki Diğer Kalite ve Çevre Belgeleri
- ISO 22000 Gıda Güvenliği Yönetimi Sistemi Belgeleri
- Tarım Ürünlerine İlişkin Belgelendirme İşlemleri ve Olumlu Sonuçlanmak Kaydıyla Laboratuvar Analiz Raporlarının Alımına Yönelik Olarak Yapılan Belgelendirilmiş Harcamalarının Belge ve/veya Analiz Başına % 50 Oranında ve En Fazla 25.000 ABD Doları'na Kadar Desteklenmesini Kapsamaktadır.

Harcamaların belgelendirilmiş olması ve Türk Standartları Enstitüsü veya akredite edilmiş kuruluşlardan alınması gerekmektedir.(Akay,2009;43)

8)Yurt Dışı Birim, Marka ve Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi

Bu desteğin amacı, Türkiye’de sınai ve/veya ticari faaliyet gösteren şirketler ile İşbirliği Kuruluşları üyelerinin ürünlerinin pazarlama ve tanıtımının yapılmasını sağlamak, bu çerçevede yurt dışında gerçekleştirilen tanıtım, marka tescil giderleri ile yurt dışında mal ticareti yapmak amacıyla açılan birimlerle ilgili giderlerinin bir kısmının DFİF’ndan karşılanmasıdır (Yurt Dışı Birim, Marka ve Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ, Sayı:2010/6, Madde:2).

Bu destek için yetkili kuruluş, DTM olup, başvuru mercii İhracatçı Birlikleridir. Bu destekten yararlanabilmek için Türkiye’de sınai ve/veya ticari faaliyet gösteren şirketler ile İşbirliği Kuruluşları, faaliyetlerine göre 6 veya 18 ay içerisinde ilgili Kuruma başvurmaları gerekmektedir.

Desteğin Kapsamı;

Mağazaların Desteklenmesi; Sınai/Ticari veya yazılım şirketleri ile İşbirliği Kuruluşlarının; kira giderleri, % 60 oranında ve yıllık en fazla 120.000 \$, Ticari şirketlerin kira giderleri, % 50 oranında ve yıllık en fazla 100.000 \$

Ofis, Showroom ve Reyonların Desteklenmesi; Sınai/Ticari veya yazılım şirketleri ile İşbirliği Kuruluşlarının kira giderleri, % 60 oranında ve yıllık en fazla 100.000 \$, Ticari şirketlerin kira giderleri, % 50 oranında ve yıllık en fazla 75.000 \$

Depoların Desteklenmesi; Sınai/Ticari veya yazılım şirketleri ile İşbirliği Kuruluşlarının kira ve/veya hizmet giderleri, % 60 oranında ve yıllık en fazla 100.000 \$, Ticari şirketlerinin kira ve/veya hizmet giderleri, % 50 oranında ve yıllık en fazla 75.000 \$

Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi; Yurt dışı birimi bulunan Şirket ve İşbirliği Kuruluşlarının Türk ürünleri ve birimleri ile ilgili olarak yurt dışında gerçekleştireceği reklâm, tanıtım ve pazarlama giderleri, % 60 oranında ve Türkiye’de Uygulanmakta Olan İhracat Teşvikleri yıllık en fazla 150.000 \$, Yurt dışı birimi bulunmayan ancak yurt içi ve tanıtım yapacağı ülkede marka tescil belgesine

sahip şirketlerin ürünleriyle ilgili olarak yurt dışında gerçekleştireceği reklâm, tanıtım ve pazarlama giderleri % 60 oranında ve yıllık en fazla 250.000 \$.

Yurt Dışı Marka Tescil Faaliyetlerinin Desteklenmesi; Şirketlerin yurt içi marka tescil belgesine sahip oldukları markalarının yurt dışında tescili ve korunmasına ilişkin giderleri, % 50 oranında ve yıllık en fazla 50.000 \$, Şirketler ve İşbirliği Kuruluşlarının kira giderleri desteğinden her bir birim için en fazla dört yıl süresince yararlandırılır. Şirketler en fazla 15 adet yurt dışı birimi için desteklenmektedir. (Atayeter-Erol,2011;10)

9) Türk Ürünlerinin Yurtdışında Markalaşması, Türk Malı İmajının Yerleştirilmesi ve TURQUALITY®'nin Desteklenmesi

Bu desteğin amacı; İhracatçı Birlikleri, Üretici Dernekleri, Üretici Birliklerinin, sektörlerinin yurtdışında tanıtımı amacıyla gerçekleştirecekleri harcamalara ilişkin giderler, Türkiye'de ticari ve/veya sınai faaliyette bulunan şirketlerin ürünlerinin markalaşması amacıyla gerçekleştirecekleri faaliyetlere ilişkin giderler ile İhracatçı Birliklerinin TURQUALITY® Programı kapsamında firmalara yurt içinde ve yurt dışında markalaşma sürecinde vereceği desteklere ilişkin harcamalar, Türk markalarının pazara giriş ve tutunmalarına yönelik gerçekleştireceği her türlü faaliyet ve organizasyonlara ilişkin giderler ile olumlu Türk malı imajının oluşturulması ve yerleştirilmesi için yurt içinde ve yurt dışında gerçekleştireceği her türlü harcamaların uluslararası kurallara göre DFİF'ndan karşılanması amaçlanmaktadır (Akay,2009:50). (Türk Ürünlerinin Yurtdışında Markalaşması, Türk Malı İmajının Yerleştirilmesi ve TURQUALITY®'nin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ, Sayı:2006/4, Madde:1)

Firmalar markalaşma faaliyetlerini içeren bir proje ile doğrudan Dış Ticaret Müsteşarlığı'na müracaat etmeleri gerekmektedir. "TURQUALITY®" ibaresinin kullanılması hususunda ise Müsteşarlık denetim/danışmanlık firmalarının raporlarını talep edebilir.

- Yurtdışında Onay Yeri : Ticaret Müş/ Ataşeliği veya Kons.
- Başvuru Mercii : DTM (İhracat Genel Müdürlüğü)

- Başvuru süresi : 6 ay
- Yararlananlar : İhracatçı Birlikleri, Üretici Dernekleri, Üretici Birlikleri ile Türkiye’de ticari ve/veya sınai faaliyette bulunan şirketler.
- Destek oranı : Şirketler %50 oranında, İhracatçı Birlikleri %80 oranında
- Destek Süresi : Marka destek programından 4 yıl, TURQUALITY® destek programından 5 yıl yararlanabilmektedirler.

Desteğin Kapsamı;

- İhracatçı Birliklerinin; Sektörleri ile ilgili olarak yapacakları tanıtım ve reklam harcamaları en fazla 250.000 \$, Üretici
- Dernekleri ve Birliklerinin; Sektörleri ile ilgili olarak yapacakları tanıtım ve reklam harcamaları en fazla 100.000 \$,
- Şirketler, SDŞ ve DTSS’lerin; ilgili ülkelerde destek kapsamına alınan markaları ile ilgili olarak:

a)Marka Destek Programı Kapsamındaki Firmalar için:

- Marka tesciline ilişkin harcamaları en fazla 50.000 \$,
- Reklam, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri en fazla 300.000 \$,
- Açmış oldukları ve/veya açacakları yurtdışı birimlere ilişkin kira harcamaları en fazla 300.000 \$,
- Açmış oldukları ve/veya açacakları mağazalara ilişkin konsept mimari çalışmaları ve dekorasyon giderleri en fazla 200.000 \$,
- Kiraladıkları ve/veya kiralayacakları reyonlara ilişkin kira ve/veya komisyon giderleri en fazla 200.000 \$,
- Açmış oldukları ve/veya açacakları showroumlara ilişkin kira ve/veya komisyon giderleri en fazla 200.000 \$,
- Ürünleri ile ilgili kalite belgeleri ile insan can, mal emniyeti ve güvenliğini gösterir işaretlere ilişkin harcamaları en fazla 50.000 \$,

- Franchise vermesi halinde franchising sistemi ile yurt dışında açılacak ve faaliyete geçirilecek mağazalara ilişkin dekorasyon harcamaları mağaza başına en fazla 50.000 \$ olmak üzere toplam 10 mağaza,

Yurtdışında düzenlenen uluslararası nitelikteki sektörel fuarlara katılım halinde, stand dekorasyonu ile fuar katılım bedeline ilişkin harcamaları yılda bir defaya ve tek bir fuar katılımına mahsus olmak üzere (reklam, tanıtım ve pazarlama faaliyetlerine dâhildir) desteklenmektedir.

TURQUALITY® Destek Programı Kapsamındaki Firmalar için:

- Patent, faydalı model ve endüstriyel tasarım tesciline ilişkin harcamaları ile TURQUALITY® Sertifikasını haiz markalarının yurtdışında tescili ve korunmasına ilişkin giderleri,
- Ürünleri ile ilgili kalite belgeleri ile insan can, mal emniyeti ve güvenliğini gösterir işaretlere ilişkin harcamaları,
- TURQUALITY® Sertifikasını haiz markalı ürünleriyle ilgili olarak istihdam edilen moda/endüstriyel ürün tasarımcısı giderleri (aynı anda en fazla 3 tasarımcı),
- Reklam, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri,
- Mağazalara ilişkin uygun mahal araştırmasına yönelik danışmanlık, konsept mimari çalışmaları, dekorasyon, demirbaş, kira harcamaları ile mağazanın kiralanmasıyla ilgili hukuki danışmanlık ve belediye giderleri (1 yıl içinde en fazla 10 olmak üzere 5 yılda 50 mağaza); demirbaş-dekorasyon giderleri en fazla 100.000 \$,
- Ofis, depo, showroom, satış sonrası servis vb. yurtdışı birimlerine ilişkin kira, dekorasyon, demirbaş, komisyon giderleri,
- Farklı markaların satıldığı showroom/büyük mağaza (department store), hipermarketlerde kiraladıkları reyon/showroom/gondol/satış alanlarına (floor display) ilişkin kira, dekorasyon, hizmet ve/veya komisyon harcamaları,
- Franchise vermesi halinde, franchising sistemi ile yurt dışında açılacak ve faaliyete geçirilecek mağazalara ilişkin dekorasyon harcamaları mağaza

başına en fazla 50.000 \$ olmak üzere 1 yılda 10 mağazaya, 5 yılda toplam 50 mağazaya kadar,

- İş yönetimi kapsamında satın alacakları her türlü danışmanlık giderleri,

Yurtdışında düzenlenen uluslararası nitelikteki sektörel fuarlara katılım halinde, stand dekorasyonu ile fuar katılım bedeline ilişkin harcamaları yılda bir defaya ve tek bir fuar katılımına mahsus olmak üzere desteklenmektedir. “Marka Destek Programı’ndan “TURQUALITY® Destek Programı’na geçen bir şirketin yararlanabileceği toplam destek süresi 72 ayı geçemez (Atayeter ve Erol,201: 12).

10)Tasarım Desteği

Markalaşmanın önemli bir unsuru olan tasarımın doğrudan desteklenebilmesini teminen; tasarımcı şirketleri, tasarım ofisleri ile Birlikler, tasarım dernekleri-birliklerinin gerçekleştireceği tanıtım, reklam, pazarlama, istihdam, danışmanlık harcamaları ile yurt dışında açacakları birimlere ilişkin giderlerinin DFİF’ndan karşılanmasıdır (Tasarım Desteği Hakkında Tebliğ, Sayı:2008/2, Madde:1).

Bu destek kapsamında yetkili Kuruluş Dış Ticaret Müsteşarlığı, başvuru mercii İhracatçı Birlikleri olup, tasarımcı şirketler, tasarım ofisleri, Birlikler ve tasarım dernekleri-birlikleri proje bazında en fazla 4 yıl süresince %50 oranında bu destekten yararlanır.

Desteğin Kapsamı;

I. Tasarımcı Şirketlerinin Desteklenmesi

Yurt dışına yönelik olarak gerçekleştirecekleri reklam, tanıtım, pazarlama vb. faaliyetlerine ilişkin giderleri %50 oranında ve yıllık en fazla 300.000 \$, Yurt dışında açacakları ve destek kapsamında değerlendirilen birimlerinin (şirket, ofis, mağaza, depo, şube, showroom, reyon, gondol vb.); Demirbaş, dekorasyon giderleri %50 oranında ve yıllık en fazla 100.000 \$, brüt kira giderleri ve bu birimlerin kiralanmasına ilişkin danışmanlık giderleri ile vergi/resim/harç giderleri %50

oranında ve yıllık en fazla 200.000 \$, Patent, faydalı model ve endüstriyel tasarım tesciline ilişkin harcamaları ile markalarının yurtdışında tescili ve korunmasına ilişkin giderleri %50 oranında ve yıllık en fazla 50.000. \$, İstihdam edilen tasarımcıların brüt maaş giderleri %50 oranında ve yıllık en fazla 150.000 ABD Doları.

II. Tasarım Ofislerinin Desteklenmesi

Yurt dışına yönelik olarak gerçekleştirecekleri reklam, tanıtım, pazarlama vb. faaliyetlerine ilişkin giderleri %50 oranında ve yıllık en fazla 150.000 \$, Yurt dışında açacakları ve destek kapsamında değerlendirilen birimlerinin (şirket, ofis, mağaza, depo, şube, showroom, reyon, gondol vb.); Demirbaş, dekorasyon giderleri %50 oranında ve yıllık en fazla 50.000 \$, brüt kira giderleri ve bu birimlerin kiralanmasına ilişkin danışmanlık giderleri ile vergi/resim/harç giderleri %50 oranında ve yıllık en fazla 100.000 \$, Patent, faydalı model ve endüstriyel tasarım tesciline ilişkin harcamaları ile markalarının yurtdışında tescili ve korunmasına ilişkin giderleri %50 oranında ve yıllık en fazla 50.000 \$, İstihdam edilen tasarımcıların brüt maaş giderleri %50 oranında ve yıllık en fazla 200.000 \$, Kurumsal kimlik oluşturulması, stratejik şirket yapılandırılması, kalite kontrol sistemi oluşturulması, numune tesis yapılandırılması, moda ve trendler, ürün ve ambalaj tasarımı, modelizm (kalıp ebat setleri) satın alma ve tedarik, stratejik pazarlama, perakende operasyonlar, şirket kuruluşu, mağaza açılması ve işletilmesi, uluslararası ihracat ve hukuk, maliyet muhasebesi, risk yönetimi, uluslararası pazarlarda rekabet avantajını artırıcı diğer her türlü iş yönetimi kapsamında satın alacakları danışmanlık giderleri ile Bilgisayarlı Tasarım (CAD), Kurumsal Kaynak Planlaması (ERP), Tedarik Zinciri Yönetimi (SCM), Müşteri İlişkileri Yönetimi (CRM), Kurumsal Performans Yönetimi (EPM), Perakende Yönetimi vb. bilgi yönetimi kapsamında satın alacakları veya kiralayacakları yazılım ürünlerinin lisansları ve bunların yıllık bakım güncelleme bedelleri ile yazılımların devreye alınması, iyileştirilmesi ve idamesi için yapacakları danışmanlık, eğitim ve dış kaynak kullanımı harcamaları, %50 oranında ve yıllık en fazla 100.000 ABD Doları desteklenmektedir.

III. Birlikler, Tasarım Dernek-Birliklerinin Desteklenmesi

Yurt dışına yönelik olarak gerçekleştirecekleri görsel ve yazılı tanıtım giderleri ile bu faaliyetlerin tanıtımı, marka-promosyon ajansı, stratejik danışmanlık gibi tanıtım, reklam ve pazarlama faaliyetlerine ilişkin harcamaları, %50 oranında ve yıllık en fazla 300.000 ABD Doları tutarında desteklenir.

2501. İhracat, İhracat Sayılan Satış ve Teslimler ile Döviz Kazandırıcı Hizmet ve Faaliyetlerde Vergi Resim ve Harç İstisnası Hakkında Karara Göre Turizm Teşvikleri

Türkiye’de ihracatı arttırmak, ihraç ürünlerine uluslararası piyasalarda rekabet gücü kazandırmak ve ihraç pazarlarını geliştirmek amacıyla bu karar; ihracat, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerde vergi, resim ve harç istisnasına ilişkin tedbirlerin düzenlenmesi ve yürütülmesini kapsamaktadır. Firmaların, ihracat maliyetlerinin düşürülmesi amacıyla; ihracat, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetler neticesinde doğan vergi, resim ve harçlardan istisna edilmesidir (Akın,2010: 32).

Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından 05.12.2008 tarih ve 27075 sayılı resmi gazete de yayımlanan “İhracat, Transit Ticaret, İhracat Sayılan Satış Ve Teslimler İle Döviz Kazandırıcı Hizmet Ve Faaliyetlerde Vergi Resim Harç İstisnası Hakkında Tebliğ(İhracat:2008/6)” in 4. Maddesinin 1. Fıkrasına göre (Akay,2009:54);

a) İhracat, ihracat sayılan satış ve teslimler, döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetler ile transit ticaretin finansmanında kullanılmak kaydıyla bankalarca kullanılan her türlü sevk öncesi ve sevk sonrası krediler (Türk Eximbank’ın fon temini işlemleri, bu banka tarafından aracı bankalar vasıtasıyla kullanılan krediler ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasıncı Türk Eximbank’a açılan kısa vadeli senet reeskont kredileri ile Türk Parası Kıymetini Koruma hakkındaki mevzuat uyarınca ihracat taahhüdüne bağlı olarak kullanılan altın kredileri dahil) ve firmaların sağladıkları prefinansmanlar ile bunların geri ödenmesi,

b) İhracatla ilgili işlem yapan bankaların (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası dahil), faktöring şirketlerinin, sigorta şirketlerinin, noterlerin ve diğer kuruluşların ihracat, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerle ilgili olarak yapmış oldukları bütün hizmet ve muameleler (Türk Eximbank'ın ihracat kredi sigortası/garantisi ile ilgili işlemleri dahil) dolayısıyla kendi lehlerine her ne nam ile olursa olsun nakden veya hesaben aldıkları paralar ve kambiyo işlemleri,

c) Dahilde işleme rejimi kapsamında yapılan ithalat ve/veya yurt içi alımlar ile ilgili işlemler ve bunların finansmanı amacıyla kullanılan krediler,

ç) İhracat karşılığı yapılacak her türlü ödemeler, ihracat, ihracat sayılan satış ve teslimler, döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetler ile transit ticaretle ilgili işlemler ve bu işlemler sebebiyle düzenlenen kağıtlar,

13/7/1956 tarihli ve 6802 sayılı Gider Vergisi Kanunu ile ihdas edilen Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisinden, 1/7/1964 tarihli ve 488 sayılı Damga Vergisi Kanunu ile ihdas edilen Damga Vergisinden, 2/7/1964 tarihli ve 492 sayılı Harçlar Kanunu gereğince alınan harçlar ve diğer kanunlarda yer alan vergi, resim ve harçlar ile 12/9/1960 tarihli ve 80 sayılı Kanuna göre alınan hal rüsumundan müstesnadır.

Dahilde işleme rejimi kapsamında yapılan ithalat ve/veya yurt içi alımlar, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerin vergi, resim ve harç istisnasından yararlandırılabilmesi için Müsteşarlıktan belge alınması zorunludur. Bu çerçevede kullanılan krediler ve uygulanan istisnalar belgeye kaydedilir. Bunun dışındaki hususlarda vergi, resim ve harç istisnası, ilgili kurum ve kuruluşlarca resen uygulanır ve herhangi bir belge ile irtibatlandırılmaz (Atayeter ve Erol,2011:19).

Belgesiz ihracat kredileri, ihracatın finansmanında kullanılan krediler ile ihracatla ilgili işlemler, ilgili kurum ve kuruluşlarca herhangi bir belge aranmaksızın (re'sen) vergi, resim ve harçlardan istisna edilmektedir. Belgeli ihracat kredileri, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerin finansmanında kullanılan krediler ile bunlarla ilgili işlemler ise, DTM'den alınacak

vergi resim ve harç istisnası Belgesi'ne istinaden vergi, resim ve harçlardan istisna edilmektedir.

2004 yılında yayınlanan “Döviz Kazandırıcı Faaliyetlerde Damga Vergisi ve Harç İstisnası Uygulaması Hakkında Tebliğ” gereğince döviz kazandırıcı faaliyetlere ilişkin işlemlerle ilgili olarak düzenlenen kâğıtlar damga vergisinden müstesnadır. Döviz kazandırıcı faaliyetlerin kısmen veya tamamen gerçekleştirilmemesi halinde, gerçekleşmeyen kısma ait alınmayan harç, ceza ve gecikme faizi ile birlikte geri alınır, denilmektedir.

2010 Tarihli Belgesiz İhracat Kredileri İle Vergi Resim ve Harç İstisnası Hakkında Karar Gereğince 01.01.2007-31.12.2008 tarihleri arasında gemi inşa ve ihracının finansmanı amacıyla alınan ve henüz ihracat taahhüt hesabı kapatılmamış olan belgesiz ihracat kredilerine ilişkin ihracat taahhütleri 31.12.2011 tarihine kadar yapılacak ihracatla kapatılabilir. Bu süreler zarfında, kredi ile ilgili yapılan işlemlere vergi, resim ve harç istisnası uygulanmaktadır (Akin,2010:34).

İhracatta KDV İstisnası

Bilindiği üzere, katma değer vergisi üretimden tüketime kadar geçen her aşamada yaratılan katma değeri kapsayan bir vergidir ve teorisi gereği Türkiye içinde ticari, tarımsal ve serbest meslek faaliyeti çerçevesinde yapılan her türlü teslim ve hizmetler verginin konusuna girmektedir.

KDV teorisinde yer alan ve uluslararası uygulamada kabul edilen, varış yerinde vergileme prensibi gereği ihracat kapsamlı teslimlerde katma değer vergisi uygulanmamaktadır. KDV iadesi ihracatı teşvik araçlarından biri olarak kabul edilmektedir. İhraç edilen malların üretimi amacıyla, hammadde ve diğer girdilerin tedariki esnasında ödenmiş olan KDV'nden, imalatçı ihracatçı ya da ihraç edilen malların imalatını yapan işletmeler üzerinde kalan kısmı, ihracattan sonra ilgili işletmelere iade edilmektedir. Diğer ifadeyle bu işletmeler vergiden istisna edilmektedir.

İhracata konu olacak mal ve hizmetlerin uluslararası pazarda rekabet edebilmesi için, bu mal ve hizmetlerin üzerindeki vergi yükünden arındırılması gerekir.

İhracattaki kolaylıkların uygulanmasının temel şartı mal ve hizmet ihracatı yapılmasıdır. İhracatta KDV iadesi, ihracat istisnası olarak KDV'nin yurt dışındaki alıcıdan "destinasyon ilkesi" paralelinde alınmamasının doğal bir sonucudur ve sistemin işleyişinin bir gereğidir. İhracatta KDV iadesi, alımlarda üstlenilen ancak müşteriden tahsil edilmeyen verginin geri alınmasıdır. Mal yurt dışı edildiğinden ve ülke dışına tüketime konu olacağından zaten vergi doğmamakta ve bu verginin tahsili gerekli olmamaktadır.

KDV'de ihracat istisnasına ilişkin hükümler 3065 sayılı KDV Kanunu'nun 11. ve 12. maddeleriyle düzenlenmiş bulunmaktadır. KDV Kanunu'nun 11. maddesine göre aşağıdaki teslimler vergiden müstesnadır.

- a) İhracat teslimleri ve bu teslimlere ilişkin hizmetler ile yurt dışındaki müşteriler için yapılan hizmetler, Türkiye'de Uygulanmakta Olan İhracat Teşvikleri
- b) Türkiye'de ikamet etmeyen yolcuların satın alarak Türkiye dışına götürdükleri malların teslimi anında KDV tahsil edilir. Ancak gümrükten malın çıkışı anında fatura veya belgenin ibrazında tahsil edilen KDV iade olunur.
- c) İhraç edilmek şartıyla imalatçılar tarafından kendilerine teslim edilen mallara ait katma değer vergisi, ihracatçılar tarafından ödenmez. Mükelleflerce tahsil edilmeyen ancak ilgili dönem beyannamesinde beyan edilecek olan bu vergi, vergi dairesince tarh ve tahakkuk ettirilerek tecil olunur. (Atayeter-Erol,2011;20)

251. Yatırımlarda Devlet Yardımlarıyla Sağlanan Turizm Teşvikleri

Yatırımlarda devlet yardımları hakkında çıkan karara göre (15 Haziran 2012 tarih ve 2012/3305 sayılı GVK) yeni teşvik sistemi'nin amacı, “kalkınma planları ve yıllık programlarda öngörülen hedefler doğrultusunda tasarrufların katma değeri yüksek yatırımlara yönlendirilmesine, üretim ve istihdamın artırılmasına, uluslararası rekabet gücünü artıracak ve araştırma geliştirme içeriği yüksek bölgesel ve büyük ölçekli yatırımlar ile stratejik yatırımların özendirilmesine, uluslararası doğrudan yatırımların artırılmasına, bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılmasına, kümelenme ve çevre korumaya yönelik yatırımlar ile araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin desteklenmesine ilişkin usul ve esasları belirlemek” olarak belirtilmiştir (Akdeve,2013: 37).

Türkiye’de 2009 yılından önce uygulanan teşvik sistemlerinin tümünde bölgesel destekler, sektörel öncelikler gözetilmeden teşvikler dağıtılmıştır. 2009 yılından sonra ise illerde desteklenecek yatırımların hangi sektörlerden oluşması gerektiği belirlenmiştir. İlgili sektörlerin dışında kalan faaliyetlerin ise bölgesel teşviklerden yararlanmasının önü kesilmiştir. 2012 yılında uygulamaya geçen yeni teşvik sisteminde ise sektörel önceliklendirmenin devam edeceği görülmektedir (Gümüş,2013: 95).

2012/3305 Sayılı Karar kapsamında, ayrı ayrı ve değişen oranlarda olmak üzere aşağıda belirtilen destek unsurları yer almaktadır.

Tablo 2. Yatırımlarda Devlet Yardımlarıyla Sağlanan Turizm Teşvikleri

Genel Teşvik Uygulamaları	Bölgesel Teşvik Uygulamaları	Büyük Ölçekli Yatırımlar	Stratejik Yatırımlar
-KDV istisnası	-KDV istisnası	-KDV istisnası	-KDV istisnası
-Gümrük vergisi muafiyeti	-Gümrük vergisi muafiyeti	-Gümrük vergisi muafiyeti	-Gümrük vergisi muafiyeti
Sigorta primi işveren hissesi desteği (Tersanelerin gemi inşaat yatırımları için)	-Vergi indirim	-Vergi indirim	-Vergi indirim
-Gelir vergisi stopajı desteği (6. Bölge için)	-Sigorta primi işveren hissesi desteği	-Sigorta primi işveren hissesi desteği	-Sigorta primi işveren hissesi desteği
	- Yatırım yeri tahsisi	-Yatırım yeri tahsisi	-Yatırım yeri tahsisi
	- Faiz desteği (3. 4. 5. ve 6. Bölgeler)	-Gelir vergisi stopajı desteği (6. Bölge)	- Faiz desteği
	-Gelir vergisi stopajı desteği (6. Bölge)	- Sigorta primi desteği (6.Bölge)	-KDV iadesi
	- Sigorta primi desteği (6.Bölge)		-Gelir vergisi stopajı desteği (6. Bölge)
			- Sigorta primi desteği (6.Bölge)

Yukarıda sayılan teşvik unsurlarından gümrük vergisi muafiyeti, katma değer vergisi istisnası, vergi indirim teşviki, sigorta primi işveren hissesi desteği, yatırım yeri tahsisi ve faiz desteği daha önceki teşvik mevzuatında da yer alan ve halen uygulanmaya devam eden teşviklerdir. Bununla birlikte, gelir vergisi stopajı ve sigorta primi desteği ile KDV iadesi teşviki yeni teşvik unsurlarıdır. Karar kapsamında destek unsurlarından yararlanabilmesi için öncelikle yapılacak olan yatırımın teşvik belgesine bağlanması gerekmektedir.

Teşvik unsurlarından beşi (indirimli kurumlar vergisi, KDV istisnası, gümrük vergisi muafiyeti, sigorta primi işveren payı desteği ve faiz desteği), 2012 yılından

önceki Yatırımlarda Devlet Yardımları mevzuatında da yer almaktaydı. Yatırım yeri tahsisi yaklaşık 15 yıldan beri 53 ilde, 2009 yılından beri de bütün bölgelerde uygulanmaktadır. Gelir vergisi stopajı ve sigorta primi desteği ile KDV iadesi teşviki ise yeni teşvik unsurlarıdır (Gümüş,2013: 96).

2510. Gümrük Vergisi Muafiyeti

Teşvik belgesi kapsamındaki yatırım malı, makine ve teçhizatın ithali, otomobil ve ticari araç yatırımlarında yatırım dönemi içerisinde kalmak kaydıyla monte edilmemiş haldeki (CKD) aksam ve parçaların ithali, gemi ve 50 metrenin üzerindeki yat inşa yatırımlarında tekne kabuğu ithali yürürlükteki İthalat Rejimi Kararı gereğince ödenmesi gereken Gümrük Vergisinden muafır.

İthalat işlemlerine yatırım süresi içerisinde başlanmış ve ilgili kambiyo mevzuatında yer alan ödeme şekillerinden herhangi biri kullanılmış ve bedeli kısmen veya tamamen ödenmiş ise; ithal edilmek istenen makine ve teçhizatın yatırım süresi bitiş tarihinden itibaren dört ay içerisinde belge kapsamında destek unsurlarından yararlandırılarak ithalatı gerçekleştirilebilir. Bu durumda ilgili yatırımcı Gümrük Vergisi muafiyetinden yararlanabilecektir.

Teşvik belgesinin yatırım süresi içinde; evsafa uygun çıkmaması sonucu, eşyanın serbest dolaşıma girişini müteakip garanti süresi içinde yurt dışı edilecek makine ve teçhizatın ve tamir, bakım veya diğer nedenlerle yurt dışına gönderilecek makine ve teçhizatın, mahrece iade işlemleri için doğrudan gümrük idaresine başvurulmalıdır. Mahrece iade işlemine konu yatırım mallarının yurtdışı edilmesinden itibaren bir yıl içerisinde aynısı veya yenisinin yurda giriş işlemleri, Ekonomi Bakanlığı Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğünün herhangi bir iznine tabi olmaksızın Gümrük Vergisi muafiyetinden yararlandırılmak suretiyle doğrudan gümrük idarelerince sonuçlandırılır.

2511. KDV İstisnası ve İadesi

Teşvik edilmeyecek yatırım konuları ile şarta bağlı olup aranan şartları sağlamayan konular hariç olmak üzere asgari sabit yatırım tutarının üzerindeki tüm yatırımlar KDV istisnasından yararlanabilir.

KDV istisnası, asgari yatırım tutarının üzerindeki tüm yatırımlar için uygulanabilecek genel bir teşvik unsurudur.

KDVK'nın 13. maddesinin 1. fıkrasının (d) bendinde, yatırım teşvik belgesi sahibi mükelleflere belge kapsamındaki makine ve teçhizat teslimlerinin KDV'den istisna olduğu hükmü yer almaktadır. Maddenin devamında yatırımın teşvik belgesinde öngörüldüğü şekilde gerçekleşmemesi halinde zamanında alınmayan verginin alıcıdan, vergi zıyaı cezası uygulanarak gecikme faizi ile birlikte tahsil edileceği belirtilmektedir.

Makine ve teçhizat, amortismanına tabi iktisadi kıymet niteliği taşıyan, mal ve hizmet üretiminde kullanılan sabit kıymetlerdir. Sarf malzemeleri ve yedek parçalar ile hizmet üretiminde doğrudan ve zorunlu olarak kullanılanlar dışındaki masa, sandalye, koltuk, dolap, mefruşat gibi demirbaşlar makine ve teçhizat kapsamına girmediğinden istisnadan yararlanılamamaktadır. Taşıt araçları, makine ve teçhizat kapsamına girmemektedir. Hava, deniz ve demiryolu taşıma araçları da makine ve teçhizat kapsamında değildir. İstisna, "tam istisna" niteliğindedir. İstisna kapsamına giren makine ve teçhizatı teslim edenler, bu malların iktisabı dolayısıyla yükledikleri KDV'yi genel kurallar çerçevesinde indirim konusu yapabilirler, indirimin mümkün olmaması halinde ise nakden veya mahsuben iade olarak talep edebilirler.

2012/3305 sayılı BKK'nın 10. maddesinde, teşvik belgesi kapsamında uygun görülen makine ve teçhizatın ithali ve yerli teslimlerinin KDVK kapsamında KDV'den istisna edileceği belirtilmektedir. Teşvik belgesi kapsamında ithal edilen makine ve teçhizatın istenilen ve taahhüt edilen kriterlerde olmamasından dolayı iade edilmesi halinde, mahrece iade sistemi bu tür durumlar için de geçerlidir. Yatırım

dönemi içerisinde tekrar yurt dışı edilen makine ve teçhizatın yenisinin bir yıl içerisinde ithal edilmesi halinde KDV istisnası tekrar uygulanır.

KDV iadesi desteği ise sadece stratejik yatırımlar için öngörölmüş bir teşviktir. Sabit yatırım tutarı 500 Milyon TL'nin üzerindeki stratejik yatırımlar kapsamında yapılacak bina-inşaat harcamaları KDV iadesinden yararlandırılır. Buna göre, 500 milyon TL asgari yatırım tutarına sahip stratejik yatırımlara, yatırımların tesisi sırasında gerçekleştirilen inşaat işleri nedeniyle yüklenilen ve takvim yılı sonuna kadar indirim yoluyla telafi edilemeyen katma değer vergilerine iade olanağı getirilmiştir.

2512. Faiz Desteği

Bölgesel teşvik ve stratejik yatırım uygulamaları ile AR-GE ve çevre yatırımları kapsamında yapılacak yatırımlar için bankalardan kullanılacak en az bir yıl vadeli yatırım kredilerinde faizin ve kar payının belirli bir kısmının devletçe karşılanmasıdır. Faiz desteği ödemesinin yapılabilmesi için; 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu uyarınca Türkiye genelinde Sosyal Güvenlik Kurumuna muaccel olmuş prim ve idari para cezası borçlarının bulunmadığının veya tecil ve/veya taksitlendirildiğinin ya da yapılandırıldığının ve yapılandırmanın bozulmadığının, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanununun 22/A maddesi uyarınca Maliye Bakanlığı tahsilat dairelerine müracaat tarihinden önceki on beş gün içerisinde vadesi geçmiş borcunun olmadığına tevsiik edilmesi gerekmektedir.

Kullanılmış makine ve teçhizat için ve kamu iktisadi teşebbüsleri dâhil kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının yapacağı yatırımlar için faiz desteği uygulanmaz. Stratejik yatırımlar haricinde protokol yapılmış aracı kurumlardan yalnızca bir tanesinden kredi kullanılabilir. Birden fazla aracı kurumdan kredi kullanılması durumunda, yalnızca bir tanesi için faiz desteğinden yararlanır. Bununla birlikte, bir aracı kurumdan birden fazla kredi kullanmak mümkündür.

Bölgesel ve stratejik yatırımlara, Ar-Ge ve çevre yatırımlarına uygulanan teşvik kapsamında gerçekleştirilecek yatırımlar için faiz desteğinden yararlanılabilir. Genel ve büyük ölçekli yatırımlar için uygulanan teşvikte, destek unsuru olarak faiz desteği bulunmamaktadır. Faiz desteği içeren teşvik belgelerine konu yatırımlardan finansal kiralama yöntemiyle gerçekleştirilecek olanlar için de faiz veya kar payı ödemelerini içeren itfa planı yapılması kaydıyla aynı şartlarla faiz desteği uygulanabilir. Stratejik yatırımlar için Bakanlar Kurulu bir süre sınırı getirmiştir. Stratejik yatırımlarda faiz desteğinden yararlanabilmek için 31.12.2013 tarihine kadar başvurmak gerekmektedir. Bu tarihten sonra başvurulacak stratejik yatırımlar için faiz desteğinden yararlanmak mümkün değildir. Ayrıca, döviz kredileri için de faiz desteğinden yararlanılabilmektedir. Döviz kredisi ile gerçekleştirilecek yatırımlarda faiz desteği uygulaması, vade tarihindeki Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası döviz satış kuru dikkate alınarak yapılır.

Faiz desteği, bölgesel yatırımlar (bölgelere göre farklılaştırma bulunmaktadır) ve stratejik yatırımlar için değişen oranlarda uygulanmaktadır. Alınacak kredilerin sabit yatırım tutarının %70'ine kadarki kısmı için ödenecek faizin ilk beş yılı için faiz desteği öngörülmektedir. Kullanılan kredilerin geri ödemelerinin yapılmadığı ilk dönemde, aracı kurum Bakanlığa durumu hemen bildirmek zorundadır. Ödemenin yapılmadığı süre boyunca, yatırımcı faiz desteğinden yararlanamaz. Aracı kurum tarafından ödemelerin tekrar yapıldığının bildirildiği dönemde faiz desteği takip eden dönemden itibaren verilmeye devam eder. Ancak faiz desteği için öngörülen süre değişmeyeceğinden, yatırımcı ödenmeyen süre boyunca faiz desteğinden mahrum kalmış olur. Ödemenin ikinci defa aksaması durumunda, yapılan bildirim üzerine faiz desteği bir daha başlamamak üzere tamamen iptal olunur.

Teşvik belgesi kapsamındaki yatırımın bir başka yatırımcıya devredilmesi halinde yeni yatırımcının yatırım teşvik belgesi varsa ve bu belgede faiz desteği öngörülmüş ise; aracı kurumun kabul etmesi halinde, kullanılan kredinin vade, miktar vb. şartlar değiştirilmeksizin bakiye kredi için yeni yatırımcı adına düzenlenecek yani itfa planına göre faiz desteğine devam edilir. Aksi takdirde faiz desteği uygulaması durdurulur. Kredinin amacı dışında kullanıldığının tespiti halinde, aracı kurumlar ödenmiş olan toplam faiz desteği tutarına kendi faiz oranlarını dikkate alarak hesaplayacakları faizi veya kâr payını dâhil ederek beş

işgünü içerisinde bütçeye gelir yazılmak üzere muhasebe birimi hesabına yatırmak zorundadırlar. Aksi takdirde TCMB’de bulunan karşılık hesaplarından tahsil edilecektir.

Tablo 3. Bölgelere Göre Desteklenecek Destek Oranları ve Azami Destek Tutarları Tablosu

Bölgesi	TL. Cinsi Kredi	Döviz veya dövize endeksli kredi	Faiz Destek Tutarı sınırı
1.Bölge	-	-	-
2.Bölge	-	-	-
3.Bölge	3 puan	1 puan	500.000 TL.
4.Bölge	4 Puan	1 puan	600.000 TL.
5.Bölge	5 puan	2 Puan	700.000 TL.
6.Bölge	7 puan	2 puan	900.000 TL.
Stratejik yatırımlar	5 puan	2 puan	Sabit Yatırımın %5 ini aşmamak kaydıyla en fazla 50.000.000 TL.
Ar-Ge yatırımları	5 puan	2 puan	500.000 TL.
Çevre yatırımları	5 puan	2 puan	500.000 TL.

Tablodan da görüleceği üzere 1. ve 2. bölgelerde, bölgesel teşvik kapsamında faiz desteği uygulanmamakta olup; daha az gelişmiş bölgelerde nispeten artırılmış oranlarda ve tutarlarda faiz desteği uygulanacaktır. Ayrıca bölge ayrımı yapılmaksızın stratejik yatırımlar, Ar-Ge ve çevre yatırımları için farklı faiz destek oran ve üst sınır tutarları belirlenmiştir. Buna göre bu yatırımlarda TL cinsi kredilerde 5 puan, döviz cinsinde ise 2 puan Bakanlık tarafından karşılanacaktır. Üst sınır ise Ar-Ge ve çevre yatırımlarında 500.000 TL tutarını, stratejik yatırımlarda ise yatırım tutarının %5’ini geçmemek üzere 50 milyon TL tutarını aşamayacaktır (Gümüş,2013:108).

252. Yatırımların ve İstihdamın Teşviki Hakkında Kanuna Göre Turizm Teşvikleri

06.02.2004 tarih ve 25365 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 29.01.2004 tarih ve 5084 sayılı Yatırımların ve İstihdamın Teşviki ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun’un amacı; bazı illerde vergi ve sigorta primi teşvikleri uygulamak, enerji desteği sağlamak ve yatırımlara bedelsiz arsa ve arazi temin etmek suretiyle yatırımları ve istihdam imkânlarını arttırmaktır. (Md.1)

Bu kanun ile amaçlanan hususları yerine getirebilmek için 15.06.2012 tarih ve 2012/3305 sayılı BKK’yı iyi anlamak gerekmektedir. Söz konusu Karar’ın turizm sektörüne etkilerini anlayabilmek için öncelikle sosyo ekonomik gelişmişlik seviyeleri dikkate alınarak hazırlanan bölgeleri incelemekte yarar vardır.

Tablo 4. Yatırım Teşvik Uygulamalarında Bölgeler

1. Bölge	Ankara, Antalya, Bursa, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Muğla
2. Bölge	Adana, Aydın, Bolu, Çanakkale (Bozcaada ve Gökçeada ilçeleri hariç), Denizli, Edirne, Isparta, Kayseri, Kırklareli, Konya, Sakarya, Tekirdağ, Yalova
3. Bölge	Balıkesir, Bilecik, Burdur, Gaziantep, Karabük, Karaman, Manisa, Mersin, Samsun, Trabzon, Uşak, Zonguldak
4. Bölge	Afyonkarahisar, Amasya, Artvin, Bartın, Çorum, Düzce, Elazığ, Erzincan, Hatay, Kastamonu, Kırıkkale, Kırşehir, Kütahya, Malatya, Nevşehir, Rize, Sivas
5. Bölge	Adıyaman, Aksaray, Bayburt, Çankırı, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Kahramanmaraş, Kilis, Niğde, Ordu, Osmaniye, Sinop, Tokat, Tunceli, Yozgat
6. Bölge	Ağrı, Ardahan, Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Hakkari, Iğdır, Kars, Mardin, Muş, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak, Van, Bozcaada ve Gökçeada İlçeleri

Turizm Sektöründe bölgesel desteklerden İstanbul ili hariç tüm bölgelerde gerçekleşecek olan 3 yıldızlı veya üzerindeki tesislere (Turizm yatırım/işletme belgeli özel tesis, yayla/dağ evi ve butik otel yatırımlarında "3 yıldız ve üzeri" şartı aranmayacaktır) ilişkin yatırımlar faydalanabilecektir. 6. Bölge için ise 500.000 TL asgari yatırım tutarı şartını sağlayan yatırımcılar herhangi bir başka şart aranmaksızın teşvik belgesine bağlanabilecektir.

İstanbul ilinde gerçekleşecek olan yatırımlar bölgesel desteklerden yararlanamayacak olup, 1.000.000 TL asgari Sabit Yatırım Tutar'ının üzerinde gerçekleşen yatırımlar sadece KDV istisnası ve Gümrük Vergisi Muafiyeti desteklerinden yararlanabilecektir.

- **(İstanbul ili hariç) I. Bölge ve II. Bölgede yer alan turizm işletmelerine ait yatırım destek uygulamaları** vergi indirimi, sigorta primi işveren hissesi desteği ve yatırım yeri tahsisi uygulamalarından faydalanabilecektir. İstanbul ilinde ise gümrük vergisi muafiyeti ve KDV istisnası uygulanacaktır.
- **III., IV., V. Bölgelerde yer alan turizm işletmelerine ait destek yatırım uygulamaları** vergi indirimi, sigorta primi işveren hissesi desteği, yatırım yeri tahsisi ve faiz desteği uygulamalarından faydalanabilecektir.
- **VI. Bölgede yer alan turizm işletmelerine ait destek yatırım uygulamaları** vergi indirimi, sigorta primi işveren hissesi desteği, sigorta primi işçi hissesi desteği, gelir vergisi stopajı, yatırım yeri tahsisi ve faiz desteği uygulamalarından faydalanabilecektir. (Ertürk,2012:3)

Tablo 5. Turizm Tesislerinin “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar”

Kapsamında Yararlanabileceği Destekler

	Gümrük Vergisi İstisnası	KDV İstisnası	Vergi İndirimi	Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği	Yatırım Yeri Tahsisi	Faiz Desteği	Sigorta Primi İşçi Hissesi Desteği	Gelir Vergisi Stopajı Teşviki
1. Bölge Ankara, Antalya, Bursa, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Muğla	Var	Var	Var (İstanbul Hariç)	Var (İstanbul Hariç)	Var (İstanbul Hariç)	Yok	Yok	Yok
2. Bölge Adana, Aydın, Bolu, Çanakkale (Bozcaada ve Gökçeada ilçeleri hariç), Denizli, Edirne, Isparta, Kayseri, Kırklareli, Konya, Sakarya, Tekirdağ, Yalova	Var	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok	Yok
3. Bölge Balıkesir, Bilecik, Burdur, Gaziantep, Karabük, Karaman, Manisa, Mersin, Samsun, Trabzon, Uşak, Zonguldak	Var	Var	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok
4. Bölge Afyonkarahisar, Amasya, Artvin, Bartın, Çorum, Düzce, Elazığ, Erzincan, Hatay, Kastamonu, Kırıkkale, Kırşehir, Kütahya, Malatya, Nevşehir, Rize, Sivas	Var	Var	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok
5. Bölge Adıyaman, Aksaray, Bayburt, Çankırı, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Kahramanmaraş, Kilis, Niğde, Ordu, Osmaniye, Sinop, Tokat, Tunceli, Yozgat	Var	Var	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok
6. Bölge Ağrı, Ardahan, Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Hakkari, Iğdır, Kars, Mardin, Muş, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak, Van, Bozcaada ve Gökçeada ilçeleri	Var	Var	Var	Var	Var	Var	Var	Var

2520. Gelir Vergisi Stopajı Teşviki

Yeni teşvik sisteminde yatırımların ekonomik ve sosyal açıdan göreceli olarak daha az gelişmiş bölgelerimize yönlendirilmesini sağlayarak, bu bölgelerde istihdamın artırılması ve bölgesel gelişmişlik farklılıklarının azaltılması amacıyla bazı illerde yapılacak yatırımlar için istihdam edilen işçi ücretlerine Gelir Vergisi Stopajı desteği öngörülmüştür (Gökmen-Kartaloğlu,2012:182).

Yalnızca 6. bölgede gerçekleştirilecek yatırımlar için alınmış yatırım teşvik belgeleri kapsamında gelir vergisi stopaj teşviki uygulanabilecektir. Diğer bölgeler için alınan teşvik belgeleri kapsamında yapılacak yatırımlarda türü ne olursa olsun bu teşvikin uygulanması mümkün değildir. 6. bölge için düzenlenecek teşvik belgeleri

kapsamında belgede kayıtlı istihdamı aşmamak kaydıyla gerçekleştirilen ilave istihdam için yatırımın kısmen veya tamamen işletilmeye başlanmasından itibaren gelir vergisi stopaj teşvikinden yararlanılabilecektir.

Çalışan işçilerin ücretleri üzerinden, asgari ücret üzerinden hesaplanan vergi ile sınırlı olmak üzere, hesaplanan gelir vergisi stopajı ilgili dönem muhtasar beyannamesi ile beyan edilecek, asgari ücret üzerinden hesaplanan vergi tutarı kadar kısım muhtasar beyanname üzerinden üzerinde terkin edilecektir. Yani istihdamı sağlayan yatırımcı asgari ücret üzerinden hesaplanacak gelir vergisi stopajı tutarı kadar gelir vergisi stopajını devlete ödemeyerek, bu tutar kadar yatırım için devletten destek almış olacaktır (Gökmen ve Kartaloğlu,2012:380).

Yapılan yasal düzenleme ile Bakanlar Kurulunca istatistiki bölge birimleri sınıflandırması, kişi başına düşen milli gelir veya sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyleri dikkate alınmak suretiyle belirlenecek illerde yapılacak yatırımlar için, Ekonomi Bakanlığı tarafından düzenlenen yatırım teşvik belgeleri kapsamında, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten 31.12.2023 tarihine kadar gerçekleşen yatırımlarda, teşvik belgelerinde öngörülen ve fiilen istihdam edilen işçilerin ücretlerinin sanayi kesiminde çalışan 16 yaşından büyük işçiler için uygulanan asgari ücretin brüt tutarına tekabül eden kısmı üzerinden hesaplanan gelir vergisinin, yatırımın kısmen veya tamamen işletilmeye başlanacağı tarihten itibaren 10 yıl süreyle bu ücretlerle ilgili olarak verilecek muhtasar beyanname üzerinden tahakkuk eden vergiden terkin edilebilmesinin önü açılmaktadır. Böylece, yatırımcıların istihdam nedeniyle katlandıkları mali yükler açısından önemli bir destek sağlanmaktadır.

Bu teşvik unsurunun esas amacı işverenlerin istihdam maliyetini azaltmaktır. Dolayısıyla yapılan düzenleme ile çalışanların ücretleri üzerinden kesilen ancak vergi dairesine ödenmeyen gelir vergisi stopajı nedeniyle çalışanlar bakımından bir talep söz konusu olmayacaktır. Desteğin uygulamaya geçmesi ile göreceli olarak daha az gelişmiş bölgelerdeki yatırım ve istihdamın artırılması amaçlanmaktadır (Gökmen ve Kartaloğlu,2012:361).

Yatırım kapsamında iş yerlerinin kaç işçi çalıştırdığının belirlenmesinde, teşvik belgesinde kayıtlı istihdam sayısını aşmamak kaydıyla, her bir işyeri itibarıyla SGK'ya verilen aylık prim ve hizmet belgesinde gösterilen işçi sayısı dikkate alınacaktır. Ancak teşvikten yararlanılacak olan ilk ay için muhtasar beyanname ile birlikte bir defaya mahsus olmak üzere teşvik belgesinin tasdikli örneğinin de verilmesi gerekmektedir. Teşvikten yararlanabilmek için işçi adına bordro düzenlenerek, prim ve hizmet belgesi ile Kuruma bildirilmiş olması da yeterli olmayabilecektir. Bu işçilerin işyerlerinde fiilen çalışmaları şartı aranmaktadır. İzin, hastalık ve benzeri nedenlerle işyerinde bulunulmaması halleri fiilen çalışmama olarak kabul edilmemektedir.

Gelir vergisi stopajı teşvikinden teşvik belgesi kapsamında 1.7.2012 tarihinden itibaren 31.12.2023 tarihine kadar gerçekleşen yatırımlarda, yatırımın kısmen veya tamamen işletilmesine başlanılan tarihten itibaren on yıl süreyle yararlanılması mümkündür. Örneğin 31.12.2023 tarihinde kısmen veya tamamen işletilmesine başlanılan bir yatırım için gelir vergisi stopajı teşviki en son 31.12.2033 tarihine kadar uygulanacaktır. Yatırımın kısmen veya tamamen işletilmesine başlanılan dönemden itibaren herhangi bir nedenle gelir vergisi stopajı teşvikinden yararlanılmaması durumunda on yıllık sürenin uzaması mümkün değildir.

Yatırımın faaliyete geçmesinden önce devri halinde devralan aynı koşulları yerine getirmek kaydıyla gelir vergisi stopaj desteğinden yararlanabilecek, yatırımın kısmen veya tamamen faaliyete geçmesinden sonra devri halinde ise gelir vergisi stopajı desteği uygulamasından devir tarihine kadar devreden, devir tarihinden sonra ise kalan süre kadar devralan yararlanacaktır.

Yatırımın tamamlanamaması veya teşvik belgesinin iptal edilmesi halinde, gelir vergisi stopajı teşviki uygulaması nedeniyle terkin edilen vergiler, vergi ziyayı cezası uygulanmaksızın gecikme faiziyle birlikte tahsil edilecektir. Öte yandan gelir vergisi stopajı teşvikinden yararlananların; diğer kanunlarda yer alan aynı mahiyetteki hükümlerden ayrıca yararlanmaları da mümkün bulunmamaktadır (Gümüş,2013:117).

2521. Sigorta Primi İşveren ve İşçi Paylarında Teşvik

Sigorta primi işveren hissesi desteği, teşvik belgesine sahip olan yatırımcıların ödemeleri gereken sigorta primi işveren hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmının Bakanlıkça karşılanmasıdır (2012/3305 Sayılı Karar).

Yeni teşvik sistemimizde büyük ölçekli yatırımlar, stratejik yatırımlar ve bölgesel teşvik uygulamaları kapsamında desteklenen yatırımlar bu destek unsurundan faydalanabilmektedir. Stratejik yatırım kapsamındaki işletmeler bu destekten 6. bölgede yaptıkları yatırımlar için 10 yıl süreyle, diğer bölgelerde yaptıkları yatırımlar için ise 7 yıl süreyle faydalanmaktadır. Ayrıca bu teşvik yapılan yatırım maliyetinin toplamının %15'ini geçemez. İşletmeler bu teşvikten yararlanabilmek için ilgili prim bildirelerini yasal süreler içinde beyan etmiş olmalıdırlar. Yapılacak ödeme zamanında ödenmediği durumlarda uygulanacak gecikme zammını işveren ödemek zorundadır (Küçükkahraman,2013:58).

Sigorta primi işveren hissesi desteği, komple yeni yatırımlarda belge kapsamında gerçekleştirilen yatırımla sağlanan istihdam, diğer yatırım cinslerinde ise mevcuda ilave edilen istihdam için uygulanır. Komple yeni yatırım dışındaki yatırım cinslerinde, aylık prim ve hizmet belgesinde kayıtlı işçi sayısının mevcut istihdamın altında olması halinde ilgili ay için prim desteği uygulanmaz.

İşveren hissesine ait primlerin karşılanabilmesi için işverenlerin çalıştırdıkları sigortalılarla ilgili olarak 5510 sayılı Kanun uyarınca aylık prim ve hizmet belgelerini yasal süresi içerisinde Sosyal Güvenlik Kurumuna vermesi ve sigortalıların tamamına ait sigorta primlerinin sigortalı hissesine isabet eden tutar ile Bakanlıkça karşılanmayan işveren hissesine ait tutarı ödemiş olması gerekir. İşveren tarafından ödenmesi gereken primlerin geç ödenmesi halinde, Bakanlıktan Sosyal Güvenlik Kurumuna yapılacak ödemenin gecikmesinden kaynaklanan gecikme zammı işverenden tahsil edilir.

Sigorta primi işveren hissesi desteği uygulamasına, tamamlama vizesi tarihinin Sosyal Güvenlik Kurumuna bildirilmesini takip eden aydan itibaren başlanır. Uygulamanın ilk başladığı ay esas alınarak teşvik belgesinde kayıtlı azami

destek oranının aşılmaması kaydıyla belgede belirtilen süre kadar yararlandırıldıktan sonra uygulamaya son verilir.

2012/3802 sayılı BKK'nın 1. maddesi ile 2012/3305 Sayılı BKK'nın 12. maddesinde yapılan değişiklik sonrasında bölgesel teşvik uygulamaları, büyük ölçekli yatırımlar ve stratejik yatırımlar kapsamında yapılacak yatırımlar nedeniyle yararlanılabilecek sigorta primi işveren hissesi desteğinin sabit yatırım tutarına oranları (yatırıma katkı oranları) aşağıda yer alan tabloda belirtildiği üzere yeniden belirlenmiştir (Gümüş,2013:121-123).

Tablo 6. Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteğinin Sabit Yatırım Tutarına Oranı

Bölgeler	Sigorta primi işveren hissesi desteğinin sabit yatırım tutarına oranı (%)		
	Bölgesel teşvik uygulamaları	Büyük ölçekli yatırımlar	Stratejik yatırımlar
1	% 10	% 3	% 15
2	% 15	% 5	% 15
3	% 20	% 8	% 15
4	% 25	% 10	% 15
5	% 35	% 11	% 15
6	Sabit yatırım tutarına bağlı bir sınırlama yok	Sabit yatırım tutarına bağlı bir sınırlama yok	Sabit yatırım tutarına bağlı bir sınırlama yok

Bütün bölgelerde sigorta primi işveren hissesi desteği uygulanabilecektir. Ancak, I. ve II. bölgelerde sigorta primi işveren hissesi desteğinden yararlanabilmesi için 31.12.2013 tarihinden önce yatırıma başlanması gerekir. Öte yandan büyük ölçekli yatırımlar için herhangi bir bölgesel ayırım yapılmaksızın sigorta primi işveren hissesi desteği uygulanacaktır (Akdeve ve Karagöl,2013:343).

Sigorta primi desteği, teşvik belgesi kapsamındaki yatırımların sağladığı ilave istihdam için ödenmesi gereken sigorta primi işçi hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmının Bakanlıkça karşılanmasıdır. (2012/3305 Sayılı Karar).

Bakanlar Kurulu, 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkındaki Kararın 13. maddesinde, sigorta primi işçi hissesi desteğinin sadece 6. bölge illerinde yapılacak olan yatırımlarda istihdam edilen işçiler için uygulanacağını belirtilmiştir. Komple yeni yatırım dışındaki yatırım cinslerinde, aylık prim ve hizmet belgesinde kayıtlı işçi sayısının mevcut istihdamın altında olması halinde ilgili ay için prim desteği uygulanmaz. Sigorta primi işçi hissesi desteği, tamamlama vizesi tarihinin Sosyal Güvenlik Kurumuna bildirilmesini takip eden aydan itibaren 10 yıl süreyle uygulanır (Gökmen,2012:384).

Devletin önceki teşviklerden farklı olarak işçi primini üstlenmesi, yüksek işçilik maliyetlerinin bulunduğu ve dolayısıyla rekabet üstünlüğünün kaybedildiği emek yoğun sektörleri daha cazip hale getirecektir. Bu kapsamda yeni teşvik sisteminde verilecek olan sigorta primi işveren hissesi desteği önceki teşvik sistemine göre uygulama alanı artırılmış ve süreler uzatılmıştır. Diğer desteklerde olduğu gibi bu teşvik unsurunda da başta altıncı bölge olmak üzere bölgelerin gelişmişlik seviyesine göre verilen desteğin oranı ve süreleri artırılmıştır. Ayrıca yatırımları hızlandırmak ve erken yatırımları daha cazip hale getirmek için 31 Aralık 2013 tarihine kadar yapılan yatırımlarda ek destek süresi tasarlanmıştır. Üstelik altıncı bölgede organize sanayi bölgesine yapılan yatırımlara 12 yıl süre ile destek verilmesi tasarlanmıştır (Akdeve ve Karagöl,2013:343).

2522. Bedelsiz Yatırım Yeri Tahsisi

2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar'ın 16. maddesine göre, Ekonomi Bakanlığı tarafından teşvik belgesi düzenlenmiş büyük ölçekli yatırımlar, stratejik yatırımlar ve bölgesel desteklerden yararlanacak yatırımlar için, 29/6/2001 tarihli ve 4706 sayılı Kanunun ek 3 üncü maddesi çerçevesinde Maliye Bakanlığınca belirlenen usul ve esaslara göre yatırım yeri tahsis edilebilecektir (Gökmen ve Kartaloğlu,2013:398).

Ekonomi Bakanlığınca teşvik belgesi düzenlenmiş büyük ölçekli yatırımlar, stratejik yatırımlar ve bölgesel desteklerden yararlanacak yatırımlar için Maliye Bakanlığınca belirlenen usul ve esaslara göre yatırım yeri tahsis edilebilir. KVK gereği finans ve sigortacılık konularında faaliyet gösteren kurumların yatırımları, iş ortaklıklarının yatırımları, Yap-İşlet Modeli ile enerji üretim tesisi kurulması, işletilmesi ve satılması ile ilgili yatırımları, Yap-İşlet-Devret modeli çerçevesinde yapılan yatırımlar ve Rödövens yatırımları, yatırım yeri tahsisi desteğinin kapsamı dışındaki yatırım konularıdır.

Yatırım yapılması düşünülen yerde; Organize Sanayi Bölgeleri ve Endüstri Bölgelerinde yer bulunmuyorsa, yatırım toplam tutarı taşınmazın rayiç bedelinin eğitim ve hayvancılık yatırımları için bir, turizm için iki, diğer yatırımlar için üç katından fazla ise 49 yıllığına irtifak hakkı tesis edilebilir. Yatırım yeri tahsisi gerçekleştirildikten sonra, yatırımcı taşınmazın emlak vergisi değerinin % 3'ü oranında ilk yıl bedelini ödemek, yatırımı öngörülen zaman içerisinde tamamlamak, yatırımın faaliyete geçmesinden itibaren beş yıl boyunca yatırım teşvik belgesinde belirlenen istihdam sayısını korumak zorundadır. Tarım ve hayvancılık yatırımları hariç olmak üzere yatırım tutarı 50.000\$ ve üstü ise, en az 100 kişiye istihdam sağlanacak nitelikte bir yatırım ise ve satın alınmak istenen taşınmazın en az üç katı tutarında yatırım yapılacaksa Harçlar Kanunu'nun 63. maddesinde yer alan harca esas değer üzerinden doğrudan satın alınabilir.

Hazineye ait taşınmazların değerlendirilmesi amacıyla çıkartılan 4706 sayılı Kanun'un ek 3. maddesiyle, teşvik belgeli yatırımlarla ilgili olarak yatırımcılara; Hazineye, özel bütçeli idarelere, il özel idarelerine veya belediyelere ait arazi veya arsaların tahsisine olanak sağlanmıştır. 4706 sayılı Kanun'un ek 3. maddesinde arsa ve arazilerin yatırımlara tahsisine ilişkin ayrıntılı düzenleme yapılmıştır. Düzenlemeyle maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esasları belirlemeye ve tahsis bedelini Bakanlar Kurulunca belirlenecek bölgeler itibarıyla farklılaştırmaya ve sifra kadar indirmeye Maliye Bakanlığı yetkili kılınmıştır. Maliye Bakanlığı kamu taşınmazlarının yatırımlara tahsisine ilişkin düzenlemeleri, 03.09.2009 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan "Kamu Taşınmazlarının Yatırımlara Tahsisine İlişkin Usul ve Esaslar" yönetmeliğinde yapmıştır. Yönetmelik, 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar sonrasında iki defa değişikliğe uğramıştır.

Teşvik belgeli yatırımlara arsa tahsisi başvurusu, Yönetmeliğin ekinde yer alan form dilekçe doldurularak yapılmaktadır. Yönetmeliğe göre, başvuru sırasında bölgeler itibariyle belirlenen tutarların, taşınmazın sahibi olan idarenin ilgili muhasebe birimine yatırılması ve makbuzun idareye gönderilmesi gerekmektedir. Yönetmeliğin 6. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde yatırım tutarının, taşınmazın rayiç değerine bağlı olarak belli büyüklüğü geçmesi öngörülmüş, ayrıca bölgeler itibariyle de rakamsal sınırlamalar getirilmiştir. Düzenlemeye göre, taşınmazlar üzerinde gerçekleştirilecek toplam yatırım tutarı, taşınmaz maliki idarelerce, taşınmazlara takdir edilecek rayiç değer tarım ve hayvancılık yatırımı için bir, turizm yatırımları için iki, diğer yatırımlar için üç katından az olamaz. Yönetmelikte bölgeler itibariyle aranan asgari yatırım tutarları da belirlenmiştir. Yönetmeliğin 19. maddesinde tahsis edilen taşınmazlar için ödenecek bedel düzenlenmiştir. Yönetmeliğe göre, bir yıl süreli ön izin bedelsizdir. İrtifak hakkı veya kullanma izni ise belli bir bedel karşılığı verilmektedir.

Başvuru sırasında ödenecek tutarlar, bölgeler itibariyle aranan asgari sabit yatırım tutarları ve bölgeler itibariyle ilk yıl için ödenecek bedeller aşağıdaki tabloda yer almaktadır (Gümüş,2013:107).

Tablo 7. Yatırımlara Arsa Tahsisinde Son Durum

Başvuruda Ödeme Tutarı (TL)	Asgari Toplam Sermaye Tutarı	İlk Yıl İçin Ödeme Tutarı (Emlak vergi değeri Üzerinden)
1. Bölge	2.500 TL	1.000.000 TL % 2,5
2. Bölge	2.000 TL	1.000.000 TL % 2
3. Bölge	1.500 TL	500.000 TL % 1,5
4. Bölge	1.000 TL	500.000 TL % 1
5. Bölge	1.000 TL	500.000 TL % 1
6. Bölge	500 TL	500.000 TL % 0,5

2523. Enerji Desteği

5084 Sayılı Kanunun 6.ıncı maddesinde belirtildiği gibi; 31.12.2009 tarihine kadar uygulanmak üzere 2.nci maddenin (a) bendi kapsamındaki illerde, 01.04.2005 tarihinden itibaren faaliyete geçen ve asgarî on işçi çalıştıran iş­letmeler ile 01.04.2005 tarihinden önce faaliyete geçmiş ve asgarî on işçi çalıştıran iş­letmelerden; fiilen ve sürekli olarak hayvancılık (su ürünleri yetiştiriciliği ve tavukçuluk dâhil), organik ve biyoteknoloji tarım, kültür mantarı yetiştiriciliği ve kompostu, seracılık, sertifikalı tohumculuk ve soğuk hava deposu ile imalât sanayi, madencilik, turizm konaklama tesisi, eğitim veya sağlık alanlarında faaliyette bulunanların elektrik enerjisi giderlerinin yüzde yirmisi Hazinece karşılanır. Bu orana; 01.04.2005 tarihinden sonra faaliyete geçen iş­letmelerde asgarî sayıdan sonraki her bir işçi için, 01.04.2005 tarihinden önce faaliyete geçmiş iş­letmelerde ise bu tarihten sonra işe başlayan ve asgarî işçi sayısından sonraki her bir işçi için 0,5 puan eklenir. Hazinece karşılanacak oran, organize sanayi veya endüstri bölgelerinde faaliyette bulunan iş­letmeler için yüzde elliyi, diğer alanlarda faaliyette bulunan iş­letmeler için yüzde kırkı geçemez (5084 Sayılı Kanun, m.6).

Fiilen ve sürekli olarak çalıştırılan işçi sayısının tespitinde, aylık prim ve hizmet belgeleri esas alınır (5084 Sayılı Kanun, m.6).(Günay,2009;84)

26. Özel Nitelikli Turizm Teşvikleri

Özellikle turizm sektörünü düzenleyecek, geliştirecek, dinamik bir yapı ve işleyişe kavuşturacak tertip ve tedbirlerin alınmasını sağlamak amacıyla çıkarılan 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanun’u yukarıda sözü geçen genel nitelikli turizmi teşvik tedbirleri yanında turizme özgü teşvik tedbirlerini de beraberinde getirmiştir.

Kanunla turizm yatırımcılarına bir takım teşvikler getirilmiştir. Turizm sektöründe, bu kanun ve diğer mevzuatta yer alan teşvik tedbirleri ile istisna, muafiyet ve haklardan yararlanabilmek için Kültür ve Turizm Bakanlığından Turizm Yatırım Belgesi veya Turizm İş­letme Belgesi alınması zorunludur. Turizm Yatırım Belgesi; turizm sektöründe yatırım yapana, tespit edilen yatırım dönemi için Kültür ve Turizm Bakanlığınca verilen belgedir. Turizm İş­letme Belgesi; turizm sektöründe

faaliyet gösteren turizm işletmelerine Kültür ve Turizm Bakanlığınca verilen belge olarak tanımlanabilir (Akay,2009: 55).

260. Turizmi Teşvik Kanunu'na Göre Sağlanacak Teşvikler

2634 Sayılı Turizm Teşvik Kanunu'nun 13. Maddesi hükümlerine göre turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmelere teşvik ve destek sağlanmaktadır. 2634 sayılı Kanun'da yer alan teşvikler şunlardır:

- 1) Turizm Kredileri (Md.14)
- 2) Orman Fonuna Katkının Taksitlendirilmesi (Md. 15)
- 3) Elektrik, Havagazı ve Su Ücretleri (Md.16)
- 4) Haberleşme Kolaylıkları (Md.17)
- 5) Personel Çalıştırılması (Md. 18)
- 6) Alkollü İçki Satışı (Md. 19)
- 7) Resmi Tatil, Hafta Sonu ve Öğle Tatilleri (Md. 20)

Ayrıca yine 2634 sayılı Kanun'un 8. Maddesi gereğince de kamu taşınmazlarının turizm yatırımları için yatırımcılara tahsisi de teşvik tedbirleri arasında yer almaktadır.

2600. Turizm Kredileri

Turizm kredileri öncelikle turizm alanları ve turizm merkezlerinde yapılacak yatırımlara tahsis edilmektedir.

Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. turizm alanları ve turizm merkezlerindeki belgeli yatırımlara tahsis edilmek üzere, yabancı kaynaklardan döviz kredileri alabilmektedir (Andaç,2009: 303).

2601. Orman Fonuna Katkının Taksitlendirilmesi

Ormanlarda yer alacak turizm yatırım belgeli tesislerin, 6831 sayılı Orman Kanununun Ek-3. maddesinin (c) fıkrası uyarınca ödemek zorunda oldukları bedel, tahsis tarihini takip eden 3. yıldan itibaren, 5 yıl vade ve 5 eşit taksitte alınır (Toker,2007: 87).

2602. Elektrik, Havagazı ve Su Ücretleri

Turizmi Teşvik Kanunu'nun 16 ncı maddesine göre , “Turizm belgeli yatırım ve işletmeler elektrik, gaz ve su ücretlerini o bölgedeki sanayi ve meskenlere uygulanan tarifelerden en düşüğü üzerinden öderler.” Bu hükme istinaden, işletmelere elektrik enerjisi desteği sağlanmaktadır (Türkaslan,2014:4).

2603. Haberleşme Kolaylıkları

Belge sahibi yatırım ve işletmelerin, telefon ve teleks taleplerine ilişkin her türlü işlem ve tahsiste öncelik yapılmaktadır (Akay,2009: 60).

2604. Personel Çalıştırılması

Belgeli işletmelerde, nitelikli yabancı uzman personel ve sanatkârlar Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ve İçişleri Bakanlığı'nın uygun görüşleri ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın izni ile çalıştırılabilirler. Ancak bu şekilde çalıştırılan yabancı personelin miktarı, toplam personelin %10'unu geçemez (Akay,2009:60).

2605. Alkollü İçki Satışı

Turizm Belgeli işletmeler, Turizm Bakanlığının iznine bağlı olarak, 1593 Sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 178. Maddesi ile 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun 61. Maddesindeki alkollü içki satışı ve ruhsatlarına ilişkin hükümlerin dışında tutulmaktadır.

2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun 12. Maddesi kapsamına giren Turizm Bakanlığınca belge verilen işletmelere yanlarında veli ve vasileri olmak şartıyla 18 yaşından küçükler de girebilmektedir.

Turizm işletmelerine bağlı ya da müstakil olarak talih oyunları oynatabilecek mahallerin açılması yasaklanmıştır. Diğer kanunların bu kanuna aykırı hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır (Andaç,2009:306).

2606. Resmi Tatil, Hafta Sonu ve Öğle Tatilleri

Belgeli işletmeler ile belge kapsamındaki yardımcı hizmet satış yerleri Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca verilen belgede belirlenen çalışma süresi içinde resmi tatil, hafta sonu ve öğle tatillerinde de faaliyetlerine devam edebilir. (Turizm Teşvik Kanunu Md. 2)

261. Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanunu'na Göre Sağlanacak Turizmi Teşvik Tedbirleri

1618 sayılı Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanunu gereğince seyahat acentalarına özelliği dolayısıyla kendilerine özgü teşvik tedbirleri uygulanmaktadır.

Seyahat acentaları, işletme belgesi aldıktan sonra işletme kredisi talep edebilmektedirler. Yabancı uyruklu seyahat acentaları veya yabancı seyahat acentalarının şubeleri, bu krediden istifade edememektedir.

Kredi talepleri Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca saptanacak esaslar çerçevesinde Türkiye Kalkınma Bankası'na değerlendirilmekte ve karar bağlanmaktadır.

Seyahat acentalarına, telekomünikasyonla ilgili kolaylık ve olanakların sağlanmasında ilgili kuruluşlarca öncelik tanınmaktadır. İthal edilen araç ve gereçler ancak acentenin kendi hizmetlerinde kullanılmaktadır. Bunların satış veya devri Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın müsaadesi alınmadıkça yapılamamaktadır.

Seyahat acentalarının reklam masraflarına katkıda bulunmak üzere, yurt dışından Türkiye'ye müteveccihen ve Türkiye içinde günlük olarak tertipledikleri turlara ilişkin bankalarda bozdurdukları dövizleri bir önceki yıla nazaran artış gösteren miktarı esas alınarak belli miktarda prim ödenebilmektedir.

Prim ödemesine esas teşkil edecek miktarın kademeli baremi ve bu kademelere uygulanacak prim miktarı, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ve Maliye Bakanlığı'nın müşterek teklifleri üzerine Bakanlar Kurulunca tespit edilmektedir. 50.000 doların altındaki kazançlara prim verilmemektedir. Verilecek prim için gerekli karşılık her yıl Kültür ve Turizm Bakanlığı bütçesine konulmaktadır (Andaç,2009:308-310).

27. Kredi Nitelikli Turizm Teşvikleri

Türkiye'de, kalkınma planlarında uluslararası turizm potansiyeli gereğince değerlendirilerek uluslararası turizmden Türkiye'ye düşen payın artırılması amacıyla; kitle turizminin teşviki, turizm yatırımlarının elverişli bölgelerde toplanması ve ülke içi turizmin teşvik edilmesi öngörülmüştür.

Sektörde en önemli teşvik aracı düşük faizli kredi olanağıdır. (Önen,2000: 62). Ülkemizde turizmin desteklenmesini, turistik tesislerin kurulmasını ve işletilmesini sağlayacak kredi teşvikleri, önceleri İller Bankası ve Türkiye Vakıflar Bankası tarafından başlatılmıştır. Amaç, özel sektöre ait turizm yatırımlarının kredilerle teşvik edilmesiydi. Sonradan amaç kapsamı genişletilerek turizm sektöründe öncü ve örnek konaklama tesisleri yatırımlarının yapılması ve özel sektöre ait turistik yatırımların kredilerle teşvik edilmesi hedeflenmiştir. Bu amaçla 4.5.1960 dön ve 7470 sayılı yasa ile T.C Turizm Bankası A.Ş. kurulmuştur. 8.2.1962 tarihinde çalışmalarına İstanbul'da başlayan T.C Turizm Bankası A.Ş. 9.3.1972 gün ve 1570 sayılı yasa ile Ankara'ya nakledilmiştir (Andaç,2009:310).

1962 yılında kurulan T.C. Turizm Bankası, doğrudan bir işletmeci ve yatırımcı olarak hareket etmesinin yanında teknik/organizasyon yardımı ve sermaye iştiraki yoluyla özel turizm işletmelerini destekleyerek, turizmin gelişmesine yardımcı olma genel amacını yerine getirmek için kuruldu. 1985 yılından sonra banka, kendi

turizm girişimlerinin özelleştirilmesi sürecini yasadı. 1989 yılında ise Türkiye Kalkınma Bankasına (TKB) devredilmiştir (Bacak,2007:61).

270. Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş Kaynaklı Krediler

Türkiye Kalkınma Bankası 1975 yılında 13 sayılı KHK ile Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB) adıyla proje finansmanı, işçi şirketleri, yatırım danışmanlığı konularında faaliyet göstermek üzere kamu sermayeli bir kalkınma bankası olarak kurulmuştur. Bankanın kuruluşu ile halka açık şirketlerin özellikle işçi şirketlerinin finansmanı ve geliştirilmesi yanında, sanayileşmeye dönük yeni şirketler kurulmasına öncülük edilmesi amaçlanmıştır.

DESİYAB'ın kuruluş amacı; Türkiye'nin süratle ve yurt sathına yaygın sanayileştirilmesi için yurt içinde ve yurt dışında çalışmış ve çalışanların tasarruflarını ekonomik bir güç halinde birleştirilerek karlılık ve verimlilik anlayışı içinde değerlendirmek, bu tasarrufları kalkınma planlarının temel ilkelerine uygun, özellikle sanayi yatırımlarına yöneltmek, olarak belirlenmiştir.

DESİYAB, 4.11.1983 tarih ve 165 sayılı KHK ile yeniden düzenlenmiş, faaliyet alanı sermaye piyasasının gelişimine yardımcı olmak üzere genişletilmiştir. 22.6.1988 tarih ve 329 sayılı KHK ile DESİYAB'ın ünvanı Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. olarak değiştirilmiş, bankaya sanayi sektörü dışındaki sektörleri de finanse etme imkânı sağlanmıştır (Bacak,2007: 91).

Banka bugün 14.10.1999 tarih ve 4456 sayılı Türkiye Kalkınma Bankası Anonim Şirketlerinin Kuruluşu Hakkında Kanun ile yeni yasal statüsüne kavuşmuştur. Bankanın ilgili olduğu Bakanlık, Başbakanlıktır. Ancak, Başbakan bu yetkisini görevlendirdiği bir Devlet Bakanı'na devredebilmektedir (Andaç,2009:311).

Bankanın amacı; Türkiye'nin kalkınması için A.Ş. statüsündeki teşebbüslere karlılık ve verimlilik anlayışı içerisinde kredi vermek, iştirak etmek suretiyle finansman ve işletme desteği sağlamak, yurt içi ve yurt dışı tasarrufları kalkınmaya

dönük yatırımlara yönelmek, sermaye piyasasının gelişmesine katkıda bulunmak, yurt içi ve yurt dışı uluslararası ortak yatırımları finanse etmek ve her türlü kalkınma ve yatırım bankacılığı işlevlerini yapmak, olarak belirlenmiştir (Bacak,2007: 91).

Bankanın bu amaçları gerçekleştirmek üzere yapacağı faaliyet konuları, aşağıdaki gibidir;

1. Türk Lirası ve döviz olarak kısa, orta ve uzun vadeli her türlü nakdi ve gayri nakdi kredi açabilir, kar ortaklığı veya kiralama esaslı kredi işlemleri yapabilir. Yerli ve yabancı kişi ve kurumlara gerekli teminatın alınması karşılığında garanti verebilir ve aracı olabilir.
2. Her türlü menkul kıymetleri satın alabilir, satabilir ve tahvil garantisi verebilir.
3. Araştırma, proje geliştirme ve eğitim çalışmaları yapabilir veya yaptırabilir, teknik yardım verebilir. Finansman ilişkilerinde bulunduğu şirketlerin rantabl çalışmalarını sağlayıcı önlemleri alabilir.
4. Şirketlere kredi açabilir, yurtiçinde ve yurtdışında kurulmuş şirketlere iştirak edebilir, gerektiğinde rehabilitasyon; bonifikasyon, konsolidasyon yapabilir. Bankanın öncülüğünde şirket kurabilir ve iştiraklere ait hisse senetlerini alabilir, satabilir, geri alabilir ve kar garantisi verebilir.
5. İthalat, ihracat ve görünmeyen muameleler gibi her türlü kambiyo işlemlerini yapabilir ve döviz pozisyonu tutabilir.
6. Sigorta acentaları yapabilir.
7. Gerekli izinleri almak kaydıyla yurtiçinde ve yurtdışında şube ve temsilcilik açabilir.
8. Yurtiçi ve yurtdışı finansman kurumlarıyla işbirliği yapabilir, bunların katıldığı ulusal ve uluslararası kuruluşlara üye olabilir.

9. Yurtiçi ve yurtdışı finansman kuruluşları ile para ve sermaye piyasalarından ve her türlü fonlardan kaynak sağlayabilir.
10. Sanayide mülkiyetin geniş halk kitlelerine yayılmasını sağlayacak tedbirleri alır.
11. Banka kaynaklarını kalkınma planı ve yıllık programların hedef ve ilkelerine uygun olarak kullanır.
12. Amacının gerçekleşmesine yardımcı olacak her türlü kalkınma ve yatırım bankacılığı işlemleri yapabilir.
13. Her türlü menkul ve gayrimenkul malları alır, satar, kiralar, kiraya verir, leh ve aleyhte rehin, ipotek, intifa, irtifak hakları, gayrimenkul mükellefiyetleri ve sair hakları tesis edebilir.
14. Banka açtığı krediler karşılığında, menkul rehni, ticari işletme rehni ve gayrimenkul ipoteği de dâhil olmak üzere her türlü teminatı alabilir şeklinde tanımlanmıştır.

Türkiye Kalkınma Bankası, proje değerlendirme faaliyeti sonucunda uygun bulunduğu turizm sektöründeki şirketlere öz kaynaklarından ve sağlamış olduğu yabancı kaynaklardan orta-uzun vadeli yatırım ve işletme kredileri, ayrıca kısa vadeli krediler tahsis etmekte ve kullandırmaktadır. Banka kârlılık ve verimlilik anlayışı çerçevesinde yıllık iş programlarında belirlenen kriterlere uygun olarak anonim şirket statüsündeki ve turizm yatırım belgesi almış olan firmaların finansman ihtiyaçlarını karşılamaktadır (Toker,2007: 89).

Banka kredilendirme fonksiyonunun yerine getirilmesinde proje değerlendirme esaslı kredi değerlendirmesi söz konusudur. Bunun yanı sıra teminatların niteliği de proje bazında banka tarafından belirlenmektedir. Banka, kuruluş kanunu gereği, bireysel müşterilere kredi kullandırmamaktadır. Kredi kullanılan kurumsal müşterilere ise verilebilecek azami kredi tutarı; yapılacak yatırımın büyüklüğü, yatırımın öz kaynak / yabancı kaynak dengesi (yürürlükteki

mevzuatta belirtilen herhangi bir alt/üst limit bulunması halinde bu düzenlemeler belirleyici olmak kaydıyla) ve banka kaynak yapısı dikkate alınarak proje değerlendirme aşamasında belirlenmektedir. Asli fonksiyonu, yatırımların projeye dayalı finansmanı şeklinde tanımlanabilecek olan banka bunun yanı sıra, diğer bankacılık işlem ve faaliyetlerini de yürütmektedir (Bacak,2007:134).

271. Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. (Türk Eximbank) Kaynaklı Krediler

Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. (Türk Eximbank), 31 Mart 1987 tarihli Resmi Gazete `de yayınlanan 3332 sayılı Kanun'un verdiği yetkiye istinaden 21 Ağustos 1987 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 87/11914 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuştur. Türk Eximbank'ın İstanbul ve İzmir`de birer şubesi bulunmaktadır (Andaç,2009:336-340).

İhracatı teşvik edici faaliyetlerden Dış Ticaret Müsteşarlığı sorumludur. Ancak Türkiye'de ihracatın kurumsallaşmış tek destek aracı olan Türk Eximbank hem ihracatçılara finansman desteği sağlayan kredi programları hem de ihracatçıların politik veya ticari risklerden arındırılmış ortamlarda çalışmalarını için gerekli koşulların oluşmasını sağlamaktadır.

Türk Eximbank, sigorta ve garanti programları ile ihracatın geliştirilmesini, ihraç edilen mal veya hizmetlerin çeşitlendirilmesini, ihraç edilen mal ve hizmetlerin değişik pazarlarda görücüye çıkmasını, ihracatçıların uluslararası ticarete paylarını arttırabilmeleri için gerekli desteklerin sağlanmasını, ihracatçıların rekabet güçlerini arttırabilmek için gerekli desteklerin verilmesini amaç edinmiştir (İlhan,2007:122).

Türk Eximbank, bu amaca yönelik olarak ihracatçıları, ihracata yönelik üretim yapan imalatçıları ve yurt dışında faaliyet gösteren müteahhit ve girişimcileri kısa, orta ve uzun vadeli nakdi ve gayri nakdi kredi, sigorta ve garanti programları ile desteklemektedir. Türk Eximbank'ın, gelişmiş birçok ülkenin resmi destekli ihracat kredi kuruluşlarından farklı olarak kredi, garanti ve sigorta işlemlerini aynı çatı altında toplamış olması, ihracatçı firmalara verilen hizmetlerde bir bütünlük oluşturulmasına imkân tanımaktadır (Bacak,2007: 84).

Ayrıca Türkiye İhracat Kredi Bankası (TÜRK Eximbank), tarafından, belirli bir miktarda döviz girdisi sağlayan A Grubu Belgeli Seyahat Acentaları ve Özel Türk Hava Yolu Firmalarının tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin desteklenmesi amacıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı aracılığıyla krediler kullanılmaktadır (Akay,2009: 59).

Türk Eximbank ihracatçı ve ihracat bağlantılı mal üreten imalatçı firmalara, özellikle ihracata hazırlık döneminde finansman gereksinimlerinin karşılanması amacıyla, kısa vadeli ihracat kredileri tahsis etmektedir. Bu krediler TL ve döviz cinsinden, bankalar aracılığıyla veya doğrudan Türk Eximbank tarafından firmalara kullanılmaktadır. Kısa Vadeli İhracat Kredileri kapsamında, Sevk Öncesi İhracat Kredi Programları (YTL/Döviz), Dış Ticaret Şirketleri İhracat Kredileri (YTL/Döviz), İhracata Hazırlık Kredileri (YTL/Döviz) ve KOBİ İhracata Hazırlık Kredi Programları uygulanmaktadır.

Türk Eximbank ülkeye döviz girişinin artması amacıyla, Döviz Kazandırıcı Hizmetler Kapsamındaki Krediler adı altında Uluslararası Nakliyat Pazarlama Kredisi, Turizm Pazarlama Kredisi ve Döviz Kazandırıcı Hizmetler Kredisi olmak üzere üç çeşit kredi programı uygulamaktadır.

Turizm Pazarlama Kredisi programı ile tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin finanse edilmesi suretiyle seyahat acentelerinin yabancı pazarlarda güçlenerek büyük ölçekli tur operatörleri haline gelmelerinin sağlanması ile turizm döviz girdilerinin artırılarak ödemeler dengesine katkıda bulunulması amaçlanmaktadır (Türk Eximbank 2001 Faaliyet Raporu: 14). Turizm döviz girdilerinin artırılması amacıyla tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin finanse edilmesi suretiyle özel havayolu şirketleri ile seyahat acenteleri bu program kapsamında desteklenmektedir.

Bir önceki takvim yılı itibariyle, bankalarca düzenlenmiş döviz alım belgesi bazında yurda en az 500.000,-ABD Doları ya da muadili tutarda döviz getirdiğini tevsik eden; Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği (TÜRSAB) üyesi, A grubu seyahat acenteleri ve ticari hava taşıma işletmeciliği yapmaya ilişkin T.C. Ulaştırma Bakanlığı işletme ruhsatı sahibi Türkiye'ye yurt dışından yolcu taşıyan, Türkiye'de mukim özel havayolu şirketleri söz konusu krediden faydalanabilmektedir.

Şirket limiti, TÜRSAB üyesi, A-Grubu belgeli seyahat acenteleri için; Pazarlama Projesi tutarının yüzde 80'i ile sınırlı olmak üzere, döviz girdisi tutarının azami yüzde 10'una kadar limit (ABD Doları) tahsis edilmektedir. Kredi riski 2.000.000,-ABD Doları'nı aşmamaktadır. Ancak T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca tespit edilecek tur operatörü niteliğine haiz A Grubu belgeli seyahat acenteleri ile özel havayolu şirketleri için, döviz girdisi tutarının azami yüzde 15'ine kadar limit (ABD Doları) tahsis edilebilir. Bu durumda kredi riski 4.000.000,-ABD Doları'nı aşmamaktadır. Kredi vadesi, kredinin döviz ya da YTL kullanılmasına bağlı olarak farklılık arz etmekle birlikte döviz kredileri azami vadesi 540 gündür (Çolak,2007:104).

Türk Eximbank özellikli ihracat kredisi de sunmaktadır. Bunlar; Türk Eximbank'ın sağladığı orta vadeli pazarlama ve/veya yatırım kredileridir. Özellikli İhracat Kredisi programı kapsamında, Türkiye'de yerleşik ihracata yönelik mal üreten firmaların Türk Eximbank'ın mevcut kredi programları çerçevesinde kredilendirilmeyen ancak Eximbank tarafından uygun bulunan mal ve hizmet projelerine orta vadeli finansman imkânı sağlanmaktadır. Kredi; ihraç edilecek malın üretim süreci ya da satış koşulları nedeniyle 12 aydan uzun vadeli finansman ihtiyacı bulunan firmalar ile yeni pazarlara yeni ürün ihracı gibi özellik arz eden ihracat projelerine destek sağlamak amacıyla, proje bazında belirlenen koşullarla kullanılmaktadır.

Firmalara verilen kredinin vadesi ve faiz oranı proje bazında Türk Eximbank tarafından belirlenmektedir. Türk Eximbank kredilendirme oranını proje bazında kendi belirler, ancak bu oran FOB ihracat taahhüdünün %80" ini aşamaz. Ayrıca krediye konu olan ve ihracı taahhüt edilen malın asgari %50 yerli katkı oranını ihtiva etmesi gerekmektedir. Diğer yandan kredi için Eximbank tarafından doğrudan kullanılan kredilerde uygulanan teminat unsurları aranacak olup, bu teminatların dışında ve ilave olarak başka teminatlarda alınmakta, alınacak teminatların tutar ve birleşimi Eximbank tarafından işlem bazında belirlenecektir.

Özellikli ihracat Kredisi kapsamında, Türkiye'de yerleşik ihracat yönelik mal üreten firmalar ile yurt dışı müteahhitlik firmalarının Türk Eximbank'ın mevcut kredi programları çerçevesinde kredilendirilmeyen ancak Banka tarafından uygun

bulunan mal ve hizmet projelerine kısa ve orta vadeli finansman imkânı sağlanmaktadır.

İslam Kalkınma Bankası (İKB) ile Türk Eximbank arasında 1988 yılında imzalanmış olan anlaşma uyarınca, İKB bünyesindeki finansman programlarından İhracatın Finansmanı Fonu'na Türk Eximbank aracılık etmektedir. Türk Eximbank'ın aracılık etmekte olduğu işlemlerde alıcı riski İKB tarafından üstlenilmekte olup, kredi onay yetkisi de İKB'na aittir. (Ürkmez,2006: 25).

İslam Kalkınma Bankası (İKB) bünyesinde yürütülmekte olan bu program kapsamında, ihracatçıların İslam Konferansı Teşkilatı'na (İKT) üye olan veya olmayan diğer ülkelerden yapacakları ithalatın finansmanı amacıyla Türk Eximbank'a İKB tarafından 9.049.866 Euro tutarında bir limit tahsis edilmiştir. Program kapsamında; ihraç konusu malın üretiminde girdi olarak kullanılan ara malların ve hammaddelerin ve ihracata yönelik üretimin gerçekleştirilmesinde kullanılacak yatırım mallarının ithalatına finansman desteği sağlanmaktadır. Program kapsamında ithal edilecek malların ihracata yönelik olarak kullanılması şartı aranır (Mirzatürkmen,2007: 69).

3.DEVLET TEŞVİKLERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ VE DEVLET YARDIMLARININ AÇIKLANMASI STANDARDI (TMS 20)

30. Muhasebe Standartları

“Muhasebe, bir örgütün kaynaklarının oluşumunu, bu kaynakların kullanılma biçimlerini, örgütün işlemleri sonucunda bu kaynaklarda meydana gelen artış veya azalışları ve örgütün finansal açıdan durumunu açıklayan bilgileri üreten ve bunları ilgili kişi ve kuruluşlara ileten bir *“bilgi sistemi”* dir.”

Finansal tablolar ise; muhasebe bilgi sistemi tarafından üretilmiş olan bilgilerin özetinin, belirli dönemlerde, bu bilgilere ihtiyaç duyanlara aktarılacak suretiyle, bunların işletme hakkında bilgi sahibi olmasını sağlayan ve işletme ile ilgili ekonomik kararlar almalarına yardımcı olmak amacıyla düzenlenen tablolar olarak tanımlanmaktadır.

Ülkelerin kültürel, mali ve hukuki yapılarının birbirinden farklı olması, her ülkenin, kendi ihtiyaçları doğrultusunda kendi muhasebe ve raporlama sistemlerini oluşturmasına neden olmuştur. Yerel sınırlar içerisinde sıkıntı yaratmayan bu durum, uluslararası alanda yatırım yapmayı düşünen şirketler açısından bazı riskleri de beraberinde getirmektedir. Bu risklerin en önemlisi, yatırım yapılacak ülkedeki muhasebe uygulamalarının yatırımcılar tarafından yeterince anlaşılabilmesi riskidir. Bu riski bertaraf etmenin en kolay yolu tüm dünyada aynı şekilde uygulanacak bir muhasebe ve raporlama sisteminin uygulamaya konulmasıdır (Çırpan,2010:8).

Muhasebe sisteminden elde edilen bilgilerin, kullanıcıları için beklenen fonksiyonu yerine getirebilmesi ve işletme faaliyetlerine ilişkin sağlıklı bilgiler aktarabilmesi, benzer olayları benzer şekilde ifade etmesi, ürettiği bilgilerin doğru, güvenilir, anlamlı, gerçeğe uygun ve karşılaştırılabilir olması belirli muhasebe standartlarına göre hazırlanması ile mümkündür (Akay,2009: 67).

Muhasebe standartları; muhasebe uygulamalarına yön veren ve finansal tabloların hazırlanmasına düzen getiren normlardır (Uslu,1998:25).

Muhasebe standartlarının uygulamaya konulması işletmeler açısından çok önemlidir. Muhasebe standartları, işletmelere finansal performanslarını farklı dönemlerde aynı temelde karşılaştırma yapmalarına ve işletme için önemli konularda karar almalarına yardımcı olur. İşletmenin ileriye dönük gerçekçi planlarının oluşturulması, isabetli hedef ve amaçların belirlenmesine yardımcı olur. İşletmelere dönemler itibariyle analiz kolaylığı sağlayarak aynı sektördeki diğer işletmelerin finansal performanslarına dayanarak yapılan karşılaştırmalarda doğru bir biçimde yorumlanmasına yardımcı olur. Ayrıca muhasebe standartları işletmelerin denetimlerinin kolaylaştırılmasına da yardımcı olmaktadır. Kısacası muhasebe standartları işletmeler ve ülke ekonomisi açısından son derece önemlidir. Bu nedenle muhasebe standartlarının benimsenerek, doğru bir biçimde uygulanması gerekir (Günay,2011: 97).

31. Kamu Gözetimi Kurumu ve Kurumun Çalışmaları

Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu'nun kurulması; 6 Nisan 2011 tarihli ve 6223 sayılı Kanun'un verdiği yetkiye dayanılarak, Bakanlar Kurulu'nca 26 Eylül 2011 tarihinde kararlaştırılmış ve 2 Kasım 2011 tarih, 28103 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Uzay,2012:6).

Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, başbakanlık ile ilişkili ancak idari bağımsızlığa sahip bir kurum olarak; yatırımcıların menfaatleri ile denetim raporlarının doğru ve özerk bir şekilde oluşturulmasına ilişkin kamu yararının korunmasıyla, güvenilir ve emsalleri ile karşılaştırılabilir mali bilgilerinin sunumunun sağlanabilmesi amacıyla kurulmuştur.

Kurul; Gümrük ve Ticaret Bakanlığı ile Maliye Bakanlığı tarafından önerilecek dörder aday arasından ikişer kişi, Hazine Müsteşarlığı, Sermaye Piyasası Kurulu ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun bağlı olduğu bakanlıklar ile Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği tarafından önerilecek ikişer aday arasından birer kişi olmak üzere, Bakanlar Kurulu tarafından atanan dokuz üyeden oluşur. Bakanlar Kurulu, üyelere birini Başkan olarak atar.

Kurul, Başkanın önerisi ile üyelerden birini ikinci Başkan olarak seçer (Tulun,2014:60).

Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu'nun görevleri Kararnamenin 9. maddesinde sıralanmış olup, başlıcaları: (Uzay,2012:6).

1. Türkiye Muhasebe Standartlarını oluşturmak ve yayımlamak,
2. Ulusal Denetim Standartlarını oluşturmak ve yayımlamak,
3. Bağımsız denetçiler ve bağımsız denetim kuruluşlarının kuruluş şartlarını ve çalışma esaslarını belirlemek, yetkili meslek mensuplarını kamuoyuna ilan etmek,
4. Bağımsız denetçileri ve bağımsız denetleme kuruluşlarının faaliyetleri ile denetim çalışmalarını gözetlemek ve denetlemek,
5. Gereği gibi denetleme yapmayan denetçilerin ve denetim kuruluşların faaliyet izinlerini askıya almak veya iptal etmek,
6. Bağımsız denetim yapacak meslek mensuplarına yönelik sınav, yetkilendirme ve tescil, sürekli eğitim standartları ile mesleki etik kuralları belirlemek,
7. Mevzuatla verilen diğer benzeri görevleri yapmaktır.

Kamu Gözetim Kurumu 2014 yılı itibari ile 1 adet Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve, 13 adet Türkiye Finansal Raporlama Standardı, 28 adet Türkiye Muhasebe Standardı, 17 adet Türkiye Finansal Raporlama Standardı Yorumu ve 7 adet Türkiye Muhasebe Standardı Yorumu yayımlamıştır.

Tablo.8 2014 Yılında Yayımlanan Türkiye Muhasebe Standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları Seti

Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve
TFRS 1 Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının İlk Uygulaması
TFRS 2 Hisse Bazlı Ödemeler
TFRS 3 İşletme Birleşmeleri

TFRS 4 Sigorta Sözleşmeleri
TFRS 5 Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlıklar Ve Durdurulan Faaliyetler
TFRS 6 Maden Kaynaklarının Araştırılması Ve Değerlendirilmesi
TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar
TFRS 8 Faaliyet Bölümleri
TFRS 9 (2010 Versiyonu) Finansal Araçlar
TFRS 9 (2011 Versiyonu) Finansal Araçlar
TFRS 10 Konsolide Finansal Tablolar
TFRS 11 Müşterek Anlaşmalar
TFRS 12 Diğer İşletmelerdeki Paylara İlişkin Açıklamalar
TFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü
TMS 1 Finansal Tabloların Sunuluşu
TMS 2 Stoklar
TMS 7 Nakit Akış Tabloları
TMS 8 Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler Ve Hatalar
TMS 10 Raporlama Döneminden (Bilanço Tarihinden) Sonraki Olaylar
TMS 11 İnşaat Sözleşmeleri
TMS 12 Gelir Vergileri
TMS 16 Maddi Duran Varlıklar
TMS 17 Kiralama İşlemleri
TMS 18 Hasılat
TMS 19 Çalışanlara Sağlanan Faydalar
TMS 20 Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi Ve Devlet Yardımlarının Açıklaması
TMS 21 Kur Değişiminin Etkileri
TMS 23 Borçlanma Maliyetleri
TMS 24 İlişkili Taraf Açıklamaları
Tms 26 Emeklilik Fayda Planlarında Muhasebeleştirme Ve Raporlama

TMS 27 Bireysel Finansal Tablolar
TMS 28 İştiraklerdeki Ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar
TMS 29 Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama
TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum
TMS 33 Hisse Başına Kazanç
TMS 34 Ara Dönem Finansal Raporlama
TMS 36 Varlıklarda Değer Düşüklüğü
TMS 37 Karşılıklar, Koşullu Borçlar Ve Koşullu Varlıklar
TMS 38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar
TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme Ve Ölçme
TMS 40 Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller
Tms 41 Tarımsal Faaliyetler
TFRS Yorum 1 Hizmetten Çekme, Restorasyon Ve Benzeri Mevcut Yükümlülüklerdeki Değişiklikler
TFRS Yorum 2 Üyelerin Kooperatif İşletmelerdeki Hisseleri Ve Benzeri Finansal Araçlar
TFRS Yorum 4 Bir Anlaşmanın Kiralama İşlemi İçerip İçermediğinin Belirlenmesi
TFRS Yorum 5 Hizmetten Çekme, Restorasyon Ve Çevre Rehabilitasyon Fonlarından Kaynaklanan Paylar Üzerindeki Haklar
TFRS Yorum 6 Özel Bir Piyasaya Katılımdan Doğan Yükümlülükler - Atık Elektrikli Ve Elektronik Aletler
TFRS Yorum 7 Tms 29 Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama Standardı Kapsamında Düzeltme Yaklaşımının Uygulanması
TFRS Yorum 10 Ara Dönem Finansal Raporlama Ve Değer Düşüklüğü
TFRS Yorum 12 İmtiyazlı Hizmet Anlaşmaları
TFRS Yorum 13 Müşteri Sadakat Programları
TFRS Yorum 14 Tms 19-Tanımlanmış Fayda Varlığının Limiti, Asgari Fonlama Koşulları Ve Bu Koşulların Birbiri İle Etkileşimi

TFRS Yorum 15 Gayrimenkul İnşaat Anlaşmaları
TFRS Yorum 16 Yurt Dışındaki İşletmede Bulunan Net Yatırımın Finansal Riskten Korunması
TFRS Yorum 17 Nakit Dışı Varlıkların Ortaklara Dağıtımı
TFRS Yorum 18 Müşterilerden Varlık Transferleri
TFRS Yorum 19 Finansal Borçların Özkaynağa Dayalı Finansal Araçlarla Ödenmesi
TFRS Yorum 20 Açık İşletme Madeninin Üretim Aşamasındaki Dekapaj Maliyetleri
TFRS Yorum 21 Vergi Ve Vergi Benzeri Yükümlülükler
TMS Yorum 10 Devlet Yardımları – İşletme Faaliyetleri İle Özel Bir İlişkisi Bulunmayanlar
TMS Yorum 15 Faaliyet Kiralamaları- Teşvikler
TMS Yorum 25 Gelir Vergileri – İşletmenin Veya Hissedarlarının Vergi Statüsünde Değişiklikler
TMS Yorum 27 Yasal Açıdan Kiralama Görünümündeki İşlemlerin Özünün Değerlendirilmesi
TMS Yorum 29 İmtiyazlı Hizmet Anlaşmaları – Açıklamalar
TMS Yorum 31 Hasılat – Reklam Hizmetleri İçeren Takas (Barter) İşlemleri
TMS Yorum 32 Maddi Olmayan Duran Varlıklar – İnternet Sitesi Maliyetleri

Kaynak: http://www.kgk.gov.tr/content_detail-345-1055-tms-tfrs-2014-seti.html

TMS 20 Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklanması” Standardı 31/12/2005 tarihinden sonra başlayan hesap dönemleri için uygulanmak üzere ilk olarak 01/11/2005 tarih ve 25983 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Söz konusu Standart, Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarında meydana gelen değişikliklere paralellik sağlanması amacıyla;

- 1) 13/08/2008 tarih ve 26966 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 66 sıra no'lu,
- 2) 13/08/2008 tarih ve 26966 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 71 sıra no'lu,
- 3) 13/08/2008 tarih ve 26966 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 87 sıra no'lu,
- 4) 28/11/2008 tarih ve 27068 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 113 sıra no'lu,
- 5) 20/03/2011 tarih ve 27880 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 211 sıra no'lu,
- 6) 29/06/2012 tarih ve 28338 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 1 sıra no'lu,
- 7) 30/12/2012 tarih ve 28513 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 5 sıra no'lu Tebliğler aracılığıyla güncellenmiştir.

32. Standardın (TMS 20) Amacı ve Kapsamı

TMS 20; Devlet tarafından işletmelere yapılan devlet bağışlarının ve çeşitli biçimlerdeki devlet yardımlarının muhasebeleştirilmesinde kullanılacak uygun yöntemin tespit edilmesi ve rapor döneminde işletmenin söz konusu yardımdan ne ölçüde yararlandığının belirtilmesi suretiyle, işletmelerin finansal tablolarının önceki dönem mali tablolarıyla ve başka işletmelerin mali tablolarıyla karşılaştırılabilirliğinin temini amaçlamaktadır (Çırpan,2010: 31).

Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklanması standardına göre bu standardın kapsamı aşağıdaki gibidir (TMS 20, 1. ve 2. paragraf);

Devlet teşviklerinin muhasebeleştirilmesi ve açıklanması ile diğer şekillerdeki devlet yardımlarının açıklanmasında bu Standart uygulanır. Bu Standart aşağıdaki konuları kapsamaz (Küçükkahraman,2013: 63):

- Fiyat değişiminin etkilerini yansıtan finansal tablolarda devlet teşviklerinin Muhasebeleştirilmesinde veya benzer nitelikteki ek bilgilerde ortaya çıkan özel sorunlar;
- İşletmelere vergilendirilebilir kâr ya da vergi zararının hesaplanmasında yararlanmak üzere sağlanan faydalar veya vergi yükümlülüğüne bağlı olarak belirlenen ya da vergi yükümlülüğü ile sınırlı olarak sağlanan devlet yardımları. Sözü edilen yardımlara örnek olarak; gelir/kurumlar vergisi istisnaları, yatırımı teşvik amaçlı vergi indirimleri, hızlandırılmış amortisman uygulaması ve indirilmiş vergi oranları gösterilebilir;
- Devlet'in bir işletmeye iştirak etmesi;
- “TMS 41 Tarımsal Faaliyetler” kapsamındaki devlet teşvikleri.

33. Standartta Geçen Temel Kavramlar

Bu standartta adı geçen terimlerin anlamları aşağıdaki gibidir;

Devlet: Devleti, devlet organlarını ve yerel ulusal ve uluslararası benzer kuruluşları ifade eder.

Devlet Yardımı: Belirli koşullar yerine getiren bir işletme veya işletmeler grubuna bir ekonomik fayda sağlamak üzere devlet tarafından yapılan faaliyetlerdir. Bu standart kapsamındaki devlet yardımları; gelişmekte olan bölgelerde altyapı sağlanması veya rakipler üzerine ticari kısıtlamalar getirilmesi gibi genel ticaret koşullarını etkilemek suretiyle sadece dolaylı olarak sağlanan faydaları içermez (Akay,2009: 72).

Devlet Teşvikleri: İşletmenin faaliyet konuları ile ilgili belirli koşulların geçmişte veya gelecekte yerine getirilmesi karşılığında işletmeye kaynak transferi şeklindeki devlet yardımlarıdır. Bu teşvikler, bir değer atfedilemeyen devlet

yardımlarını ve işletmenin normal ticari işlemlerinden ayırt edilemeyen devlet ile yaptığı işlemleri kapsamaz.

Varlıklara İlişkin Teşvikler: Teşvike hak kazanan işletme tarafından duran varlık satın almanın, inşa etmenin veya edinmenin ilk koşul olduğu devlet teşvikleridir. Bu tür devlet teşviklerine duran varlığın türüne, yerini, edinme veya elde tutma dönemlerini sınırlayan tali koşullar da eklenebilir.

Gelire İlişkin Teşvikler: Varlıklara ilişkin teşvikler dışında kalan devlet teşvikleridir.

Feragat Edilebilir Krediler: Önceden belirlenmiş koşullar altında borç verenin alacağından feragat etmeyi kabul ettiği kredilerdir.

Gerçeğe Uygun Değer: Piyasa katılımcıları arasında ölçüm tarihinde gerçekleşecek olağan bir işlemde bir varlığın satışında elde edilecek veya bir borcun devrinde ödenecek fiyattır.

Standartta ayrıca temel kavramların açıklanmasına ek olarak, bazı hususlar da açıklığa kavuşturulmak amacı ile aşağıdaki açıklamalar yapılmıştır.

Devlet yardımları, verilen yardımın niteliği ve tabi olduğu koşullara bağlı olarak birçok şekilde olabilir. Yardımın amacı, bir işletmeyi devlet yardımı sağlanmadan normal koşullar altında yapmayacağı bir takım işlere girebilmesini teşvik etmek olabilir.

Bir işletmenin devlet yardımı alması finansal tabloların hazırlanmasında iki nedenden ötürü önemli olabilir. İlk olarak, eğer bir kaynak transferi gerçekleştiyse, transferin muhasebeleştirilmesi için uygun bir yöntem bulunmalıdır. İkinci olarak, raporlama döneminde işletmenin söz konusu yardımlardan ne kadar fayda sağladığının belirtilmesi beklenir. Bu durum, işletmenin finansal tablolarının önceki dönemlerle ve diğer işletmelerle karşılaştırılmasını kolaylaştırır (Günay,2011: 122).

34. Devlet Teşviklerinin Finansal Tablolara Yansıtılması

Devlet teşviklerinin finansal tablolara yansıtılırken uyulması gereken hususlar standardın 10A, 11 ve 12. paragraflarında açıklanmıştır. Paragraflardaki açıklamalar aşağıda yer almaktadır.

“Devletten piyasa faiz oranından düşük bir oranla alınan kredinin faydası, devlet teşviki olarak kabul edilir. Söz konusu kredi “TMS-39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve ölçme” Standardı uyarınca muhasebeleştirilir ve ölçülür. Düşük faiz oranının yarattığı fayda, kredinin TMS-39 uyarınca belirlenen başlangıçtaki defter değeri ile elde edilen kazanımlar arasındaki fark olarak ölçülür. Söz konusu fayda, bu standarda göre muhasebeleştirilir. Krediden sağlanan fayda ile karşılanması planlanan maliyetlerin belirlenmesinde, yerine getirilen veya yerine getirilmesi gereken koşul ve yükümlülükler göz önünde bulundurulur (10A. Paragraf).

Devlet teşvikleri finansal tablolara yansıtıldıktan sonra, bunlara ilişkin koşullu borç ve koşullu varlıklar, karşılıklar, “TMS-37 Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar” standardı uyarınca muhasebeleştirilir (11. Paragraf).

Devlet teşvikleri, bu teşviklerle karşılanması amaçlanan giderlerle eşleştirilmek üzere giderlerin yapıldığı ilgili dönemler boyunca sistematik şekilde gelir olarak finansal tablolara yansıtılır. Devlet teşvikleri, doğrudan öz kaynaklar ile ilişkilendirilmez (12. Paragraf) (Çırpan,2010:38).

35. Devlet Teşviklerinin Finansal Tablolara Yansıtılma Zamanı

Devlet teşviklerinin finansal tablolara ne zaman yansıtılması gerektiği konusunda yapılmış olan düzenlemeler, standardın 7, 8, 9 ve 10. paragraflarında açıklanmıştır. Paragraflarda yer alan açıklamalar ve detayları aşağıda yer almaktadır.

“7. Paragraf: “Gerçeğe uygun değerleri ile izlenen parasal olmayan devlet teşvikleri de dâhil olmak üzere tüm devlet teşvikleri, aşağıdaki koşulların gerçekleşeceğine dair makul bir güvence oluşmadan finansal tablolara yansıtılmaz:

- Elde edilmesi için gerekli koşulların işletme tarafından yerine getirilmesi,
- Teşvikin işletme tarafından elde edilmesi.

8. Paragraf: Devlet teşviki, işletmenin teşvikin elde edilmesi için gerekli koşulları yerine getireceğine ve teşvikin elde edileceğine dair makul bir güvence olmadan finansal tablolara yansıtılmaz. Devlet teşvikinin fiilen elde edilmesi, teşvike ilişkin koşulların yerine getirildiği veya getirileceği anlamına gelmez.

9. Paragraf: Devlet teşvikinin elde etme şekli, teşvikin muhasebeleştirilme yöntemini etkilemez. Buna göre, devlet teşvikleri nakden veya devlete ait bir yükümlülüğün azaltılması şeklinde elde edilmiş olsa dahi aynı şekilde muhasebeleştirilir.

10. Paragraf: Devletten elde edilen feragat edilebilir kredi, feragat koşullarının işletme tarafından yerine getirileceğine dair makul bir güvencenin oluşması durumunda devlet teşviki olarak kabul edilir.

Teşviklerin finansal tablolara ne zaman yansıtılması gerektiği konusunda paragraflarda yapılmış olan açıklamalar, tahakkuk esas ve zamanlılık ilkesi açısından önem taşımaktadır.

Standartlar kavramsal çerçevesinin “5.1. Tahakkuk Esası” bölümünde “*Finansal tablolar tahakkuk esasına göre hazırlanmalıdır. İşlemler ve olaylar nakit hareketine neden olduğunda değil, oluştuğunda kayda alınmalı ve o dönemin finansal tablolarında yer almalıdır.*” denilmektedir.

Paragraflarda yer alan açıklamalar bu bilgi ışığında değerlendirildiğinde, teşvikin işletme tarafından tahsil edilmesi veya elde edilmesi tek başına tahakkuk esasının gerçekleştiği anlamına gelmemektedir. Teşvikin elde edilebilmesi için

gerekli koşulların da işletme tarafından yerine getirilmesi veya bu iki şartın gerçekleşeceğine dair makul bir güvencenin oluşması durumunda Tahakkuk Esası gerçekleşmiş olacaktır. Teşvikler ancak bu şartlar altında finansal tablolara yansıtılmalıdır (Çırpan,2010: 34).

36. Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi

Devlet teşviklerinin muhasebeleştirilmesine ilişkin iki genel yaklaşım bulunmaktadır. Birincisi; teşvikin kâr ya da zarar dışında muhasebeleştirildiği, yani edinilen teşvikin bilançoda izlendiği sermaye yaklaşımıdır. İkincisi ise; teşvikin bir veya daha fazla dönemde kâr ya da zararda muhasebeleştirildiği, yani edinilen teşvikin gelir tablosunda izlendiği gelir yaklaşımıdır (Küçükkahraman,2013: 66).

Devlet teşviklerinin muhasebeleştirilmesinde temel yaklaşım Gelir Yaklaşımı olup, Sermaye Yaklaşımı alternatif bir yaklaşımdır.

Devlet teşviklerinin elde edilme şekli, teşvikin muhasebeleştirme yöntemini etkilemez. Buna göre, devlet teşvikleri nakden veya devlete olan bir yükümlülüğün azaltılması şeklinde elde edilmiş olsa dahi aynı şekilde muhasebeleştirilir (Akay,2009: 75).

Bu yaklaşım tercihleri işletmelere bırakılmış, hangi durumlarda gelir ya da sermaye yaklaşımına göre kayıt yapılması gerektiğinden bahsedilmemiştir (Yıldız, Topal ve Küçükkahraman,2012:304).

360. Gelir Yaklaşımına Göre Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi

Gelir yaklaşımı, işletmelerin devletten almış olduğu teşvik ve yardımların, bilanço yerine gelir tablosunda muhasebeleştirilmesi gerektiğini savunan bir yaklaşımdır.(Çırpan,2010;41) Bu yaklaşımı savunanların gerekçeleri, standardın 15. Paragrafında şöyle açıklanmıştır (Tekşen,2010: 439);

- a) Devlet teşvikleri, hissedarlar dışındaki bir kaynaktan elde edilmeleri nedeniyle, doğrudan öz kaynak olarak kaydedilmemeli, fakat uygun dönemlerde kar ya da zarar olarak muhasebeleştirilmelidir.
- b) Devlet teşvikleri nadiren karşılıksızdır. İşletmeler koşullara uymakla ve önceden konan yükümlülüklerini yerine getirmekle teşvikleri kazanır. Bu nedenle bu teşvikler sözü edilen teşviklerle karşılanması amaçlanan maliyetlerin gider olarak muhasebeleştirildiği dönemler boyunca kar ya da zararda muhasebeleştirilmelidir.
- c) Gelir vergisi ve diğer vergilerin bir tür harcama olması göz önüne alındığında, mali politikaların bir uzantısı olan devlet teşvikleri de kar ya da zarar ile ilişkilendirilmelidir.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, gelir yaklaşımını benimsemiş olanlar, sadece şirket hissedarları tarafından konulmuş olan değerlerin öz kaynaklar grubu altında muhasebeleştirilmesi gerektiğini savunurlar. Oysaki devlet teşvikleri şirket hissedarları tarafından değil, yabancı bir kaynaktan elde edilmektedir. Dolayısıyla gelir yazımları en doğru uygulama olacaktır.

Teşviklerin gelir yaklaşımına göre muhasebeleştirilmesinde nasıl bir yol izlenmesi gerektiği standartta detaylı bir şekilde açıklamıştır. Standartta yer alan açıklamalar aşağıdaki şekildedir.

“Gelir yaklaşımında, devlet teşviklerinin, ilgili teşviklerle karşılanması amaçlanan maliyetlerin gider olarak muhasebeleştirildiği dönemler boyunca sistematik bir biçimde kar ya da zarara alınması esastır. Devlet teşviklerinin tahsil edildiği anda kar ya da zararda muhasebeleştirilmesi tahakkuk esasına (bakınız:”TMS-1 Finansal Tabloların Sunuluşu” standardı) uygun değildir ve yalnızca tahsil edildiği dönemden farklı dönemlerde finansal tablolara yansıtılmasına ilişkin bir esasın bulunmaması durumunda bu uygulama kabul edilebilir (16. Paragraf) (Çırpan,2010: 42).

Gelir yaklaşımıyla ilgili özellik arz eden bazı durumlar mevcuttur. Bu durumlar ve bu durumlarda benimsenecek olan hareket tarzları aşağıdaki gibidir (Akay,2009:76-77).

- 1) Çoğunlukla bir işletmenin bir devlet teşviki ile ilgili maliyet ve harcamaları finansal tablolarına yansıttığı dönemler kolayca belirlenebilir. Böylece belirli harcamalardaki devlet teşvikleri, ilgili harcamaların finansal tablolara yansıtıldığı dönemde kar ya da zararda muhasebeleştirilir. Benzer şekilde amortismanına tabi varlıklara ilişkin teşvikler, genellikle bunların amortismanları oranında ilgili dönemler boyunca kar ya da zararda muhasebeleştirilir (17. Paragraf).
- 2) Amortismanına tabi olmayan varlıklara ilişkin teşvikler belirli yükümlülüklerin yerine getirilmesini gerektirebilir ve ilgili yükümlülüklerin yerine getirilmesinde katlanılan maliyetlerin gerçekleştiği dönemler boyunca kar ya da zararda muhasebeleştirilir. Örneğin, üzerine bina inşa edilmesi koşuluyla alınan bir arsa teşvikinin, binanın □ömrü□ boyunca kar ya da zararda muhasebeleştirilmesi uygun olacaktır.
- 3) Teşvikler bazı durumlarda birçok koşulun yerine getirilmesini gerektiren bir finansal veya mali yardım paketinin parçası olarak alınabilir. Böyle durumlarda, teşvikin kazanılacağı dönemleri belirleyen maliyet ve giderleri ortaya çıkaran koşulların belirlenmesinde özen gösterilmelidir. Bu gibi durumlarda teşvikin bir bölümünü belli bir esasa göre, diğer bölümünü de başka bir esasa göre ilgili dönemlere dağıtmak uygun olabilir.
- 4) Önceden gerçekleşmiş gider veya zararları karşılamak ya da işletmeye gelecekte herhangi bir maliyet gerektirmeksizin acil finansman desteği sağlamak amacıyla verilen devlet teşvikleri, tahsil edilebilir hale geldiği dönemde gelir olarak finansal tablolara yansıtılır.
- 5) Bazı durumlarda, devlet teşvikleri işletmenin belirli harcamaları üstlenmesini teşvik etmek yerine, acil finansman desteği sağlamak amacıyla verilebilir. Bu

tür teşvikler bir tek işletmeyle sınırlandırılabilir ve aynı durumdaki tüm işletmelere tanınmayabilir. Bu durumlar işletmenin teşvike hak kazandığı dönemde teşvikin, etkisinin açıkça anlaşılabilmesi için gereken açıklamalar ile birlikte, gelir olarak finansal tablolara yansıtılmasına olanak sağlayabilir.

- 6) Bir devlet teşvikine, geçmiş bir hesap döneminde gerçekleşmiş gider ve zararların karşılanmasına yönelik olarak hak kazanılmış olabilir. Bu tür teşvikler finansal tablolara olan etkisinin açıkça anlaşılabilmesi için gerekli açıklamalar ile birlikte, tahsil edilebilir hale geldiği dönemin geliri olarak muhasebeleştirilir.

Yapılan açıklamalarda hep aynı şeye vurgu yapılmaktadır. O da alınan teşviklerin tahsil edildiği dönemde gelir yazılmak yerine, teşviklerle karşılanması amaçlanan maliyetlerin gider olarak muhasebeleştirildiği dönemler boyunca, sistematik şekilde, maliyetlere isabet eden kısım kadarının gelir yazılmasıdır.

Bu önemli bir husustur. Çünkü teşvikin tahsil edildiği anda gelir yazılarak dönemin kar zarar tablosuna dahil edilmesi vergisel bir etki yaratacaktır. Bu işletmeden fon çıkışı anlamına gelmektedir ve teşvikin işletmelere sağlayacağı faydanın azalmasına neden olacaktır. Bu, teşvikin ruhuna aykırı bir durumdur.

Gelir yaklaşımı böyle bir olasılığı ortadan kaldırmaktadır. Bu yaklaşımda, teşvik tahsil edildiği anda ertelenmiş gelir olarak bilançonun pasifinde yer almakta, teşvik nedeniyle maliyet unsurları oluştuğu oluşan maliyet kadar kısım bilançodan gelir tablosuna aktarılmaktadır. Bir bakıma gelir ve gider netleşmekte, işletmeler açısından her hangi bir vergisel yükümlülük ortaya çıkmamaktadır (Çırpan,2010:43).

361. Sermaye Yaklaşımına Göre Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi

Sermaye yaklaşımına göre edinilen teşvikler bilançoda izlenmelidir. Devlet teşviklerinin muhasebeleştirilmesi standardına göre bu yaklaşımın gerekçeleri şöyledir;

- a) Bir finansman aracı olan devlet teşvikleri, finanse ettikleri harcama kalemini netleştirmek amacıyla kâr veya zararda muhasebeleştirilmek yerine, finansal durum tablosu (bilanço) ile ilişkilendirilmelidir. Geri ödeme beklenmediğinden, bu tür teşvikler kâr ya da zarar dışında muhasebeleştirilmelidir (TMS 20, 14. Paragraf).
- b) Kazanılmış bir gelir olmamaları, aksine herhangi bir maliyeti olmaksızın devlet tarafından sağlanan bir teşviki temsil etmeleri nedeniyle, devlet teşviklerine kar veya zararda yer verilmemelidir (TMS 20, 14. Paragraf).

Yararlanılan teşvik unsurlarını bilançoda izlemek bu unsurları aktifleştirmek anlamına gelmektedir. Vergi Usul Kanununda aktifleştirme kavramı konusunda herhangi bir açıklama yer almamaktadır. Aktifleştirme kavramı şu şekilde tanımlanabilir;

Edinme aşamasında bulunulan herhangi bir varlığın öz niteliğine kavuştuğu andan itibaren izlenmesi için nihai olarak uygun görülen hesaba aktarılması yada daha geniş bir tanımlama ile işletmece tasarruf edilebilir hale gelmiş (kullanıma hazır hale getirme, kullanma, satma, transfer etme) bir mevcut yada alacağın ilgili bir hesapta izlenmeye başlanmasıdır (Küçükkahraman,2013:66).

Sermaye yaklaşımı, teşvik gelirlerinin dönem hasılatı veya geliri arasında yer almayarak vergilendirilme dışı bırakılmasına ayrıca kar dağıtımından da ayrı tutulmasına neden olmaktadır. Alınan teşvik işletmeler için bir nevi kar yedeği olmakta ve işletmelerin sermaye yapılarının güçlenmesine neden olmaktadır (Çırpan,2010: 41).

37. Devlet Teşviklerinin Sunumu

Devlet teşviklerinin sunumu; varlıklara ilişkin devlet teşviklerinin sunumu ve gelire ilişkin devlet teşviklerinin sunumu olarak iki grupta incelenebilir (Akay,2009: 77).

370. Varlıklara İlişkin Devlet Teşviklerinin Sunumu

Standartta varlıklara ilişkin teşviklerin sunulmasına ilişkin aşağıdaki açıklamalar yer almaktadır.

Gerçeğe uygun değeri ile izlenen parasal olmayan devlet teşvikleri de dâhil olmak üzere, varlıklara ilişkin teşvikler bilançoda ertelenmiş gelir olarak veya varlığın defter değerinden indirilerek gösterilir.

Varlıklara ilişkin devlet teşviklerinin (veya teşviklerin varlıklarla ilgili uygun bölümlerinin) finansal tablolarda sunumunda iki alternatif yöntem kabul edilir.

Yöntemlerden birisinde teşvik, varlığın faydalı ömrü boyunca sistematik ve oransal bir biçimde gelir tablosuna yansıtılmak üzere ertelenmiş gelir olarak gösterilir.(Günay,2011;146) Diğer yöntemde ise teşvik, varlığın defter değerinin hesaplanması sırasında indirilir. Amortisman tabi varlığın faydalı ömrü boyunca amortisman giderinin azaltılması yoluyla teşvik, kar ya da zararda muhasebeleştirilmiş olur (Akay,2009: 48).

371. Gelire İlişkin Devlet Teşviklerinin Sunumu

Gelire ilişkin teşvikler bazı durumlarda gelir tablosunda ayrı bir kalem olarak veya “Diğer Gelirler” genel başlığı altında, alternatif olarak da ilgili giderlerden düşülerek gösterilir.

İlk yöntemi destekleyenler gelir ve gider kalemlerinin netleştirilmesinin uygun olmadığını ve teşvikin giderden ayrıştırılmasının teşviklerle ilişkisi olmayan

diğer giderlerle karşılaştırma yapılmasını kolaylaştırdığını savunmaktadır. İkinci yöntemde ise, teşvikin olmaması durumunda işletme tarafından ilgili giderlerin yapılmayabileceği, dolayısıyla da giderler ile teşvikten doğan gelirin netleştirilmemesinin uygun bir sunum olmayacağı ileri sürülmektedir (Günay,2009:151).

38. Devlet Teşviklerinin Geri Ödenmesi

Yararlanılan devlet teşvikleri bazen istenen koşullara uyulmadığından dolayı geri ödenebilir. Geri ödenmesi gereken devlet teşvikleri bir muhasebe tahmininin düzeltilmesi olarak muhasebeleştirilmelidir. Varlıklara ilişkin teşviklerin geri ödenmesi durumunda ilgili varlığın defter değeri geri ödenecek tutar kadar artırılır veya ertelenmiş gelir hesabı geri ödenecek tutar kadar azaltılır. Varlığın defter değerinin artırılması durumunda birikmiş aşınma payı tutarı devlet teşviklerinin olmadığı yeni durum itibarıyla geçmişe dönük olarak yeniden hesaplanır ve bulunan fark gider olarak doğrudan gelir tablosu ile ilişkilendirilir.

Varlıklara ilişkin devlet teşviklerinin geri ödenmesini gerektiren durumlarda ilgili varlıkların yeni defter değerlerindeki olası değer düşüklükleri de dikkate alınmalıdır (Ulusan,2008: 430-435).

Gelire ilişkin bir teşvikin geri ödenmesi durumunda, ödenen tutar öncelikle bu tutarın muhasebeleştirildiği itfa edilmemiş ertelenmiş gelir kaleminden düşülür. Geri ödenen tutarın ertelenmiş gelir bakiyesini aşması veya ertelenmiş gelir kaleminin olmaması durumunda, söz konusu tutar doğrudan kar ya da zararda muhasebeleştirilir.

39. Standarda Göre Finansal Tablolarda Açıklanması Gereken Hususlar

Standartta yukarıdaki açıklamalar dışında, aşağıdaki hususların da finansal tablolarda açıklanması gerekliliği vurgulanmaktadır.

- a) Finansal tablolardaki sunum yöntemleri de dâhil olmak üzere, devlet teşviklerinin muhasebeleştirilmesi için benimsenen muhasebe politikaları,
- b) Finansal tablolara yansıtılan devlet teşviklerinin türü, tutarı ve süresi ile işletmeni doğrudan faydalandığı diğer devlet yardımları,
- c) Finansal tablolara yansıtılmış devlet yardımlarına ilişkin yerine getirilmemiş koşullar ve diğer koşullar (Çırpan,2010:79).

4. GENEL VE ÖZEL NİTELİKLİ TURİZM TEŞVİKLERİNİN TMS 20 KARŞISINDAKİ DURUMU VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Turizm sektöründe uygulanan teşvikler; genel nitelikli ve özel nitelikli turizm teşvikleri olarak ayrılmaktadır. Standardın turizm sektörüne yönelik olarak uygulanması, bu iki ana başlığa bağlı olarak ve bu iki ana başlık altında yer alan teşvik türleri esas alınarak, bu teşviklerin standart karşısındaki durumları ve muhasebeleştirilmesi açısından bu bölümde ele alınacaktır.

Ancak, Standardın turizm sektörüne yönelik olarak uygulanmasına geçmeden önce bir hususun ortaya konulmasında fayda bulunmaktadır. Çünkü bu husus, standardın uygulama alanını etkilemektedir. Bu husus şöyledir:

Standart ile turizm Teşvik Kanunu'nun “ Teşvik (Devlet Teşviki)” kavramına bakışı birbirinden farklıdır. Standartta, devlet teşviki ile kastedilen şey, işletme veya işletme gruplarına parasal (nakden veya borç tutarı azaltarak) ve parasal olmayan varlıkların transfer edilmesidir. Standartta göre bunun dışındaki destekler, devlet yardımı niteliğindedir. Turizm Teşvik Kanununda ise, devlet teşviki ile kastedilen şey, işletme ve işletme gruplarına parasal (nakden veya borç tutarı azaltarak) parasal olmayan varlıkların transfer edilmesi dahil diğer tüm destekleri de kapsamaktadır. Hatta Turizm Teşvik Kanunu'nda yer alan teşviklerin pek çoğunun finansal yönü bile bulunmamasına rağmen, Kanunda teşvik olarak yer almaktadır. Yani standarda göre devlet teşvikinden söz edebilmek için kaynak transferinin gerçekleşmesi esastır. Turizm Teşvik Kanunu'nu esas aldığımızda devlet teşvikinden söz edebilmek için illaki kaynak transferinin olması şart değildir. Kaynak transferi yaratmayan desteklerde teşvik olarak isimlendirilmektedir (Akay,2009:81).

40. Genel Nitelikli Turizm Teşviklerinin TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi

Genel nitelikli turizm teşvikleri, 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu'nda yer almayan, ancak diğer mevzuatta yer alan turizm teşvikleridir.

400. Gelir Vergisi Stopajı Teşviki ve TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi

Gelir vergisi stopajı teşvikinde terkin edilen vergi, TMS 20 çerçevesinde incelendiğinde; kaynak transferi niteliğinde olan ve devlete olan yükümlülüğün azaltılması şeklinde elde edilen bir teşvik niteliğindedir ve bu tür teşvikin standarda göre gelir yaklaşımı veya sermaye yaklaşımı çerçevesinde muhasebeleştirilerek, finansal tablolara alınması gerekmektedir.

Bu teşvik, gelir yaklaşımı çerçevesinde muhasebeleştirildiğinde, bir veya daha fazla dönemde kar yada zararda muhasebeleştirilmediği, bu amaca yönelik olarak da Tekdüzen Hesap Planında boş olarak gözüken 648 kodlu hesap 648 DEVLET TEŞVİKLERİNDEN GELİR VE KARLAR olarak oluşturularak kullanılabilir ve ilgili kayıt aşağıdaki gibi yapılmalıdır.

----- / -----		
360 ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR		XX
-Ödenecek Gelir Vergisi Kesintileri		
648 DEVLET TEŞVİKLERİNDEN		
GELİR VE KARLAR		XX
-Gelir Vergisi Stopajı Teşviki		

Ödenecek gelir vergisi stopajının ödenmeyerek teşvik olarak kayda alınması

----- / -----

Bu teşvik, sermaye yaklaşımı çerçevesinde muhasebeleştirildiğinde, kar ya da zarar dışında muhasebeleştirilmelidir ve bu amaca yönelik olarak da Tekdüzen Hesap Planında yer alan 549 ÖZEL FONLAR hesabı kullanılabilir ve ilgili kayıt aşağıdaki gibi yapılmalıdır.

----- / -----	
360 ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR	XX
-Ödenecek Gelir Vergisi Kesintileri	
549 ÖZEL FONLAR	XX
-Gelir Vergisi Stopajı Teşviki	

Ödenecek gelir vergisi stopajının ödenmeyerek teşvik olarak kayda alınması

----- / -----

401. Sigorta Primi İşveren Paylarında Teşvik ve TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi

Hazine tarafından karşılanacak sigorta primlerinin işveren hissesi tutarı, TMS 20 çerçevesinde incelendiğinde; *kaynak transferi niteliğinde olan ve nakden elde edilen* bir teşvik niteliğindedir ve bu tür teşvikin standarda göre gelir yaklaşımı veya sermaye yaklaşımı çerçevesinde muhasebeleştirilerek, finansal tablolara alınması gerekmektedir.

Bu teşvik, gelir yaklaşımı çerçevesinde muhasebeleştirildiğinde, bir veya daha fazla dönemde kar yada zararda muhasebeleştirilmelidir, bu amaca yönelik olarak da Tekdüzen Hesap Planında boş olarak gözüken 648 kodlu hesap 648 DEVLET TEŞVİKLERİNDEN GELİR VE KARLAR olarak oluşturularak kullanılabilir ve ilgili kayıt aşağıdaki gibi yapılmalıdır.

----- / -----
361 ÖDENECEK SOSYAL GÜVENLİK KESİNTİLERİ XX
-Ödenecek Sigorta Primi İşveren Payı

648 DEVLET TEŞVİKLERİNDEN
GELİR VE KARLAR XX
-Sigorta Primi İşveren Payı Teşviki

Sigorta primi işveren paylarının Hazine tarafından karşılanması

----- / -----

Bu teşvik, sermaye yaklaşımı çerçevesinde muhasebeleştirildiğinde, kar ya da zarar dışında muhasebeleştirilmelidir ve bu amaca yönelik olarak da Tekdüzen Hesap Planında yer alan 549 ÖZEL FONLAR hesabı kullanılabilir ve ilgili kayıt aşağıdaki gibi yapılmalıdır.

----- / -----
361 ÖDENECEK SOSYAL GÜVENLİK KESİNTİLERİ XX
-Ödenecek Sigorta Primi İşveren Payı

549 ÖZEL FONLAR XX
-Sigorta Primi İşveren Payı Teşviki

Sigorta primi işveren paylarının Hazine tarafından karşılanması

----- / -----

402. Enerji Desteği ve TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi

Hazine tarafından karşılanacak elektrik enerjisi giderlerinin karşılanması yani enerji desteği, TMS 20 çerçevesinde incelendiğinde; kaynak transferi niteliğinde olan ve nakden elde edilen bir teşvike niteliğindedir ve bu tür teşvikin standarda göre gelir yaklaşımı veya sermaye yaklaşımı çerçevesinde muhasebeleştirilerek, finansal tablolara alınması gerekmektedir.

Bu teşvik, gelir yaklaşımı çerçevesinde muhasebeleştirildiğinde, bir veya daha fazla dönemde kar yada zararda muhasebeleştirilmelidir, bu amaca yönelik olarak da Tekdüzen Hesap Planında boş olarak gözüken 648 kodlu hesap 648 DEVLET TEŞVİKLERİNDEN GELİR VE KARLAR olarak oluşturularak kullanılabilir ve ilgili kayıt aşağıdaki gibi yapılmalıdır.

----- / -----

100 KASA

XX

648 DEVLET TEŞVİKLERİNDEN
GELİR VE KARLAR
-Enerji Desteği

XX

Elektrik enerjisi giderinin Hazine tarafından karşılanması

----- / -----

Bu teşvik, sermaye yaklaşımı çerçevesinde muhasebeleştirildiğinde, kar ya da zarar dışında muhasebeleştirilmelidir ve bu amaca yönelik olarak da Tekdüzen Hesap Planında yer alan 549 ÖZEL FONLAR hesabı kullanılabilir ve ilgili kayıt aşağıdaki gibi yapılmalıdır.

----- / -----

100 KASA

XX

549 ÖZEL FONLAR
-Enerji Desteği

XX

Elektrik enerjisi giderinin Hazine tarafından karşılanması

----- / -----

403. Gümrük Vergisi Muafiyeti ve TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi

TMS 20'nin 2. Paragrafının (b) bendine göre, işletmelere vergilendirilebilir kar ya da vergi zararının hesaplanmasında yararlanmak üzere sağlanan faydalar veya vergi yükümlülüğüne bağlı olarak belirlenen ya da vergi yükümlülüğü ile sınırlı olarak sağlanan devlet yardımları standardın kapsamı içerisinde değildir. O nedenle sağlanan bu teşvikin bu standarda göre zaten muhasebeleştirilmesi söz konusu değildir.

404. Katma Değer Vergisi İstisnası ve TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi

TMS 20'nin 2. Paragrafının (b) bendine göre, işletmelere vergilendirilebilir kar ya da vergi zararının hesaplanmasında yararlanmak üzere sağlanan faydalar veya vergi yükümlülüğüne bağlı olarak belirlenen ya da vergi yükümlülüğü ile sınırlı olarak sağlanan devlet yardımları standardın kapsamı içerisinde değildir. O nedenle sağlanan bu teşvikin bu standarda göre zaten muhasebeleştirilmesi söz konusu değildir.

405. Faiz Desteği ve TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi

Bütçe kaynaklarından karşılanacak faiz, TMS 20 çerçevesinde incelendiğinde; kaynak transferi niteliğinde olan ve nakden elde edilen bir teşvike niteliğindedir ve bu tür teşvikin standarda göre gelir yaklaşımı veya sermaye yaklaşımı çerçevesinde muhasebeleştirilerek, finansal tablolara alınması gerekmektedir.

Bu teşvik, gelir yaklaşımı çerçevesinde muhasebeleştirildiğinde, bir veya daha fazla dönemde kar yada zararda muhasebeleştirilmelidir, bu amaca yönelik olarak da Tekdüzen Hesap Planında boş olarak gözüken 648 kodlu hesap 648 DEVLET TEŞVİKLERİNDEN GELİR VE KARLAR olarak oluşturularak kullanılabilir ve ilgili kayıt aşağıdaki gibi yapılmalıdır.

----- / -----

100 KASA

XX

648 DEVLET TEŞVİKLERİNDEN XX
GELİR VE KARLAR
-Faizi Desteği

Ödenen faizin bir kısmının bütçe kaynaklarından karşılanması

----- / -----

Bu teşvik, sermaye yaklaşımı çerçevesinde muhasebeleştirildiğinde, kar ya da zarar dışında muhasebeleştirilmelidir ve bu amaca yönelik olarak da Tekdüzen Hesap Planında yer alan 549 ÖZEL FONLAR hesabı kullanılabilir ve ilgili kayıt aşağıdaki gibi yapılmalıdır.

----- / -----

100 KASA

XX

549 ÖZEL FONLAR XX
-Faiz Desteği

Ödenen faizin bir kısmının bütçe kaynaklarından karşılanması

----- / -----

406. İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kararı Kapsamında Uygulanmakta Olan Teşviklerin(Desteklerin) TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi

İhracata yönelik devlet yardımları kararı kapsamında uygulanmakta olan desteklerin genel özelliği daha önceden yapılan çeşitli gider ve harcamaların belirli bir kısmının Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonundan nakit suretiyle karşılanmasıdır.

Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonundan Yapılacak bu teşvikler, TMS 20 çerçevesinde incelendiğinde; kaynak transferi niteliğinde olan ve nakden elde edilen bir teşvik niteliğindedir ve bu tür teşvikin standarda göre gelir yaklaşımı veya sermaye yaklaşımı çerçevesinde muhasebeleştirilerek, finansal tablolara alınması gerekmektedir.

Bu teşvik, gelir yaklaşımı çerçevesinde muhasebeleştirildiğinde, bir veya daha fazla dönemde kar yada zararda muhasebeleştirilmelidir, bu amaca yönelik olarak da Tekdüzen Hesap Planında boş olarak gözüken 648 kodlu hesap 648 DEVLET TEŞVİKLERİNDEN GELİR VE KARLAR olarak oluşturularak kullanılabilir ve ilgili kayıt aşağıdaki gibi yapılmalıdır.

----- / -----		
100 KASA		XX
	648 DEVLET TEŞVİKLERİNDEN	XX
	GELİR VE KARLAR	
	-Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu Teşvikleri	

Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonundan sağlanan teşvikler

----- / -----

Bu teşvik, sermaye yaklaşımı çerçevesinde muhasebeleştirildiğinde, kar ya da zarar dışında muhasebeleştirilmelidir ve bu amaca yönelik olarak da Tekdüzen Hesap Planında yer alan 549 ÖZEL FONLAR hesabı kullanılabilir ve ilgili kayıt aşağıdaki gibi yapılmalıdır.

----- / -----
100 KASA

XX

549 ÖZEL FONLAR

XX

-Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu Teşvikleri

Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonundan sağlanan teşvikler
----- / -----

407. İhracat, İhracat Sayılan Satış ve Teslimler İle Döviz Kazandırıcı Hizmet ve Faaliyetlerde Vergi, Resim ve Harç İstisnası Hakkındaki Karara Göre Uygulanan Turizm Teşviklerinin TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi

TMS 20'nin 2. Paragrafının (b) bendine göre, işletmelere vergilendirilebilir kar ya da vergi zararının hesaplanmasında yararlanmak üzere sağlanan faydalar veya vergi yükümlülüğüne bağlı olarak belirlenen ya da vergi yükümlülüğü ile sınırlı olarak sağlanan devlet yardımları standardın kapsamı içerisinde değildir. O nedenle sağlanan bu teşvikin bu standarda göre zaten muhasebeleştirilmesi söz konusu değildir.

41. Özel Nitelikli Turizm Teşviklerinin TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi

Özel nitelikli turizm teşvikleri, 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu'nda düzenlenen ve yer alan turizm teşvikleridir.

410. Turizm Kredilerinin TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi

Kalkınma Bankasının kaynaklarından ve piyasa faiz oranından daha düşük bir oranda kullanılan krediler TMS 20 kapsamı içerisinde yer almaktadır. Standarda göre, Devletten piyasa faiz oranından daha düşük bir oranla alınan kredinin faydası,

devlet teşviki olarak kabul edilir ve söz konusu faydanın bu standarda göre; gelir yaklaşımı veya sermaye yaklaşımı çerçevesinde muhasebeleştirilerek, finansal tablolara alınması gerekmektedir.

Bu teşvik, gelir yaklaşımı çerçevesinde muhasebeleştirildiğinde, bir veya daha fazla dönemde kar ya da zararda muhasebeleştirilmelidir, bu amaca yönelik olarak da Tekdüzen Hesap Planında boş olarak gözüken 648 kodlu hesap 648 DEVLET TEŞVİKLERİNDEN GELİR VE KARLAR olarak oluşturularak kullanılabilir ve ilgili kayıt aşağıdaki gibi yapılmalıdır.

----- / -----

780 FİNANSMAN GİDERLERİ

XX

648 DEVLET TEŞVİKLERİNDEN
GELİR VE KARLAR

XX

Piyasa faiz oranından daha düşük bir oranla alınan kredinin faydası

----- / -----

Bu teşvik, sermaye yaklaşımı çerçevesinde muhasebeleştirildiğinde, kar ya da zarar dışında muhasebeleştirilmelidir ve bu amaca yönelik olarak da Tekdüzen Hesap Planında yer alan 549 ÖZEL FONLAR hesabı kullanılabilir ve ilgili kayıt aşağıdaki gibi yapılmalıdır.

----- / -----

780 FİNANSMAN GİDERLERİ

XX

549 ÖZEL FONLAR

XX

Piyasa faiz oranından daha düşük bir oranla alınan kredinin faydası

----- / -----

411. Orman Fonuna Katkının Taksitlendirilmesinin TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi

Turizm Teşvik Kanununda yer alan bu teşvik, TMS 20’ de belirtildiği biçimiyle bir teşvik değildir. Yani işletmeye bir kaynak transferi içermemektedir ve dolayısıyla da bu teşvikin TMS 20 çerçevesinde Gelir Yaklaşımı veya Sermaye Yaklaşımı çerçevesinde ele alınarak muhasebeleştirilmesi söz konusu değildir.

412. Elektrik, Havagazı ve Su Ücretlerinin TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi

Turizm Teşvik Kanununda yer alan bu teşvik, TMS 20’ de belirtildiği biçimiyle bir teşvik değildir. Yani işletmeye bir kaynak transferi içermemektedir ve dolayısıyla da bu teşvikin TMS 20 çerçevesinde Gelir Yaklaşımı veya Sermaye Yaklaşımı çerçevesinde ele alınarak muhasebeleştirilmesi söz konusu değildir.

413. Haberleşme Kolaylıklarının TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi

Turizm Teşvik Kanununda yer alan bu teşvik, TMS 20’ de belirtildiği biçimiyle bir teşvik değildir. Yani işletmeye bir kaynak transferi içermemektedir ve dolayısıyla da bu teşvikin TMS 20 çerçevesinde Gelir Yaklaşımı veya Sermaye Yaklaşımı çerçevesinde ele alınarak muhasebeleştirilmesi söz konusu değildir.

414. Personel Çalıştırılmasının TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi

Turizm Teşvik Kanununda yer alan bu teşvik, TMS 20’ de belirtildiği biçimiyle bir teşvik değildir. Yani işletmeye bir kaynak transferi içermemektedir ve dolayısıyla da bu teşvikin TMS 20 çerçevesinde Gelir Yaklaşımı veya Sermaye Yaklaşımı çerçevesinde ele alınarak muhasebeleştirilmesi söz konusu değildir.

415. Alkollü İçki Satışının TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi

Turizm Teşvik Kanununda yer alan bu teşvik, TMS 20' de belirtildiği biçimiyle bir teşvik değildir. Yani işletmeye bir kaynak transferi içermemektedir ve dolayısıyla da bu teşvikin TMS 20 çerçevesinde Gelir Yaklaşımı veya Sermaye Yaklaşımı çerçevesinde ele alınarak muhasebeleştirilmesi söz konusu değildir.

416. Resmi Tatil, Hafta Sonu ve Öğle Tatillerinin TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi

Turizm Teşvik Kanununda yer alan bu teşvik, TMS 20' de belirtildiği biçimiyle bir teşvik değildir. Yani işletmeye bir kaynak transferi içermemektedir ve dolayısıyla da bu teşvikin TMS 20 çerçevesinde Gelir Yaklaşımı veya Sermaye Yaklaşımı çerçevesinde ele alınarak muhasebeleştirilmesi söz konusu değildir.

417. Kamu Taşınmazlarının Turizm Yatırımları İçin Yatırımcılara Tahsisinin TMS 20 Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi

Turizm teşvik kanununda yer alan bu tahsisatlar, kullanım amaçlı olan tahsisatlardır yani kamu taşınmazlarının mülkiyeti devredilmemekte, bir ücret karşılığında kullanım hakkı verilmektedir ve yapılan tahsisatlar da parasal olmayan varlık transferi söz konusu değildir. Bu nedenle, Turizm Teşvik Kanununda yer alan bu teşvik, TMS 20' de belirtildiği biçimiyle bir teşvik değildir. Yani işletmeye bir kaynak transferi içermemektedir ve dolayısıyla da bu teşvikin TMS 20 çerçevesinde Gelir Yaklaşımı veya Sermaye Yaklaşımı çerçevesinde ele alınarak muhasebeleştirilmesi söz konusu değildir. Ancak devlet tarafından sağlanan bu fayda önemli boyutta bir fayda olması nedeniyle, finansal tabloların yanıltıcı olmaması bakımından bu teşvikin türü, kapsamı ve süresi finansal dipnotlarında açıklanabilir.(Akay,2009;91)

5.MARDİN İLİNE YÖNELİK ARAŞTIRMA

MÖ 4500 yılına dayanan tarihi boyunca, Yukarı Mezopotamya Havzası'nın en eski yerleşimlerinden biri olan Mardin, ev sahipliği yaptığı pek çok medeniyetin bıraktığı eşsiz kültürel ve tarihi değerler ile yaşayan bir müze kent konumundadır. 1979 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından “Koruma Alanı” ilan edilen Mardin ilinin bu eşsiz mirası, oldukça önemli ve dünya çapında kabul gören bir turizm potansiyelidir. 2000 yılında da UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) Dünya Kültür Mirası Listesine adaylık çalışmalarıyla birlikte Mardin’de sürdürülebilir turizm konusundaki farkındalık gelişmeye başlamıştır. İle yapılan turistik ziyaretler, son on yılda önemli bir artış göstermektedir.

Mardin’deki turizm, bu olumlu tecrübelerine rağmen, planlı gelişen ve çeşitlenerek büyüyen bir yapıya sahip değildir. Mardin, batı orijinli GAP turlarının bir durağı, güneydoğu güzergâhında bir geçiş noktasıdır. Kente gelen turistlerin geceleme sayısı azdır. İl genelindeki somut turistik değerlere ek olarak gelenek, adetler, günlük yaşam gibi soyut varlıklar turizm deneyiminin bir parçası olamamaktadır. Turizm pazarında sunulmak üzere yörede üretilen ürünlerin kimlik ve kalite değeri ile rekabet gücü azdır. Kentin tanıtımına ilişkin pazarlama ve tanıtım faaliyetleri de çok azdır; olanlar ise dağınık şekilde gerçekleştirilmektedir; bu faaliyetler genellikle yetersiz kaynak sıkıntısı ile karşı karşıyadır ve etkili olabilecek kadar geniş alana yayılamamaktadır. Turizm sektörü insan kaynakları, yönetim yapısı, kentsel altyapı ve hizmetler alanında iyileştirmelere ihtiyaç duymaktadır. İlde turizm planlaması, yönetimi ve işletimi bütüncül olarak yürütülememektedir. Tüm bu eksiklikler, Mardin ilinin turizmde markalaşmasına engel olmaktadır (Mardin Turizm Stratejik Planı: 2014- 2023 Taslak Nihai Raporu, Cilt 1:6).

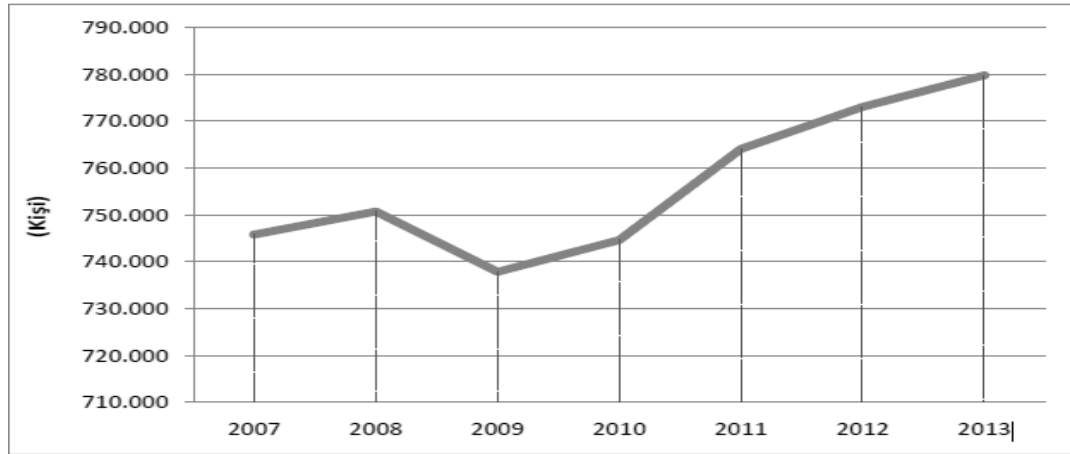
50. Mardin İline Ait Genel Bilgiler

Bu kısımda Mardin iline ait demografik bilgiler, gelişmişlik düzeyi, işgücü ve istihdam durumu, turizm sektöründe istihdam durumu, turizm sezonu, teşvik, destek ve yatırım durumu hakkında bilgiler verilecektir.

500. Nüfus ve Demografi

TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine göre, Mardin'in 2013 yılı itibariyle nüfusu 779.738 kişi olarak görülmektedir. Yıllar itibariyle bakıldığında, nüfusta bir artış eğilimi olmakla birlikte, 2009 yılında önceki yıla göre toplam nüfusta yaklaşık % 1,7'lik bir azalış yaşanmıştır (Tablo:9)

Tablo 9. Mardin'in Yıllara Göre Nüfus Değişimi



Mardin'in yıllar itibariyle nüfus artış hızına bakıldığında ise, genel anlamda değişkenlik gösteren bir tablo ortaya çıkmaktadır (Tablo.9). Mardin'in ilçelerinin nüfuslarına ve nüfus yoğunluklarına bakıldığında ise, Mardin'in 2013 ADNKS verilerine göre nüfus yoğunluğu en yüksek 4 (dört) ilçesinin sırasıyla Artuklu, Kızıltepe, Nusaybin ve Midyat olduğu görülmektedir (Tablo10).

Tablo 10. İlçelere Göre Nüfus ve Nüfus Yoğunlukları

İlçe Adı	Nüfusu	Yüzölçümü (km ²)	Nüfus Yoğunluğu (km ²)
Artuklu	148.066	799	185
Dargeçit	28.891	494	59
Derik	61.266	1.367	45
Kızıltepe	225.888	1.401	161
Mazıdağı	33.083	869	38
Midyat	105.456	1.083	97
Nusaybin	115.340	1.177	98
Ömerli	15.045	407	37
Savur	29.826	1.049	28
Yeşilli	16.877	245	69
TOPLAM	779.738	8.891	88

501. Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik

Kalkınma Bakanlığı tarafından 2011 yılında yapılan en güncel “İllerin ve Bölgelerin Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması” (SEGE) araştırmasına göre Mardin 6.Kademede yer alan iller arasında olup, ekonomik ve sosyal göstergelerin (demografik, istihdam, eğitim, sağlık, rekabetçi ve yenilikçi kapasite, mali, erişilebilirlik, yaşam kalitesi göstergeleri) önemli bir kısmı bakımından diğer kademelerde yer alan illere göre daha düşük değerler sergilemektedir. Mardin’in bütün iller arasındaki sıralamasına bakıldığında ise, 2003 yılındaki araştırmada 72.sıra iken, 2011 yılında güncellenen sıralamada 74.sıraya düşmesi dikkat çekicidir.

Tablo 11. Mardin'in Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması

Araştırmanın Yapıldığı Yıl	Mardin'in Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sırası	Toplam İl Sayısı
1996	66.sıra	76
2003	72.sıra	81
2011	74.sıra	81

502. İşgücü ve İstihdam

Mardin'deki istihdam oranının yıllara göre değişimi, bölgesel/ulusal verilerle karşılaştırıldığında ise, yine 2008-2010 yılları arasında istihdam oranının artış eğilimi göstererek %25,7'den %33,2'ye yükseldiği görülmektedir (Tablo 12). Ancak 2010-2012 dönemi arasında, TRC3 Bölgesindeki düşüşe paralel olarak, Mardin'de de bu oran %27,9'a kadar düşmüş ama yine de Türkiye ortalamalarının çok gerisinde kalmaktadır.

Tablo 12. Mardin'de İstihdam Oranının Yıllara Göre Değişimi

İstihdam Oranı (%)	2008	2009	2010	2011	2012
Mardin	25.7	28.2	33.2	29.9	27.9
TRC3 Bölgesi	25.4	26.8	31.8	29.6	27.5
Türkiye	41.7	41.2	43.0	45.0	45.4

Mardin'deki işsizlik oranına bakıldığında, yine TRC3 Bölgesine paralel bir şekilde, 2008-2010 dönemi arasında azalma eğilimi göstererek, 2010 yılında % 9.1'e kadar düşmüştür. Ancak 2010 yılından sonra, Mardin'de işsizlik oranı artış eğilimi göstererek 2012 yılında %20.9'a yükselmiş ve 2008 yılı (%17) oranını da geçmiştir . Türkiye ortalamalarıyla kıyaslandığında ise, Mardin'deki işsizlik oranı 2012 yılında Türkiye ortalamasının (%9.2) 2 katına yükselmiştir (Tablo 13) (Mardin Turizm Stratejik Planı: 2014- 2023 Taslak Nihai Raporu, Cilt 1:16).

Tablo 13. Mardin'de İşsizlik Oranının Yıllara Göre Değişimi

İşsizlik Oranı (%)	2008	2009	2010	2011	2012
Mardin	17.0	12.8	9.1	12.3	20.9
TRC3 Bölgesi	17.4	15.1	11.8	12.7	21.3
Türkiye	11.0	14.0	11.9	9.8	9.2

503. İstihdamın Sektörel Dağılımı ve Turizmin Payı

Mardin'de istihdamın sektörel yapısını anlayabilmek için TÜİK'in TRC3 Bölgesi istihdam/sektör verileri incelenmiştir (Tablo 14). Buna göre, TRC3 Bölgesi'nde 2012 yılı verilerine göre istihdamın %12,3'ü tarımda, %22,8'i sanayide ve %64,9'u hizmet sektöründe yer almıştır. Tablodan da görüleceği üzere, 2008-2012 yılları arasında, tarım sektöründeki istihdam oranı % 25,8'den % 12,3'e gerilerken, hizmet sektöründe istihdam artış eğilimi göstererek, % 54,5'den % 64,9'

yükselmiştir. Sanayi sektöründe ise görece yavaş bir artış söz konusu olmakla birlikte, 2008'den 2012'ye kadar 0,11 puanlık bir artış yaşanmıştır.

Tablo 14. TRC3 Bölgesi Sektör/İstihdam Verilerinin Yıllara Göre Değişimi

Bölge	İstihdam-Sektörel Dağılım	2008	2009	2010	2011	2012
TRC3	İstihdam (Bin kişi)	264	293	370	365	340
	Tarım (Bin kişi)	68	65	104	62	42
	Sanayi (Bin kişi)	51	63	72	82	78
	Hizmetler (Bin kişi)	144	166	194	221	221
	Tarım (%)	25,8	22,0	28,1	17,0	12,3
	Sanayi (%)	19,3	21,6	19,5	22,5	22,8
	Hizmetler (%)	54,5	56,3	52,4	60,5	64,9

TRC3 Bölgesi'ndeki görülen hizmet sektöründeki istihdam artışı eğiliminin Mardin için de geçerli olduğu söylenebilir. Ancak, 2011 Nüfus ve Konut Araştırmasına göre Mardin ilinde hizmet sektöründe istihdam edilenlerin oranı % 49,84 olarak tespit edilmiştir. Bu da Mardin'de hizmet sektöründe istihdam edilenlerin oranının TRC3 Bölgesi sonuçlarının altında yer aldığını göstermektedir.

Hizmet sektörü içerisinde yer alan turizmin, bu sektör içerisindeki payına ilişkin net veriler mevcut olmamakla birlikte, İŞKUR Mardin İl Müdürlüğü tarafından 2011 yılında yapılan İşgücü Piyasası Araştırmasına dayanarak bazı tahminler yürütülmeye çalışılmıştır.

Mardin genelinde tüm il, ilçe ve köylerini kapsayan araştırma, işverenlerin işgücü talebini tespit etmek, işgücü piyasasında mevcut, geçmiş ve gelecek dönemde meydana gelen veya meydana gelmesi beklenen mesleki değişimleri izlemek amacıyla yürütülmüştür.

Söz konusu araştırmaya dahil olan işyerlerinin %66,8'i hizmet sektöründe faaliyet gösteren işyerleri olmuştur. Bu da, Mardin genelinde hizmet sektörünün tüm sektörler içerisindeki payına çok yakın bir orandır. Bu çerçevede, görüşülen 9412 çalışanın mesleklerine göre dağılımlarına bakıldığında, yaklaşık 500 kişi doğrudan

(otel-lokanta) turizm, 2500 kişi ise dolaylı (perakende ticaret, ulaştırma vs.) olarak turizm sektöru içerinde yer almıştır.

Yine İşKUR Mardin İl Müdürlüğü tarafından 2013 I.Dönemi için yapılan İşgücü Piyasası Talep Araştırması sonuçlarına göre Mardin'de açık iş oranı yüzde 5,1'dir (1316 kişi). Sektörlere göre en yüksek açık iş oranı yüzde 15,8 ile Kültür, Sanat, Eğence, Dinlence ve Spor sektöründe tespit edilmiştir. Kültür, Sanat, Eğence, Dinlence ve Spor sektörünü yüzde 12,0 ile Gayrimenkul Faaliyetleri sektöru ve 11,9'lük açık iş oranı ile Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri sektöru izlemektedir.

Mardin'deki turizmin doğrudan ve dolaylı istihdam etkilerini talep tahmin modelinin ziyaretçi türleri itibariyle ayrıştırılmış sonuçlarına dayalı olarak hesaplanmaktadır. Buna göre: 2013-2023 döneminde İl genelinde toplam istihdam 137024 kişiden 144249 kişiye yükselirken turizm istihdamı 4859 kişiden 12.705 kişiye çıkacaktır. Bu, İl genelinde 10 yıllık önemde toplam istihdam %105 artarken, turizmdeki istihdam artışının %261 olacağı anlamına gelmektedir. Böylelikle turizmin toplam istihdamdaki payı 2013 yılındaki %3,5'den 2023 yılında %8,8'e ulaşacaktır. (Mardin Turizm Stratejik Planı: 2014- 2023 Taslak Nihai Raporu, Cilt 1:17-19).

504. Turizm Sezonu

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın verilerine göre 2013 yılında konaklama yapan ziyaretçilerin aylara göre dağılımı aşağıda verilmiştir:

Tablo 15. 2013 Yılında Mardin'de Konaklama Yapan Ziyaretçilerin Aylara Göre Dağılımı

Ay	Kayıtlı ziyaretçi Sayıları			Geceleme Sayıları		
	Yerli	Yabancı	Toplam	Yerli	Yabancı	Toplam
Ocak	6709	500	7209	8992	595	9587
Şubat	7300	507	7807	9835	766	10601
Mart	10023	985	11008	15739	1827	17566
Nisan	16612	962	17574	22789	1628	24417
Mayıs	22995	1612	24607	33598	2413	36011
Haziran	17680	1305	18985	23781	1825	25606
Temmuz	9371	1079	10450	16406	1635	18041
Ağustos	11429	3233	14662	15963	3196	19159
Eylül	17487	2226	19713	25951	3158	29109
Ekim	23332	2798	26130	30687	4081	34768
Kasım	18299	1382	19681	22449	1877	24326
Aralık	11622	962	12584	20147	1309	21456
Toplam	172859	16589	189448	246337	24310	270647

Mardin'de yerli ziyaretçilerin aylara göre otel gecelmelerinde ciddi bir dalgalanma vardır. Mayıs ve Ekim aylarında doruk yapan ziyaretçi trafiği, çok sıcak geçen Temmuz ayında ve kış aylarında doruk ayların ¼'ü düzeyine inmektedir.

51. Mardin İlinde Turizm Sektörüne Yönelik Teşvik, Destek ve Krediler

Ülkemizde 2012 yılında 3305 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe giren yeni teşvik sistemine göre illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sınıflandırması yeniden yapılmış, geçmişte bu sınıflandırmada 4 bölgeye ayrılan ülkemiz, yeni sınıflandırma ile 6 bölgeye ayrılmıştır. Mardin, yeni sınıflandırmaya göre sosyo-ekonomik gelişmişlik açısından en dezavantajlı, buna paralel olarak destek ve teşvikler açısından ise en avantajlı bölge olan 6. Bölge içerisinde konumlandırılmıştır.

Devlet teşvik ve desteklerinin yanı sıra, Avrupa Birliği başta olmak üzere, Birleşmiş Milletler ve bağlı kuruluşlarının, çeşitli yerli-yabancı vakıf ve derneklerin, bankaların, şirket ve fonların sağladığı teşvik, destek ve krediler Mardin’de turizm sektöründe yer alan ya da sektörle ilişkili olan aktörlerin erişimine sunulmuştur.

Sunulan bu imkânları türlerine göre aşağıdaki gibi gruplandırmak mümkündür:

Teşvikler:

1. Yeni Teşvik Sistemi ve 3305 Sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı (BKK) Kapsamında Sağlanan Teşvikler,
2. 2634 Sayılı Turizmi Teşvik Kanunu,
3. 5525 Sayılı Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu,
4. 1319 Sayılı Emlak Vergisi Kanunundaki Turizme Yönelik Teşvikler

Destekler:

1. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Destekleri
2. T.C. Ekonomi Bakanlığının Sağlık Turizmine Verdiği Destekler
3. Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) Destekleri
4. Dicle Kalkınma Ajansı (DİKA) Destekleri
5. Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Destekleri
6. Gelecek Turizmde Sürdürülebilir Destek Fonu
7. UNESCO Kültürün Teşviki Uluslararası Fonu
8. Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) Kapsamında Turizme Verilen Destekler
9. PRODES- T.C. İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı Destekleri
10. Türkiye İş Kurumunun Sağladığı Destekler
11. GAP İdaresinin Turizme Sağladığı Destekler

Krediler:

1. Türkiye İhracat Kredi Bankası (Türk EXIMBANK) Turizm Kredisi
2. Türkiye Kalkınma Bankası – Avrupa Yatırım Bankası Krediler
3. Ziraat Bankası Dış Kaynak Destekli KOBİ Kredileri

Faydalanıcıya, sunulan imkânlarla, uygulayıcı kurumlara, başvuru koşullarına ve dönemlerine göre farklılık arz eden bu uygulamalara ilişkin özelliklerin bir bakışta okuyucuya sunulabilmesi amacı ile aşağıdaki teşvik, destek ve kredi tabloları hazırlanmıştır. (Mardin Turizm Stratejik Planı: 2014- 2023 Taslak Nihai Raporu, Cilt 1:36).

Tablo 16. Mardin'de Turizm Sektörüne Sunulan Teşvikler

NO	UYGULAMANIN ADI	YETKİLİ KURUM	FAYDALANICILAR	TEŞVİKLERİ	BAŞVURU DÖNEMİ	DAHA FAZLA BİLGİ
1	3305 sayılı BKK, Yeni Teşvik Sistemi 1) Genel teşvik uygulamaları 2) Bölgesel teşvik uygulamaları	T.C. Ekonomi Bakanlığı, Dicle Kalkınma Ajansı (DİKA)	Gerçek kişiler, adi ortaklıklar, sermaye şirketleri, kooperatifler, birlikler, iş ortaklıkları, kamu kurum ve kuruluşları, kamu kuruluşu niteliğindeki meslek kuruluşları, dernekler, vakıflar ile yurt dışındaki yabancı şirketlerin Türkiye'deki şubeleri	500.000 TL ve üstü sabit yatırımı olan işletmelere: - Gümrük vergisi muafiyeti, - İndirimli kurumlar vergisi uygulaması, - Gelir vergisi stopajı desteği, - Sigorta primi işveren hissesi desteği, - Sigorta primi işçi payı desteği, - Faiz desteği, - Yatırım yeri tahsisi	Yıl boyunca	i) www.tesvik.gov.tr ii) TAT Mardin'de Turizm Sektörüne Yönelik Teşvik, Destek ve Krediler Rehberi (TDE REHBERİ)
2	2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı	Turizm yatırım belgesi veya turizm işletme belgesine sahip gerçek ya da tüzel kişiler	Turizm yatırım/işletme belgesi olan işletmelere: - Taşınmaz Malların Turizm Amaçlı Kullanımı Amacıyla Yapılan Tahsisler - Elektrik, Havagazı ve Su Ücretlerinde İndirim - Haberleşme kolaylıkları - Yabancı personel çalıştırılabilmesi imkânı - Resmi tatil, hafta sonu ve öğle tatillerinde çalışma izni	Yıl boyunca	i) www.mevzuat.gov.tr ii) TDE REHBERİ
3	5525 Sayılı Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı	Kültür yatırımı ve ya da kültür girişimi belgeli yerli veya yabancı tüzel kişiler (şirket, vakıf, kooperatif)	Kültür Yatırımı/Girişimi Belgesi olan işletmelere: - Taşınmaz mal tahsisi - Gelir vergisi stopajı indirimi - Sigorta primi işveren paylarında indirim - Su bedeli indirimi ve enerji desteği - Yabancı uzman personel ve sanatçı çalıştırabilme - Hafta sonu ve resmi tatillerde faaliyette bulunma	Yıl boyunca	i) www.mevzuat.gov.tr ii) TDE REHBERİ

Tablo 17. Mardin'de Turizm Sektörüne Sunulan Destekler

NO	UYGULAMANIN ADI	YETKİLİ KURUM	FAYDALANICILAR	DESTEKLER	BAŞVURU DÖNEMİ	DAHA FAZLA BİLGİ
1	Yurtdışı Fuar ve Tanıtım Desteği	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı	Yurt dışından döviz girdisi sağlayan turizm işletmeleri	Önceki mali yıl içerisinde 1.000.000 \$ veya muadili dövizin yurtdışından girişinin sağlamış olan işletmelere: Fuar katılımı: Yer kirası, stant kurulumu için gerekli tüm giderler, stant dekorasyonu giderleri toplamının % 50'si, Fuar başına azami bireysel destek tutarı: 10.000 \$ Birlik/dernek öncülüğünde: 20.000 \$ Reklam/tanıtım ve pazarlama: Yer kirası, ikram, organizasyon ve teknik giderlerin (ses, ışık, görüntü sistemleri, hostes, sunucu, tercüman, davetiye, afiş vb.) %50'si, Etkinlik başına azami bireysel destek: 40.000 \$ Grup faaliyetlerinde: 150.000 \$ 1 yıl içerisinde fuar ve tanıtım etkinlikleri için alınabilecek toplam azami destek tutarı bireysel işletmeler için: 150.000, grup faaliyetlerinde: 750.000 \$	Yıl boyunca	i) yigm.kulturturizm.gov.tr ii) TDE REHBERİ
	Mahalli İdareler ile Diğer Kamu Kurum ve	T.C. Kültür ve Turizm	Teknik Yardım Desteği İl Özel İdareleri Yatırımı İzleme ve Koordinasyon	Teknik Yardım Desteği - Katı atık bertaraf ve atık su arıtma tesisleri - Kanalizasyon- kolektör hattı şebekesi		

	Kuruluşlarına Sağlanan Destekler 1) Teknik Yardım Desteği 2) Kültür Yatırımları Desteği	Bakanlığı	Başkanlıkları, Belediyeler, Köylere Hizmet Götürme Birlikleri Altyapı Birlikleri Kültür Yatırımları Desteği T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve alt birimleri dışındaki kamu kurum ve kuruluşları	- İçme suyu hattı ve su depoları - Trafo ve aydınlatma sistemleri - Kış sporları mekanik tesisleri ve altyapı uygulamaları - WC ve fosseptik - Çevre, meydan, park, yol düzenlemesi gibi altyapı uyg. Kültür Yatırımları Desteği - Kültür Merkezleri, - Kongre Merkezleri, - Müzeler, kütüphaneler ve benzeri amaçlı yapılar		
2	Sağlık Turizmine Verilen Destekler	T.C. Ekonomi Bakanlığı	Sağlık kuruluşları, sağlık turizmi şirketleri veya işbirliği kuruluşları (İK)	- Rapor ve Hasta Yol Destekleri - Yurt Dışı Tanıtım ve Birim Desteği - Organizasyon Desteği - Arama Motoru ve Desteği - Belgelendirme Desteği - Ticaret Heyeti ve Alım Heyeti Dest. - Danışmanlık Desteği	Yıl boyunca	i) www.saglik.gov.tr ii) TDE REHBERİ
3	KOSGEB Destekleri	T.C. Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı	Mikro, küçük ve orta ölçekli tüm ekonomik birimler, girişimler	- KOBİ Proje Destek Programı - Tematik Proje Destek Programı - İşbirliği Güçbirliği Destek Programı - AR-GE, İnov. ve End. Uyg.Des.Prog. - Genel Destek Programı - Girişimcilik Destek Programı - Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Programı - Kredi Faiz Desteği	Yıl boyunca	i) http://kosgeb.gov.tr ii) TDE REHBERİ

4	<p>DİKA Destek Programları</p> <p>1) Mali Destek (MD):</p> <p>1.1)Sektörel gelişme programı</p> <p>1.2)Turizm, Kent ve Sanayi Altyapısı Programı</p> <p>2) Doğrudan Faaliyet Desteği (DFD)</p> <p>3) Teknik Destek (TD)</p> <p>4) GÜdümlü Proje Desteği (GPD)</p>	Dicle Kalkınma Ajansı	<p>MD: 1.1) Konaklama, gıda ve kimyasal ürün imalatı sektörlerindeki KOBİ'ler, kooperatifler ve üretici birlikleri</p> <p>1.2) Mahalli idareler, üniversiteler, koop.ler, OSB Müdürlükleri ve köylere hizmet götürme birlikleri (önceliklere göre değişmektedir)</p> <p>DFD: Kamu kurumları, üniversiteler, kamu kur. Niteliğindeki meslek kuruluşları, STK'lar, OSB'ler, kar amacı gütmeyen kooperatif ve birlikler.</p> <p>TD ve GPD: DFD faydalanıcıları</p>	<p>MD: 1.1) Aşgari-azami destek tutarı ve oranı: 40.000 - 400.000 TL, % 25-75</p> <p>1.2) 50.000 TL - 750.000 TL, % 25-75</p> <p>DFD): 25.000 TL - 85.000 TL, % 25-100</p> <p>TD): Azami destek tutarı ve oranı: 15.000 TL, %100</p> <p>GPD): Azami destek tutarı: Ajans yıllık gider bütçesinin en fazla %20'si, 2014 için tahsis edilen bütçe 2.000.000 TL</p>	<p>MD: 2014 başvuruları Mayıs 2014'te bitmiştir.</p> <p>DFD: 2014 için son başvuru 14.11.2014</p> <p>TD: Başvurular 5 4., 6., 8., 10. ve 12. aylarda olmak üzere 5 dönemde yapılmaktadır.</p>	<p>i) www.dika.org.tr</p> <p>ii) TDE REHBERİ</p>
---	--	-----------------------	---	---	--	---

5	TKDK Destekleri 1) Kırsal turizm yatırımlarına verilen destekler (KTYD) 2) Yerel ürünler ve mikro işletmelerin geliştirilmesine verilen destekler (YÜD)	Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu	1) KTYD: 50 kişiden az çalışanı istihdam eden ve yıllık cirosu ve/veya bilançosu 8.000.000 TL'yi aşmayan mikro ölçekli zanaatkarlar ve işletmeler 2) YÜD: Mardin için desteklemeye uygun ürün ve el sanatları başvuru rehberinde belirtilmiştir. Bu ürünleri üreten mikro ölçekli zanaatkarlar ve işletmeler başvurabilir.	1) KTYD: Konaklama tesisleri (Yatırım sonunda en fazla 25 oda kapasiteli olmalıdır.), restoran, doğa gezisi için kurulan tesisler, tarihi geziler için kurulan tesisler, vb. yapım işleri, makine ekipman ve hizmet alımları ile görünürlük harcamalarına %50 oranında hibe desteği verilmektedir. Yeni yatırımlar dışında yenileme, genişletme ve modernizasyon projeleri de desteklenmektedir. Uygun harcama tutarı asgari 15.000 € - azami 500.000 € olmalıdır. 2) YÜD: Desteklenen ürün ve el sanatlarını üreten mikro işletmelere yapım işleri, makine-ekipman ve hizmet alımları ile görünürlük harcamalarında %50 hibe desteği verilmektedir. Yeni yatırımlar dışında yenileme, genişletme ve modernizasyon projeleri de desteklenmektedir. Uygun harcama tutarı asgari 10.000 € - azami 400.000 € olmalıdır.	Başvuru dönemi ve çağrı sayısı yıllara göre değişmekte ve kurum internet sitesinde ilan edilmektedir.	i) www.tdkd.gov.tr ii) TDE REHBERİ
6	Gelecek Turizmde Sürdürülebilir Turizm Destek Fonu	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, UNDP, Anadolu Efes	Kar amacı gütmeyen STK'lar ile bu STK'ların kurduğu odalar, birlikler, kooperatifler, mesleki dernekler, federasyonlar, dernekler, vakıflar ile Üniversiteler ve Araştırma Enstitüleri/ Mrk.leri başvurabilir. Diğer kuruluşlar; Yerel Otoriteler, Belediyeler, Yerel Yönetimler, Muhtarlıklar, Kaymakamlıklar, İl Özel İdareleri, Valilikler, Yerel İdari Kurumlar, İl Müdürlükleri ve Yerel otoritelerin kurduğu vakıf veya derneklerden en az	Başvuru rehberinde belirtilen konularda yapılan makine-ekipman alımları, kiralanması, hizmet alımı, sarf malzeme giderleri, harcırah, seyahat giderleri, eğitim vb. hizmetler, mali giderler, görünürlük harcamaları, danışmanlık, eğitim, organizasyon giderleri sunulan proje kapsamında karşılanmaktadır. Desteklenecek proje bütçesi en az 15.000 TL - en çok 90.000 TL olabilir ve %100'üne kadar olan kısım fon tarafından karşılanabilir. .	Ön başvurular her yıl Nisan ayında yapılmalıdır.	i) www.gelecek-turizmde.com ii) TDE REHBERİ

			1'i, en çok 5'i ile ortaklık kurmalıdır.			
7	UNESCO Kültürün Teşviki Uluslararası Fonu	UNESCO Türkiye Milli Komisyonu	18-30 yaş arası faydalanıcıların projelere öncelik verilmektedir. - Kültürün teşviki ve sanatsal yaratıcılık konusunda özel sorumluluğu bulunan kamu kurum, kuruluş ve organları - Sivil toplum kuruluşları ve kar amacı gütmeyen kuruluşlar - Şahıslar, özellikle sanatçılar ve yaratıcılar	Kültürün Teşviki Uluslararası Fonu: 1) Teknik yardım: Belirli bir süre için ücretli uzman sağlanması yoluyla; 2) İlgili faaliyetin uygulanması için proje eş finansmanı veya hibe şeklinde mali yardım sunmaktadır. Proje başına en az 20.000 \$, en fazla 100.000 \$ destek alınabilir. Bu limitlerde verilen destek proje toplam bütçesinin en fazla %80'ini oluşturabilir.	Her yıl Mart ayında Proje Çağrısı yapılmakta ve Mayıs sonuna kadar proje başvuruları kabul edilmektedir.	http://www.unesco.org.tr ii) TDE REHBERİ
8	IPA- Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı Turizme Verilen Destekler	AB Türkiye Delegasyonu ve T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı başta olmak üzere yetkili bakanlıklar	- Kalkınma Ajansları dâhil olmak üzere kamu kurum ve kuruluşları - Üniversiteler - Kamu benzeri kurumlar (quasi-governmental) - TOBB, TİM gibi kar amacı gütmeyen örgütler - İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterlikleri - OSB Yönetimleri - Teknoloji Geliştirme Merkezleri	2014-2020 yılları arasında aktif olan IPA 2. dönemi kapsamında turizme; Özel Sektörün Geliştirilmesi Eyleminin, Hizmet Sektörü ve Yaratıcı Endüstriler Faaliyeti altında destek verilmektedir. Bu faaliyet için 2014 ve 2015 yıllarına yönelik tahsis edilen destekleme bütçeleri sırasıyla 4.658.824 € ve 5.952.941 €'dur. Projelere %85 AB, %15 kamu katkısı olmak üzere %100 destek verilmektedir. Turizm sektörünün ihtiyaçlarını tespit etmeye yönelik analizler ve analitik çalışmalar, stratejilerin, eylem planlarının geliştirilmesini destekleyen çalışmalar, IPA 1 döneminde olgunlaşan operasyonlar için geçerli olmak üzere turistik alanlarda fiziki altyapı ve tesis iyileştirmeleri, tanıtım faaliyetleri desteklenmektedir.	IPA 2 Programı hazırlık çalışmaları T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından sürdürülmektedir. Başvuru çağrısı Bakanlık internet sitesinde duyurulacaktır.	ii) http://ipa.sanayi.gov.tr ii) TDE REHBERİ

9	T.C. İçişleri Bakanlığı PRODES Destek Programı	T.C. İçişleri Bakanlığı	Dernekler Kanunu kapsamına giren ve tüzel kişiliği bulunan dernekler ile derneklerin oluşturduğu federasyon ve konfederasyonlar	Her yıl Bakanlığın belirleyerek internet sitesinden ilan ettiği konularda üretilen projelere: Proje başına en az 5.000 TL - en fazla 150.000 TL destek alınabilir. Bu limitlerde verilen destek toplam proje bütçesinin %100'ünü oluşturabilir.	2013 yılında Mayıs ve Eylül'de 2 kez destek verilmiştir. 2014'deki ilk destek için son başvuru tarihi 30.04'tür	ii) www.dernekler.gov.tr ii) TDE REHBERİ
10	Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) Destekleri	Türkiye İş Kurumu	İşveren ve iş arayan herkes başvurabilir. İş arayanlar için her program da farklı kriterler tanımlanmıştır. İşverenler için bir kısıt bulunmamaktadır.	İş arayanlara, İşverenlere ve GAP Bölgesine özgü olmak üzere göre farklı destekleme programları oluşturulmuştur. Bu programlar: 1) İş Arayanlar için: 1.1) Mesleki Eğitim Kursları (MEK) 1.2) İşbaşı Eğitim Programı (İEP) 1.3) Girişimcilik Eğitim Programı (GP) 1.4) Toplum Yararına Program (TYP) 2) İşverenler için: 2.1) Kısa Çalışma Ödeneği 2.2) İşyerleri için Mesleki Eğitim Kursları 2.3) İşyerleri için İşbaşı Eğitim Programı 2.4) SGK Prim Teşviği 3) İŞKUR GAP 2 Projesi	GAP2 Projesi dışındaki programlara yıl boyunca başvuru yapılabilir. GAP 2 Projesi için kurum internet sitesinden bilgi alınmalıdır.	i) www.iskur.gov.tr ii) TAT Mardin'de Turizm Sektörüne Yönelik Teşvik, Destek ve Krediler Rehberi
11	GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı Destekleri	GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı	Kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler, üniversiteler	GAP İdaresi iç ve dış kaynaklar aracılığıyla, sadece barajlar, hidro-elektrik santralleri, sulama yapıları gibi fiziksel yatırımlarla sınırlı kalmayıp, bunların yanında ve birbiriyle eşgüdüm içinde tarımsal gelişme, sanayi, kentsel ve kırsal altyapı, haberleşme, eğitim, sağlık, kültür, turizm ve diğer sosyal hizmetler gibi sosyo-ekonomik sektörlerin geliştirilmesine yönelik yatırım ve destekler sunmaktadır.	Proje ve desteklere ilişkin tanımlı bir başvuru dönemi yoktur. Duyurular kurum internet sitesinden yapılmaktadır.	i) www.gap.gov.tr ii) i) TAT Mardin'de Turizm Sektörüne Yönelik Teşvik, Destek ve Krediler Rehberi

Kaynak: Mardin Turizm Stratejik Planı: 2014- 2023 Taslak Nihai Raporu, Cilt1:45

Tablo 18. Mardin'de Turizm Sektörüne Sunulan Krediler

NO	UYGULAMANIN ADI	YETKİLİ KURUM	FAYDALANICILAR	KREDİLER	BAŞVURU DÖNEMİ	DAHA FAZLA BİLGİ
1	Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. - Avrupa Yatırım Bankası Kredileri 1) Otel Yenileme ve Enerji Verimliliği Kredisi (OYEVK) 2) KOBİ Geliştirme Kredisi (KGK)	Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.	Turizm sektöründe yer alan çalışan işletmeler KOBİ'ler	<p>1) OYEVK: Türkiye'de yerleşik turizm sektöründeki işletmeler tarafından yürütülen toplam yatırım tutarı maksimum 25 milyon Avro'yu aşmayan mevcut turizm tesislerinin renovasyonu, optimizasyonu, enerji verimliliği vb. sürdürülebilir turizme ilişkin proje yatırımlarının finansmanında kullanılır. Kredi üst limiti 12.500.000 Avro'dur. Krediler yatırım ya da yurtiçi/yurtdışı harcamaların finansmanında kullanılabilir.</p> <p>2) KGK: Yatırım tutarı 25 milyon Avro'yu aşmayan ve çalışan sayısı 250 kişiden az olan Türkiye genelindeki KOBİ'lerin gerçekleştireceği yatırımlar ve yenilenebilir enerji projelerine ilişkin yatırımların finansmanında kullanılır. Kredi üst limiti en fazla 5.000.000 Avro'dur.</p> <p>Her iki kredi programı için kredilendirme oranı ve vadesi, kredi değerlendirme çalışması sonucunda belirlenir.</p>	Yıl boyunca	i) www.kalkinma.com.tr ii) TDE REHBERİ
2	Ziraat Bankası Dış Kaynak Destekli Kobi Kredileri 1) Avrupa Yatırım Bankası destekli KOBİ Kredisi (AYBKK) 2) Avrupa Yatırım Fonu Kredisi (AYFK)	Ziraat Bankası A.Ş.	1) AYBKK: Yasaklı sektörler dışındaki sektörlerde faaliyet gösteren KOBİ'ler 2) AYFK: Yıllık cirosu 2.000.000 Avro'yu aşmayan, çalışan sayısı 9 ve daha az olan, azami 5 yıldır faaliyet gösteren	<p>1) AYBKK: Azami 2 yıl ödemesiz 7 yıl vadeli yatırım, işletme azami 1 yıl ödemesiz 4 yıl vadeli işletme finansmanı kredileri kullanılmaktadır. Azami yatırım tutarı 25.000.000 Avro'dur. Kredi üst limiti 5 milyon Avro'dur. Kredi TL, USD ve Avro cinsinden kullanılabilir. Kredi TL, USD ve Avro cinsinden kullanılabilir.</p> <p>2) AYFK: Kredi vadeleri 1-5 yıldır. Taksitli ve esnek geri ödeme seçenekleri bulunmaktadır. Kredi üst limiti 50.000 TL'dir. Şahıs firmalarında Avrupa Yatırım Fonu kefaleti, tüzel firmalarda Avrupa Yatırım Fonu kefaletine ek olarak ortak kefaleti</p>	Yıl boyunca	i) www.ziraatbank.com.tr ii) TDE REHBERİ

			KOBİ'ler.	alınmaktadır.		
3	Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. (Türk Eximbank) turizm kredisi	Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş.	<p>- TÜRSAB üyesi A grubu işletme belgesi sahibi seyahat acenteleri,</p> <p>- Bakanlık tarafından tur operatörü niteliğine haiz olduğu tespit edilen A grubu belgeli seyahat acentaları,</p> <p>- Türkiye'ye yurtdışından yolcu taşıyan ve Türkiye'de yerleşik özel hava yolu şirketleri,</p> <p>- Bakanlar Kurulu Kararı ile ihracatçı sayılan, Turizm Bakanlığından belgeli, asli fonksiyonu konaklama hizmeti vermek olan ve yurt dışından en az 1.000.000 ABD Doları ya da muadili döviz sağlayan turizm işletmeleri</p>	<p>500.000 TL'ye kadar olan Türk Lirası cinsi krediler için: Vade-Faiz oranı: 120 gün - %7,29, 180 veya 360 gün - %7,54</p> <p>500.000 TL üzeri Türk Lirası cinsi krediler için: Vade-Faiz oranı: 120 gün - %7,54, 180 veya 360 gün - %7,79</p> <p>500.000 TL'ye kadar olan Döviz cinsi krediler için: Vade-Faiz oranı (USD): 120 gün - LIBOR+1,50, 180 gün - LIBOR+1,75, 360 gün LIBOR+2,00 Vade-Faiz oranı (Avro): 120 gün - EURBOR+1,25, 180 gün - EURIBOR+1,50, 360 gün EURIBOR+1,75</p> <p>500.000 TL üzeri Döviz cinsi krediler için: Vade-Faiz oranı (USD): 120 gün - LIBOR+1,75, 180 gün - LIBOR+2,00, 360 gün LIBOR+2,25 Vade-Faiz oranı (Avro): 120 gün - EURBOR+1,50, 180 gün - EURIBOR+1,75, 360 gün EURIBOR+2,00</p>	Yıl boyunca	i) www.eximbank.gov.tr ii) TDE REHBERİ

Kaynak: Mardin Turizm Stratejik planı: 2014- 2023 Taslak Nihai Raporu, Cilt1:44

Zengin kültür envanteri ile ülkemizin ve dünyanın yükselen turizm değerlerinden biri olan Mardin’de, son yıllarda diğer alanlarla birlikte turizm alanında da sunulan teşvik ve desteklerin çeşitlendiği ve arttığı gözlenmektedir. Bu gelişmelerin yanı sıra, yapılan araştırmalar Mardin’de turizm sektöründe yer alan aktörlerin bu teşvik ve desteklerden yararlanma düzeylerinin de yükseldiğini ortaya koymuştur.

Teşvikler açısından bakıldığında; 2001-03.2014 tarihleri arasında Mardin’de turizm sektöründe faaliyet gösteren 37 işletmenin, **3305 Sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı kapsamında** T.C. Ekonomi Bakanlığı tarafından sunulan genel ve bölgesel teşvik uygulamalarından yararlandığı görülmüştür. Teşvik türlerine göre yararlanma dağılımına bakıldığında, teşvik belgesi alan 37 işletmenin 5’inin genel teşvik, 32’sinin ise bölgesel teşvik uygulamalarından yararlandığı anlaşılmaktadır. Genel teşvik kapsamında desteklenen işletmelerin toplam sabit yatırım tutarı 13 milyon TL, sağladıkları istihdam ise 180 olarak rapor edilmiştir. Bölgesel teşvik uygulamalarından yararlanan 32 işletme ise 338 milyon TL tutarında sabit yatırım yaparak, 1.434 kişiye istihdam imkânı sağlamıştır.

Alınan teşviklerin yıllara göre dağılımı, Mardin’de yer alan turizm işletmelerinin son yıllarda teşvik başvurularını artırdığına işaret etmektedir. 2001 yılı ile 2014’ün ilk çeyreği arasında alınan 37 teşvik belgesinin 23’ü 2012 ve 2013’de, 4’ü ise 2011’de alınmıştır. Bir diğer ifadeyle, Mardin’de son 3 yılda (2011-2013) alınan teşvikler, bugüne dek alınan teşviklerin %73’ünü oluşturmaktadır.

Mardin’de, diğer teşvik uygulamaları olan büyük ölçekli yatırımların teşviki (sabit yatırım tutarı 500 milyon ve üstü) ve stratejik yatırımların teşviki (turizmi kapsamamaktadır) uygulamalarından yararlanan herhangi bir yatırımcı bulunmamaktadır. Turizm yatırımlarının, sırasıyla ölçek ve kapsam nedeniyle bu teşviklerden yararlanma ihtimali oldukça düşüktür. Ancak turizm dışında kalan sanayi, tarım ya da hizmet sektörünün diğer alanlarında bu tür yatırımların yapılmamış olması, Mardin’in ekonomik gelişiminde turizme olan bağımlılığını ortaya koymaktadır.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından **2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu kapsamında** sunulan teşviklerden 2014 yılı itibariyle Mardin’de bulunan 46 otelden 18’inin

yararlandığı bilinmektedir. Turizm teşvik belgesi almış olan bu 18 otelin 10'u Mardin Merkez'de, 6'sı Midyat'ta, 1'i Kızıltepe'de, 1'i ise Nusaybin'de yer almaktadır.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve T.C. Ekonomi Bakanlığı tarafından turizme ve kültür yatırımlarına verilen desteklerden Mardin'de yararlanıldığına ilişkin herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu desteklere ilişkin detaylar, yukarıda yer alan “*Destekler*” tablosunda sunulmuştur.

KOSGEB vermiş olduğu destekleri il bazında yayınlamadığından, Mardin'in ya da turizm özelinde Mardin'deki turizm sektörü işletmelerinin KOSGEB desteklerinden yararlanma oranı net olarak bilinmemektedir. Bununla birlikte KOSGEB 2012 yılı faaliyet raporunda bölgelere ve Türkiye genelini dikkate almak kaydıyla sektörler göre destek tutarlarını yayınlamıştır. Rapor verilerine göre Mardin'in içerisinde yer aldığı Güneydoğu Anadolu Bölgesi, 1.628 işletmeye verilen toplam 20.827.508 TL destek tutarı itibariyle 2012 yılında Türkiye'nin 7 coğrafi bölgesi içerisinde en az destek alan bölge olmuştur. 2012 yılı KOSGEB toplam destek tutarı (293.533.811 TL) içerisinde Güneydoğu Anadolu Bölgesinin payı yaklaşık %7'dir. Sektörlere göre verilen desteklere bakıldığında, turizmin payının da oldukça düşük düzeyde kaldığı görülmüştür. 2012 yılında destek alan 25.804 işletmenin yalnızca 860'ı (%3,3) konaklama ve yiyecek içecek hizmeti sektöründe yer alan işletmelerdir. Bu işletmelere verilen destek tutarı 11.564.685 TL, bu tutarın toplam destek tutarına oranı ise %3,9'dur.

Gerek turizmin en az destek alan sektörlerden biri olması, gerekse Güneydoğu Anadolu Bölgesinin en düşük destek tutarını alan bölge olması, Mardin'de turizm işletmelerinin KOSGEB desteklerinden yeterince yararlanamadığına işaret etmektedir.

2012 - 2014 yılları arasında Mardin Ticaret ve Sanayi Odası, Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü, Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği Mardin Şubesi ve Midyat Sanayici ve İş Adamları Derneği gibi kuruluşların girişimleriyle kadınlara ve gençlere yönelik girişimcilik eğitimleri verilmiştir. Bu eğitimlerin süresi 70 saattir ve her eğitime yaklaşık 30 kursiyer katılmıştır. KOSGEB, eğitimleri başarı ile tamamlayanlara 30.000 TL'ye kadar hibe 100.000 TL'ye kadar faizsiz kredi imkânı sunmuştur. Mardin'de bu eğitimlere katılarak sertifika alan en az 150 girişimcinin olduğu tahmin edilmektedir. Bununla birlikte eğitim sonrasında girişim fikirlerini işe dönüştürerek, işyeri açan girişimcilere ilişkin bilinen tek örnek, Midyat'ta

bulunan Kahve Deposu adlı işletmedir. Bu işletme, 2012 yılında KOSGEB girişimcilik desteğinden yararlanarak kurulduğu bildirilmiştir.

Dicle Kalkınma Ajansı (DİKA), bölgede turizm dâhil olmak üzere, kritik öneme sahip faaliyetleri destekleyerek kalkınmaya hizmet eden en önemli kurumların başında gelmektedir. DİKA, 2010- 2012 yılları arasında Mardin’de toplam 89 projeyi desteklemiştir. 2014 yılı itibariyle tümü tamamlanmış olan bu projelerin 46’sı teknik destek, 36’sı mali destek ve 7’si ise faaliyet desteği programlarından yararlanmıştır.

DİKA’nın Mardin’de desteklediği 89 proje içerisindeki turizm ve turizmle ilişkili proje sayısı 9’dur. DİKA’dan destek alan 9 projenin 6’sı mali destek (MD), 2’si teknik destek ve 1’i faaliyet desteği (FD) programından yararlanmıştır. Bu projelerin tamamlanması için 2.371.500 TL tutarında kaynağa ihtiyaç duyulmuş, DİKA, 976.928 TL destek sunarak, turizm ile ilgili projelerin %41 oranında finansmanını sağlamıştır. Bu projelere ilişkin detaylı bilgiler aşağıdaki tabloda görülmektedir. (Mardin Turizm Stratejik Planı: 2014- 2023 Taslak Nihai Raporu, Cilt:1, 40-47).

Tablo 19. 2010-2012 Yıllarında DİKA'nın Mardin'de Desteklediği Turizm Projeleri

PROJE	SORUMLUSU	AMACI	TOPLAM BÜTÇE (TL)	DİKA KATKISI (TL)	(%)	SÜRE Sİ	YILI	YERİ	PROGR AM
Kasr-ı Nehroz'a Yatırım, Turizmde Atılım	Nehroz Tur. Tic. Ltd. Şti.	Midyat'ta bulunan Kasr-ı Nehroz Otelin modernize edilmesi amaçlanmıştır. Otele 9 adet ekipman alınmış, 2 fuara ise katılımı sağlanmıştır.	258.139	129.069	50	12 ay	2010	Midyat	MD
Bilem Otel Konaklama Ve Hizmet Ünitelerinin Modernizasyonu İle Kapasitesinin Arttırılması	Bilem Otel	Bilem Otel'in konaklama ve hizmet ünitelerinin modernizasyonu ile proje sonunda kapasite %25 artmış, 15 yeni personel istihdam edilmiştir.	260.471	149.019	57.2	15 ay	2010	Merkez	MD
Turizm sektör personelinin eğitimi	Mardin Artuklu Üniversitesi	Performans yükseltme	-	-	100	1 ay	2010	Merkez	TD
Potansiyel hedef gruplara turizm hizmetleri eğitimlerinin sunulması	Mardin Gelişim Kalkınma Derneği	Mardin'de turizm sektöründe kaliteyi yükseltmek	-	-	100	1 ay	2011	Merkez	TD
2012 EMİTT Fuar katılımı	İl Kültür Turizm Md.	Fuarda Mardin'in Tanıtımı	30.000	30.000	100	3 ay,	2012	İstanbul	DFD
Mardin Merkezdeki tarihi yapının konaklama tesisine dönüştürülmesi	Lemaks Tur. Org. Ltd. Şti	Tarihi yapının; altyapısının hazırlanması, tefrişat ve donatımı yapılarak 3 yıldızlı konaklama tesisine dönüştürülmesi ve 30 personelin istihdamı	1.200.158	307.720	25,6	12 ay	2011	Merkez	MD
Kültürel Süryani Şarap Evi	Ninve Gıda, Meşrubat Tar.Tur. Med. San. Tic. Ltd. Şti.	9 personelin eğitimi ve istihdamı, şarap tadım ünitesi, donanımlı bir laboratuvar, arıtma sistemi ve altyapı ünitesi kurulması,	125.179	62.589	50	12 ay	2011	Midyat	MD
Midyat Kaymakamlığı	Midyat Kaymakamlığı	Midyat Kaymakamlığı tarihi konuk evinin ilave kısmının	497.553	298.531	60	15 ay	2011	Midyat	MD

Kaynak: Mardin Turizm Stratejik Planı: 2014- 2023 Taslak Nihai Raporu, Cilt 1:48

Turizm projelerinin yanı sıra, DİKA Mardin’de turizme dolaylı olarak katkı sunan ve kentsel yaşam kalitesinin iyileştirilmesini hedefleyen 5 ayrı projeye de kaynak sağlamıştır. Tamamı mali destek programından yararlanan bu projelerin toplam bütçesi 2.436.007 TL, bu projelere DİKA’nın katkısı ise (%55) 1.328.983 TL olmuştur.

DİKA, 2013 yılında turizm sektörünü içeren Mali Destek Programları kapsamında; Rekabetçi Sektörlerin Geliştirilmesi Mali Destek Programı için 15.337.000 TL, Turizm, Kent ve Sanayi Altyapısı Mali Destek Programı için ise 7.000.000 TL kaynak ayırmıştır. Aynı yıl içerisinde Turizm, Kent ve Sanayi Altyapısı Mali Destek Programına 14’ü Mardin’den olmak üzere, TRC3 bölgesinden 46 proje başvurusunda bulunulmuştur. Mardin’den sunulan 14 projenin 8’i (%57’si) başarılı bulunarak destekleme programına alınmıştır. Bu projeler aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 20. Turizm, Kent ve Sanayi Altyapısı Mali Destek Programı Kabul Edilen Projeler (2013)

No	Başvuru sahibi	Proje Başvurusunun Adı
1	Savur Köylere Hizmet Götürme Birliği	Turizmde atağa geçiyoruz
2	Nusaybin Belediyesi	Kültür inanç parkı çevresi sokak iyileştirmesi
3	Midyat Belediyesi	Işıklar Parkı’nın Midyat’a kazandırılmasıyla ilçede yaşam kalitesinin iyileştirilmesine katkı
4	Kızıltepe Belediyesi	Atatürk Mahallesi park alanı rekreasyonu
5	Sürgücü Belediyesi, Savur	Tarihi Sürgücü Çeşmesi ve meydanını güzelleştirme ve topluma kazandırma projesi
6	Mardin OSB	Mardin OSB kök binalarının yenilenmesi, modüler sistem projesi
7	S.S. Midyat Toplu İşyeri Yapı Kooperatifi	Midya sanayi sitesinin altyapı eksikliklerinin giderilmesiyle yatırıma cazip hale getirilmesi projesi
8	Savur Belediyesi	Sokaklarımızdaki kimlik

Başarılı projelerin 1’i doğrudan turizmle ilgili, 5’i ise turizme katkı sunabilecek kent altyapısının iyileştirilmesine yönelik projelerdir.

2013 yılında DİKA tarafından sunulan ve turizm işletmelerini kapsayan ikinci mali destek programı Rekabetçi Sektörlerin Geliştirilmesi Mali Destek Programıdır. Bu program kapsamında proje başına verilen asgari destek tutarı 40.000 TL, azami destek tutarı ise 500.000 TL olarak belirlenmiştir.

Programa, 55'i Mardin'den olmak üzere TRC3 illerinden 169 proje başvurusunda bulunulmuştur. Bu projelerin 66'sı başarılı bulunarak destekleme kapsamına alınmıştır. Mardin'den yapılan 55 proje başvurusu içerisinde başarılı bulunan proje sayısı 21'dir (%38)8. Başarılı projeler arasında turizme yönelik herhangi bir proje bulunmamaktadır.

DİKA'nın turizmi kapsayan mali destek programlarına, 2013 yılında Mardin'den yapılan proje başvurularının ortalama başarı oranı %47,5'tir. Bu oran, Mardin'de proje hazırlama kapasitesinin geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Ancak bu sorun ikincil bir sorun olarak değerlendirilmektedir. Ajans desteklerinden yararlanma konusundaki temel sorun, Ajansın tahsis ettiği kaynakların kullanım oranlarının düşüklüğü ile ilgilidir.

Ajansın bütçe gerçekleştirmelerine bakıldığında, örneğin 2013 yılında Turizm, Kent ve Sanayi Altyapısının geliştirilmesini hedefleyen Mali Destek Programı için ayrılan kaynak tutarının 7.000.000 TL, aynı yıl içerisinde bu kaynaktan yapılan harcama tutarının ise ancak 1.463.926 TL (~%21) olduğu görülmüştür. Tahsis edilen kaynakların yeterince kullanılmamasına ilişkin bir diğer örnek, Rekabetçi Sektörlerin Geliştirilmesi Mali Destek Programıdır. Bu program kapsamında 2013 yılında 15.337.000 TL tutarında kaynak ayrılmış ancak bu kaynaktan yapılan harcama tutarı 2.110.817 TL (~%14) düzeyinde kalmıştır.9 Önceki yıllara ait bütçe gerçekleştirmeleri de benzer sonuçlar ortaya koymuştur (Mardin Turizm Stratejik Planı: 2014- 2023 Taslak Nihai Raporu, Cilt 1:50).

6.SONUÇ

Uluslararası bir sektör haline gelen ve yarattığı gelire ulusal ekonomiler için diğer birçok sektörden daha önemli paylara sahip olan turizm faaliyeti, hem uluslararası hem de ulusal düzeyde çeşitli örgütlerin doğrudan ilgi alanına girmektedir. Faaliyetin bir yanında turistler ve onların talepleri, diğer yanında ise bu talepleri karşılamak durumunda olan arz ya da endüstri yapısı söz konusudur. Turistlerin talep ettiği ürün ve hizmetlerin üretilip pazarlanmasının yanı sıra, sektörün gerektirdiği alt ve üstyapı yatırımlarının gerçekleştirilmesi, turizmin endüstriyel boyutunu gözler önüne sermektedir.

Turizm sürekli büyüyen yapısıyla beraber turizm yatırımları geri dönüşü uzun yıllar alan, sermaye/hâsıla oranı yüksek, siyasal, sosyal, doğal ve ekonomik olaylara son derece duyarlı ve kırılgan, dolayısıyla da girişimciler için riskli yatırımlardır.

Türkiye’de son yıllarda turizm sektöründe yapılan yatırımlarla birlikte, tanıtma ve pazarlama çalışmalarına verilen büyük destekler sonucunda turizm gelirlerinde önemli artışlar sağlamıştır. Bunun sonucu olarak turizm, sağladığı döviz, milli gelire olan katkısı ile çok önemli bir ekonomik unsur olarak Türk ekonomisinin gündemine girmiştir.

Türkiye’de turizm sektörünün 1980’li yıllardan bu yana gelişimindeki sürekli artış; ekonomi üzerinde büyük etkiler yaratmıştır. Bu etkilerin en önemlisi, Türkiye’nin kalkınması için gerekli olan ekonomik büyümenin sağlanmasına katkıda bulunmasıdır. Turizmin ülke ekonomileri üzerinde olan olumlu etkileri; ödemeler dengesi üzerine olan etkileri, gelir yaratıcı etkisi, istihdama olan etkisi, bölgelerarası dengeli kalkınma üzerine etkisi, altyapı ve üst yapı yatırımlarına etkisi ve diğer sektörler üzerine olan etkisi şeklinde sınıflandırılabilir. Bununla beraber hiç kuşkusuz, turizmin ülke ekonomisi üzerinde ortaya çıkaracağı bazı olumsuz etkileri de olacaktır. Bunlar; ithalat üzerine olan etkisi, enflasyon üzerine olan etkisi, fırsat maliyeti etkisi, mevsimlik etkisi ve yabancı sermaye etkisi şeklinde sınıflandırılabilir.

Türkiye’de son yıllarda turizm sektöründe çok büyük gelişmeler kaydedilmiştir. İstatistiki veriler de bu iddiayı doğrulamaktadır. Ancak Türkiye turizm potansiyelinin rasyonel olarak kullanılıp-kullanılmadığı sorusu hala gündemini korumaktadır. 2011 yılı istatistiklerine baktığımızda, Türkiye’de turizm sektörünün gerçek bir “altın yıl” yaşadığı

ifade edilmektedir. Bu bağlamda 30 milyon turist ve 25 milyar dolar gelir hedefine ulaşılmıştır. Bu rakamlar çerçevesinde Dünyada turist sayısında 7'nci sıraya yükselen Türkiye, elde edilen gelir sıralamasında ise 9'uncu sırada yer almaktadır.

Turizmin ekonomik pay olarak yüksek oranlara sahip olduğu Türkiye, küresel şoklardan daha çabuk etkilenebilmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin ihracat kalemlerini çeşitlendirerek ihracat hacimlerini artırmaları, böylece tek bir sektöre bu derece bağımlılıktan kurtulmaları gerekmektedir.

Turizmde devlet yardım ve yatırımlarının görece düşük oranları, turizm sektörünün yükünün özel sektör üzerinde birikmesine yol açmaktadır. Bu durum devletlerin turizm sektörünün sağladığı ekonomik ve sosyal faydaların artarak devam etmesini sağlamak için politik, ekonomik ve sosyal yönlerden sektörün yapısının gerektirdiği yasal düzenlemeleri uygulamaya koyma gerekliliklerini ortaya çıkarmaktadır. Bu uygulamalar arasında özel sektörü turizm alanında yatırıma yönlendirici teşvikler önemli yer tutmaktadır.

Devlet yardımları özellikle sosyal devlet anlayışının gelişmesi ile birlikte çok önemli sosyal sorumluluklar da üstlenmiştir. Bu anlamda teşvik uygulamaları, ekonomik istikrar ve büyüme gibi ekonomik amaçlar yanında bölgesel dengesizliklerin giderilmesi, işsizlik, göç, çevre vb. gibi bazı sosyal sorunların çözümünü de hedeflemektedir. Dolayısıyla bu alanda yapılacak en önemli hata, ekonomik ve sosyal istikrarın sağlanmasına yönelik politikaların tümüyle “devlet yardımları” üzerine kurulmasıdır. Devlet yardımları sadece konjonktürel dalgalanmaların ve istikrarsızlığın yaşandığı dönemlerde ortaya çıkan dalgaların boyunu ve süresini kısaltabilecek uygulamalardır. Kısaca teşviklerin, sadece ekonomik ve sosyal sorunların tahribatını azaltabileceği ama asla sorunları ortadan kaldıramayacağı düşünülmektedir.

Teşvik uygulamaları için öne sürülen gerekçeler, ülkelerin benimsedikleri ekonomi politikasına ve gelişmişlik düzeylerine göre değişebilmektedir. Gelişmekte olan ve gelişmiş olan ülkelerin teşvik gerekçeleri aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Gelişmekte olan ülkelerin teşvik uygulamalarına gerek duymalarında başlıca şu gerekçeler ileri sürülmektedir; ekonomik kalkınma, geri kalmış bölgelerin kalkındırılması,

uluslararası rekabet gücü kazanma, verimlilik artışı, istihdam imkânlarını genişletme, teknoloji transferi, ihracatı artırmak, sanayileşme ve yabancı sermaye çekme gibi amaçlar.

Gelişmiş ülkelerde ise, rekabet gücünü korumak, teknolojik gelişmeyi sürdürmek, sermaye kaçışını engellemek, bölgesel dengesizlikleri gidermek, verimlilik artışı, sorunlu sektörleri desteklemek, işsizliği azaltmak gibi amaçlar için başvurulmaktadır.

Bugün turizm sektöründe faaliyet gösteren bir işletmenin yararlanabileceği teşvik tedbirleri, 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu'nun 13. maddesi uyarınca saptanmaktadır. Teşvik tedbirlerine yönelik uygulama ise her yıl yayınlanan Bakanlar Kurulu kararı temel alınarak yürütülmektedir. Bakanlar Kurulu, hangi sektörlerin ne gibi koşullarla teşvik tedbirlerinden yararlandırılacağını saptamakta, daha sonra da bir tebliğ yayımlanarak belirlenen teşvik politikası ve amaçları hakkında gerekli açıklamaları yapmaktadır.

Ekonomik teşviklerin temelinde kaynakların, ülke ekonomisi açısından faydalı alanlara yönlendirilmesi hususu yatmaktadır. Verilecek teşvikler ile ne gibi getiriler beklenmekte ve ne gibi ödümlerin verilmesi planlanmakta olduğu iyi araştırılmalıdır. Devletlerin teşvikler ile neleri amaçladığı uyguladıkları ekonomik sisteme göre değişmekle birlikte temel hedef, genel anlamda halkın refah seviyesinin yükseltilmesidir. Sosyal devlet anlayışının geliştiği bu dönemde devlet teşvikleri de buna bağlı olarak bir hayli gelişme göstermiştir.

Türkiye'de 2009 yılından önce uygulanan teşvik sistemlerinin tümünde bölgesel destekler, sektörel öncelikler gözetilmeden teşvikler dağıtılmıştır. 2009 yılından sonra ise illerde desteklenecek yatırımların hangi sektörlerden oluşması gerektiği belirlenmiştir. İlgili sektörlerin dışında kalan faaliyetlerin ise bölgesel teşviklerden yararlanmasının önü kesilmiştir. 2012 yılında uygulamaya geçen yeni teşvik sisteminde ise sektörel önceliklendirmenin devam edeceği görülmektedir.

15 Haziran 2012 tarih ve 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Kararı'na göre yeni teşvik sistemi'nin amacı, "kalkınma planları ve yıllık programlarda öngörülen hedefler doğrultusunda tasarrufların katma değeri yüksek yatırımlara yönlendirilmesine, üretim ve istihdamın artırılmasına, uluslararası rekabet gücünü artıracak ve araştırma

geliştirme içeriği yüksek bölgesel ve büyük ölçekli yatırımlar ile stratejik yatırımların özendirilmesine, uluslararası doğrudan yatırımların artırılmasına, bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılmasına, kümelenme ve çevre korumaya yönelik yatırımlar ile araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin desteklenmesine ilişkin usul ve esasları belirlemek” olarak belirtilmiştir.

Teşvik unsurlarından gümrük vergisi muafiyeti, katma değer vergisi istisnası, vergi indirimi teşviki, sigorta primi işveren hissesi desteği, yatırım yeri tahsisi ve faiz desteği daha önceki teşvik mevzuatında da yer alan ve halen uygulanmaya devam eden teşviklerdir. Bununla birlikte, gelir vergisi stopajı ve sigorta primi desteği ile KDV iadesi teşviki yeni teşvik unsurlarıdır. Karar kapsamında destek unsurlarından yararlanabilmesi için öncelikle yapılacak olan yatırımın teşvik belgesine bağlanması gerekmektedir.

Teşvik belgesi kapsamındaki yatırım malı, makine ve teçhizatın ithali, yürürlükteki İthalat Rejimi Kararı gereğince ödenmesi gereken Gümrük Vergisinden muaftır. Ayrıca 2012/3305 sayılı BKK'nın 10. maddesinde, teşvik belgesi kapsamında uygun görülen makine ve teçhizatın ithali ve yerli teslimlerinin KDVK kapsamında KDV'den istisna edileceği belirtilmektedir.

Bölgesel ve stratejik yatırımlara, Ar-Ge ve çevre yatırımlarına uygulanan teşvik kapsamında gerçekleştirilecek yatırımlar için faiz desteğinden yararlanılabilir. Genel ve büyük ölçekli yatırımlar için uygulanan teşvikte, destek unsuru olarak faiz desteği bulunmamaktadır.

Yalnızca 6. bölgede gerçekleştirilecek yatırımlar için alınmış yatırım teşvik belgeleri kapsamında gelir vergisi stopaj teşviki uygulanabilecektir. Diğer bölgeler için alınan teşvik belgeleri kapsamında yapılacak yatırımlarda türü ne olursa olsun bu teşvikin uygulanması mümkün değildir.

Sigorta primi işveren hissesi desteği, teşvik belgesine sahip olan yatırımcıların ödemeleri gereken sigorta primi işveren hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmının Bakanlıkça karşılanmasıdır. Bakanlar Kurulu, 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkındaki Kararın 13. maddesinde, sigorta primi işçi hissesi desteğinin sadece 6.

bölge illerinde yapılacak olan yatırımlarda istihdam edilen işçiler için uygulanacağını belirtilmiştir.

Hazineye ait taşınmazların değerlendirilmesi amacıyla çıkartılan 4706 sayılı Kanun'un ek 3. maddesiyle, teşvik belgeli yatırımlarla ilgili olarak yatırımcılara; Hazineye, özel bütçeli idarelere, il özel idarelerine veya belediyelere ait arazi veya arsaların tahsisine olanak sağlanmıştır. 4706 sayılı Kanun'un ek 3. maddesinde arsa ve arazilerin yatırımlara tahsisine ilişkin ayrıntılı düzenleme yapılmıştır.

Devlet teşviklerinin muhasebeleştirilmesi ve açıklanması ile diğer şekillerdeki devlet yardımlarının açıklanmasında TMS 20 Standardı uygulanır. TMS 20, devlet teşviklerinin muhasebeleştirilmesi ve finansal tablolarda raporlanması konusunu, sermaye yaklaşımı ve gelir yaklaşımı olmak üzere iki farklı yaklaşımla ele almaktadır.

Sermaye Yaklaşımı, teşvik gelirlerinin gelir tablosu yerine bilançoda öz kaynaklar grubu altında raporlanması gerektiğini savunan bir yaklaşımdır. Gelir Yaklaşımı ise devlet teşviklerinin gelir tablosuna aktarılması gerektiğini savunan bir yaklaşımdır.

Ülkemizde 2012 yılında 3305 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe giren yeni teşvik sistemine göre illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sınıflandırması yeniden yapılmış, geçmişte bu sınıflandırmada 4 bölgeye ayrılan ülkemiz, yeni sınıflandırma ile 6 bölgeye ayrılmıştır. Mardin, yeni sınıflandırmaya göre sosyo-ekonomik gelişmişlik açısından en dezavantajlı, buna paralel olarak destek ve teşvikler açısından ise en avantajlı bölge olan 6. Bölge içerisinde konumlandırılmıştır.

Mardin önemli bir turizm merkezi olmak için fiziki değerleri ve insan ögesi olarak önemli fırsatlar taşımaktadır. Ancak eğitim düzeyi düşük genç nüfusu, kalkınmışlık düzeyi olarak Türkiye'nin en düşük endekse sahip kentleri arasında olması, uzun yıllar bölgenin içinde bulunduğu olumsuz koşulların getirdiği güvensizlik duygusu gibi nedenler Mardin'de sürdürülebilir turizmin gelişmesi için ciddi kentsel alt yapı iyileştirmesi, hizmet sektörüne yönelik eğitim eksikliğinin giderilmesi ve özellikle kamu-özel sektör işbirliği için toplanma ve örgütlenme becerilerinin geliştirilmesi gerekliliğini göstermektedir.

Devlet teşvik ve desteklerinin yanı sıra, Avrupa Birliği başta olmak üzere, Birleşmiş Milletler ve bağlı kuruluşlarının, çeşitli yerli-yabancı vakıf ve derneklerin, bankaların, şirket ve fonların sağladığı teşvik, destek ve krediler Mardin’de turizm sektöründe yer alan ya da sektörle ilişkili olan aktörlerin erişimine sunulmuştur. Ancak Mardin bu teşvik ve desteklerden etkin bir şekilde yararlanamamaktadır.

7.YARARLANILAN KAYNAKLAR

Akay, Hüseyin. (2009). *Türk Turizm Sektöründe Teşvikler ve TMS 20 Çerçevesinde Muhasebeleştirilmesi*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.

Akdeve, Erdal, Erdal Tanas Karagül. (2013). *Geçmişten Günümüze Türkiye’de Teşvikler Ve Ülke Uygulamaları*. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Sayı: 37. Temmuz 2013. s.329-350.

Akgül, Volkan. (2010). *Türkiye’de Turizmin Mevsimsellikten Çıkarılarak On İki Aya Yayılmasına Yönelik Değerlendirme: Öne Çıkan Alternatif Turizm Türleri*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü. Uzmanlık Tezi. Ankara.

Akın, Zekeriya. (2010). *Rekabet Hukuku Bağlamında Devlet Yardımları*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Isparta.
Andaç, Faruk. (2009). *Turizm Hukuku*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Ar, Mahmut. (2012). *KOBİ’lere Verilen Teşvik ve Destekler Kapsamında KOSGEB Konya Örneği*. Karamanoğlu Mehmet bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Karaman.

Arıkan, Yahya. (2011). *Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu*. Mali Çözüm Dergisi. Eylül-Ekim. 2011. s.7-18.

Atayeter, Coşkun, Arzu Erol. (2010). *Türkiye’de Uygulanmakta Olan İhracat Teşvikleri*. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİB Dergisi. Sayı: 3. s.1-26.

Ateşoğlu, Levent. (2006). *Avrupa Birliği Turizm Politikası ve Avrupa Birliği İle Türkiye Turizm Sektörleri Üzerine Etkileri*. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Muğla.

Aydoğuş, İsmail, Hüseyin Soybalı, Ahmet Baytok. (2006). *Yunanistan İle Türkiye’de Uygulanan Turizm Yatırım Teşviklerinin Karşılaştırılması*. Afyon Kocatepe Üniversitesi İİB Dergisi. Cilt: 8. Sayı:1 .2006. s.1-20.

Bacak, Alptuğ. (2007). *Türkiye’de Kalkınma Ve Yatırım Bankacılığı Ve Finansal Performanslarının Değerlendirilmesi (Türkiye Kalkınma Bankası - TKB - İncelemesi)*. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Muğla.

Bahar, Ozan. (2006). *Turizm Sektörünün Türkiye’nin Ekonomik Büyümesi Üzerindeki Etkisi: Var Analizi Yaklaşımı*. Yönetim ve Ekonomi Dergisi. Cilt: 13. Sayı: 2. 2006.

Bahar, Ozan. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Turizm Sektörüne Sağlanan Teşvikler*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Cilt:9. Sayı:1.

Bahar, Ozan, Metin Kozak. (2008). *Turizm Ekonomisi*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Barutçugil, İsmet. (1986). *Turizm Ekonomisi ve Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri*. İstanbul: Beta Yayınları.

Bozkurt, Kurtuluş, Ozan Bahar. (2010). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Turizm-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Dinamik Panel Veri Analizi*. Turizm Araştırmaları Dergisi. Cilt 21. Sayı 2.

Coşkun, Neslihan. (2010). *Türkiye’de Turizm Politikaları ve Turizm Sektörü Üzerindeki Etkileri*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. Uzmanlık Tezi. Ankara

Cünedioğlu ,Ahmet. (2011). *Türkiye’nin Avrupa Birliğine Entegrasyonu Sürecinde Turizm Sektörüne Yönelik Teşvik Politikaları ve Uygulamalarının Değerlendirilmesi*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Çeken, Hüseyin. (2000). *Türk Turizminde Yabancı Sermaye ve Yabancı Sermaye Ortamının İyileştirilmesine Yönelik Öneriler*. Sosyal Bilimler Dergisi.Sayı:35.2000

Çımat, Ali, Ozan Bahar. (2003). *Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme*. Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi. Sayı:6.2003.

Çırpan, Erdal. (2010). *Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesinin Türkiye Muhasebe Standartları ve Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği Açısından Karşılaştırılması*. İstanbul □ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Çoban, Orhan, Ceyhun Can Özcan. (2013). *Türkiye’de Turizm Gelirleri-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Nedensellik Analizi*. Eskişehir Orhangazi Üniversitesi Dergisi. Sayı:8. Nisan 2013. s.243-262.

Çolak, Görkem.(2007). *İhracatın Teşviki ve Türk Eximbank*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Ekonomik Kalkınma ve Büyüme Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Demirel, Rabia. (2012). *Ülkemize Yönelik Turizm Talebinin Ekonomiye Etkileri*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü. Uzmanlık Tezi. 2012

Dilber, İlkay. (2007). *Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkisinin Girdi-Çıktı Tablosu Yardımıyla Değerlendirilmesi*. Yönetim Ve Ekonomi Dergisi. Cild:14. Sayı:2. 2007.s: 206-220.

Doğru, Bülent, Burcu Kılınç Savrul. (2013). *TR 22 Düzey 2 Bölgesinin 2012 Yılı Teşvik Sistemi Çerçevesinde Değerlendirilmesi*. Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Cilt:3.Sayı:1. 2007. s. 1-20.

Durgun, Ayşe. (2006). *Bölgesel Kalkınmada Turizmin Rolü: Isparta Örneği*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Isparta.

Ersan, Alper. (2012). *Devlet Tarafından Sağlanan Diğer Destekler*. İstanbul: Rehber Yayınları.

Ertürk, Cüneyt; Yeni Teşvik Sistemi Kapsamında Turizm Sektörü, <http://turizm gazetesi.com/article.aspx?id=66021> [Erişim tarihi:03.01.2015]

Esen, Bünyamin. (2012). *Örneklerle 6322 Sayılı Kanun Sonrası Yeni Sigorta Prim Teşvik Sistemi*. Mali Çözüm Dergisi. Temmuz- Ağustos,2012. s.329-342.

Gökmen, Selahattin, Emre Kartaloğlu. (2012). *Yeni Teşvik Sistemi*. İstanbul: İSMMM Yayıncılık.

Gülbahar, Onur. (2008). *Turizmin Türkiye’de 1980 Sonrası Dönemde Cari İşlemler Dengesine Etkisi*. Journal Of Qafqaz University Dergisi. Sayı:24. s. 154-168.

Gümüş, Erhan. (2013). *Son Değişiklikler Çerçevesinde Yeni Teşvik Sistemi*. Mali Çözüm Dergisi. Ocak-Şubat 2013. s. 89-132.

Günay, İnci. (2009). *Yatırımlara Yönelik Vergisel Teşvik ve Yardımların TMS’ye Göre Muhasebeleştirilmesi*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

İlhan, Buket. (2007). *Avrupa Birliği Rekabet Politikasında Devlet Yardımları ve Türkiye’nin Uyum*. Sayıştay Dergisi. Sayı:76. s. 101-132.

KAMU GÖZETİMİ, MUHASEBE VE DENETİM STANDARTLARI KURUMU <[http://kgk.gov.tr/content_detail-208-677-tms-tfrs-2013-seti-\(guncellenmis-ve-yururlukte-olan-halleriyle\).html](http://kgk.gov.tr/content_detail-208-677-tms-tfrs-2013-seti-(guncellenmis-ve-yururlukte-olan-halleriyle).html)> [Erişim Tarihi: 30.12.2013].

Kandır, Serkan, Yıldırım Önali ,Erdiñç Karadeniz. (2007). *Turizm Yatırım Projelerinin Yönetimi Değerlendirilmesi ve Finansmanı*. Ankara: Detay Yayıncılık.2007

Kızılgöl, Özlem. Erman Erbaykal. (2008). *Türkiye’de Turizm Gelirleri İle Ekonomik Büyüme İlişkisi: Bir Nedensellik Analizi*. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Sayı:2. s.351-360.

Kozak, Nazmi ,Meryem Kozak, Metin Kozak.(2009). *Genel Turizm*, Ankara. Detay Yayıncılık, 8.Basım. 2009.

Kutlu, Erol, Canatay Hacıköylü. (2007). *Avrupa Birliği’ne Tam Üyelik Sürecinde Türkiye Ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Devlet Yardımları*. Sosyal Bilimler Dergisi. Sayı:1. s. 367-390.

Küçükkahraman, Burak. (2013). *Tms 20 Standardına Göre Devlet Teşviklerin Muhasebeleştirilmesi: Örnek Uygulamalar*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Afyonkarahisar

Mardin Turizm Stratejik Planı: 2014-2023 Taslak Nihai Raporu, (Cilt: 1, 2, 3, 4). URL: <<http://mardinturizmprojeksi.org/web/Detay.php?Detay=463&DetayGoster=27>> Erişim Tarihi: 31/03/2015.

Mirzaturkmen, Hatice Derya. (2007). *Avrupa Birliği Ülkeleri’nde Dış Ticaretin Finansmanında Eximbank Modeli Ve Türk Eximbank Programlarının Uyum*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Ankara

- Okumuş, Fevzi, Umut Avcı. (2008). *Turizm İşletmelerinde Çağdaş Yönetim Teknikleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Önen, Oğuzhan. (2000). *Türkiye'nin Turizm Sektöründeki Gelişmeler, Dünya Turizmindeki Yeri ve Türkiye Kalkınma Bankası'nın Rolü*. Türkiye Kalkınma Bankası Sektörel Araştırmalar. Ankara. Tkb Matbaası.
- Rızaoğlu, Bahattin. (2007). *Turizm Pazarlaması*. Ankara :Detay Yayıncılık.5. Baskı.
- Seyidoğlu, Halil. (1999). *Uluslararası İktisat*. İstanbul: Güzem Yayınları.
- Soyak, Münevver. (2013). *Uluslararası Turizmde Son Eğilimler ve Türkiye'de Turizm Politikalarının Evrimi* .Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi.Sayı:4.
- Sönmez, Feriştah. (1999). *Devlet Teşvik ve Yardımlarının Muhasebeleştirilmesi*, Hazine Dergisi.75.Yıl Özel Dergisi. s.126-140.
- Şakar, Ayşe Yiğit. (2011). *Türk Turizm Sektörüne Sağlanan Vergi Teşvik Düzenlemeleri* .Yaklaşım Dergisi. Sayı: 226.
- Tatar, Güzide. (2011). *Türkiye'de Maliye Politikası Aracı Olarak Teşvik Politikaları ve Çukurova Örneği*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Adana.
- Tekşen, Ömer. (2010). *Tms 20 standardındaki devlet teşvikleri ile Türkiye'de yeni teşvik sisteminde yatırıma sağlanan desteklerin muhasebe ve vergi açısından incelenmesi*. Marmara Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:2. s. 431-453.
- Toker, Boran. (2007). *Türkiye'de Turizm Sektörü Teşviklerinin Değerlendirilmesi*, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt: 14. Sayı: 2. 2007
- Tulun, Turgay. (2014). *Gelişmiş Ülkelerdeki Kamu Gözetimi Kurumları ve Türkiye İle Farklılıkları*. Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi İşletme Anabilim Dalı, İstanbul. 2014
- Tuncer, Selahattin. (2008). *Yatırımların Teşvikinde Yeni Eğilim ve Yöntemler*. Yaklaşım Dergisi. Sayı:183 .2008
- Türkaslan, Mustafa. (2014). *Turizm Yatırımlarında Yararlanılabilecek Finansal Kaynaklar*. Edirne: Trakya Kalkınma Ajansı.
- Uluslan, Hikmet. (2008). *Türk Muhasebe Hukuku Çerçevesinde Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Raporlanması*. Bozok üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 22. Sayı 2. Temmuz. s. 415-433.
- Uslu, Selçuk. (1998). *Muhasebe Standartları Yüksek Öğretimde Öğrenciye Hangi Aşamada Verilebilir: Bir Örnek: ABD Uygulaması*. Muhasebe Öğretim Üyeleri Bilim ve Dayanışma Vakfı Bülteni, Sayı: 9, Ocak 1998
- Uygur, Selma Meydan .(2007). *Turizm Pazarlaması*. Ankara: Nobel Yayınları.

Uzay ,Şaban. (2012). *Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu ve Meslek Mensupları*. Kayseri SMMM Odası Erciyes Dergisi. Sayı:8. s. 52-56

Ürkmez, Murat. (2006). *İhracatın Geliştirilmesinde Türk Eximbank'ın Rolü Ve Avrupa Birliği Katılım Sürecinde Türk Eximbank'ın Yeniden Yapılandırılması İle Banka Personelinin Eğitimi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Ankara

Yağcı, Özcan. (2007). *Turizm Ekonomisi*. Ankara: Detay Yayıncılık.2. Baskı.Yıldırım, Hüseyin. (2010). *Turizm Hukuku ve Mevzuatı*. Ankara: Detay Yayıncılık.5.Baskı. 2010

Yıldız, Feyyaz, Yusuf Topal, Burak Küçükkahraman. (2012). *Sanayi İşletmelerine Verilen Teşviklerin “Tms 20: Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklanması” Standardı Işığında İncelenmesi ve Muhasebeleştirilmesi*. Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi.Cilt:14. Sayı:1 .s.295-310

Yıldız, Zafer. (2011). *Turizmin Sektörünün Gelişimi ve İstihdam Üzerindeki Etkisi*. Süleyman Demirel Üniversitesi, Vizyoner Dergisi. Cilt:3. Sayı:5. 2011

Yılmaz, Hüseyin. (2007). *Turizm Sektörü Kobilerinin Finansman Sorunlarının Diğer Sektörlerle Karşılaştırmalı Analizi: Bodrum Örneği*. Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı 33,2007. s.162.

Zaim, Fatih . (2011). *Türk Bankacılık Sisteminde Dış Ticaretin Finansmanı ve Türk Eximbank Örneği*. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul